

**II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE
SUÇ UNSURLARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Aydın YETKİN

Kütahya - 2019

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE SUÇ UNSURLARI

Danışman:
Doç. Dr. Bülent CİRİK

Hazırlayan:
Aydın YETKİN

Kabul ve Onay

Aydın YETKİN'in hazırladığı "II. Meşrutiyet Döneminde Suç Unsurları" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

23/01/2019

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Doç. Dr. Bülent CİRİK (Danışman)		
Doç. Dr. Zafer ATAR		
Dr. Öğr. Üyesi Şakir TURAN		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “II. Meşrutiyet Döneminde Suç Unsurları” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23/01/2019

Aydın YETKİN

Özgeçmiş

28 Eylül 1985 tarihinde Kütahya'nın Merkez İlçesi'nde doğdu. İlk, orta, ön lisans eğitimini Kütahya'da tamamladı. 2005 yılında Kocaeli Üniversitesi'nde başladığı İktisat eğitimini 2008 yılında Anadolu Üniversitesi'nde tamamlayarak aynı bölümden onur öğrencisi olarak mezun oldu. 2008-2009 yıllarında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans dersleri aldı. 2013 yılında Dumlupınar Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bölümü'nde Yüksek Lisans eğitimine başladı.

ÖZET
II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE
SUÇ UNSURLARI

YETKİN, Aydın
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bülent CİRİK
Ocak, 2019, 260 sayfa

Tarihi çok eskilere dayanan suçun önlenmesi ve suçlunun ıslahı ile emniyet yani asayişin sağlanmasından sorumlu kolluk kuvvetleri arasındaki münasebet, bir toplumun hem ahlaken hem de fiilen varlığını sürdürebilmesinin en önemli koşullarından birisini teşkil etmektedir. Bu nedenledir ki, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren askeri anlamda Batı karşısında gerilemeye başlayan Osmanlı Devleti'nde, bu inkıza sosyo-ekonomik çalkantıların da eklenmesiyle devlet ve halk asayiş, toplumsal ahlak ve huzur bakımından da dönem dönem sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Nitekim durumun farkında olan devlet ricali bu duruma son verebilmek maksadıyla askeri, hukuki ve sosyo-ekonomik bir takım ıslahatlara girişmiş, ancak süreç Tanzimat ile Islahat Fermanlarının ilanı ve anayasalı bir monarşi rejimi olan Meşrutiyet'in ilana kadar devam etmiş, fakat istenilen neticelerin sağlanamaması nedeniyle Cumhuriyet'in ilanı ile sonuçlanmıştır. Özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren Batılı devletlerin emperyalist ve sömürgeci emelleri doğrultusunda yükselişe geçen politikalarının açık birer göstergesi olan Kırım Savaşı, 93 Harbi, Mısır'ın işgali ve Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinde yaşanan bağımsızlık hareketleri, askeri ve iktisadi etkilerin yanı sıra devlet otoritesinin de gittikçe zayıflamasına sebebiyet vererek asayiş ve toplumsal yapıyı da büyük oranda etkilemiştir. Bir yandan savaşı, isyanlar ve bunlara bağlı olarak meydana gelen göçlerle uğraşmakta olan Osmanlı Devleti, diğer yandan da neredeyse her alanda yürütmeye çalıştığı ıslahat ve modernleşme hamleleri ile sistemi ve toplumu çağa ayak uydurabilecek konuma getirmeye uğraşmıştır. İşte bu modernleşme girişimleri dâhilinde öne çıkan mevzulardan bir tanesi de, sosyal kontrol mekanizmalarının ıslahı ve kolluk kuvvetlerinin yeniden düzenlenmesi ile asayiş, toplumsal huzur ve ahlakın sağlanması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, II. Meşrutiyet, Toplumsal Ahlak, Polis Teşkilatı, Potansiyel Suçlu, Serseriler, Şüpheli Şahıslar, Fuhuş.

ABSTRACT
CRIME ELEMENTS
IN THE SECOND CONSTITUTIONAL PERIOD

YETKİN, Aydın
M. Sc. Thesis, Department of History
Supervisor: Doç. Dr. Bülent CİRİK
January, 2019, 260 pages

The relationship between the law enforcement officers responsible for the prevention of crime based on history and the rehabilitation of crime and the regulation of law enforcement is one of the most important conditions for a society to continue its moral and de facto existence. For this reason, starting from the second half of the 16th century, the Ottoman Empire, which began to decline in the military sense against the West, has added socio-economic turmoil to this process and from time to time the state and the people have begun to live in troubles in terms of social morality and peace. The statesmen, aware of the situation, started military, legal and socio-economic reforms in order to put an end to this situation, but the process continued until the announcement of the Tanzimat and Islahat Fermans and the declaration of a constitutional monarchy regime, but the desired results were not obtained. The Crimean War, 93 War, the occupation of Egypt and the independence movements in various regions of the Ottoman geography, which are clear demonstrations of the politics of the Western states, which have risen in the direction of the imperialist and colonial empires, especially since the beginning of the 19th century, military and economic influences, as well as the increasingly weakening of the state authority, has also greatly affected public order and social order. On the one hand, the Ottoman Empire, struggling with wars, riots, and immigrants, has tried to bring the system and society to a position where it can keep pace with the reforms it has been struggling to carry out in almost every field.

Keywords: Ottoman State, II. Constitutionalism, Social Morality, Police Organization, Potential Offenders, Bum Persons, Suspicious Individuals, Beggars, Prostitution.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	2

I. BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE KOLLUK: POLİS TEŞKİLATININ GELİŞİMİ VE II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ

1. 1. II. MEŞRUTİYET'E KADAR OSMANLI DEVLETİ'NDE KOLLUK TEŞKİLATI.....	12
1. 2. 1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar Olan Dönem (1299-1453).....	13
1. 2. 2. İstanbul'un Fethinden Yeniçeri Ocağının Kaldırılmasına Kadar Olan Dönem (1453-1826).....	14
1. 2. 3. Yeniçeri Ocağının Kaldırılmasından Zaptiye Müşiriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Olan Dönem (1826-1845).....	16
1. 2. 4. Zaptiye Müşiriyeti Dönemi (1845-1879).....	18
1. 2. 5. Zaptiye Nezareti Dönemi (1879 - 1907).....	24
1. 3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE KOLLUK TEŞKİLATININ YAPILANMASI (1907-1913).....	27
1. 3. 1. 1907 Tarihli Nizâmnâme İle Polise Verilen Görev ve Yetkiler.....	28
1. 3. 2. Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin Kuruluşu ile Oluşan Değişiklikler ...	35
1. 3. 3. 1913 Tarihli Polis Nizâmnâmesi ve Emniyet Teşkilatının Yapılanması.....	38
1. 3. 4. Polise Görev ve Yetki Veren Diğer Mevzuat.....	41

II. BÖLÜM

SERSERİLER VE ŞÜPHELİ ŞAHISLAR

2. 1. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE OSMANLI DEVLETİ'NDE SERSERİLER VE ŞÜPHELİ ŞAHISLAR.....	45
2. 2. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE SERSERİLER VE ŞÜPHELİ ŞAHISLAR.....	58
2. 2. 1. 1909 Tarihli Serseri Nizâmnâmesi Hakkında Meclis-i Mebusan Görüşmeleri.....	59

2. 2. 2. 1909 Tarihli Serseri ve Mazanna-i Sû'î Eşhas Hakkındaki Kanun ve Kanunun Uygulanışı.....	66
---	----

2. 3. II. MEŞRUTİYET SONRASI SERSERİ VE MAZANNA-İ SÛ'İ EŞHAS HAKKINDAKİ MEVZUAT.....	84
---	-----------

III. BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE FUHUŞ VE FAHİŞELİK:

3. 1. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE OSMANLI DEVLETİNDE FUHUŞ VE FAHİŞELİK.....	91
--	-----------

3. 2. II. MEŞRUTİYET'İN İLANI SONRASI FUHUŞ VE FAHİŞELİKLE MÜCADELE.....	101
---	------------

3. 2. 1. Yaygınlaşan Fuhuş Karşısında Artan Şikâyetler.....	102
3. 2. 2. Umumhanelerin Islahına Yönelik Yasal ve Sosyal Tedbirler.....	107
3. 2. 3. Fahişelerin Islahına Yönelik Yasal ve Sosyal Tedbirler.....	118
3. 2. 4. Fuhuş Piyasasının Aktörleri ve Umumhanelerde Yaşam.....	126
3. 2. 5. Fuhuşla Uluslararası Mücadele ve Osmanlı Devleti.....	134

3. 3. II. MEŞRUTİYET SONRASI FUHUŞ VE FAHİŞELİKLE MÜCADELE.....	139
--	------------

SONUÇ.....	144
-------------------	------------

EKLER.....	149
-------------------	------------

KAYNAKÇA.....	234
----------------------	------------

DİZİN.....	250
-------------------	------------

TABLÖLAR LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 3. 1: Umumhanelerin Semt ve Sahiplerinin Uyruklarına Göre Dağılımı.....	117
Tablo 3. 2: 1920 Senesi Sıhhiye Kayıtlarına Göre Vesikalı Fahişelerin Sayısı.....	125
Tablo 3. 3: Uyruklarına Göre Hayat Kadınların Dağılımı.....	125
Tablo 3. 4: Haklarında Kanuni Takibat Yapılan Kadın Tacirlerinin Meslek ve Uyruklara Göre Dağılımı.....	138

KISALTMALAR

A. MKT.	Sadaret Mektubi Kalemi Evrakı
A. MKT. MHM	Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı
A. MKT. UM	Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı
a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
Bkz	Bakınız
BOA	Basbakanlık Osmanlı Arsivi
C	Cilt
Çev.	Çeviren
DH. EUM. 6. Şb	Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube
DH. EUM. ADL	Dâhiliye Nezâreti Takibât-ı Adliye Kalemi Belgeleri
DH. EUM. AYŞ	Dâhiliye Nezâreti Asayiş Kalemi Belgeleri
DH. EUM. MH	Dâhiliye Nezâreti Muhâsebe Kalemi Belgeleri
DH. EUM. MTK	Dâhiliye Nezâreti Muhaberât ve Tensikât Müdüriyeti Belgeleri
DH. EUM. THR	Dâhiliye Nezâreti Tahrirat Kalemi Belgeleri
DH. MKT	Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi
DH. MUİ	Dâhiliye Nezâreti Muhaberât-ı Umumiye İdaresi Belgeleri
DH. ŞFR	Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Belgeleri
DH.UMVM	Dâhiliye Nezâreti Umûr-ı Mahalliye-i Vilayât Müdüriyeti Belgeleri
Ed.	Editör/yayına hazırlayan
İ. HUS	İrade Hususi
İ. KAN	İrade Kanun ve Nizamât
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

TEZ METNİ

GİRİŞ

Klasik Türk tarih yazımında 1789'dan Cumhuriyet'in ilanına yani 29 Ekim 1923'e dek geçen süreç "*Yakınçağ*" olarak addedilip değerlendiriliyor da olsa, 1839-1876 arası devri "*Tanzimat*", 1876-1878 arasında geçen kısa zaman dilimini "*I. Meşrutiyet*", 1878-1908 arası dönemi "*İstibdat*" ve her ne kadar 30 Ekim 1918 tarihinde imza edilen Mondros Mütarekesi ile 20 Ocak 1921 tarihinde neşredilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu başlı başına birer dönüm noktası olmakla birlikte, 23 - 24 Temmuz 1908'den 1 Kasım 1922'ye kadar yaşanan periyodu "*II. Meşrutiyet*" dönemleri biçiminde tefrik edebiliriz.¹

1889 yılında İstanbul Askeri Tıp Fakültesi'nde bir grup öğrenci Sultan II. Abdülhamid'i devirmek maksadıyla, hücreler halinde örgütlenen "*İtalyan Karbonari*" (Mason Tedhiş Örgütü) ve "*Rus Nihilistleri*" örnek alarak gizli bir teşkilat kurmuşlardı. Kurulan Cemiyet kısa süre içerisinde Mülkiye ve Harbiye'nin de dâhil olduğu okul ve kurumda da yayılmış, sempatizan ve üye sayısını gün geçtikçe arttırmıştır. İlk adı "*İttihad-ı Osmani*" olan ve daha sonraları "*İttihad ve Terakki*" ismini alan bu cemiyetin çalışmalarından tedirgin olan II. Abdülhamit, "*Jön Türk*" adı da verilen bu hareketin kurucu ve ilk üyeleri arasında yer alan Abdullah Cevdet, İshak Sukûti, Şerafettin Mağmumi ve Kerim Sebati'yi önce tutuklatmış ve ardından da sürgüne göndermiştir.

Fakat cemiyet, II. Abdülhamit tarafından uygulanan sansürden uzak eyaletlerde ve İmparatorluk dışında bulunan diğer sürgünler arasında da hızla yayılmış, özellikle Paris ve Cenevre gibi merkezlerde bir araya gelen muhalifler² daha çok gazete ve mecmualar çevresinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Yurtdışında konuşlanan bu hareketin çalışmalarını durdurmak için harekete geçen Sultan Abdülhamid, yabancı

¹ Meclis'in II. Abdülhamit tarafından "*tatil edildiği*" 13 Şubat 1878'den II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 23-24 Temmuz 1908'e kadar süren dönem, II. Abdülhamit muhaliflerince "*İstibdat*" Dönemi olarak adlandırılmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bu tabir yaygın olarak benimsenmiştir. Ancak "*II. Meşrutiyet*" tabiri kullanılırken dikkat edilmesi gereken noktalar, Meclis-i Meb'ûsan'ın II. Abdülhamit tarafından kapatılmış değil tatili edilmiş olması ve Kânûn-ı Esâsî'nin de kaldırılmış değil bir anlamda yürürlüğünün durdurulmasıdır. Nitekim Kânûn-ı Esâsî, 1908'de Hürriyet 'in ilanı üzerine tekrar yürürlüğe girmiştir.

² Hatta Bağdat demiryolu imtiyazının Almanya'ya verilmesi sebebiyle Sultan ile anlaşmazlığa düşen Sultan Abdülhamid'in eniştesi Damat Mahmud Paşa, oğulları; Sabahattin ve Lütfullah Beyler ile Aralık 1899'da memlekettten ayrılarak muhalefet cephesi ile birlikte hareket etmeye başlamıştır.

lkeler nezdinde girişimlerde bulunarak bu çalışmaları sonlandırmaya gayret göstermiş, Ahmed Celalettin Paşa gibi dönemin meşhur hafiyelerini de bu grupları takip ve kontrol edebilmek maksadıyla görevlendirmiştir.

Faaliyetlerini yurtdişında bulundukları sürgün mecralarından ve genellikle matbuat vasıtasıyla sürdüren cemiyet yeleri, 4-9 şubat 1902 tarihinde Jn Türk dostu ve Ayan Meclisi yesi Mösyö Lafeuvre Contalis'in Paris'teki evinde *"Birinci Osmanlı Liberaller Kongresi"* adıyla bir Jn Türk kongresini toplamıştır. Kongre esnasında Prens Sabahattin³ ve Ahmed Rıza Bey'in başını çektiği gruplar arasında yaşanan münazara ve münakaşalar neticesinde görüş farklılıkları ortaya çıkmış ve dolayısı ile bu yapı da kendi içinde iki farklı fraksiyona ayrılmıştır.⁴ Kongrede esas itibariyle iki fikir tartışılmıştır. Bunlardan birincisi; Bir inkılap yalnızca neşriyat yoluyla muvaffak olamaz, bunun yanı sıra ihtilal metoduna da başvurulmalı, yani silahlı mücadele de kullanılmalıdır. İkindisi ise, inkılâbın başarılabilmesi için dâhili bir muhalefet oluşturulmasından başka, ecnebi devletlerin de müdahale ve desteğini sağlamak yani bir nevi manda yönetiminin kabulüdür. Bu maddeler üzerinde çok sert tartışmaların yaşandığı kongrede istibdad rejiminin yıkılması hususunda ise kesin bir fikir birliği hâkimdi ve bundan dolaydır ki, istibdad rejiminden yani Sulatan II. Abdülhamid'den kurtulabilmek için kullanılacak yöntemin ihtilal metodu olması gerektiği ciddi surette savunulmuştur.

Esas tartışmalar ve fikir ayrılıkları ise ikinci madde olan yabancı devletlerin Osmanlı devlet ve idaresine müdahalesi ve muhaliflere desteği konusunda yaşanmıştır.

³ Babası, Halil Rıfat Paşa'nın oğlu damat Mahmud Celalettin Paşa, annesi ise Padişah Abdülmecit'in kızı ve II. Abdülhamid'in kız kardeşi Seniha sultandır. Hanedanla olan ilişkisi de, annesinin hanedan kızı olmasından mtevellitdir. Sabahattin Bey'in isminin önündeki unvan yani Prens keslimesi hakkında iki görüş bulunmaktadır. Her iki görüşün de ortak noktası, Sabahattin Bey'in gerçek bir Prens olmadığıdır. Nitekim Pres nvânı hanedanının erkek çocuklarına verilen bir unvan olmasına karşın, Sabahattin Bey gibi kişilere ise "Sultanzade" şeklinde hitap edilmekteydi. Sabahattin Bey ile ilgili detaylı bilgi için bkz.; Ali Erkul, (1982), "Prens Sabahattin, Türk **Toplumbilimcileri**, Derleyen: Emre Kongar, Remzi Kitabevi, İstanbul. C.1.

⁴ Kongreye katılan 70 kadar delege içerisinde, açık bir surette Kürtlük, Kürt dili ve edebiyatı siyaseti gütmekle birlikte meşruti idare ve Osmanlıcılık fikirlerine sahip Jn Türk'leri desteklemekte olan *"Kürdistan Gazetesi"* yöneticisi Abdurrahman Bedirhan, kongrede kullanılan lisan nedeniyle yaşadığı hayal kırıklığını gazetesinde şu sözlerle dile getirmiştir; *"Kongrede en fazla zntiye mahal veren bir durum da, delegeleri Osmanlı olan bu kurulda birkaç Ermeni delegenin Türkçe bilmemesinin haklı sebep sayılarak, görüşmelerin resmi dilimiz olan Türkçe'den ziyade Fransız lisanıyla yapılmasıydı."* Detaylı bilgi için bkz.; Abdullah Kıran, (2002), "Kürdistan Gazetesi ve 1902 Jn Türk Kongresi", **Tarih ve Toplum**, C. 37, S. 221,s. 4-8.

Prens Sabahaddin'in grubu ve özellikle gayr-i Müslim delegeler yabancı müdahalesinin gerekliliğini savunarak desteklemişler ve bu nedenle de onlara “*Müdahaleciler*” denilmiştir. Ahmet Rıza Bey'in grubu ise yabancı müdahalesine şiddetle karşı çıkmış, bu sebeple de “*Âdem-i Müdahaleciler*” olarak adlandırılmıştır. Prens Sabahattin müdahaleci tavrını, bir inkılabın başarılı olması için “*yararı yararımıza uygun*” bir devletin Osmanlı yönetimine dışardan baskı uygulayarak muhaliflere destek vermesi, gerekli koşullar altında müdahalede bulunması şeklinde açıklamıştır.⁵ Ancak bu görüşe karşı olan Âdem-i Müdahaleciler dışardan gelecek bir desteğin uzun vadede menfi neticeler doğuracağını ve memleketin parçalanmasına sebebiyet vereceğini dile getirmişlerdir.

Kongrede Prens Sabahattin yanlısı delegelerin fazlalığı nedeniyle Müdahaleci fikirler benimsenmiş, ancak kongreden II. Abdülhamid'e karşı girişilen mücadelenin birleşmesi kararı çıkmamıştır. Bunun yanı sıra Müdahaleciler dört maddelik bir karar almıştır: Abdülhamit'in baskı rejimi kabul edilemez; Osmanlı Devleti'nde yaşayan bütün insanlara eşit davranılacak ve eşit haklar verilecektir; 1876 Kânûn-ı Esâsî'si geri getirilecek ve Osmanlı'nın birlik ve beraberliği öncelikli konu olacaktır; Berlin Antlaşması'nın Osmanlı'yı ilgilendiren tüm kararları uygulanacak ve uluslararası antlaşmalara saygı duyulacaktır.

Kongre, her ne kadar Sabahaddin Bey'in Müdahaleci fikirleri eğiliminde sonuçlanmış da olsa, muhalefet kesin bir şekilde ikiye ayrılmıştır. Paris Kongresi'nden sonra oluşan bu iki gruptan Prens Sabahaddin Bey'in grubu Kongrede çoğunluğu ele geçirerek dört maddelik kararları çıkarmış olan Müdahaleciler, Prens Sabahattin liderliğinde “*Teşebbüss-ü Şahsi ve Âdemi Merkeziyet Cemiyeti*”ni kurmuştur. Cemiyet adından da anlaşılacağı üzere liberal bir felsefe üzerine kurulmuş olup “*âdem-i merkeziyet*” ve “*tevsi-i mezuniyet*” denilen, yerel yönetim modelini benimsemiştir,

⁵ Kongrede bu tartışmalar devam ederken Ermeni Hınçak ve Taşnak komiteleri üç maddelik bir bildiri yayınlamıştır: Ermeniler şimdiki yönetimi değiştirmek amacına uygun bütün hareketlerde Osmanlı hürriyetperverleriyle birlikte çalışmaya hazırdırlar; Bu birlikte harekâtın dışında Ermeniler kendi özel harekâtlarına devam edeceklerdir. Bu hareketleri Türkiye'nin sosyal birliğiyle ilgili olmayıp, şimdiki yönetime karşıdır; Ermenilerin özel harekâtı Berlin Antlaşmasının yedinci maddesi ve 11 Mayıs 1895 tarihli muhtırasıyla ekleri ve Ermeni komiteleri adına Fransa Hükümetine Hariciye Nezareti vasıtasıyla takdim olunan layihalarda adı geçen ıslahatın süratle icra edilmesi amacına dayanır. Ancak kongrenin toplanma maksadına aykırı olan bu Ermeni teklifleri, heyetteki Türk, Arnavut, Arap, Rum delegeler tarafından kabul edilmeyerek reddedilmiştir.

“İngiliz Ali Bey” lakabıyla tanınan meşhur bir zatın oğlu olan Ahmed Rıza Bey’in Âdem-i Müdahaleciler grubu ise “İttihad ve Terakki Cemiyeti” adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. Özellikle Âdem-i Müdahaleciler, yalnız yayın yolu ile inkılap yapılmayacağını anlamış, propaganda ve ihtilal yöntemlerini de kullanarak teşkilatlanmaya başlamış ve ilk kongrede azınlık kalmalarına rağmen tutarlı politikalarının da etkisiyle bilhassa Rumeli’nde çok hızlı bir biçimde yayılmış ve kısa sürede çoğunluğu ele geçirmişlerdir.

1906 yılına gelindiğinde dünyada genişleyen ve güçlenen emperyalist emeller karşısında varlığını muhafaza girişimlerini denge politikasıyla sürdüren Osmanlı Devleti’nde özellikle Harbiye’den yeni mezunların aktif olduğu bir grup Rumeli’de faaliyete geçmiştir. İhtilal düşüncelerine ev sahipliği yapan Selanik, dönemin en hareketli ve hararetli şehirlerinden birisidir. Avrupa’ya açılan bir liman konumunda olan Selanik, zengin bir burjuvazi ve geniş bir etnik yapıdan müteşekkil tam bir imparatorluk şehri hüviyetine sahiptir.

Elit bir askeri ve bürokratik grubun olduğu kentte, Rumeli’nin elden çıkmasını önlemek ve Meşrutiyet’in ilanını sağlamak için, 1906 yılının Ağustos ayında üyelerinin çoğunluğunu askerlerin oluşturduğu “Osmanlı Hürriyet Komitesi” kurulmuştur. Talat Bey, Rahmi Bey, Mithat Şükrü, İsmail Canbolat, Cemal Bey, Bursalı Tahrir ve Fethi Bey gibi önemli şahısların yer aldığı bu yeni cemiyette Türk unsuru hâkim konumda yer almıştır. Bu cemiyet önce Gazi Mustafa Kemal’in de kurucularından olduğu “Vatan ve Hürriyet Cemiyeti” ve akabinde de faaliyetlerini yurtdışında sürdüren Ahmed Rıza Bey liderliğindeki Âdem-i Müdahaleciler ile “İttihat ve Terakki Cemiyeti” çatısı altında 27 Eylül 1907 tarihinde birleşmiştir. Paris ve Selanik’te olmak üzere iki genel merkezi olması kararlaştırılan Cemiyet’in dâhili kanadını ise Selanik Komitesi oluşturmuştur. Kısa bir süre zarfında harekete egemen olan Selanik Komitesi’nin etkin faaliyetleri neticesinde, muhalif hareketin çekim merkezi Avrupa’dan Selanik’e kaymıştır.

Bütün bu gelişmeler neticesinde muhalifler yeniden bir kongre toplanması için karar almıştır. Böylelikle ikinci Jön Türk kongresi 29 Aralık 1907 tarihinde Baron Volermo’nun konağında yine Paris’te toplanmıştır. 1907 tarihli kongre, Ahmet Rıza Bey’in riyaseti altında bulunan “İttihat ve Terakki Cemiyeti”, Prens Sabahattin

başkanlığı altında bulunan ve sadece “*Terakki*” namını taşıyan bir fırka ile Ermenilerin “*Ahrar*” ismini verdikleri “*Taşnaksutyun*” fırkasından delegelerin bir araya gelmesiyle teşkil etmiştir. Kongreye katılan taraflar arasında ilk kongrede olduğu gibi devletin yapısı bakımından derin görüş ayrılıkları mevcudiyetini sürdürmekteydi. Ahmet Rıza katı bir merkezîyetçiliği savunurken, Prens Sabahattin ve Ermeniler ise federalizme dayanan bir yönetim sistemini savunuyordu. Yirmi içtima boyunca devam eden kongrenin nihayetinde ancak üç bahis üzerinde ittifak sağlanabilmiştir: Sultan II. Abdülhamid’i tahttan vazgeçmeye zorlamak; bütüm anasır-ı Osmani için eşitlik ve özgürlük esasına müstenit bir parlamento teşkil etmek; bu gayelere ulaşmak maksadıyla takip olunacak usul ve sayasaları tespit için daimi bir komite tesis etmek. Ayrıca alınan kararlar doğrultusunda muhalif eylemlerin biçimi de değişmek zorundaydı. Dolayısıyla umumi kalkışma ve başkaldırı, silahlı ve silahsız mücadele, vergi ödememe, ordu içerisinde teşkilatlanma gibi bir takım eylemler yapılmasına yönelik de kararlar alınmıştır.

Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1907 senesinde gerçekleştirilen kongrede ilk defa ortaya koyduğu bu eylem biçimi ihtilal modeliydi ve ordu ihtilali esasına dayanmaktaydı. Nitekim eylemler başlamış, özellikle Rumeli’yi saran toplantılar, mitingler düzenlenmiş, sokaklara asılan bildiriler vasıtasıyla Kanun-i Esasi talepleri yüksek sesle dile getirilmeye başlamış ve Yıldız Sarayı’na çekilen yüzlerce telgraf ile de halk meşrutiyet isteğini haykırmıştır. Meşrutiyet isteği yalnızca Rumeli’de kalmayarak, Anadolu’da da zuhur etmeye başlamıştır. Mesela 1906 senesinde Kastamonu’da belediye seçimleri halk tarafından boykot edilmiş, Erzurum’da ise 1907 yılında “*Can Verir*” adıyla anılan bir tüccar teşkilatı, vilayet ve nahiye idarecilerinin değiştirilmesi ve ağır vergilerin kaldırılması için kitle eylemleri gerçekleştirmişlerdir. 1908 senesinin Temmuz ayına gelindiğinde ise artık İttihat ve Terakki bilhassa Rumeli olmak üzere önemli bir güç haline gelmiştir.

Gün geçtikçe ağırlaşan iktisadi, siyasi ve sosyal buhranın etkileri ve 9 Haziran 1908 tarihinde İngiliz-Rus Zirvesinin yapıldığı Finlandiya Körfezi’ndeki Reval Limanı’nda, Avrupa Devletleri’nin Osmanlı toprakları üzerindeki emperyalist emellerinin resmiyete dönüştüğü haberlerinin yayılması, imparatorluğun parçalanacağı endişelerinin artmasına neden olmuştur. Bu endişeler Rumeli’de fitili ateşlemiş, Alman

ve Avusturya imparatorlarının da bu tip haberleri kamuoyuna servis etmesi üzerine cemiyet üyeleri Meşrutiyet'i ilan ederek tüm bu olumsuz gidişi engelleyebilecekleri gayesi ile harekete geçmeye karar vermişlerdir. Ayrıca Sultan II. Abdülhamid yanlış tutumu dolayısı ile İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından 29 Mayıs 1908 tarihinde vurulan Nazım Paşa ile Yusuf ve Recep Paşalar da cemiyete karşı yürüttükleri tahkikattan netice alamayarak İstanbul'a dönmüşlerdir.

Bu esnada 3 Temmuz 1908 tarihinde Kolağası rütbesiyle Resneli Niyazi Bey, sivil ve askerleri fedailerden müteşekkil dört yüz kişilik bir grupla Makedonya'nın Resne'de nahiyesinde dağa çıkarak, Kânûn-ı Esâsî tekrar yürürlüğe konulmadıkça dağdan inmeyeceklerini bildirmiştir. Niyazi Bey'in dağa çıkmasının ardından Ohri Eyüp Sabri ve Enver Bey'inde aynı hareket ile dağa çıkmaları üzerine ihtilal hareketi fiilen uygulamaya konmuştur. Bunun üzerine Sultan Abdülhamid, Şemsi Paşa'yı bu hareketi bertaraf etmesi için Manastır'a göndermiş ancak Şemsi Paşa'nın Atıf Bey tarafından Manastır'da, Alay Müftüsü Şevket Selanik'te ve Manastır'da da Polis Müdürü Sami Bey'in vurulmuştur. Şemsi Paşa'nın yerine Manastır Fevkalade Komutanlığı'na tayin edilen Müşir Osman Paşa, Ohri Milli Taburu Kumandanı Eyüp Sabri Bey tarafından ikametgâhından alınmış, İzmir'den yola çıkarılan ve Rumeli'de bu hareketi bastırması için teçhiz edilen askeri birlikler de Tütüncü Yakup Hoca lakabıyla faaliyet gösteren Dr. Nazım Bey tarafından ele geçirilmiştir.

Bu eylemlere, İstanbul'dan olayları bastırmak niyetiyle Rumeli'ye gönderilen askeri birliklerin muvaffakiyetsizliği ve Makedonya'da bulunan askeri birliklerin İstanbul'un emirlerini dinlememesi de eklenince Cemiyet'in kendine olan güveni artmış, İstanbul'da ise kanlı bir ihtilal gerçekleşebileceği endişelerini de o oranda yükseltmiştir. Nihayetinde 23 Temmuz 1908 tarihinde, Binbaşı Vehip Bey Makedonya'nın Manastır vilayetinde, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Meşrutiyet'i ilan ettiğini bildirmiş ve meydana gelen bu olaylar muvacehesinde hareket alanı daralarak çaresiz bir vaziyette kalan Sultan Abdülhamit Han, 24 Temmuz 1908 tarihinde Kânûn-ı Esâsî'nin tekrar yürürlüğe girmesini sağlayacak olan Meclis-i Vükela mazbatasını tasdik ederek yeniden Meşrutiyet'i yani anayasal monarşiyi resmen ilan etmiş ve aynı gün Meclis-i Meb'ûsan'ın yeniden açılması için bir de irade-i seniyye yayınlamıştır.

Hürriyet'in İlanı ertesinde temel değerlerin toplumda bir karşılığı olduğu görüntüsü ortaya çıkmış, düşünce akımları canlı bir tartışma ortamına kavuşmuş, çok sayıda gazete ve dergi yayın hayatına atılmış, dernekleşme faaliyetleri yoğunlaşmış, grev ve boykotlar ülke gündeminde önemli bir yer işgal etmeye ve çeşitli siyasi fikirleri savunan siyasî partiler kurulmaya başlamıştır. Bütün bu gelişmeler, toplumun farklı kesimlerinin meşruiyet anlayışları arasındaki farklılıkları da görünür hâle getirmiştir. Hürriyet sarhoşluğu içindeki Osmanlı'da, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin "*Cemiyet-i Mukaddese*" ve "*Münci-i Millet*"; Cemiyet'in merkezi olan Selanik'in "*Kâbe-i Hürriyet*" ve "*Mehd-i Hürriyet*"; Meşrutiyet'in koruyucusu olarak görülen ordunun, "*Nigahbân-ı Hürriyet*"; Enver, Niyazi ve Eyüp Sabri beylerin "*Kahraman-ı Hürriyet*"; meydanlarda attığı nutuklar ile Cemiyet'i öven Ömer Naci Bey'in "*Hatib-i Şehîr*" ve hatta Niyazi Bey'in ünlü geyiğinin de "*Rehber-i Hürriyet*" olarak adlandırıldığı bir dönemde İttihad ve Terakki, siyasi meşruiyetinin doruklarına ulaşmıştır.

Ancak halkın önemli bir bölümü anayasa ve vatan gibi temel kavramlardan dahi bihaberdir. Nitekim Vatanı "*bir Ermeni adı*"; Hürriyet'i "*yabancı ülkelerden gelmiş bir rahibe*" sananlar olduğu gibi Padişah'ın bağlılık yemini ettiği Kânûn-ı Esâsî'nin "*yeni bir halife*" olup olmadığını düşünenler dahi bulunmaktadır. Nihayetinde Jön Türklerin, gelenekseli de bütünüyle reddetmeyen yönetim anlayışları; halkın yüzyıllar içinde kökleşmiş monarşi/saltanat anlayışını bir anda değiştirememiş, 1908-1918 tarihleri arasında yaşanan iktisadi, askeri ve sosyal buhran ve hezimetler, meşruiyet bunalımlarını doğurmuş, devlet-siyaset-toplum ilişkisindeki sorunun da temelini oluşturmuştur.⁶

⁶ İttihad ve Terakki ile II. Meşrutiyet Dönemi hakkında detaylı bilgi için bkz.; Enver Ziya Karal, (2011), Osmanlı Tarihi, TTK. Yayınevi, Ankara, C. 8-9.; Yusuf Hikmet Bayur, (1991), Türk İnkılabı Tarihi, TTK. Yayınevi, Ankara, C. 1-3.; Ziya Şakir, (2014), **İttihat ve Terakki Nasıl Doğdu?**, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul.; Kazım Karabekir, (2017), **İttihat ve Terakki Cemiyeti**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.; M. Şükrü Hanioğlu, (1989), **Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük**, İletişim Yayınları, İstanbul.; Ahmed Bedevi Kuran, (1959), **Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde İnkılap Hareketleri**, Yayıncısı Yazılmamış, İstanbul.; Yusuf Ziya İnan, (1978), **Jöntürk'lerden İttihad ve Terakki Cemiyetine**, Bayramaşık Yayınevi, İstanbul.; İlber Ortaylı., Erol Şadi Erdinç, (2016), **İttihat ve Terakki**, İnkılap Kitabevi, İstanbul.; Kudret Emiroğlu, Çiğdem Önal Emiroğlu, (2017), **Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti Paris Merkezi Yazışmaları Kopya Defterleri (1906-1908)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.; Ernest Edmondson Ramsour, (2001), **Genç Türkler ve İttihat Terakki: 1908 İhtilalinin Hazırlık Dönemi**, İstanbul.; Aykut Kansu, (2015), **1908 Devrimi**, İletişim Yayınları, İstanbul.; Aykut Kansu, (2016), **İttihadcıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913**, İletişim Yayınları, İstanbul.; François Georgeon, (1995), "Son Canlanış", **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi: 19. Yüzyılın Başlarından Yıkılışa**, Cem Yayınevi, İstanbul, C. 2.; Feroz Ahmad, (2016), **İttihat**

Fransız Devrimi'nde (1789) kullanılan “*Liberté, Égalité, Fraternité*” yani “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” sloganına benzer bir şekilde 1908 İhtilali'nde kullanılan “*Hürriyet, Müsâvât, Uhuvvet*” sloganından da anlaşılacağı üzere İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin temel esin kaynaklarından biri de Fransız Devrimi'dir ve Fransız Devrimi'ne etki eden üç Fransız düşünüründen biri olan Montesquieu, toplumsal düzenin oluşmasında kanunların yanında iklim, din, gelenek ve adetlerin etkili olduğunu vurgulamakta ve “*Kanun koyucu önce toplumsal yapıyı inceleyecek, toplumun kendine özgü konumunu keşfedecek ve bunlardan yararlanmak yoluyla toplumu düzenleyecek kanunları yapacaktır.*” ifadesi ile toplum yapısının kanun hükümlerini, kanun hükümlerinin de toplum yapısı oluşturmada ki önemini ortaya koymaktadır.⁷

Toplumsal asayiş, ahlâk ve huzuru yakından etkileyen ve ilgilendiren kolluk teşkilatlarının yapılandırılması, düzenlenmesi ve çeşitli yetki ve görevlerle donatılması, toplumsal bir kontrol mekanizmasının kurulması ve işletilmesi demektir. Nitekim bu tip mekanizmaların kurulması ve işletilmesi ile ilgili kanunlar ve uygulamalar, yaşanan dönem, toplum ve çevre farklılıklarına bağlı olarak tarihsel süreç içerisinde sürekli bir değişiklik ve gelişim göstermiştir. Bu nedenledir ki kanun ve kurumlar toplum tarafından biçimlendirildiği gibi, toplumun da kanunlar ve kurumlar tarafından düzenlendiği etkileşimli bir durum ortaya çıkmaktadır.

Özellikle III. Selim'in tahta geçmesiyle başlayan, Tanzimat dönemiyle hız kazanan ve İttihad ve Terakki'nin devirdiği Sultan II. Abdülhamid döneminde de devam eden modernleşme çabaları devamlılığını bu dönemde de sürdürmüştür. II. Meşrutiyet Dönemi de, Osmanlı'da tıpkı modernleşme çabalarının başladığı tarihlerde olduğu gibi Türk Tarihi açısından hukuk ve kurum reformlarının yoğun yaşandığı dönemlerden biri olmuştur.

Eğitim, hukuk, maliye ve askeri alanlarda girilen bu reform ve yeniden düzenleme çabaları ekseninde araştırmamızın konusu, kapsamın geniş olması münasebetiyle, özellikle emniyet yani polis teşkilatı ile bu teşkilata görev ve yetki

ve Terakki 1908-1914, Kaynak Yayınları, İstanbul.; Halil Akkurt vd., (2008), **Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.

⁷ Detaylı bilgi için bkz.; Montesquieu (2014), **Kanunların Ruhu Üzerine**, Çeviren: Fehmi Baldaş, Hiperlink Yayınları, İstanbul.

veren, toplumsal yapıyı da yakından ilgilendiren kanun, nizamname ve talimatnameler ile bu hukuki düzenlemelerin uygulamalarının neden-sonuç ilişkisi dâhilinde incelenmesi üzerine odaklanmaktadır.

I. BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİ'NDE KOLLUK:
POLİS TEŞKİLATININ GELİŞİMİ VE II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ

Polis kelimesinin köken olarak Yunancadan diğer dillere geçtiği bilinmekle birlikte, antik Yunan'da site yani şehir devletlerine "*Politeía*" ismi de verilmiştir. Eski Grekçe ve Latince "*Politia*" kökeninden gelen polis kelimesi şehir ve şehrin idari yapısı anlamında kullanılmıştır. Kelime günümüzde de yazılışına yakın biçimlerde birçok dünya dilinde aynı anlamı ifade etmektedir.⁸ Uygur Metinlerinde yer aldığı şekliyle, eski Türklerde polis kelimesinin karşılığı olarak "*Yarkan*" sözcüğünün kullanıldığı bilinmekte olup Moğolcadan, Türk terminolojisine geçen "*Daruga*" kelimesi de polis anlamına gelmekteydi. Bu nedenle "*Yarkan*"; cellat, dedektif, polis; "*Daruga*"; vergi tahsildarı ve gece bekçisi anlamlarında da kullanılmıştır.⁹

Zaptiye kavramı, güç kullanarak kontrol altına almak anlamına gelen "*Zabt*" kelimesinden türemiştir. Bu kavramın güvenlik terminolojisine yerleşmesi 19. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. İstanbul'da güvenlik işleri, Yeniçeri Ağalarıyla, Kaptanpaşalar ve Bostancıbaşılar tarafından, taşrada ise Beylerbeyi ve Sancakbeyleri tarafından görülmekteydi. 1869 yılında çıkarılan nizamname ile zaptiye teşkilatı kurularak güvenlik işleri bu teşkilat tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır.¹⁰

Polis kelimesinin günümüzdeki anlamına bakıldığında da, "*Polis*"; bir memleketin emniyet ve nizamını sağlamak ve muhafaza etmek amacıyla, öngörülen hizmetlerin tümünü ifa eden birey ve teşkilat olarak ifade edilebilmektedir.¹¹ Hukuki bir terim olarak polis; asayiş, şahısları, toplumu, kamu nizamını, tasarruf emniyetini yani hareket özgürlüğünü ve mesken masuniyetini yani dokunulmazlığını koruyan; halkın ırzını, canını ve malını muhafaza ve amme huzur ve istirahatini temin eden; yardım isteyenlere, yardıma muhtaç çocuk, yaşlı, sakat, hasta ve acizlere din, ırk ve dil ayrımı yapmaksızın muavenet eden; kanun ve nizamnamelerin kendisine verdiği vazifeleri yerine getiren silahlı bir kuvvettir.¹²

⁸ Muazzez Şenel–A. Turhan Şenel, (1969), **Devlet Güvenliği ve Polis**, EGM Yay, Ankara, s. 129.

⁹ Nihat Dünder, (1993), "Osmanlı Yönetiminde 78 Cumhuriyet Yönetiminde 70 Yılı Geride Bırakan Bir Teşkilat", **Türk İdare Dergisi**, S. 401, s. 213-214.

¹⁰ Atilla Bayram, (2001), **Cumhuriyet Döneminde Emniyet Teşkilatının Yapısı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 5-6.

¹¹ Eyüp Şahin, (2004), "Türk Zabıta Yapılanmasının Tarihi Gelişimi", **Polis Dergisi**, S. 38, s. 5

¹² **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kâvanin Mecmuası**, Ankara, 1934, C. 13, s. 115.

Kolluk ve karakol sözcükleri ise, köken olarak eski Türkçe “*Karagul ve Karavul*” kelimelerinden türemiştir. Karakol kelime anlamı itibariyle gözetleme anlamına gelmektedir.¹³ Eski Türkler, asayiş ve zabıta vazifelerini ifa ederken coğrafyaya hakim yüksek mevkiilerde düşmanı gözlemek için yerler inşa etmişler ve bu gözetleme mahallerine de “*Karakol*” adını vermişlerdir. Bu suretle, kendi mevkiileri dâhilinde düşman unsurlar tespit edilirse buralarda ateş yakmak vasıtasıyla diğer karakollara işaret verirler ve kısa bir süre içinde merkezin tehlikeden haberdar olmasını sağlarlardı.¹⁴ Türkçe'deki “*Karak*” kökünden türeyen, “*Karakua*” sözcüğü gözcü olma, kollama, “*Katay*” ise “*Kale*” manasına gelmektedir. Bunun içindir ki, “*Karakua-Katay*” ifadesi gözcü veya emniyet kaleleri anlamında kullanılmıştır. Nitekim gözetleme kuleleri, Peçenek Türklerinde “*Karakua-Katay*” olarak adlandırılmaktaydı.¹⁵

Koruyup gözetmek anlamındaki “*Kol*” kelimesinden türetilen “*Kolculuk*” ise, kollama görevinin ifası olan, kamu nizamını muhafaza, kollama, suçu tespit ve suçluları yakalama ile memur her türlü kuvvete verilen isimdir. Bahsi geçen kelime halen günlük kullanımdaki geçerliliğini muhafaza etmektedir. Karakol teriminin tam anlamıyla ifadesini bulması ise Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi (1453) sonrasına tekabül etmektedir. Fetih sonrası İstanbul'un emniyet ve asayiş işlerini yürütme görevi yeniçeri ağasına verilmiş olup, yeniçeri ağasının yardımcılarına da “*Kol Kâhyası*” adı verilmiştir.¹⁶

1. 1. II. MEŞRUTİYET'E KADAR OSMANLI DEVLETİ'İNDE KOLLUK TEŞKİLATI

Osmanlı İmparatorluğu'nda da, Eski Türk devletlerinde olduğu gibi kolluk müessesesi askerî yapıyla özdeş bir şekilde yapılandırılmıştır. İdarî teşkilatlanmanın tepesinde yer alan hükümdar (Padişah) her anlamda devlet idaresinin nihai söz sahibi ve mesulü olduğundan, askerî, mülkî ve idarî teşkilat hükümdarın komutasında yürütülmüştür. Bu bağlamda hükümdarlar vazifelerini yetki devri yapmak suretiyle

¹³ Bayram, **a.g.e.**, s. 2.

¹⁴ İbrahim Kafesoğlu, (2004), **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yayınları, İstanbul, s. 287.;

¹⁵ **Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi**, Ankara, 2002, C. 1, s. 86.

¹⁶ Zeki Sarıkoyuncu, (1993), **Cumhuriyet Döneminde Türk Emniyet Teşkilatı**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri. Erciyes Üniversitesi, s. 18.

sadrazamlara gördürmüşlerdir. Sadrazamlar da bu görevi kamu düzen ve güvenliğini sağlamakla görevli kişiler aracılığı ile ifa etmişlerdir.¹⁷

Yani Polis Teşkilatı daha önce olduğu gibi Osmanlı döneminde de askeri teşkilat kadrosu dâhilinde görev almış askeri sorumlular aynı zamanda zabtiye amiri olarak da vazife icra etmişlerdir. Nitekim devlet teşkilatının en üst adlî, idari ve askerî yöneticisi olan Sultanlar emniyet ve asayişin sağlanması noktasında bu işleri ekseriyetle Sadrazamlar ve sadrazamlara bağlı müesseseler aracılığıyla yerine getirmişlerdir. Ancak İstanbul'un 29 Mayıs 1453 senesinde fethi ve 17 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nın ilgası (Vak'a-i Hayriyye) olayları, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kolluk teşkilatında büyük değişimlerin meydana geldiği dönüm noktaları olmuştur.¹⁸

Osmanlı'da devlet teşkilatını oluşturan bütün kurumlarda olduğu gibi güvenlik teşkilatı da kuruluş, yükseliş, duraklama, gerileme ve yıkılış dönemlerinde ortaya çıkan şartlara göre değişim ve gelişim evreleri geçirmiştir. Osmanlı tarihindeki bazı olaylar devletin kolluk teşkilatında da önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu çerçevede söz konusu dönemdeki kolluk teşkilatı üç ana başlık halinde ele alınabilir:

1. 2. 1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar Olan Dönem (1299-1453)

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan İstanbul'un fethine dek geçen dönemde eyalet, vilâyet ve sancak şeklinde idari taksimata ayrılan devlet yönetiminde kolluk görevi, Subaşılar ve Subaşıların yanlarında kol gezen falakacılar vasıtasıyla icra edilmiştir. Subaşılarla normal zamanlarda emniyet ve asayiş sağlama, savaş zamanında orduda görev yapma ve savaş olmadığı zamanlarda da belediyeye ait bazı hizmetleri yürütme mesuliyeti de verilmiştir.¹⁹ Halkın güvenlik ve asayişine önem veren Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi döneminde, halkın huzur ve güvenliğini tesis etmek ve adaleti sağlamak gayesiyle “Kadı” ve “Subaşı” namı ile bilinen zabıta amirliklerini ihdas etmiş ve böylelikle Osmanlı Devleti'nin adli, idari ve inzibat

¹⁷ Şahin, **a.g.m.**, s. 65.

¹⁸ Yaşar, **a.g.e.**, s. 20.

¹⁹ Şahin, **a.g.m.**, s. 55.

teşkilatının da temellerini atmıştır. Osman Gazi ayrıca, Subaşılik müessesesini yeniden gözden geçirerek bazı değişiklikler de yapmıştır.²⁰

Bu dönemde adli ve idarî maslahatları ifa eden Kadılar Sadrazama, Subaşılar ise Kadılara karşı emniyet ve asayişin sağlanması ve muhafaza edilmesinden mesul tutulmuşlardır. Her vilayet ve kasabaya birer Kadı ve Subaşı tahsis edilerek, kadılara genel olarak adli ve idarî görevler verilmiştir.²¹ Subaşılar ise, askerî kimliklerinin yanında zabıta işlerini de yürütmekle yükümlü kılınmışlardır.²²

İlerleyen süreçte sadrazamın sevk ve idaresine verilen kolluk teşkilatının merkezî yapılanmasında, sadrazamlar tarafından öncelikli olarak özel yetkili görevliler tahsis edilerek istihbarat toplama işine yoğunlaşmıştır. “*Tebdil Çuhadarı*” adı verilen bu istihbarat görevlileri, subaşıların emrinde sivil kıyafetli olarak (ya da adından ileri geldiği şekliyle sık sık tebdil-i kıyafet ile halk arasında bulunmak suretiyle) güvenliği zafiyete uğratabilecek konular ile ilgili istihbarat toplamışlardır. Yine sadrazamın emrinde görev yapan subaşılar hiyerarşik düzene göre “*Asesbaşı*” ve onun altında görev yapan “*Asesler*” ile “*Yasakçılar*” vasıtasıyla kolluk hizmetlerini gördürmüşlerdir. Müstakil kolluk teşkilatına rastlanılmayan taşradaki kolluk hizmetleri ise, eyaletlerde ilgili eyaletin başında bulunan “*Beylerbeyi*” ve sancaklarda ise ilgili sancağın idaresi kendisine tevdi edilen “*Sancak Beyi*” emrinde bulunan “*Sipahilere*” gördürülmüştür.²³

1. 2. 2. İstanbul’un Fethinden Yeniçeri Ocağının Kaldırılmasına Kadar Olan Dönem (1453-1826)

1453 senesinde İstanbul’un fethiyle; devletin sahip olduğu hudutların genişlemesi ve nüfusun artmasını takiben, emniyet kavramı ve kolluk hizmeti de yenide baştan ele alınmış ve bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu dönemde meydana

²⁰ Adem Kızılkaya - Nevzat Sönmez, (2003), “Geçmişten Günümüze Güvenlik İhtiyacı ve Türk Polis Teşkilatı”, *Çağın Polisi Dergisi*, S. 17, s. 45.

²¹ M. Zeki Pakalın, (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul, C. 3, s. 119-125.

²² Hamdi Erdoğan, (1987), *Polis Hizmetlerinin Tarihi Gelişimi ve Teşkilat Yapısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 9-11.

²³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 18-20.

gelen değişikliklerin başında ise I. Murat tarafından kurulan yeniçeri teşkilatının İstanbul'un fethinden sonra kolluk hizmetlerinde de vazifelendirilmesi gelmektedir. Bu dönemde İstanbul'un çeşitli mahallerinde “Kulluk” yahut “Karakolhane” adı altında emniyet birimleri oluşturulmuştur. İkinci mühim değişiklik ise mahalli anlamda kolluk kuvvetlerinin teşkili olmuştur.²⁴ İstanbul'un fethinden, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar, kolluk teşkilatında; “Yeniçeri Ağası, Böcekbaşı, Kaptanpaşa, Topçubaşı, Bostancıbaşı, Hasekiler, Baltacılar, Çavuşlar, Kanıcılar, Muhzır Ağa, Asesbaşı ve Kadılar” görev almıştır.²⁵

Bu görevlilerin mevkilerine bakıldığında; “Yeniçeri Ağası”, sadrazamdan sonra en yetkili görevli olup ifa ettiği kolluk görevi olarak genel sevk ve idarenin yanı sıra suça karışanların cezalandırılmasını (falakacılar aracılığı ile falakaya yatırılması veya hapse atılmasını) sağlamak görevlerindendi. “Böcekbaşı”, emrindeki “Salma” adını alan görevliler aracılığı ile direkt olarak kendisine bağlı olarak özellikle “Zâbıta-i Hafıyye” (gizli kolluk) işlerini yürütmüştür. Salmalar da bugünkü anlamda sivil polis anlamındadır. “Falakacılar”, yeniçeri ağasının emrinde çalışan ve falaka taşıyan acemilerden oluşmuştur. “Asesler”, gece bekçiliği görevinin ifasını yapmışlardır. Bunların sorumlularına da asesbaşı adı verilmiştir. Kasımpaşa ve Galata mahallerinin “Kaptanpaşa”, Tophane ile Beyoğlu mevkilerinin “Topçubaşı” ve “Topçular”, Üsküdar, Eyüp, Kâğıthane, Boğaziçi, Kadıköy, Adalar ve Ayastefanos'un emniyet ve asayişini ise “Bostancıbaşı” ve “Bostancılar” sağlamışlardır.²⁶

Yeniçeriler başlangıçta devletin en sağlam dayanaklarından biri olmuştur. Merkezi kolluk hizmetlerinin yükümlülüğünü de yerine getiren yeniçeri teşkilatı çeşitli nedenlerle bozulmuş ve 1826 yılında lağvedilmiştir.

²⁴ Şahin, a.g.m., s. 31.

²⁵ Alyot, a.g.e., s. 45.

²⁶ Şahin, a.g.m., s. 164-166.

1. 2. 3. Yeniçeri Ocağının Kaldırılmasından Zaptiye Müşiriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Olan Dönem (1826-1845)

17 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesiyle beraber Osmanlı idaresinde kısmen de olsa bir güvenlik zafiyetinin doğabilceği endişesi hâsıl olmuştur. Bu nenledir ki, ihtiyaç duyulan tedbirler alınıncaya kadar, vali ve mutasarrıfların nezdinde vazife gören ve sayıları oldukça az olan “*Kapu Halkı*” denilen askerden faydalanılması suretiyle emniyet ve asayişin muhafazası amaçlanmıştır.²⁷

Ağustos 1826 tarihinde ise bir “İhtisap Nezâreti” kurulması maksadıyla “*İhtisap Ağalığı Nizâmnâmesi*” yayınlanmış ve kurulmuş olan bu nezaret dâhilinde çalışanlar da kol gezmek ve güvenlik hizmetlerini ifa etmekle vazifelendirilmişlerdir. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra, eyalet merkezi olan sancaklara birer vali, muhassıl ve mutasarrıf ile askerî âmirlerden birer zabıta memuru, kazalara da birer zabıta memuruyla birer muhassıl atanmıştır. O zamana kadar taşra memurları tahsisatla geçinmekteydiler. Bundan sonra bu usulden vazgeçilerek, valilere yetmiş beşer bin, zabıta memurlarına yedişer bin kuruştan on bir bin kuruşa kadar maaş ödenmeye başlanılmıştır.²⁸

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra “*Asâkir-i Muntazama-i Hassa*” ve “*Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ve Seraskerîn*” namıyla kurulan iki askeri müessese ile 1834 yılında Anadolu ve Rumeli'nin birtakım eyaletlerinde kolluk vazifelerini de icra edecek olan “*Asâkir-i Redife*” adıyla yeni oluşumlara gidilmiştir. Bahsi geçen teşkilatların idaresi “*Serasker*” olarak anılan komutana tevdi edilmiş ve daha önce Yeniçeri Ağası'nın uhdesin de bulunan bütün yetkiler de bu makama intikal ettirilmiştir. Böylelikle dağıtılan Yeniçeri Ocağı'nın yeri “*Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye*”, Yeniçeri Ağası'nın mevki de Serasker ile doldurulmuştur.²⁹ Lağvedilen Yeniçeri

²⁷ Musa Çadırcı, (1991), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yay., Ankara, 1991, s. 317.

²⁸ “*İhtisap Nezâreti 1851 yılında ortadan kaldırılarak, Zaptiye Müşirliğinde ihtisap işleriyle uğraşmak üzere Es'âr Meclisi adıyla bir birim oluşturuldu. Geçen zamana bağlı olarak değişen ihtiyaçları karşılamak üzere 1852 yılında İhtisap Nezâreti yeniden kurulmuş ise de 1855 yılında belediye işleriyle meşgul olmak üzere kurulan 'Şehremaneti'nin faaliyete geçmesiyle tamamen ortadan kaldırılmıştır.*” Bkz. Alyot, a.g.e., s. 69, 89.

²⁹ Alyot, a.g.e., s. 69.

Ocaklarının barınma ve eğitim mahalleri olan kışlalarının yerleri ise artık yeni teşkil edilen ordu ve bu orduya bağlı kolluk kuvvetlerinin mekânları olan karakollar ile ikame edilmeye başlanmıştır.³⁰

Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılmasıyla, İstanbul ve sair vilayetlerin güvenlik ve asayişini temin ve muhafaza etmek için karakolhaneler onarılmış ve İstanbul'daki karakolhanelere “*Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye*” askerleri yerleştirilmiştir. Dağıtılan Yeniçerilerin bir araya gelerek tekrar olay çıkarmamaları amacıyla gerekli tedbirler alınırken, “*Asâkir-i Mansûre*” birliklerinin el-an kurulma merhalesinde olması ve kâfi derecede bulunmaması sebebiyle belediye kolluğu durumunda bulunan ve idari ve kolluk görevleri az olan memurlara geniş inzibati ve idari vazifeler verilmiştir. Bununla birlikte “*Umur-u Zaptiye*” adı altında bir zabıta teşkilatının her eyalette kurulması suretiyle emniyet ve asayişin sağlanmasına etkinlik kazandırılmış ve böylece hâlihazırda bilinen ve anladığımız anlamda ilk Jandarma Teşkilatı da teşkil edilmiştir. Tanzimat'ın ilanını müteakiben uzun zamandan beri uygulanan “*has, zeamet ve tımar*” sistemleri kaldırılmış, dirlik sahipleri maaşa bağlanmış ve artık kolluk teşkilatı ile bir alakaları kalmamıştır.³¹

19. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun eyaletlerinde, emniyet ve asayiş işlerini Tımarlı Sipahiler ifa etmekteydi. II. Mahmut bu teşkilatın askerleriyle yeni baştan bir kolluk kuvveti kurmaya gayret etmiş, çeşitli bölgelerde alaylar kurmuş ve bunların yönetimini de muvazzaf subaylara vermiştir. Bu yeni organizasyon şekli zaptiye kadrosunun da esas ve temelini meydana getirmiştir. 1836 senesinde “*Redif-i Mansure Müşirliği*” Edirne, Bursa, Aydın, Ankara, Konya ve Erzurum gibi merkez vilayetlerde kurularak valilerin emrine verilmiş, ayrıca Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra teşkil edilen taşra birlikleri de tamamen valilerin emri altına verilerek birleştirilmiştir.³² Bunların yanı sıra Zaptiye Müşiriyeti'nin kuruluşundan itibaren Tımarlı Sipahilerin tamamı işten el çektirilerek emekliye ayrıldığından eyaletlerde emniyet ve asayiş “*Asâkir-i Redife*” teşkilâtı sağlamaya ve muhafaza

³⁰ Abdülkadir Özcan, (1999), “Osmanlı İstanbul’unda Kolluk Hizmetleri ve Modern Anlamda İlk Karakol Teşkilatının Kurulması”, **XIII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, C. 3. Kısım. 3, s. 5.

³¹ **Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi**, C.1, s. 131-132.

³² **Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi**, C. 1, s. 132.

etmeye başlamıştır. 1843'de yürürlüğe konulan bir düzenleme ile de redifler “*Asâkir-i Mansure*” çatısı altına dâhil edilmiştir.³³

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışından itibaren 1846 tarihine kadar kolluk teşkilatının yeniden yapılandırılması, emniyet ve asayiş hizmetlerinin düzenlenmesi konularında pek çok düzenlemeler yapılmış olmakla birlikte askeri birimlerden müstakil ve bağımsız bir zabıta teşkilatı meydana getirilemediğinden bu vazife ve sorumluluklar çeşitli makamlar ve özellikle de askeri makamlar tarafından yerine getirilmiştir.³⁴ Ancak yeni oluşan örgütleniş biçimi çok karışıktı ve birçok makam ve mercie bağlı olması nedeniyle yeterince etkin olamıyordu. Bu düzensizliğe son vermek amacıyla 1845'te İstanbul'da polis teşkilatı kurulması düşünülmüştür. Bu maksatla Sultan Abdülmecid döneminde 20 Mart 1845 tarihinde 17 maddeden oluşan ilk Polis Nizâmnâmesi çıkarılmış ve 30 Mart 1845 tarihinde bir yazı (*Müzekkerr-i Umumiye*) ile İstanbul'da bulunan sefaretlere bildirilmiştir.

1. 2. 4. Zaptiye Müşiriyeti Dönemi (1845-1879)

1 Temmuz 1800 tarihli, Paris Emniyet Müdürünün Görevlerini Düzenleyen Kararname örnek alınarak düzenlenen “*Polis Nizâmnâmesi Müsveddesi*” Meclis-i Vâlâ'ya takdim edilmiştir. Meclis-i Vâlâ'da yapılan görüşülmelerin akabinde 20 Mart 1845 tarihinde Polis Meclisi'nin yetkilerini belirleyen bu nizâmnâme Divan-ı Hümayun'da kabul olunmuş, ayrıca durum, İstanbul'da temsilcilikleri bulunan ülkelerin sefaretlerine de bildirilmiştir.³⁵

1845'te yayınlanan bu Polis Nizâmı ile polis kelimesinin kullanıldığı bir teşkilat kurulmuştur. Nizâmnâmede, yeni kurulan teşkilatın yani Zaptiye Müşiriyeti'nin görevleri 17 madde halinde düzenlenmiştir.³⁶

³³ Zafer Toprak, (1985), “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1269.

³⁴ **Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi**, C. 1, s. 135.

³⁵ BOA. Divân-ı Hümayûn, Nâme-i Hümayûn Defteri, No:11, Sayfa: 361.

³⁶ BOA. İ. MSM., Dosya No: 3, Gömlek No: 48. Tarih: 7 Rebiyülevvel 1261 / 16 Mart 1845

Polis Meclisi, ilgili nizâmnâmeye göre memleket dâhilinde emniyet ve asayişin sağlanması ve muhafaza edilmesi için gerekli olan kanun ve nizâmnâmeleri oluşturmak ve aynı zamanda bunların icrasına da nezaret ederek kamu düzeni ve asayişin korunması amaçları ile karakollarda bulunan nizamiye askerlerinin celp ve istihdamı konularından da sorumlu ve yetkili olacaktı. Osmanlı veya yabancı bir ülkenin tebaasından olanların Osmanlı hudutları içerisinde yapacakları seyahatleri, gidiş ve gelişlerini de kontrol edecek, seyahat için alınması zorunlu olan mürur tezkerelerini verecek ve yurtdışından veya diğer Osmanlı vilâyetlerinden gelenlerin ellerinde mevcut bulunan pasaport veya mürur tezkerelerini ilgili mahalde bulundukları muhafaza etmek ve bu belgelerin yerine belge sahiplerine birer ikamet tezkeresi vermekle görevli olacaktı. Gerek duyulur veya herhangi bir şüpheli durum oratya çıkar ise, vefat eden bir şahsın eceliyle ölüp ölmediğini veya hastalanan bir kişinin hangi sebepten dolayı hastalandığını tespit etmek ve gerekirse bunları ve benzeri olaylarda “*Ehl-i Hibre*” yani “*Bilirkişi*” olarak hizmet vermek üzere bir kimyager, bir hekim ve bir de cerrah tayin edebilecek, ayrıca tacirlerin iş gördükleri ve görüştükleri yerler olan ve borsa olarak tabir olunan mahallerin işleyişleri ile alakalı bulunan dâhili nizamlarına nezaret edecek, simsarlık yani komisyonculuk yapmak isteyenlere bir ruhsatname yani mezuniyet tezkeresi verecek ve ruhsatsız olanların da bu işleri icra etmesine engel olacaktı.

Dini veya resmi bayram ve tatil günlerinde tatbik edilecek kanun ve düzenlemeleri ilgililere tebliğ edecek; işçileri iş bırakmaya teşvik ve sevk eden, kamu nizamını bozma ve asayiş ihlal etme maksadını güden “*fitne ve fesat*” cemiyetlerinin teşkiline mani olmaya çalışarak, vuku bulabilecek muhtemel ihtilal girişim ve hareketlerinin önlenmesi için zaruri olan tedbirlerin alınmasını sağlayacak; umûmi ahlak ve edebi aykırı olan neşriyat ve çeşitli yazıların basılmasına ve satılmasına engel olmak üzere basın ve kitap evlerini sürekli kontrol altında bulunduracak, yurtdışından gelen kitap, gazete ve diğer neşriyatın yayınlanmasından önce gözden geçirilmesi ve lüzum görüldüğü takdirde de toplattırılmasını sağlayacak; özel izin veya ruhsatla açılan tiyatro gibi eğlence ve oyun mahallerinde gerekli tedbirleri alarak seyircilerin güvenlik ve emniyetinin sağlanmasına ve bu gibi yerlerde asayiş ve intizamın muhafazasına dikkat ve özen gösterecek; kötü niyetli şahısların bir araya gelerek toplandıkları mahalleri, kumarhaneleri tedkik ve teftiş ederek ve bu gibi yerlerin emsallerinin çoğalmasına mani olacak; han, pansiyon, otel, lokanta ve bekâr odaları gibi müşteri

kabul eden mahaller için düzenlenen nizamların uygulanmasını sağlayacaktı. Ayrıca polis, ateşli silah kullanacak avcılara ruhsatname vermek; devlet bina ve yapılarıyla halka açık mahal ve mevkilerin muhafazasını sağlamak; çalışabilecek durumda olduğu halde dilencilik yapanların dilenmesine ve halkı rahatsız etmesine engel olmak; fakir, işsiz ve hasta olup da parasızlık nedeniyle memleketlerine gidemeyenlerin memleketlerine dönmelerini sağlamak ve herhangi bir suçtan dolayı hapis cezası alanlardan ceza müddetlerini tamamlayarak tahliye olan mahpuslara memleketlerine gidebilmeleri konusunda yardımcı olmakla da görevliydi.³⁷

Polis Meclisleri, Mehmet Ali Paşa'nın başında bulunduğu Tophane Müşirliği'ne bağlı olarak çalışacak ve toplam yedi kişiden oluşacaktı. Aynı zamanda bir istişare heyeti konumunda bulunan Polis Meclislerinin, pratikte; sorumlu olunan bölgeler ile ilgili güvenliğin sağlanması hususunda kararların alındığı ve uygulamaya konulması için çalışmaların yürütüldüğü bir birim olduğu anlaşılmaktadır.³⁸

1857 senesinde polis işlerinin düzenlenmesiyle ilgili olarak Bâb-ı Seraskeri'de bir karma komisyon kurulmuş ve bu komisyon tarafından bir layiha hazırlanarak sefaretlerin de görüşleri sorulmuştur.³⁹ Belçika, Vilanse-i Atik, İspanya, Sardunya, İsveç, Avusturya, Rusya, Prusya, Napoli ve Amerika gibi gerek katılımcı olan gerekse sadece görüşleri alınan sefaretlerin çoğu yapılması planlanan bu düzenleme üzerinde komisyon ile mutabık iken İngiltere Sefiri Lord Stratford Caning'in görüşleri ise Polis Meclisleri uygulamasının işe yaramadığı yönündeydi. Ayrıca Lord Stratford Caning'in, İngiliz tüccarlarının şikâyetlerini ve Malta ve Cezayir asıllı kötü şöhretli kişiler tarafından işlenen hırsızlık ve cinayet olaylarını resmi bir yazıyla rapor etmesi uygulamanın kaldırılmasının ilk sinyallerini vermiştir.⁴⁰

Osmanlı Devleti'nde askeri kuvvetlerden müstakil olarak polis memurlarının görev yaptığı bir teşkilat var olmaya başlamış, fakat bu gelişme oldukça kısa sürmüş ve 15 Şubat 1846 tarihinde kurulan Zaptiye Müşiriyeti ile beraber asayiş ve dâhili güvenlik

³⁷ Zaptiye Müşiriyeti'nin kuruluşu ile ilgili resmi tebliğdir: Bkz. **Takvim-i Vekâyi**, Numara: 297. Tarih: 18 Safer 1262 / 9 Şubat 1846.

³⁸ Ali Sönmez, (2005), "Polis Meclisinin Kuruluşu ve Kaldırılışı (1845-1850)", **OTAM**, S. 18, s. 3-4.; Şahin, **a.g.m.**, s. 43.

³⁹ **BOA. HR. MKT.**, Dosya No: 191, Gömlek No: 80. Tarih: 7 Şevval 1273 / 31 Mayıs 1857

⁴⁰ **BOA. HR. MKT.**, Dosya No: 235, Gömlek No: 51. Tarih: 5 Ramazan 1274 / 19 Nisan 1858

işindeki askeri sistem yeni baştan tesis edilmiştir. Bu müşiriyet, başta jandarma ve polis olmak üzere, iç güvenlik ve asayiş işinden mesul bulunan tüm unsurların aynı teşkilat çatısı altında birleştirilmesi manasına geliyordu.⁴¹ En mühim vazifesi iç güvenliğin sağlanması ve muhafaza edilmesi için gerekli olan tedbirleri görüşmek ve hayata geçirilmesi düşünülen düzenlemeleri uygulamak olan müşiriyet, halkın rahat ve huzur içerisinde hayatını idame ettirebilmesini kolaylaştıracak kanun, nizamname ve tasarıları hazırlayacaktı. Müşiriyet, iç güvenliğin sağlanmasına yönelik yetki ve sorumluluklarını Payitaht'ta doğrudan doğruya kendisinin, taşrada ise mülki amir ve idarecilerin emrinde teşkil edilecek olan zaptiye birlikleri eliyle yürütecekti. Bu birliklerin kimlerden meydana getirileceği ve özlük işleriyle ilgili düzenlemeler de müşiriyetin yetkisi dâhilinde bulunacaktı.⁴² Zaptiye Müşiriyeti kuruluşu itibariyle Seraskerliğe bağlı idi. İdarî teşkilat olarak bünyesinde “*Umur-ı Zaptiye, Divan-ı Zaptiye ve Meclis-i Tahkik*” isimli organlardan oluşmakta idi.⁴³ “*Divan-ı Zaptiye*” ve “*Meclis-i Tahkik*” daha çok adlî işlerin yerine getirilmesi ile görevlendirildiğinden bir müddet sonra “*Divan-ı Ahkâm-ı Adliye*”ye bağlanmışlardır.⁴⁴

Zaptiye Müşirliği'nin kurulmasının ardından taşrada da emniyet ve asayiş işlerine bakan görevliler yerine artık zaptiye askeri yazılmasına başlanmıştır. Memleketin hemen her yerleşkesinde farklı uygulamalar aracılığıyla zaptiye teşkilâtının düzenlenmesi için uğraşılmış, ancak taşrada da gerçekleştirilen bütün bu çalışmalara rağmen tam olarak gelişmiş bir zaptiye teşkilâtı ilk olarak İstanbul'a yakın ve uygun görülen mahallerde teşekkül olunabilmiştir. Kolluk kuvvetlerinin yeniden yapılandırılma çabaları İstanbul'dan daha sonra bazı Rumeli eyaletleri ile Anadolu'nun Diyarbakır ve Erzurum vilayetlerinde hayata geçirilmiştir.⁴⁵

⁴¹ Ferdan Ergut, (2004), **Modern Devlet ve Polis: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Denetimin Diyalektiği**, İletişim Yayınları, İstanbul, s.106.

⁴² Ali Sönmez, (2006), “Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Ankara, S. 39, s. 202.

⁴³ Teyfur Erdoğan, (1985), “Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatı'ndan Jandarmaya”. **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., İstanbul, C. 2, s. 168.

⁴⁴ İbrahim Feridun, (2010), **Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye**, Hazırlayan: Muhittin Karakaya-Veysel K. Bilgiç, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, s. 173.

⁴⁵ **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908)**, Genelkurmay Başkanlığı. ATASE Yayını, Ankara, 1978, C. 3, Kısım. 5, s. 251.

Zaptiye Müşirliğinin teşkil edilmesinin ardından emniyet ve asayiş vazifelerinde zaptiye askerleri daha faal bir hale gelmiştir. 1869'un 14 Haziran günü yayımlanan "*Asâkir-i Zaptiye Teşkilat Nizâmnâmesi*" ile Osmanlı İmparatorluğu'nun her tarafında düzenli bir zaptiye teşkilâtı kurulmuş ve bu zaptiyelerin nasıl idare edileceği, mülkî ve askerî sorumluluk ve görevleri de belirlenmiştir. Bu dönemde Bursa, Konya, Ankara, Trabzon, Aydın, Kastamonu, Adana, Hicaz ve Yemen vilayetlerinde birer zaptiye alayı oluşturulmuştur. Bu alaylarda görev alan zaptiye askerlerinin yüklenmiş oldukları görev ve sorumlulukları ile alakalı hukukî durumu tespit etmek ve düzenlemek amacıyla da, 21 Haziran 1869 ve 17 Mayıs 1870 tarihlerinde "*Asâkir-i Zaptiye'nin Görev-i Mülkiyeleri ve Görev-i Askeriyesi*" adlı nizâmnâmeler yayımlanmıştır.⁴⁶

Zaptiye teşkilâtının imparatorluğun her bölgesinde aynı anda ve aynı düzeyde kurulması mümkün olamadığından 1871 senesine kadar teşkil olunabilenlerin sayısı, Rumeli ve Suriye bölgelerinde her biri beş veya atlı taburdan ve her taburda mevkiine göre üç süvari bölüğü, üç ve daha fazla piyade bölüğü olmak üzere on üç zaptiye alayından müteşekkil durumdaydı. Her alaya "*Alay Beyi*" komuta etmekte iken, taburların sevk ve idaresi "*Tabur Ağası*" namıyla anılan memurlar tarafından yerine getirilir, bölüklere ise "*Bölük Ağası*" denilen görevliler komuta etmekteydi. Ayrıca Anadolu'nun çeşitli mahallerinde henüz alaylar halinde düzenlenmemiş ve dağınık bir vaziyette bulunan on bin civarında zaptiye askeri mevcudu bulunmaktaydı. 1871 yılında yayımlanan Askeri Zaptiye Nizamnamesi ile her vilayette bir zaptiye alayı kurularak alaylar bağlı bulundukları vilayetlerin ihtiyaç ve durumuna göre değişiklik arz eden miktarda taburlardan meydana getirilmiştir.⁴⁷

Zaptiye askerleri, mülki ve idari amirler tarafından kendilerine tevdi edilen vazifeleri ifa etmekle yükümlüydü. Zaptiyeler, derece derece üstlerine bağlı olup doğrudan doğruya mülki amirlerin emri altında çalışmamaktaydı. Bu sebeple mülki ve idari amirler, zaptiye askerlerini komutanları vasıtasıyla vazifelendirebiliyordu.⁴⁸

⁴⁶ Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, C. 1, s. 137.; Jandarma Eğitim Dergisi, Haziran 2004, Ankara, S. 30, s. 5.

⁴⁷ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908), s. 251.

⁴⁸ Jandarma Eğitim Dergisi, s. 6.

Zaptiye memurlarının adli görevleri arasında kasaba ve köylerin dâhilinde ve haricinde suç işlemiş olanları derdest edip hükümete teslim etmek, hükümlülere muhafaza ve gerek görüldüğü takdirde bir yerden başka bir yere sevk etmek vardı. Ayrıca cezaevlerinin idaresinde Zaptiye eliyle görülmekteydi. Zaptiye'nin idari görevleri ise; devriye yani kol gezmek ve karakolda beklemek suretiyle kamu nizamının inkıza uğramasına mani olmak yani meydana gelebilecek herhangi bir asayiş bozucu eyleme engel olmak, yollarda emniyeti sağlamak, yangın çıktığında söndürülmesine çalışmak, postalarla hükümete ait para ve eşyanın bir yerden başka bir yere nakline nezaret etmek ile pasaport memurlarına yardım etmekten mürekkepti.⁴⁹

Profesyonel tarzda sadece iç güvenlik ile meşgul olunmak maksadıyla ilk kez oluşturulan bu zabıta kuvvetinin muvaffak olabilmesi için her türlü tedbir alınmaya çalışılmıştır. Zaptiye teşkilatı ile alakalı yürürlüğe konulan nizâm-nâmeler zaptiye askerlerinin, subayların ve de mülki amirlerin hususi işlerinde kullanılmamalarına dair hükümler içermekteydi. Erlerin; vali, mutasarrıf, kaymakam, müdür ve kendi amirinden başka bir memurun maiyetine verilmesi kesinlikle yasaktı. Böyle bir durumun vuku bulması halinde ise başkasının hizmetinde bulunan zaptiye erinin bu işe meşgul olduğu günlere ait yevmiyesinin maaşından kesileceği, bu görev ere kendi isteği dışında ve hukuki düzenlemelere aykırı olarak zorla verilmişse de bu paranın zaptiye erinin amirinden tazmin edileceği ilgili mevzuat hükümlerinde yer almaktaydı. Diğer taraftan zaptiyelerin teşkilât, vazife ve yetkilerini tayin ve tespit eden bu ilk yasalarda bu kuvvetin askeri mercilerden ayrı ve bağımsız bir kolluk kuvveti halini alabilmesi için gerek duyulan hükümler de bulunmaktaydı. Bu nedenle zamanla zaptiye birliklerinin ordu ile olan ilişkisi kesilerek en aza indirilmiş ve bu birlikler yalnızca imparatorluğun iç güvenliğinden mesul olan mülkiye amirlerinin kontrol ve emrine verilmiştir.⁵⁰

Eski güvenlik teşkilâtının lağvedilesinden sonra geçen kırk senelik bir sürede yeni bir teşkilâtın teşekkül edebilmesi için gerekli olan pek çok merhale tecrübe edilmiş ve 1867-1870 yılları arasında çıkarılan nizâm-nâme ve talimatnamelerle devletin kolluk teşkilâtı sağlam temellere dayandırılmaya uğraşılmış, vazife ve sorumlulukları da tespit

⁴⁹ Alyot, **a.g.e.**, s. 100-101.

⁵⁰ **Jandarma Eğitim Dergisi**, s. 7.

edilmiştir. Bu tarihlerden itibaren devletin iç güvenlik teşkilatı, zaptiye ve polis adları altında iki temel kuvvete istinat edilerek teşkil edilmiş ise de 1879 senesinde birbirlerinden ayrılmıştır.⁵¹

Zaptiye Müşirliği döneminde Payitaht ve diğer vilayetlerin asayiş ve güvenlik faaliyetlerinin tek elden görülmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle tüm kolluk görevlilerinin bağlı olduğu tek makam Zaptiye Müşirliği olmuş ve bundan dolayı 1879 yılına kadar geçen döneme “*Tevhid-i Zâbıta*” yani zabıtanın birleştirilmesi dönemi de denilmiştir.⁵²

1877-1878 tarihleri arasında gerçekleşen Osmanlı - Rus harbinden sonra yapılan askerî teşkilatlanma esnasında kolluk kuvvetlerinde de yeniden bir düzenleme yapılması maksadıyla⁵³ 1879 senesinde Asakîr-i Zaptiye’nin idaresi, Zaptiye Müşirliği bünyesinden alınarak Seraskerliğe devredilmiştir. 1846 tarihinden ilga edildiği 1879 yılına kadar Zaptiye Müşirliği, ifa edegeldiği pek çok diğer vazifeyle beraber imparatorluğun tek kolluk gücü yani zabıta kurumu olarak yerini, 1879 senesinde Zaptiye Nezareti ve Jandarma Dairesi Reisliği’ne bırakmıştır.⁵⁴

1. 2. 5. Zaptiye Nezareti Dönemi (1879 - 1907)

Tevhid-i Zâbıta, kolluk kuvvetlerinin aynı çatı altında toplanması uygulaması ile kolluk birimleri merkezî idareye aktarılmıştır. Bu durum işin müşirlik seviyesinden nezaret seviyesine taşınması sonucunu da beraberinden getirmiştir.⁵⁵ Bu nedenle Kânûn-i Esâsî (1876) ile reformist bir sürece girmiş olan Osmanlı Devleti’nde, 4 Aralık 1879 tarihinde zaptiye işleri ile görevli müşiriyetin ismi Zaptiye Nezareti’ne çevrilmiştir. Ayrıca zaptiye işleri direkt olarak Seraskerlik makamına bağlanmış ve bu teşkilat müstakil bir Emniyet (Polis) Teşkilatı olarak yapılandırılmıştır.⁵⁶

⁵¹ Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, C. 1, s. 137.

⁵² Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, C. 1, s. 135.

⁵³ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908), s. 252.

⁵⁴ Alyot, a.g.e., s. 92.

⁵⁵ Şahin, a.g.m., s. 44.

⁵⁶ Yılmaz Öztuna, (1979), Büyük Türkiye Tarihi, Türk Siyasi Tarihi ve Türk Medeniyeti Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul, C. 9, s. 207.

Zaptiye Nezâreti; Zaptiye Dairesi, Üsküdar Zabıta Memurluğu, Fatih Zabıta Memurluğu, Beyoğlu ve Galata Zabıta Memurluğu, Adalar Zabıta Memurluğu ile Tefrik Müdürlüğü ve Hapishaneler Müdürlüğü'nden müteşekkil idi. Zaptiye Nezâreti, kuruluşunu takip eden yıllarda ülkenin asayiş ve güvenliğinin sağlanması hususunda ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesi doğrultusunda yapılandırılmıştır. Aynı dönemde, İstanbul ile Bursa ve Edirne zabıta yönetimi bakımından merkezlere, merkezler de mevkilere ayrılmıştır.⁵⁷ Ayrıca Zaptiye Nezâreti idaresinde “*Karagolhâne*” adını alan kolluklar teşkil edilmiştir.⁵⁸

6 Aralık 1896 tarihinde on altı maddeden oluşan ve polis teşkilatının fiilen kurulmasından sonra vazife ve yetkilerini belirleyen bir talimat yayınlanmıştır. Bu talimata göre, polis gece ve gündüz cadde ve sokaklarda ve mahalle aralarında kol yani devriye gezecek, “*derun-u hanelerin ahvaline*” ve “*mahallâta gelip giden eşhasa*” dair mahalle muhtar, bekçi, imamlarından veya herhangi bir kişiden devamlı surette malûmat isteyecekti. 18 Eylül 1890 tarihinde yürürlüğe konulan “*Serseri ve Mazanne-i Sû’ Olan Eşhas Hakkında Nizamnâme*” hükümlerine göre bu gibi kimseleri takip edecek ve yakalayacak, çarşı ve pazarlarda işsiz güçsüz dolaşan aylak takımının toplanmasına da mâni olacaktı. Polis, kilise ve diğer ibadet yerleri ile Müslümanların namazda bulundukları vakitlerde camii ve mescitlerin etraf ve kapılarında düzenli olarak nezarette bulunacaktı. Polisler mütemadiyen han, pansiyon, kahvehane gibi mahaller ile ev ve dükkânları da gizli ve açık bir şekilde gözetleyip takip edebilecek ve halktan bir kimsenin evini usûlüne göre arayabileceklerdi.

Suçüstü yapılan yabancılar polis tarafından yakalanabilecek ancak haneleri mensup olduğu devletin konsoloslugu veya sefaretı tarafından görevlendirilecek bir memurun eşliğinde aranabilecekti. Asayışı bozan herhangi bir vukuat meydana geldiği zaman halk işine gücüne bakacak ve polisin işine hiçbir şekilde müdahale etmeyecek, aksi takdirde polis tarafından takibat yapılacaktı. Ayrıca halktan silah teşhir veya istimâl eden olursa polis ve diğer zabıta memurları bu kişilere silahla karşılık verebilecekti. Polisler zuhur eden bir hadiseyi kendi başlarına yatıştıramazlar veya suçluları

⁵⁷ Şahin, **a.g.m.**, s. 42.

⁵⁸ Orkun, **a.g.m.**, s. 26.

yakalayamazlarsa komiserlerin vasıtasıyla jandarmadan yardım isteyebilecekler, ancak gerek polis gerek jandarma asayışı temin etmeye muktedir olamazlarsa en yakındaki Asâkir-i nizamiyeden yardım isteyebilecekti.⁵⁹

Yine bu dönemdeki idari uygulamalar arasında, polis eliyle mürur tezkeresi ve pasaport verilmesi uygulaması yer almaktadır. Yabancıların Osmanlı topraklarından geçişleri ve ikametinin kontrolü mecburi hale gelmiştir. Mürur tezkeresi aracılığı ile kısa süreli geçiş yapanlar, pasaport ile de (kısa ya da uzun süre) ikamete tabi olanlara verilecek izin belgeleri tanzim edilmiştir.⁶⁰

Söz konusu dönemin içerisinde bulunduğu siyasî çalkantılara paralel olarak, uzun süredir polislik mesleğinin bir parçası olan istihbaratçılık bu dönem içerisinde belli bir sistematiğe kavuşturulmuştur.⁶¹ Bu amaçla “*Politik Şube*” adı altında kadrolar oluşturulmuş ve hafiye sıfatıyla görev yapmışlardır. Hafiyeler kendilerine verilen özel görevler dışında sosyal kontrolün sağlanması açısından kahvehane, çarşı ve pazar gibi halkın yoğun olduğu yerlerde bulunarak haber toplamışlardır.⁶²

İlk Zaptiye Nâzırlığına 15 Ağustos 1880 tarihinde Hafız Mehmet Paşa getirilmiş olup bu görevi 5 Ocak 1883 tarihine kadar sürdürmüştür. Ondan sonra görev alan Kemal Bey, Mülkiye Kaymakamı olarak hizmet ettikten sonra Mabeyn-i Hümayun Kâtipliği’ne alınarak Zaptiye Nâzırlığı görevine atanmıştır. Bu görevini 30 Ocak 1883 tarihinden 15 Temmuz 1890 tarihine kadar toplam beş buçuk sene kadar sürdürmüştür. Onun yerine atanan Nazım Paşa, Beyoğlu Mutasarrıflığı’ndan bu göreve tayin edilerek, 15 Temmuz 1890 tarihinden 23 Ekim 1896 tarihine kadar toplam altı sene görev yapmıştır. En son Zaptiye Nâzırı olan Şefik Paşa, Temyiz Mahkemesi Reisliği’nden naklen tayin edilerek 23 Ekim 1896 tarihinden 11 Temmuz 1908 tarihine kadar on iki sene kadar görev yapmıştır.⁶³

⁵⁹ **Birinci Tertip Düstur**, C. 7, s. 114-116.

⁶⁰ Hüseyin Hüsnü Gören, (2018), **Birinci Yüzyılda (1839–1938) Türk Polis Teşkilatının Tekâmül, Teşkilat ve Kadro Hareketleri**, EGM. Ankara, s. 15.

⁶¹ Cengiz Kırılı, (2007), **Kahvehaneler ve Hafiyeler 19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı’da Sosyal Kontrol**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Binghampton Üniversitesi, Binghampton, s. 22-23.

⁶² **BOA. DH. MKT.**, Dosya No: 1917, Gömlek No: 100. Tarih: 12 Cemaziyülahır 1309 / 13 Ocak 1892.

⁶³ Derviş Okçabol, (1940), **Zabıta Tarihi**, Polis Enstitüsü Neşriyatı, Ankara, s. 73-74.

Her ne kadar 28 Mart 1880 tarihinde “*Polis Kânûnnâmesi Lâyihası*” yayınlanmış ve daha sonra tekrar gözden geçirildikten sonra 18 Haziran 1905’te Padişah’a sunulmuş da olsa,⁶⁴ polis idaresinin kuruluşunu, vazife ve yetkilerini tayin eden nizâmnâme tam anlamı ile ancak 17 Ağustos 1907 tarihinde yayınlanmış olup o tarihe kadar Zaptiye Nezâreti’nin vazife ve salahiyetleri mer’i kaidelere ve işin icabına uygun olarak yerine getirilmiştir.

1. 3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ’NDE KOLLUK TEŞKİLATININ YAPILANMASI (1907-1913)

1907 senesine kadar yürürlükte bulunan ilkelere ve polislik işinin icaplarına uygun olarak ve daha evvel yayınlanan mevzuat çerçevesinde vazife icra eden polis teşkilatını ve tatbik ettiği hükümleri tek bir metin dâhilinde bir araya getiren ilk polis nizâmnâmesi, 17 Ağustos 1907 tarihinde yayınlanmıştır. Bu nizâmnâme ile polis teşkilatlanmasının ihtiyaçlarının iyi bir şekilde karşılanması planlanmış, yabancı mevzuattan alıntı bulunmayan bu nizâmnâme uzun bir süre uygulanabilmiştir.⁶⁵

1907 Nizâmnâmesi ile yürürlüğe giren önemli uygulamalardan biri, önceki örneğine benzer bir şekilde yapılandırılan Polis Meclisleri olmuştur. Polis Meclisleri İstanbul’da; Beyoğlu ve Üsküdar Mutasarrıflıklarıyla İstanbul Polis Müdürlüğü bünyesinde ser-komiserlerden oluşan birer başkan ile ser-komiser veya ikinci komiserlerden oluşan dörder üyeden oluşmaktaydı. Polis Meclisleri, illerde ve bağımsız livalarda ise komiserlerden birer başkan ile iki üyeden oluşmaktaydı. Polis Meclislerinin görevleri; yakalanan sanıkları yirmi dört saatten üç güne kadar muhafaza altında tutarak hazırlanacak tahkikat evrakıyla birlikte bu şahısları Müdde-i Umumi’ye göndermektir.⁶⁶

1907 Polis Nizâmnâmesinin yaptığı değişikliklerden birisi de hafiyelik müessesesi ile ilgili olmuştur. Zaptiye Müşiriyeti döneminde hayata geçirilen hafiyelik

⁶⁴ BOA. Y. A. HUS., Dosya No: 491, Gömlek No: 35. Tarih: 7 Cemaziyülahır 1323 / 9 Ağustos 1905.

⁶⁵ Şahin, a.g.m., s. 49.

⁶⁶ Hikmet Tongur, (1946), *Türkiye’de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi*, EGM Yayını, Ankara, s. 209.

müessesesi zaman içerisinde büyük tepkiler almış ve bu tepkiler II. Meşrutiyet'in ilanının hemen öncesi doruk noktasına ulaşmıştır.⁶⁷

II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte bu müessesenin kapatılması gündeme gelmiş, bunun gerçekleştirilmesi için bir Meclis-i Mahsusa kurulmuş ve bu meclisçe hazırlanan bir irade-i seniyye 17 Temmuz 1908 tarihinde 7 numaralı kararname yayınlanmış ve meşrutiyet yönetimince hazırlanan Kanun-i Esasi⁶⁸ ile oluşturulan Meclis-i Mebusan tarafından ilan edilen genel af kapsamında, hafiye yapılanması sona erdirilmiştir.⁶⁹ Amacı dışında faaliyet gösterdiği tespit edilen hafiye yapılanması tarafından insanlara yöneltilen ithamlar sonucunda hakkında mahkûmiyet kararı verilenlerin hakları da iade edilmiştir.⁷⁰

1. 3. 1. 1907 Tarihli Nizâmnâme İle Polise Verilen Görev ve Yetkiler

1907 tarihli Polis Nizâmnâmesi, 3 bâb, 7 fasıl ve 167 madden oluşmaktadır. 1907'den Zaptiye Nezâreti'nin kaldırıldığı 1909 yılı ve 1913 tarihli Polis Nizâmnâmesinin kabulüne kadar önemli bir değişikliğe uğramadan yürürlükte kalmıştır. Bu nizâmnâme ile polise, “*umumi, polis merkez ve karakollarının yönetimi, idari zabıta, mülki (siyasi) zabıta, adli zabıta*” ve diğer olmak üzere 6 bölümde görev ve yetki verilmiştir.⁷¹

Umumi Görevler:⁷² Polisler, görevlerine ilişkin olarak yaptıkları ikaz ve tembihatları dinlemeyenleri ihtar etmeye, ihtarlara uymayanları yakalayarak işlem yapmaya yetkiliydi. Resmi elbise ile görev yaparken, kendilerine karşı silah teşhir olunması veya kullanılması halinde, aynı şekilde karşılık vermeye yetkiliydi. Polisler hafta tatilinde oldukları veya görev mıntıkası dışında bulundukları sırada dahi

⁶⁷ Kırılı, a.g.e., s. 25.

⁶⁸ BOA. DH. MKT., Dosya No: 1284, Gömlek No: 25. Tarih: 27 Recep 1326 / 25 Ağustos 1908.

⁶⁹ BOA. BEO., Dosya No: 3368, Gömlek No: 252545. Tarih: 12 Temmuz 1324 / 25 Temmuz 1908.

⁷⁰ İkinci Tertip Düstur, C.1, s.9-11.

⁷¹ Birinci Tertip Düstur, C. 8, s. 666-692.

⁷² 1907 tarihli Polis Nizâmnâmesi, Madde. 48-52.

müdahaleleri icap eden olaylara rastlamaları halinde, kendilerine verilen görevleri yerine getirmek zorundaydılar.

Polis Merkez ve Karakollarının Yönetimi:⁷³ Her merkez komiseri, kendi sorumluluk bölgesinde saltanat aleyhine kanun ve nizamlara aykırı fiil ve hareketlerin işlenmemesi için her türlü yasal tedbiri alacak ve olağanüstü bir durumun meydana gelmesinin hissedilmesi halinde derhal bütün gerekli tedbirleri alarak, amirinden gelecek emirlere göre hareket edecekti. Merkez komiseri, maiyetinde bulunan polislerin, yetenek ve becerilerine göre kendilerine görev vererek, gerekirse bir kısmını sivil olarak vazifelendirecek, her polis memurunun görevi hususunda son derece dikkatli davranmasını sağlayarak, görev ve yetkilerini ihmal ve suiistimal etmelerine meydan vermeyecekti. Sorumluluk bölgesinde asayiş ve güvenliğe dair her türlü vukuattan zamanında haberdar olmaya dikkat ederek, önemli ve aciliyet arz eden durumlarda İstanbul'da Zaptiye Nezâretine, taşrada ise mülki amirine bilgi verecekti. Her merkez ve karakolda, bir sorumlunun mesuliyeti altında, muntazam olarak günlük vukuat defteri tutulacaktı. Lüzumu halinde mülki ve adli erkân ile zabıta amirlerinin tetkikine sunulacak, başkasının incelemesine izin verilmeyecekti. Mıntıkada bulunup da, cinayetten mahkûm, hırsızlık ve dolandırıcılıktan sabıkalı, devlet memurlarına karşı suç işleyen, siyasi suçlar ve devlet sırrını satmaktan mahkûm olanların kayıtları tutularak, siyasi suçlularla devlet sıralarını satanlar devamlı surette takip edilecek ve gözetlenecekti.

Herhangi bir suçtan ötürü yakalanan şahısların üzerinden çıkan para, silah ve sair eşya ve evrakı kaydederek bir zabıt varakası düzenleyerek, kendisiyle birlikte ilgili merciine gönderilecekti. Mıntıkalarındaki çamaşırcı, lekeci, çilingir, demirci ve benzeri esnafın çalışmalarından daima haberdar olmak, bunlara kanlı veya halleriyle mütenasip olmayacak surette elbise verenleri, numune anahtar, kilit kırmaya ve hırsızlığa yaracak benzeri alet ve edevat veya resimlerini göstererek benzerini yapmalarını isteyenleri derhal polise bildirmeleri konusunda tembih edecekler ve bu esnaf arasından tembihata uymayanlar hakkında işlem yapacaklardı. Mıntıkada çıkan yangınları tulumba merkezlerine bildirmek, diğer taraftan gerekli tedbirleri alarak can ve mal kaybının

⁷³ 1907 tarihli Polis Nizâmname'si, Madde. 53-71.

önlenmesine çalışmak ve yangını fırsat bilerek hırsızlık yapmak isteyenlere mani olunacaktı. Ayrıca İstanbul ve diğer vilayetlerde denizden yapılması muhtemel her türlü kaçakçılığa mani olunacak ve denizlerde yeteri kadar devriye bulundurulacaktı.

Mahalle, çarşı ve köy bekçilerinin seçilmesine dikkat edilecek, görevleri açısından devamlı olarak izlemek ve görev sırasındaki duyum ve müşahedelerini zaman geçirmeden merkeze haber vermek konusunda tembihatta bulunmak, görevine itina göstermeyen bekçileri birincisinde tembih ve ihtar, ikincisinde takdir ve üçüncüsünde derhal bekçilikten ihraç edeceklerdi. Merkez ve karakoldaki nokta ve devriye vazifelerinin aksaksız olarak yürütülmesine çalışılarak, bu vazifelerin lazım gelen yer ve zamana göre ayarlanması sağlanacaktı. Görev yerlerinin, karşılığı gelmeden terk edilmesine ve karşılığı geldikten sonra nöbeti teslim ederek karakola dönmesi gerektiği halde gelmeyerek başka bir yerde bulunanlara mani olunacaktı. Ayrıca polislerin üniformasız dolaşmalarına mani olunacak, geçici veya devamlı olarak sivil çalışacaklara resmi mühürle mühürlenmiş görev belgeleri verilecek ve bunlardan gizlilik esasına uymayanlar bu görevden alınacaktı.

Merkezlerde görevli personelin içki içmelerine, kahvehane, gazino ve benzeri yerlerde oturarak oyun oynamalarına mani olunacak, meslek haysiyeti ile bağdaşmayan laubali hareketlerde bulunarak yaka ve bağı açık dolaşanlara, devriye ve nokta hizmetlerinde sigara içenlere, bir şeyler yiyip içen ve ötede beride oturan ve gereksiz olarak herkesle konuşmak gibi hal ve harekette bulunanları men etmek ve icabında cezalandırmak, polis merkez ve karakollarının yönetimi ile ilgili görev ve yetkileri arasındaydı.

İdari Zabıta Görevleri:⁷⁴ Mıntıka dâhindeki han, otel, pansiyon, apartman, bostan, değirmen, fırın ve fabrika gibi işçi ve bekâr barındıran yerlerle ateş kullanılan yerleri kaideleri dâhilinde devamlı surette kontrol etmek, buralarda devamlı surette çalışanların isim ve künyelerini karakoldaki deftere kaydetmek, buralara ilk defa gelenlerin mürur tezkeresi olup olmadığını kontrol etmek, mürur tezkeresi bulunmayanları şehir dışına çıkarmak, tezkeresi olanların ise ne iş ile meşgul olacağını

⁷⁴ 1907 tarihli Polis Nizâmnamesi, Madde. 72-85.

tespit ederek, bu gibi yerlerde serseriyane bir şekilde dolaşmalarına mani olunacaktı. Kahvehane, kıraathane, hamam, gazino ve meyhane gibi yerlerde çalışanların dışında başkalarının bu mekânlarda yatmalarına fırsat verilmeyecek, han ve otel açacakların polise mutlaka bilgi vermelerini temin etmek, bu gibi yerlerin kapısına Türkçe bir levha asmak ve müşterilerin isimlerinin bir deftere kayıt olunmasını sağlayacaklar ve 24 saat zarfında polise bilgi verip verilmediğini kontrol edeceklerdi. Han ve otel gibi yerlere zanlı takımından birilerinin gelmesi halinde polise ihbar edilmesini sağlayacaklardı.

Şehir içinde ruhsatsız her türlü silah taşınmasına mani olunacak, umumi edep ve ahlaka aykırı her türlü fiil ve harekette bulunanlara mani olunarak, mabetler, okullar ve mezarlıklar civarında umumhane açtırılmayacak, açılan varsa kapatılması sağlanacaktı. Meyhanelerin belirlenen zamanda kapatılmasına dikkat etmek ve buna özen özen göstermeyenler hakkında işlem yapılacaktı. İcra-i rezalet çıkaracak derecede sarhoş olarak halkın huzur ve rahatını kaçıranlara engel olunacaktı. Ayrıca genç kimseleri içki ve terbiyeye aykırı fiil ve hareketlere teşvik ve sevk edenlerle, bu tür kişilere içki veren meyhaneciler hakkında işlem yaparak, küçüklerin bu durumu ailelerine haber verilecekti. Mesire yeri, iskele, köprü, istasyon, tiyatro gibi umuma mahsus olan yerlerde bulunarak halkın istirahat ve huzurunu kaçıranlara mani olunacak, bu gibi yerlere gelip giden ve girip çıkan yankesici ve serseri takımından kişilerin hal ve hareketlerine dikkat edilecek ve şüpheli olanları yakalanacaktı. Tebaadan birinin ırz, can ve malı aleyhine bir tecavüz veya tasallut teşebbüsü his olunduğu takdirde derhal gerekli tedbirleri alınacaktı.

Belediyeler tarafından verilmiş tercümanlık belgesi bulunmayanların, turist tercümanı olarak çalışmalarına mani olunacak, kara ve deniz yoluyla gelen ve gidenlerin, deniz salon ve iskelelerinde ve tren istasyonlarında gerekli pasaport kontrolünü yapacaklardı. Pasaportsuz veya sahte pasaportla giriş çıkış yapanlara mani olunarak, gizlice memlekete girmek veya memleketten çıkmak isteyenlere, patlayıcı madde ve ateşli silah ve zararlı yayın sokulmasına fırsat verilmeyecekti.

Mülki (Siyasi) Zabıta Görevleri:⁷⁵ Öncelikle padişaha ve hükümet aleyhinde herhangi bir hareketin vukua gelmesine meydan verilmeyecek, memleket içerisinde zararlı şahıs bulunup bulunmadığını, diğer devletlerde bulunan fesat erbabı ile ilişkide bulunup bulunmadığını, patlayıcı madde, silah, evrak ve yasaklanmış eşya ve zararlı yayın ithali, satılması ve basılması ile meşgul olan kimseler bulunup bulunmadığını devamlı surette araştırma ve bu tür hareketlerde bulunanlar yakalanacaktı.

Matbaa ve kütüphaneler kontrol edilecek, hukuk ve kanunlara, “*Nizamat-ı Saltanat-ı Seniyye*”ye aykırı ve zihin bulandırıcı her türlü yayın, telkin, hal ve hareketleri men etmek ve buna cesaret gösterenleri yakalamak ve bu konuda oluşmuş herhangi bir cemiyet varsa dağıtmak ve üyelerini yakalamak Siyasi Zabitanın vazifelerindendi. Ayrıca her türlü zararlı ve yasaklanmış yayınların mevcudiyetini araştırılacak, bu yolda faaliyette bulunanlar yakalanarak haklarında işlem yapılacaktı. Memleketin iç ve dış güvenliğini bozucu her türlü hal ve harekete mani olunacak ve bu konuda önceden edinilen gizli bilgiler amirlere bildirilecekti.

Adli Zabıta Görevleri:⁷⁶ Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu hükümleri çerçevesinde bütün cürüm ve kabahat nev’inden suçlara el koyularak deliller toplanacak, muttali olunan suçun yer, oluş zamanı ve faili hakkında ipucu verecek bütün deliller tespit edilecekti. Suç konusunda yapılan şikâyet ve ihbarı kabul ederek değerlendirilecek, bu konuda ihbarname ve şikâyetname tanzim edilecekti. Şahsi şikâyete bağlı konularda talep dilekçesi alındıktan sonra müdahale edilecekti. Meşhut suç vukuunda savcı ve sorgu hâkimi gelinceye kadar onlar adına görev yapacaklar, suçüstü vaziyette yakalanamamış suçluların ele geçirilmesi için gerekli girişimlerde bulunacaklardı. Meşhut cürümler halinde savcı ve sorgu hâkimi bu hal dışındaki cünha ve cinayet cürümlerinde İstanbul’da Zaptiye Nazırı, Mutasarrıflar ile Polis Müdürü, Mutasarrıfların ve Kaymakamların verecekleri yazı emre binaen, delil tespiti amacıyla meskenlere girerek arama yapabileceklerdi. Görev ifası halinde acil yardıma ihtiyaç duyan her yaralıya gerekli tıbbi yardım yapmak veya bunu sağlamakla görevliyidiler.

⁷⁵ 1907 tarihli Polis Nizâmnâmesi, Madde. 86-89.

⁷⁶ 1907 tarihli Polis Nizâmnâmesi, Madde. 90-99.

Diğer Görevler:⁷⁷ Kanunen yetkili bulunan mahkeme ve diğer devlet dairelerinden intikal eden emir ve kararların gereğini yapmak, bina inşaatında, bağ, bahçe ve çiftliklerde çalıştırılan marangoz ve rençper gibi işçilerden başka toplu işçi bulunduracak şahıs ve müesseselerin merciinden izin almadan işçi veya daha başka ad altında adam yazmalarına mani olmak, ihtiyaç sahiplerinin müracaatları halinde gerekli işlemleri tamamlayarak izin vermek, hayır için dahi olsa usûlüne uygun olarak izin alınmadan yardım toplanmasına mani olmak, resmen izin almadan okul açılmasına meydan vermemek ve izinsiz olarak açılan okulların kapatılması için ilgili merciine bilgi vermek, esir ticaretine men etmek polisin görevlerindendi.

Darülacezenin açılmış olmasına rağmen dilencilik yapanları men etmek, bir işte çalışmaya muktedir olduğu halde dilencilik yapanları bir işte iştigal etmek üzere teminata bağlamak, buna rağmen dilencilik yapmaya devam edecek olursa serseri muamelesi yapılmak üzere mahkemeye sevk etmek. Serseri olarak addolunan şahısları yakalayıp doğrudan mahkemeye göndermeden önce kendilerine bir geçim kaynağı bulma fırsat ve imkânı vermek ve bu surette ıslah olmayanları mahkemeye sevk etmek. Yol kesmek, hırsızlık, yankesicilik suçlarını işleyen ve bu gibi suçlulara yataklık eden sabıkalı olan ve bu nedenle “mazanna-i sû’i” olarak itibar olunan şahısları davet ve celp ederek bu tür hareketlerden sakınmaları konusunda ihtar etmek ve konuda tutanak tutmak, buna rağmen hal ve hareketlerine dikkat etmeyenleri mahkemeye çıkarmak.

Serseri ve mazanna-i su’i takımından olup da hâkim kararı ile başka yerlere sürülen şahıslardan yeniden sürüldükleri yere dönenleri tekrar geldiği yere sürmek ve bu takımdan olup da 14 yaşından aşağı bulunanları 20 yaşına kadar polis gözetimi altında bulundurup kendilerine bir meslek ve sanat öğretilmesini sağlamak ve terbiyelerine bakılmak üzere teminat alınmak suretiyle anne ve babasına teslim etmek. Kapı önlerine ve öteye beriye bırakılan kimliği meçhul yeni doğmuş çocuklar hakkında gerekli tahkikatı yürütmek, kimliği tespit edilemeyenleri İstanbul’da darülacezeye, taşrada ise yetimhane veya ıslahhaneye yerleştirmek ve bu gibi çocukları manevi evlat edinmek isteyenlerden teminat alarak teslim etmek. Sokaklarda görülen ve semt, ikametgâhını söylemeyen küçük çocukları muhafaza altına alarak evine teslim etmek ve bir adres

⁷⁷ 1907 tarihli Polis Nizâmnamesi, Madde. 102-144.

veya yol soranlara yardımcı olmak. Kimsesiz hastaların gerekli tedavilerinin yapılması için hastanelere göndermek ve bulaşıcı hastalıkların tespit edilmesi halinde derhal ilgililere haber vermek ve ilgili memur gelinceye kadar bulaşmayı önleyici tedbirleri almak.

Atıcılık nizâmnâmesine aykırı hareket edenleri men etmek, nizâmnâmeleri gereği ruhsat almadan matbaa açılmasına, gazete ve kitap basılmasına izin vermemek, bu şekilde faaliyet gösteren her türlü matbaa ve basımevinin kapatılmasını sağlamak, gazete ve sair evrak-ı mevkute dağıtan ve satanların caddede, meydan ve sokaklarda içerikten bahisle bağırmalarını önlemek. Tiyatro ve çalgılı kahvehaneler gibi gösteri yerlerinde, görevlilerince senaryosu tetkik ve tasdik olunmuş gösteriden başkasının oynatılmasına mani olmak ve ahlaka aykırı kanto ve şarkıların okunmasına müsaade etmemek.

Duvar yıkılması ve lağım çökmesi gibi olayları derhal ilgililere bildirmek ve tehlike önleyici tedbirleri almak ve aldırarak, su baskını, deprem gibi olağanüstü hallerde halkın can ve malının kurtarılması hususunda tedbirler almak. Bir yerde lüzumundan fazla petrol, gaz yağı ve ispirto gibi yanıcı maddelerin depolanmasına müsaade etmemek. Bir mahalde ekmek, et ve sair zaruri gıda maddelerinin azlık ve kıtlığının tespit edilmesi halinde derhal ilgililere haber vermek ve bu konuda yapılacak çalışmalara yardımcı olmak.

Tren ve vapura yetişemeyerek yolda kalan veya bu tür vasıtaların hareket edememesi sebebiyle çaresiz duruma düşenlerden gideceği yeri olanları o yere, gidecek yeri olmayanları da uygun bir yere yerleştirmek ve hastalanarak veya yaralanarak yolda kalan, evine gidememiş olanlara bul hususta yardımcı olmak ve acil tedaviye ihtiyacı olanların da tedavilerin gerçekleştirilmesini sağlamak. Arabaların sokakları kapatacak şekilde durmasına, yaya kaldırımlarına hayvan çıkarılmasına, mağaza önlerine geçişe mani olacak eşya konmasına müsaade etmemek, geçişe mani olacak tarzda yola süprüntü, taş ve moloz dökülmesine ve ağzı açık kuyu bırakılmasına engel olmak.⁷⁸

⁷⁸ 1907 tarihli Polis Nizâmnâmesi, Madde. 102-144.

Kalabalık yerlerde hayvan ve araba koşturulmasına ve hayvanı yönetemeyecek kadar küçük olan çocuklara, sarhoşlara hayvan teslim edilmesini men etmek ve hayvanla çekilen vasıtaya, hayvanların tahammülünden fazla yük bindirilmesine izin vermemek, çok zayıf hayvanların bu maksatla kullanılmasını engellemek. Başboş bulunan at, sığır ve emsali hayvanlarla kayık, sandal ve arabaların muhafaza altına alarak sahibini araştırmakla birlikte tespit edilmesi halinde sahibine teslim etmek ve bu durumun tekrarlanmaması için tembihte bulunmak.

Demiryolu hattı, telgraf direk ve telleri, çeşme ve su yolu gibi bayındırlık eserlerinin korunmasına azami dikkat göstermek. Zararlı kişileri, cinayet mahkûmlarının fotoğraflarını çekmek ve sabıka kaydını tutmak, asayiş konusunda idari ve adli vukuat istatistik cetvelleri tutmak.

Polisin diğer yetki ve görevleri arasında saydığımız bu vazifelerden her biri aynı zamanda idari, mülki, adli zabitanın da tamamının sorumlu olduğu vazifeler arasındaydı

1. 3. 2. Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin Kuruluşu ile Oluşan Değişiklikler

1908'de II. Abdülhamd tarafından Meşrutiyet'in yeniden iadesinin ardından her devirde olduğu gibi evveleminde Zaptiye Nazırı değiştirilmiştir. Nitekim ki, Zaptiye Nezâreti'ne, Nazır olarak Beyoğlu Mutasarrıfı Hamdi Bey getirilmiş, fakat kısa bir vakit sonra azledilerek bu makama ardı sıra Manyan-zade Refik Bey, Faruk-zade Sami Paşa, Uzan Ali Paşa ve Edirne sabık valisi Ziver Bey tayin olunmuştur. 1909 yılı başlarında ise, 1879 tarihinde teşekkül edilmiş bulunan Zaptiye Nezâreti lağvedilerek, Polis ve Jandarma Umum Müfettişi olarak Hareket Ordusu komutanlarından Albay Galip Bey memleketin emniyet işlerine memur edilmiştir. Galip Bey ilk iş olarak polis kadrosunu yenilemiş ve bu vesile ile Hareket Ordusu'nda yer alan bazı subayları da Polis Zabiti olarak polis merkezlerine tayin etmiştir. Ayrıca mülkiye ve hukuk mekteplerinden

mezun olan birçok genç yüksek maaşlar verilerek, bilhassa Dersaadet teşkilatında istihdam edilmeye başlanmıştır.⁷⁹

Meşrutiyet'in ilanından sonra devletin resmi yayın organı olan Takvim-i Vekayi'nin 10 Eylül 1909 tarih ve 338 nolu sayısında yayınlanan 22 Temmuz 1909 tarih ve 111 numaralı "*İstanbul Vilâyetinin ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinin Teşkilatına Dair Kanûn*" ile Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti ihdas edilmiş⁸⁰ ve Galip Bey Emniyet-i Umumiye Müdürü yani Emniyet Genel Müdürü olmuştur. Emniyet-i Umumiye Müdür Muavinliği görevine ise 15 Ağustos 1910 tarihinde Şakir Bey, Kısım-ı Adlî Müdüriyeti'ne de Şükrü Bey tayin edilmiştir.⁸¹

Bu kanunun birinci maddesine göre, birinci sınıftan Beyoğlu, üçüncü sınıftan Üsküdar sancaklarıyla Şehremaneti'ne bağlı olan altı kazadan oluşan ve merkezi İstanbul olmak ve İstanbul Vilâyeti olarak adlandırılmak üzere, ikinci sınıftan bir vilâyet yapılanması oluşturulmuştur. Bu vilâyete bağlı kazalardan ikinci sınıftan olan Kartal, Beykoz, Kumburgaz kazalarıyla üçüncü sınıftan Şile kazası Üsküdar sancağına bağlanmıştır. Birinci sınıftan Adalar kazasıyla ikinci sınıftan Çekmece kazası ise merkez sancağına bağlanmıştır. Kanunun dördüncü maddesine göre, Zaptiye Nezâreti kaldırılmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki tüm polis yapılanması Dâhiliye Nezâreti'ne rabt olacak olan Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti kurularak bu teşkilata bağlanmıştır. İstanbul Vilayetinin polis teşkilatı ise İstanbul Valisi'nin yönetimi altında olmak üzere İstanbul Vilâyeti Polis Müdüriyeti'ne bağlanmıştır.⁸² Söz konusu kanunun beşinci maddesine göre ise, yeni bir nizâmname tanzim edilinceye kadar geçerli olan hükümlerin uygulanması öngörülmüştür. Böylece yeni bir yasal düzenleme yapılana kadar 1907 Nizâmnamesi geçerliliğini korumuştur.⁸³

⁷⁹ Alyot, a.g.e., s. 487-489.

⁸⁰ "İstanbul Vilâyeti'nin ve Emniyet-i 'Umûmiyye Müdüriyyeti'nin Teşkilâtına Dâir Kânûn", **İkinci Tertip Düstur**, C. 1, s. 410-411.

⁸¹ Gökhan Tanışık, (2009), **Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kayıtlarına Göre Polis Teşkilatı Kadro Hareketleri (1909-1938)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, s. 53.

⁸² **BOA. DH. EUM. THR.**, Dosya No: 91, Gömlek No: 37. Tarih: 25 Ramazan 1327 / 10 Ekim 1909.

⁸³ **İkinci Tertip Düstur**, C. 1, s. 410-411.

İstanbul'un inzibat işleriyle meşgul ve yükümlü olmak, aynı zamanda direkt olarak Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı olmak üzere İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi adıyla bir umûmî müdüriyet kurulmuştur.⁸⁴ 3 Haziran 1911 tarihli atama kararıyla İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi görevine Mazhar Bey, Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü görevine de Emniyet-i Umumiye Müdür Muavini Şakir Bey atanmışlardır.⁸⁵ İstanbul Polis Umum Müdürlüğü'nün kadrosu şu şekildedir: Bir umum müdür, üç polis müfettişi, bir adli kısım müdürü, bir idari kısım müdürü, bir başkâtip, bir daktiloskopi memuru, bir tahrirat kalemi ve ser-tabip ile beş tabipten ibaret bir sıhhiye heyetinden oluşuyordu. Doğrudan İstanbul Polis Umûm Müdürlüğü'ne bağlı Polis Merkezleri de şunlardı: Beyazıt, Aksaray, Ayasofya, Eminönü, Eyüp, Fatih, Karagümrük, Kumkapı, Muteferrika, Samatya, Şehremini ve Deniz polis merkezleridir. Beyoğlu ve Üsküdar Polis Müdüriyetlerinin merkez yapılanması, bir sıhhiye heyeti, bir adli kısım reisliği, bir idari kısım reisliğinden oluşmaktaydı. Beyoğlu Polis Müdüriyeti'ne bağlı Polis Merkez Memurlukları ise; Arnavutköy, Beşiktaş, Beyoğlu, Büyükdere, Dolapdere, Galata, Hasköy, Kasımpaşa, Pangaltı ve Taksim polis merkezleri idi. Üsküdar Polis Müdüriyeti'ne bağlı olan Polis Merkez memurlukları da; Çengelköy, Çinili, İskele, Kadıköy, Kızıltoprak ve Paşakapısı, polis merkezleri idi.⁸⁶ Ayrıca Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin kurulmasıyla Uzunköprü, Trabzon, Mersin, Yafa, Hankın, Bandırma, Kırkkilsa (Kırklareli), Çanakkale, Canik, Erzurum, Gümüşhane, Antalya, İskenderun, Trablusşam, Bağdat, Kerbela ve Kudüs Pasaport Memurlukları da Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne bağlanmıştır.⁸⁷

1909 yılına kadar atlı olarak görev yapan süvari polisi kaldırılarak Avrupa'dan alınan bisiklet, motor ve arabalı polis modeline geçilmiştir. Yine gelişen teknoloji ve keşiflere paralel olarak *“sâbika kuyûd ve mu‘âmelâtının hüsn-i tesîsine dâir”* Avrupa'dan nakledilen parmak izi ve fotoğraf teknikleri Emniyet-i Umumiye

⁸⁴ **Takvim-i Vekayi**, Numara: 836. Tarih: 23 Cemaziyülevvel 1329 / 22 Mayıs 1911,

⁸⁵ Şahin, **agm.**, s. 55.

⁸⁶ **BOA. DH. MUİ.**, Dosya No: 4, Gömlek No: 35. Tarih: 13 Şaban 1327 / 17 Ağustos 1909.; ayrıca bkz.; **BOA. DH. MUİ.**, Dosya No: 21, Gömlek No: 17. Tarih: 26 Şevvâl 1327 / 10 Kasım 1909).

⁸⁷ Gören, **a.g.e.**, s. 25.

Müdüriyeti döneminde suçun aydınlatılmasında kullanılan polisiye teknikler arasında yerini almıştır.⁸⁸

Bu dönem değişiklikleri arasında 1907 tarihinde yürürlüğe giren nizâmnâme ile yapılan değerlendirmeler sonucunda ahlaki meziyetleri sebebiyle terfi etmeye hak kazanma, ikinci sınıf komiserlerin birinci sınıf komiserliğe terfileri, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nce yazılı yarışma sınavı yapılması ve Emniyet-i Umumiye Heyet-i Mümeyyizesi kurulması gibi terfilere ve üst kadrolara istihdam konuları ele alınarak, yeniden yapılandırılmaya çalışılan bu mevzularda da mevzuat içeriğinde yer verilmiştir. Ayrıca bu gibi idari ve teknik gelişmeler sonrasında, İstanbul Vilâyetindeki umûm polis merkezlerinde görevli personelin talim ve terbiyesi ile meşgul olmak üzere 1910 yılında asker şahıslardan oluşan Polis Kumandanlığı kurulmuş ve bu kumandanlığın başına da Binbaşı Kemal Bey atanmıştır.⁸⁹

1. 3. 3. 1913 Tarihli Polis Nizâmnâmesi ve Emniyet Teşkilatının Yapılanması

1907 tarihli Polis Nizâmnâmesi yukarıda gördüğümüz gibi mufassal ve iyi hazırlanmış olmakla beraber tarihe karışmış bir rejimin prensiplerinden hareketle meydana getirilmişti. Bu yüzden, meşrutiyet rejiminin esaslarına daha uygun olan ve zamanının ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak bir polis nizâmnâmesinin oluşturulması gerekiyordu. Bu itibarla dönemin hükümeti polis alanında memlekette yapılan çalışmaları da göz önünde bulundurarak bir polis teşkilat ve vazife nizâmnâmesi vücuda getirmek istemiştir.⁹⁰ Çıkartılması planlanan yeni nizâmnâme iki kitap, müteaddit bâb, fasıl ve kısımlardan oluşacak ve polisin tam anlamıyla mecellesi olacaktı. Fakat I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi bunun tam manasıyla gerçekleştirilmesine mani oldu ve 15 Mayıs 1913 tarihinde sadece polis mesleğinin teşkilatını ve bu teşkilatın yapılanmasının ayrıntılarını ihtiva eden birinci kitap⁹¹ ile 17 Kasım 1913 tarihinde de

⁸⁸ Detaylı bilgi için bkz.; İmzasız, "Kısmı Fenni: Mahalli Vakada Parmak İzlerini Bulundukları Mahallerde Zabt Etmeye Mahsus En Son Usul", **Polis Mecmuası**, S. 2, s. 27-29. Tarih: 1 Ağustos 1329 / 14 Ağustos 1913.

⁸⁹ Tanışık, **a.g.e.**, s. 55.

⁹⁰ Alyot, **a.g.e.**, s. 498.

⁹¹ **İkinci Tertip Düstur**, C. 5, s. 385-403.

ikinci kitabın polis mesleğiyle ilişkili olan kaide ve vazifelere dair olan birinci bâbı yayınlanabilmiştir.⁹²

Yayınlanan yeni nizâmnâme ve hazırlanan bu gibi projeler neticesinde, terfi ya da meslekî beklentisi bulunmayanların rehavete kapılmalarının önüne geçilmesi amacıyla sicili çok iyi olup beş sene içinde terfi etmeyenlerin maaşına da % 25 oranında zam yapılması uygun görülmüş ve yeni yapılanma için de ihtiyaç duyulan ödeneklerin sağlanması yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda, 10 Haziran 1913 tarihli geçici kanunla Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti bütçesine 6.708.920 kuruş aktarılmış ayrıca vilâyet ödeneklerinden de 4.615.800 kuruş kesilmiştir. Böylece elde edilen 11.324.720 kuruş ile bu kadro artırımının da ödenekleri sağlanmıştır. Ayrıca vilâyetlerin önemleri doğrultusunda polis amir ve memurlarının da sayısı artırılarak yeni kadrolar oluşturulmuştur.⁹³

6 Ağustos 1913 tarihinde bazı illerin asayiş ve güvenlik işlemlerinin çokluğundan dolayı Basra, Halep, Adana, Trabzon gibi vilâyetlerin polis müdüriyetlerinin sınıf dereceleri birer derece yükseltilmiş, 5 lira maaşlı komiser muavinlerinin maaşları 6 liraya; 6,5 ve 7 lira maaşlı ikinci komiserlerin maaşları 8 liraya; 12 lira maaşlı ser-komiserlik kadroları lağvedilerek bu sınıftan olan ser-komiserlere 10 lira maaş ödenmesi öngörülmüştür. Ayrıca bu kanunla Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti kadrosuna 24 Temmuz 1913 tarihi itibarıyla; 3 ser-komiser, 3 ikinci komiser, 184 komiser muavini, 1370 polis memuru, 31 hesap memuru ve 33 odacı kadrosu eklenmiştir.⁹⁴

1913 senesinde Osmanlı Devleti'nin önemli vilâyetlerinin yalnızca dört tanesinde ser-komiser bulunması, çoğu yerde de ikinci komiser dahi bulunmaması, ayrıca asayiş ve güvenlik yönüyle önem arz eden İzmir, Beyrut, Suriye gibi vilâyetlerde ikişer adet Merkez Memurluğu oluşturulduğu görülmektedir. Geri kalan bütün vilâyetlere de ser-komiserlik makamı verilmiş, komiserlik rütbesinde gereksiz görülen

⁹² **İkinci Tertip Düstur**, C. 6, s. 36-47.

⁹³ İmzasız, "Tevcihat Ve Tebdilat, Mütenevvîa, Yeni Kanunlar, Serkomiserlik İmtihanları, Bütçe ve Kadro", **Polis Mecmuası**, S. 2, s. 30-31. Tarih: 1 Ağustos 1329 / 14 Ağustos 1913.

⁹⁴ İmzasız, "Tevcihat Ve Tebdilat, Mütenevvîa, Yeni Kanunlar, Serkomiserlik İmtihanları, Bütçe ve Kadro", **Polis Mecmuası**, S. 2, s. 30-31. Tarih: 1 Ağustos 1329 / 14 Ağustos 1913.

üçüncü komiserlik sınıfı lağvedilmiştir.⁹⁵ Bu dönemde yeni teşkilat nizâmnâmesine göre oluşturulan “*Mahall-i Heyet-i İntihabiye*” ve “*Polis Divanı*” isimli yapılanmanın meslek grupları arasında sınıf düzenlemeleri yaparak ihtiyaca göre komiser terfilerinin ayarladığı görülmektedir.⁹⁶

Ayrıca 1913 tarihli nizâmnâmenin ilanından önce yani 4 Haziran 1911’de yapılan bir düzenleme ile vilâyet polis müdürleri doğrudan doğruya valilerin ve bağımsız mutasarrıfların emir ve idaresine bırakılmış,⁹⁷ 23 Eylül 1913 tarihi itibarıyla de İstanbul Polis Müdürlüğü bünyesinde Birinci Sınıf Polis Müdürlüğü kadrosu oluşturulmuştur.⁹⁸

21 Aralık 1913 tarihinde yayınlanan Dâhiliye Nezâreti Teşkilat Nizâmnâmesi hükümleri gereğince de; Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti, Ankara’da milli hükümetin fiilen teşkil edilmesine kadar Dâhiliye Nezâreti dâhilinde vazifelerini icra eden bir teşkilat olma özelliğini kazanmıştır. Yine aynı nizâmnâmeye bakıldığında, Dâhiliye Nezâreti’ne bağlı olan Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti; Emniyet, Muhasebe, Memurin ve Levazım Şubesi ile Tahrirat şubelerinden oluşmaktaydı. Bu şubelerin en mühimi ve ilki Emniyet Şubesi yani genel asayiş işlerinin görüldüğü kısım, ikincisi ise polislerin özlük işlerine bakan ve lojistik olarak destekleyen Memurin ve Levazım Şubesidir. Emniyet-i Umûmiyye Müdürlüğü’nün teşekkül edilmesinin hemen akabinde açılan Dersaadet Polis Mektebi⁹⁹ de bu şubeye bağlanmak suretiyle faaliyet göstermiştir.¹⁰⁰

Özellikle Mütareke ve işgal döneminde teşkilatın başına getirilen bazı menfi ruhlu şahısların personeli bunaltan hareketleri ve başka meslek gruplarının azalan ve verilmeyen maaşları yüzünden sıkıntıya düşmelerine bağlı olarak teşkilatın aydın âmir

⁹⁵ BOA. DH. EUM. MEM., Dosya No: 48, Gömlek No: 33. Tarih: 5 Mayıs 1330 / 18 Mayıs 1914.

⁹⁶ BOA. DH. EUM. MTK., Dosya No: 2, Gömlek No:44. Tarih: 14 Recep 1331 / 19 Haziran 1913.; BOA. DH. EUM. MTK., Dosya No: 7, Gömlek No: 30. Tarih: 6 Eylül 1329 / 19 Eylül 1913.

⁹⁷ BOA. DH. EUM. MEM., Dosya No: 122, Gömlek No: 71. Tarih: 6 Cemaziyülahır 1329 / 4 Haziran 1911.

⁹⁸ İstanbul Polis Müdüriyetinde polis müdür muavinliği kurulması hakkındaki kanun için bkz.; BOA. DH. EUM. MH., Dosya No: 73, Gömlek No: 47. Tarih: 21 Şevval 1331 / 23 Eylül 1913.

⁹⁹ BOA. DUİT., Dosya No: 14, Gömlek No: 1. Tarih: 2 Cemaziyülahır 1337 / 3 Şubat 1919.

¹⁰⁰ Ahmed Akgündüz, (2015), *Arşiv Belgeleri Işığında Dâhiliye Nezâreti Tarihi*, TİAV. Yay., Ankara, s. 519-522, 611-612.

ve memur kadrosu yavaş yavaş meslekten uzaklaşmışlardır. Bu durum karşısında mesleğe yeniden giren olmamış ve teşkilat zaafa uğramıştır.¹⁰¹

18 Mayıs 1920 tarihinde ise Ankara’da, Milli Hükümet’in kontrolü altında olacak bir Emniyet-i Umûmiyye Müdürlüğü faaliyete geçirilmiştir. İstanbul’daki ile birlikte faaliyette bulunan bu iki Emniyet-i Umûmiyye Müdürlüğü’nden İstanbul Hükümeti idaresinde olanı 1922 yılında kaldırılmış¹⁰² ve ilerleyen süreçte Ankara Hükümeti’nin İstanbul Polis Müdüriyeti üzerindeki tasarrufları “*İstanbul polis kadrosunun Ankara’ca tenkîsinin ciddiyetle mevzû’ bahs olduğu Emniyyet-i ‘Umûmiyye Müdüriyeti’nden İstanbul Polis Müdüriyetine gelen bir mektûbla da teeyyüd ediyor. İstanbul’un bugünkü hâline nazaran mevcûd kadro ile dahi temîn-i âsâyişde ciddî müşkilâta tesâdüf edilmekde olduğundan bir def’a daha nazar-ı dikkat-i devletlerini celb eder ve polisin tenkîsine dâir herhangi bir teşebbüse mâni’ olmalarını istirhâm eylerim efendim.*” gibi endişelere de neden olmuştur.¹⁰³

1. 3. 4. Polise Görev ve Yetki Veren Diğer Mevzuat

II. Meşrutiyet döneminde polis, 1907 ve 1913 Polis Nizâm-nâmelerinin dışında aşağıda sıralayacağımız kanun ve mevzuata istinaden kendisine verilen görevleri yine bu nizâm-nâme ile tanınan vazife ve sorumlulukları çerçevesinde yerine getirmişlerdir. Polise görev ve yetki veren diğer mevzuat şunlardır:

“12 Ramazan 1326 (1908) tarihli Tatil-i Eşkâl Cemiyetleri hakkında Kanun-u Muvakkat,¹⁰⁴ 24 Safer 1327 (1909) tarihli Serseri ve Mazanna-i Sû’ Eşhas Hakkında Kanun,¹⁰⁵ 20 Cemaziye’l-evvel 1327 (1909) tarihli İçtimaat-ı Umûmiyye Kanunu,¹⁰⁶ 11 Recep 1327 (1909) tarihli Matbuat Kanunu,¹⁰⁷ 11 Recep 1327 (1909) tarihli Matbaalar

¹⁰¹ Gören, a.g.e., s.25.

¹⁰² Gören, a.g.e., s.26.

¹⁰³ BOA. HR. İM., Dosya No: 235, / Gömlek No: 72. Tarih: 22 Kanûnisânî 1339 / 22 Ocak 1923.;

¹⁰⁴ İkinci Tertip Düstur, C. 1, s. 88-90.

¹⁰⁵ İkinci Tertip Düstur, C. 1, s. 169-173.

¹⁰⁶ İkinci Tertip Düstur, C. 1, s. 227-229.

¹⁰⁷ İkinci Tertip Düstur, C. 1, s. 395-403.

Kanunu,¹⁰⁸ 22 Recep 1327 (1909) tarihli Tatil-i Eşkâl Kanunu,¹⁰⁹ 29 Recep 1327 (1909) tarihli Cemiyetler Kanunu,¹¹⁰ 6 Cemaziye'l-ahir 1329 (1911) tarihli Pasaport Kanunu,¹¹¹ 24 Safer 1330 (1911) tarihli Kan Davalarını Hakkında Kanun-u Muvakkat¹¹² 5 Ekim 1331 (1915) tarihli Emraz-ı Zühreviyenin Men'i Sirayeti Hakkında Nizâmnâme."¹¹³

Polise görev ve yetki yükleyen bu kanun ve nizâmnâmelerin her biri ayrı ayrı araştırma konusu olduğu için *24 Safer 1327 (1909) tarihli Serseri ve Mazanna-i Su' Eşhas Hakkında Kanun* ve *5 Ekim 1331 (1915) tarihli Emraz-ı Zühreviyenin Men'i Sirayeti* Hakkındaki Nizâmnâme, araştırmanın diğer iki bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

¹⁰⁸ İkinci Tertip Düstur, C. 1, s. 404-406.

¹⁰⁹ İkinci Tertip Düstur, C. 1, s. 433-436.

¹¹⁰ İkinci Tertip Düstur, C. 1, s. 604.

¹¹¹ İkinci Tertip Düstur, C. 3, s. 462-467.

¹¹² İkinci Tertip Düstur, C. 4, s. 114-115.

¹¹³ İkinci Tertip Düstur, C. 7, s. 769.; Polis Mecmuası, S. 66, Nisan 1332, s. 66-68.; Polis Mecmuası, S. 67, Nisan 1332, s. 83-88.; Polis Mecmuası, S. 68, Mayıs 1332, s. 109-112.

II. BÖLÜM
SERSERİLER VE ŞÜPHELİ ŞAHISLAR

Osmanlı İmparatorluğu gibi üç kıtada hükümran olmuş bir devletin merkezi olan ve fethedildiği tarihten itibaren Türk-İslam Medeniyeti'nin mühim merkezleri arasında kendisine yer edinmiş bulunan İstanbul, geçmişi, jeopolitik konumu, ekonomik ve demografik yapısı itibariyle başlı başına bir kültürel çeşitliliğin yansıdığı bir hazine ve toplumsal ve tarihsel tahliller için kullanılabilecek kıymetli bir veri kaynağıdır. Bu nedenle İstanbul, Osmanlı toplumunun nüfus yoğunluğu ve demografik çeşitliliğinin bir yansıması olması açısından, toplumsal yaşamdan enstantanelerin alınabileceği ve farklı bilim dallarında araştırma ve incelemeye tabi tutulabileceği yerleşim yerlerinin başında gelmektedir.

Nitekim Osmanlı sosyal yapısı dâhilinde de, hemen her devirde kamu nizamını ve toplumsal huzuru bozan marjinal yaşam tarzına sahip gruplar veya kimseler yaşamıştır. Bunlar üslupları, tutum ve davranışları, huy ve alışkanlıklarıyla genel kabul görmüş toplumsal kaidelere aykırı bir yaşam sürerek, devlet ve halk için daimi surette birer tehlike ve tehdit yani potansiyel suç unsuru olagelmışlerdir. Bu kişi ve grupların toplum üzerindeki etkileri yaşanan dönemin niteliklerine göre çeşitli farklılıklar arz etmiştir. Nitekim merkezi devlet otoritesinin kuvvetine, nizam ve disiplin anlayışına koşturarak, bu taifenin de gücü ve etkisi fazlalaşma veya gerileme göstermiştir.

Bilhassa devletin iktisadi vaziyetinin zayıf olduğu dönemlerde, merkezi otoritenin gerek başkent İstanbul'da gerekse de taşrada, toplumsal kontrol sistemlerinin zayıfladığı, asayişin düzensizleştiği ve askeri disiplini de elinden kaçırdığı zamanlarda bozuk davranışlar sergileyen marjinal grup ve kişilerin sayısında önemli artışlar görülmüştür. Memleketin çeşitli yerlerinden İstanbul ve İstanbul gibi merkezi vilayetlere göçlerin yoğunlaştığı vakitlerde bu emsali davranışların çoğaldığı ve yaygınlaştığı görülmektedir.¹¹⁴

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, toplum düzeni bozanların başında serseriler ve dilencilerden oluşan başıboş gruplar gelmekteydi. Nitekim Osmanlı Devleti de bu değerlendirme kapsamında, ötede beride serkeşlik eden, çeşitli suçlara bulaşan

¹¹⁴ Geniş bilgi için bkz. Mustafa Akdağ, (1995), **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celali İsyanları**, Cem Yayınevi, İstanbul.

veya dilenerek elde ettikleri kazançlar ile hayatlarını tüketen grup ve kişilerle ilgili önemli ıslah tedbir ve çareleri arayışına yönelmiştir.

2. 1. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDEN ÖNCE OSMANLI DEVLETİ'NDE SERSERİLER VE ŞÜPHELİ ŞAHISLAR

Osmanlı toplumunda ve mevzuatında serseri, dilenci ve şüpheli şahıs kavramı, genel tanımlamaların sınırını aşmış ve tarihsel süreç içerisinde asayiş literatüründe de geniş yer bulmuştur. Kuşkusuz buna neden olan hususlardan en mühimi, Osmanlı toplumunun, devletin kuruluşundan yıkılışına kadar geçen sürede yaşanan ekonomik ve askeri alanlardaki dalgalanmalardan ve özellikle 18. yüzyıl ortalarından itibaren başlayan modernleşme ile geleneksel toplum ve devlet modelinden evrilirken geçirdiği merhaleler esnasında yaşanan olayların etkisidir.

Bu açıdan serseriler, cemiyet tabakaları içerisinde gerek tarihî gerekse içtimai bakımdan önemli bir rol edinmişlerdir. Osmanlı mevzuatında ve arşiv belgelerinde, *"belli bir yatacak yeri ve işi olmayan, belirsiz ve şüpheli yerlerde başıboş dolaşan, normal hiçbir geçim aracı bulunmayan, çalışmaya gücü olduğu halde en az iki aydan beri iş tutmayan ve bu süre içinde iş bulmak için ciddi bir girişimde bulunmayan kimse"*¹¹⁵ serseri olarak tanımlanmıştır.

Literatürde yer alan diğer kavramlar ise *"Mazanne-i Sû'i Eşhas"* mefhumudur. Zatından şüphe duyulan kişiler için *"Mazanne"* tabiri kullanılırken, *"Mazanne-i sû"* da kendisinden kuşku edilen, bed-hâl sahibi, zararlı işler yapmakla meşhur oluş kimseler için sarf edilmiştir¹¹⁶ *"Mazanne-i Sû'i Eşhas"* veya *"Mazanne-i Sû' Erbâbı"* ise tutum ve davranışlarından şer ve zarar gelebileceğinin şüphe duyulan, ağır cezai müeyyide gerektiren cürümlerle, cinayet, sirkat yani hırsızlık, cepçilik yani yankesicilik, gaspçılık yani yol kesme, hırsızlara muavenet ve yataklık ve daha başka suçlardan ötürü en az iki

¹¹⁵ **Türk Hukuk Lügati**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, s. 297.

¹¹⁶ Ferit Develioğlu, (2010), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara, s. 681.

defa hüküm giymiş olan, hal ve hareketlerinden zabıtaca şüpheli edilen kişileri tanımlamak için kullanılan terim olmuştur.¹¹⁷

Bu tanımları daha iyi bir şekilde netleştirebilmek amacıyla arşiv belgelerinden yararlanabiliriz. Nitekim belgelerde sağda solda gezip herhangi bir işte çalışmayanlar ve çalışmaktan kaçınanlar yukarıda da vurgulamaya çalışıldığı tarzda addolunmaktadırlar. Bu gruplar bir iş tutmaya muktedir oldukları halde maiyetlerini yani geçim kaynaklarını temin edebilmek maksadıyla her hangi bir işte çalışmadıkları gibi bunun için bir çaba da harcamamaktaydılar. Ayrıca dilencilik yapanlar da serserilerle aynı sınıfta yer almış ve o şekilde değerlendirilmişlerdir.

Osmanlı toplumunda nizamın ciddi anlamda inkıraza uğramaya başlamasından mesul olanların başında serseriler, hırsızlar, dolandırıcılar, yankesiciler dilenciler ve son dönemlerde kabadayılar gibi toplumun marjinal kesimini meydana getiren kişiler gelmekteydi. Bu kimseleri menbası olduğu meselelerin gittikçe artış kaydetmesi 18. yüzyıl sonlarından itibaren. Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'da serseriler ve dilenciler ile bunların içtimai yaşantıya etkileri mevzusu üzerinde durulurken, muayyen nispette bu kentin bünyesi ve niteliklerinin de buna emsal unsurların artışında rol aldığı nazar-ı dikkatten kaçırılmamalıdır.

İstanbul, neredeyse her dönemde mühim bir yerleşim yeri olduğu için kalabalık insan nüfusları burada barınmışlardır. Bulunduğu jeopolitik coğrafi konum bakımından da İstanbul, her vakit farklı insan gruplarının alaka gösterdiği mekânların başında gelmiştir. Bu kent bilhassa iktisadi krizlerin yaşandığı dönemlerde dilenci, işsiz güçsüzler ve serseri takımından olan eşhas için önemli bir cazibe merkezi halini almıştır.¹¹⁸

İmparatorluğun başkenti olan İstanbul'da nizamı bozanların büyük bir çoğunluğunun bu şehre hariçten göç edenlerin olduğu ise kati bir vakıadır. Bunlar kendi memleketlerinde de halk için dert teşkil eden ve çeşitli sorunlar çıkaran, bulundukları

¹¹⁷ **Türk Hukuk Lügati**, s. 220.

¹¹⁸ Nadir Özbek, (1999), "II. Meşrutiyet İstanbul'unda Dilenciler ve Serseriler", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı: 64, İstanbul, s. 36.

muHITE zarar veren, insanları tehdit eden, hırsızlık yapan ve hatta cinayet işleyen kişilerdi. Nitekim bu gibi kişilere yönelik alınan ilk önlemler, Dersaadet'e Anadolu ve Rumeli'den göçüp yerleşmelerin men' edilmesi, buraya inkikallerinden belli bir süre geçmiş olanların geri yollanması, dilenci ve serseri taifesinden olanlarla mücadele edilmesi, şehre iş için gelmiş olanların kefalete bağlanması şeklinde olmuştur.¹¹⁹ Bu maksatla ilk defa 2 Eylül 1567 tarihinde Haslar Kadısınına hitaben neşredilen bir hükümde, İstanbul'a vasıl olan göçmenlerin geldikleri yerlerdeki çiftlerini terk etmek suretiyle oradaki sipahileri mağdur etmelerinin yanı sıra, yerleştikleri yeni mahallerdeki ahaliye de zarar verdikleri vurgulanmıştır. Bu mazarratın meydana gelmesine mani olmak için göçmenlerden kaynaklanan kargaşanın önüne geçilmeye çalışılmıştır.¹²⁰

19. yüzyılda ise işsiz güçsüz dolaşan aylak takımından olanlar ekseriyetle serseri bir hayat yaşamaya başladıkları için artık "*mazanne-i sû*" yani potansiyel birer suçlu olarak algılanmış ve görülmüşlerdir. Bunun üzerine çevrelerinde yaşanlar için tehlike arz eden ve etraflarına zarar verebilecek olanlar ciddi manada takip altına alınarak hareketlerinden doğabilecek zararın da böylelikle önüne geçilmeye gayret edilmiştir. Bu gibi şahısların Payitaht'da barınabilmeleri mümkün mertebe güçleştirilerek şehrin emniyet ve asayişinin temin ve muhafaza edilmesi amaçlanmıştır. Ancak tüm uğraşlara karşın serserilerin İstanbul'a doluşmaları engellenememiştir. Yegâne çare olarak ise İstanbul'a gelenler ele geçirildikten sonra memleketlerine geri gönderilmiştir.¹²¹

Toplumsal düzende karmaşa ve çeşitli asayişsizliklere neden olan göç gibi toplumsal veya bireysel hareketlikler nedeniyle meydana gelebilecek olayların önünü alabilmek maksadıyla uygulanan tedbirlerin başını "*kefalet*" ve "*mürur tezkeresi*" uygulamaları çekmiştir. "*Kefâlet*" kelime anlamı itibariyle "*Birinin vereceği bir meblağı veya edeceği bir işi velhasıl bir taaddüdü ifa etmediği takdirde onun yerine ifa etmeyi deruhte eylemek muamele-i kanunisidir.*"¹²² Kefâlet kavramının, pek çok farklı

¹¹⁹ Mithat Sertoğlu, (1969), "İstanbul", **İslam Ansiklopedisi**, MEB. Yayınları, İstanbul, C. 8, s.1214/1

¹²⁰ **BOA. A. DVNS. MHM., d. 7/** Hüküm: 130. Tarih: 27 Safer 975 – 2 Eylül 1567.; **7 Numaralı Mühimme Defteri**, (1998), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., Ankara, C. 1, s. 70-71.

¹²¹ Bkz. Demirtaş, **a.g.m.**, s. 131.

¹²² Şemseddin Sami, (1317), **Kâmûs-ı Türkî**, İkdâm Matbaası, Dersaadet, s. 1181.

çeşidi bulunmakla birlikte¹²³ temelde ise “*Kefalet-i Maliyye*” ve “*Kefalet-i Nefsiyye*” olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

“*Kefalet-i Maliyye*” bir borcun borçlu tarafından ödeneceğine dair üçüncü bir şahıs tarafından teminat verilmesidir.¹²⁴ “*Kefalet-i Nefsiyye*” ise bir adamın şahsına kefil olmaktır. Yani şahsa kefalet bir kimse tarafından, başka bir şahsın, devlet veya çeşitli idari ve hukuki makamlarca gerek görülmesi halinde, mahkeme veya önceden belirlenmiş bir yerde hazır bulunacağına ve teslimine kefil olmaktır.¹²⁵ Gün geçtikçe çoğalan emniyet ve asayiş sorunları sebebiyle ahali birbirine kefil edilerek güvenliğin tesis edilmesi yöntemine başvurulmaktadır. Kadı huzuruna kâfileler halinde çıkarılan mahallenin, köyün veya kazanın erkekleri yekdiğerine kefil edilmekte, kethüda kefillere, imam veya papaz ise cümlesine birden kefil olmaktadır. Bu tatbikata müteselsil yani zincirleme kefalet olarak da adlandırılmaktadır. Uygulanan bu metod ile bir toplumu oluşturan fertlerin birbirlerine karşı olan sosyal ve hukuki sorumluluklarının o mahalde yerleşik halkın tamamına hasredilmek suretiyle asayiş ve güvenliğin temin ve muhafaza edilmesi amaçlanmıştır.¹²⁶ Kefalet sistemi Osmanlı Devleti’nde, gayrimüslimleri de içine alarak, uzun yıllar uygulanan bir sosyal kontrol yöntemi olarak devam etmiştir.¹²⁷

Özellikle asayiş konu alan, kefalet mevzusunu da işleyen pek çok Hatt-ı Hümayun ve belgede bekârlardan sıklıkla toplumun “*serseri ve başıboş taifesi*” olarak bahsedilmiştir.¹²⁸ Zikrolunan bu kayıt işlemleri ile ilgili teftiş sırasında kefil olmayanlar ve geldikleri mahal ile ikametgâhları bilinmeyenler bir yere ayrılmış ve sokaklarda, çarşılarında rezil, sefil, serseri gibi dolaşanlar tespit edilerek memleketlerine

¹²³ Bkz. Develioğlu, a.g.e., s. 577.

¹²⁴ **Türk Hukuk Lügati**, s. 197.

¹²⁵ Detaylı bilgi için bkz.; H. Yunus Apaydın, (2002), “Kefalet”, **TDV. İslam Ansiklopedisi**, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, C. 25, s. 170-177.

¹²⁶ Detaylı bilgi için bkz.; Ahmet Refik Altınay, (1987), **Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 115, 205.; Osman Uysal, (2007), “XIX. Yüzyılda İç Güvenlik ve Asayişin Temini Açısından Kefalet Sistemi”, **Karesi Tarih Kulübü Bülteni**, T.C. Balıkesir Üniversitesi F.E.F. Yayınları, Balıkesir, S. 1, s. 1-30.

¹²⁷ Abdullah Saydam, (1997), “Kamu Hizmeti Yaptırma ve Suçu Önleme Yöntemi Olarak Osmanlılarda Kefalet Usulü”, **Tarih ve Toplum**, S. 164, s. 4-12.

¹²⁸ **BOA. C. ZB.**, Dosya No: 14, Gömlek No: 682. Tarih: 22 Cemaziyülahır 1216 / 20 Ekim 1802.

gönderilmiştir.¹²⁹ Bekârların merkezlerden çıkarılması ve geri dönmelerini engellemek için gerekli tedbirler alınarak ciddi bir çaba sarf edilmiştir.

Toplumsal yapının en önemli sorunlarından biri olarak görülen kalabalık bekâr nüfusunun kontrol altına alınması için devlet tedbirleri sıkılaştırmış ve şikâyet olunan bu gibi kimseler kayıt altına alınmıştır. 1806 tarihinde 13.551 olan İstanbul'daki bekâr sayısı,¹³⁰ II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve şehirden pek çok bekârı sürmesinin sonucu 1829 senesinde İstanbul Suriçi'nde 1823 Müslüman, 4.262 gayrimüslim olmak üzere 6 bin civarına gerilemiştir.¹³¹

Osmanlı Devleti'nde sosyal kontrol amacıyla kullanılan diğer bir mekanizma ise “*Mürur Tezkeresi*” sistemi ve bu amaçla kullanılan çeşitli seyahat belgeleri olmuştur. “*Mürur tezkeresi*” ve diğer seyahat izni uygulamalarının başlaması her ne kadar 19. yüzyıl öncesine gidiyor olsa da istikrar kazanarak belli bir sistem halini alması 19. yüzyılda gerçekleşmiştir.¹³²

Kısacası “*Mürur Tezkeresi*”, 19. Yüzyılda inkişaf eden ve daha fazla kompleks bir yapı halini alan devlet mekanizmasının sosyal kontrol maksadıyla, iktisadi kaygılarla uygulamaya geçirdiği ancak asayiş ve güvenlik endişelerine de dayanan, eşkâle dayalı bir iç pasaport sistemi halini almıştır. Yani mürur tezkereleri, imparatorluğun savaşlar, isyanlar, işgaller ile mücadele ettiği ve reformlara karşı mukavemetlerin olduğu bir dönemde merkezi otoritenin hem imparatorluk hudutları dâhilinde, hem de imparatorluktan hariçe doğru gerçekleşen göç hareketlerini

¹²⁹ Detaylı bilgi için bkz.; Işıl Çokuğraş, **İstanbul'da Marjinalite ve Mekân (1789-1839)**, T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

¹³⁰ Işıl Çokuğraş, (2013), “Osmanlı İstanbul’unda Bekâr Odaları”, **Mimar. İst. Dergisi**, İstanbul, S. 47, s. 29-35.

¹³¹ Detaylı bilgi için bkz.; Ahmed Lütfi Efendi, (1999). **Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.; ve sayıma göre mahalle ve nüfus dağılımları için bkz. Betül Başaran, (2007). **Remaking the Gate of Felicity: Policing, Social Control, and Migration in Istanbul at the End of Eighteenth Century**, 1789-1793, Doktora Tezi, The University of Chicago, Illinois, s. 31-32.; Ayrıca bkz. Mahir Aydın, (1990) "Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri", **Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri**, İÜEF. Basımevi, İstanbul, s. 81-107.

¹³² Bu seyahat belgelerinin “*yol hükmü, yol emr-i şerifi, ticaret yol hükmü*” gibi farklı isimleri bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.; Nalan Turna, (2013), **19. Yy.’den 20. Yy.’ye Osmanlı Topraklarında Seyahat, Göç ve Asayiş Belgeleri**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s. 37-59.

denetlemek, vergi tahsilâtı ve asayîşi sağlamak maksatlarıyla uygulanmaya başlanmıştır.¹³³

Mürur tezkeresi, 1826 tarihli “*İhtisâb Ağalığı Nizâmnâmesi*”¹³⁴, 1841 tarihli “*Men’i Mürur Nizâmnâmesi*”¹³⁵, 1844 tarihli “*Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne’de Mürur ve Ubûr*” konusunu düzenleyen Pasaport Odası Nizâmnâmesi¹³⁶, 1887 tarihli “*Mürur Nizâmnâmesi*”¹³⁷, ve son olarak 1894 tarihli “*Pasaport Nizâmnâmesi*”¹³⁸ ile bir takım düzenlemelere tabi tutulmuştur. Nitekim konuyla ilgili olarak, 15 Nisan 1881 tarihinde seyahat esnasında herkesin mürur tezkiresi taşıması gerektiğine dair Zaptiye Nezâreti’nden emir yayınlanmıştır.¹³⁹

Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı memleketinde bir yerden başka bir yere gitmek isteyen herkesin mürur tezkeresi alması şarttı. Konu güvenlik ve asayişle yakından ilgili olduğu için 13 Ocak 1880 tarihinde mürur tezkeresi ile ilgili işlemleri Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne’de polis heyetlerinin teşkiline kadar Dersaâdet’te Zaptiye Nezâreti ve taşrada ise mahallinin en büyük mülki amiri yürütecekti.¹⁴⁰

Fakat 1889 tarihinde teşkil edilen bir komisyonun çalışmaları marifetiyle Nüfûs-u Umûmiye Müdüriyeti yerine Sicil-i Nüfûs-u Ahali İdâre-i Umûmiyyesi’nin kurulmasıyla, bu müdürlük dâhilinde Dersaâdet Kalemi, Mürur Kalemi, Pasaport Kalemi ve Vilâyat Kalemi gibi bürolar oluşturulmuş ve mürur konusunun bu idareyle

¹³³ Turna, a.g.e., s. 14, 28.

¹³⁴ Nizamname metni için bkz.; Ahmed Akgündüz, (2005), **Osmanlı Devleti’nde Belediye Teşkilatı ve Belediye Kanunları**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, s. 521-532.

¹³⁵ **Takvim-i Vekâyi**, Numara: 218, Tarih: 5 Muharrem 1257 / 27 Şubat 1841

¹³⁶ Detaylı bilgi ve nizamname metni için bkz.; Musa Çadırcı, (1993), “Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men’i Mürur ve Pasaport Nizamnameleri”, **Belgeler**, TTK. Yayınları, Ankara, C. 15, S. 19, s. 169-181.

¹³⁷ İlgili nizamname düsturda Latin harfleri ile yer almaktadır. Bkz.; **Birinci Tertip Düstur**, C. 5, s. 861-865.

¹³⁸ **Birinci Tertip Düstur**, C. 6, s. 1530-1534.

¹³⁹ İmzasız, “Umur-u Zabıta Nezaret-i Âliyyesinden”, **Vakit Gazetesi**, Tarih: 15 Cemaziyülevvel 1298 / 15 Nisan 1881

¹⁴⁰ **Birinci Tertib Düstur**, C. 4, s. 694-695.

daha fazla ilişkili olduğu düşünülerek mürur işlemleri Dersaâdet'te nüfus idaresine, taşrada ise nüfus nazırı ile memurlarına verilmiştir.¹⁴¹

Devlet nezdinde her geçen gün daha fazla önem arz etmeye başlayan memleket genelinde asayiş temin etme ve iktidarını tahkim etme endişeleriyle şekillenen kefâlet sistemi ve mürûr tezkeresi nizâm-nâmelerinin uygulama pratikleri aslında, ağırlıklı olarak asayiş ve güvenlik kaygıları ekseninde yapılan değerlendirmelerde “*Serseriler*” olarak nitelendirilerek kategorize edilen “*Bekâr Uşağı*”, “*Bi-mekân Takımı*”, “*Haşarat Makulesi*”, “*Müfsid*”, “*Mazanne-i Sû*”, “*Erbab-ı Fesad*”, “*Tekinsiz*” ve “*Başboş*” kimseler olarak nitelenen, diğer bir deyişle bir işe sahip olmayan, nereden geldiği ve kim olduğu meçhul olan ve ahaliyi galeyana teşvik etme şüphesi taşıyanların tezkere almasının engellenmesi gayretlerine odaklanmaktadır.¹⁴²

1859 senesinde İstanbul'da “*serseri*” olarak tanımlanan kişilerin sayısı han, medrese ve tekkeleri dolduracak kadar artmış ve gelenlerin herhangi bir işle meşguliyetlerinin olmaması da asayiş ve güvenlik bakımından bu gibi kişiler üzerinde şüphelerin artmasına ve bunların potansiyel birer suçlu olarak görülmelerine neden olmuştur.¹⁴³ Asıl endişe kaynağı, bu gibi kişilerin İstanbul'a gelmeleri olmakla birlikte taşrada da durum benzer haldedir.

Nitekim 25 Eylül 1894 tarihinde İstanbul'a gelmek üzere çiftçi ve hamallardan müteşekkil birçok kimsenin nüfus ve mürur tezkereleri olmadığı halde Trabzon'a yaklaşmakta oldukları ve bu kişilerin şüpheli hallerinin de bulunduğu Trabzon Vilayetinden hükümete bildirilmiştir. Konuyu görüşen hükümet, memleketlerinde geçimlerini teminden aciz kalarak hamallık ve rençperlik etmek üzere İstanbul'a gelecek fukaranın engellenmesinin münasip olmadığı, yalnız bunlar arasında firari ve cani türünden zararlı şahısların bulunmamasına dikkat edilmesi gerektiği yönünde karar vermiştir. Hükümete göre, bunlar arasında yer alan cani ve firariler ile halleri şüpheli

¹⁴¹ Detaylı bilgi için bkz.; Adnan Çimen, (2012), “Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ankara, S. 14/3, s. 183-216.

¹⁴² İstanbul Kadılığı 35 numaralı şer'iyye sicili, varak 96. Aktaran; Sadık Albayrak, (1997), **41 Orijinal Belge Işığında Eski İstanbul'da Sosyal Hayat ve Çevre**, İğdaş Yayınları, İstanbul.

¹⁴³ BOA. A. MKT. MHM., Dosya No: 171, Gömlek No: 44. Tarih: 27 Rebiyülahir 1276 / 23 Kasım 1859.

bulunanlar ayrılarak yörelerine iade edilmeli, geriye kalanlara bu defalık izin verilmelidir.

Hükümetin bu kararı II. Abdülhamit'e sunulmuştur. Padişah'ın kanaatine göre; Osmanlı Devleti'nin hemen her tarafında ziraat sandıkları açılmış olmasına binaen bu şahısların bölgelerinde ziraat ve çiftçilikle uğraşmaları gerekmektedir. Bu şekilde maiyetleri temin edilmiş bulunan söz konusu kişilerin, memleketlerinde geçimlerini sağlayamadıklarından söz edildiğine bakılırsa bunlar bir takım tembel ve rahatına düşkün insanlardır. Bu nedenle İstanbul'da da bu gibi kişilerin geçimlerini sağlamaları mümkün olamayacaktır. Hal böyle iken asayiş açısından idare edilmeleri de güçtür. Vaktiyle Ali Suavi olayının tertip ve meydana gelişi dahi böyle bir takım başıbozuk kişilerin getirilip istihdam edilmesinden kaynaklanmıştır. Bu durum da göz önünde bulundurularak, böyle lüzumundan ziyade işsiz güçsüz insanların İstanbul'a gelmelerine meydan verilmesi münasip olmayacağından, Trabzon'a yaklaşmakta oldukları öğrenilen kişilerin bu vilayete dahi girmelerine izin verilmeyerek, bulundukları yerlerden hemen memleketlerine ve köylerine iade edilmeleri ve bundan böyle bu tür insanların ziraat sandıkları ve diğer vasıtalarla maiyetlerinin temin edilerek, böylesi serseri şahısların İstanbul'a gelmelerine izin verilmemesi hususunda 25 Eylül 1894 tarihinde Padişah II. Abdülhamit tarafından emir verilmiştir.¹⁴⁴

1897 tarihli adli istatistik verilerine bakıldığında ise asayiş ve güvenlik noktasında önceliğin neden İstanbul ve diğer büyük yerleşim yerlerine verildiği daha net bir şekilde anlaşılabilmektedir. 1897 senesinde tüm Osmanlı vilayetleri dâhilinde gerçekleşen toplam 48.154 suçtan 26.929 adedi nüfus yoğunluğu en fazla olan İstanbul, Edirne, Selanik, Hüdavendigâr, Aydın, Ankara, Konya ve Suriye vilayetlerinde gerçekleşmiştir. Adli istatistik verilerinde darp ve yaralama suçu başı çekmekte iken hırsızlık, hakaret ve cinayet suçları toplamda önemli bir pay teşkil etmiştir.¹⁴⁵

¹⁴⁴ BOA. İrade Hususi, Dosya No: 29, Gömlek No: 81. Tarih: 24 Rebiyülevvel 1312 / 25 Eylül 1894.

¹⁴⁵ İstatistik-i Umumi İdaresi, **Devlet-i Âliyye-i Osmaniye'nin 1313 (1897) Senesine Mahsus İstatistiği**, Âlem Matbaası, İstanbul, 1316, s. 37.

Hal böyleyken özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren yani Tanzimat'tan sonra gelişmekte olan hukuk devleti¹⁴⁶ ve sosyal devlet¹⁴⁷ algısının bir icabı olarak, sosyal yardım uygulamalarının yanı sıra, nüfusun toplumsal ve ahlaki bakımdan denetim altında tutulması, kontrol edilmesi ve ıslahı da gündeme gelmiştir. Toplumun marjinal kesimlerini meydana getiren yani fahişeler, serseriler ve dilenciler ile muavenete muhtaç fakirler, korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar gibi gruplara dair kamusal söylemler ve politikalar da ehemmiyet arz etmeye ve değişmeye başlamıştır.¹⁴⁸

Çalışma, üretken bir etkinliğe dayandığı için sosyal vazife ve toplumsal refahın da menbağı olarak algılanmıştır. Bu nedenledir ki, toplumun üretime katılmaktan imtina eden yani çalışmayan bireylerinin, topluma karşı olan mesuliyetlerini yerine getirmedikleri düşünülmüştür. Osmanlı Devleti'nin, modernleşmek için çeşitli gayretler sarf ettiği bu süreç dâhilinde, fertlerin üretme kapasitelerine de önem atfedilmeye başlandığı için çalışabilecek durumda olan ancak ister kendi arzusu ile isterse de iş bulamadığı için çalışamayanlar devlet eliyle ıslah ve terbiye edilerek topluma kazandırılmaya çalışılırken hakikaten muhtaç durumda bulunanlar da devletin uygulamaya ve geliştirmeye çaba gösterdiği sosyal politikalarda doğrudan muhatap olarak görülmüşlerdir. Serserilik, tembellik ve dilencilik artık yalnızca asayiş ve toplumsal nizamı tehdit eden bir problem değil, aynı zamanda toplumun ahlaki değerlerinin de ihlali olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁴⁹

Özellikle 19. yüzyılın sonlarında netleşmeye başlayan “*kamu düzeni polisliği ve suçun tanımı*” nazariyesinde, kamuoyunda serserilerin birer “*potansiyel suçlu*” olarak algılanmaya başlanması üzerine 18 Eylül 1890 tarihinde “*Serseri ve Mazanna-i Sû’i Eşhas Hakkında Nizâm-nâme*”¹⁵⁰ çıkarılmıştır.

¹⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz.; Aydın Yetkin, (2013), “Osmanlı Devleti’nde Hukuk Devletin Gelişim Süreci”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 24, s. 380-412.

¹⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz.; Nadir Özbek, (2002), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet, 1876-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 65-70.

¹⁴⁸ *Takvim-i Vekayi*, Numara: 176. Tarih: 21 Zilkade 1254 / 5 Şubat 1839.; Osman Nuri Ergin, (1977), *Türk Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul, C. 1-2, s. 407.

¹⁴⁹ Özbek, *Sosyal Devlet*, s. 65-70, 85.

¹⁵⁰ *Birinci Tertip Düstur*, Cilt: 6, s. 748-751.

Bilhassa 19. yüzyılın ikinci devresinden itibaren İstanbul, buraya yerleşen mühim miktarda ecnebi marjinal için çekici bir merkez ve İstanbul ahalisi de cazip bir hedef kitle olmuştur. Dış ticaretin gelişmesi, iktisadi yapının parasallaşması özellikle İstanbul ve benzer merkez vilayetlerde varlıklı bir zümrenin oluşmasına ve bunların görünür hal arz etmesine neden olmuştur. Servet sahibi olma ve zengin yaşam tarzı artık kendini dışa vurmuş, cazibe kazanmıştır. Gösteriş alenileşmiş, insanlar taklitçiliğe ve özentiliğin getirdiği ihtiraslara ram olmuşlardır. Marjinallerin bu safhada hedeflerini tespit edebilmeleri daha da kolaylaşmıştır. Osmanlı başkenti böylece globalizm ve serbest piyasa mekanizmasının inkişafı nispetinde zamanın pek çok yabancı ülkesinde karşılaşılan çağdaş suç türleriyle de tanışmıştır.¹⁵¹ İşte bu türden keskin dönüşümlerin yaşandığı bir zaman diliminde Osmanlı kolluk kuvvetlerinin çağın yeniliklerini yakalamasını sağlayacak adımlar atılmaya başlanmıştır.

28 Mart 1880 tarihinde yayınlanan “*Polis Kânûnnâmesi Lâyihası*”¹⁵² ile kamu düzeni polisliği ve değişen suç türlerini de kapsayacak surette polise bir takım yetki ve sorumluluklar yüklenilmesi teklif edilmiştir:

Sokaklarda gelip geçene sarkıntılık eden ve kendilerini muhâfaza edemeyen sarhoşlar tutulup merkeze götürülecek ve üzerlerinde bulunan eşyalar kayıt altına alınarak fiilleri sarhoşluk derecesinde kalmış ise ayılınca kadar karakolda alıkonulacak ve bir daha öyle hâllerde bulunmaması yönünde uyarılarla salıverilecektir. Eğer, o gibilerden sarhoş iken kânuna muhâlif hareket edenler olur ise mu’âmele-i kânûniyyenin icrâsı için merciine gönderilecektir.

Hükûmetçe aranılan ve tutulması lâzım gelen takımdan olmayan serseri, yankesici, sabıkalı ve kesin olarak mazanne-i sû olup da tutuklanmasını gerektirecek hareketler sergilemeden sokaklarda gezmekte oldukları hâlde polisler tarafından

¹⁵¹ Zafer Toprak, (2008), “Reel’den İmajiner’e Polisiye Modernite: Osmanlı Kolluk Kuvvetleri ve Marjinaller”, **Toplumsal Tarih**, S. 175, s. 62.

¹⁵² Polis Kânûnnâmesi Lâyihası’nın “*Eşhâs-ı Müttehimenin Kâ’ide-i Ahz ü Girifti ve Mukâbele-i Bi’l-misil Mu’âmelesinin Sûret-i İcrâsı*” başlığını taşıyan 5’inci faslın 38’inci ve 79’uncu maddeler arasında kalan kısmı polisin toplumsal denetim ve kontrol ile ilgili görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Bkz.; **BOA. Y. EE.**, Dosya No: 112, Gömlek No: 19. Tarih: 16 Reyiyûlahir 1297 / 28 Mart 1880.; bu kanun layihası 25 Temmuz 1885 tarihinde, ufak bir takım değişiklikler ile yedi bölüm ve yetmiş sekiz maddeden oluşan bir kanun olarak kabul edilmiştir. Bkz.; **BOA. İ. DUİT.**, Dosya No: 21, Gömlek No: 2-3. Tarih: 13 Şevval 1302 / 25 Temmuz 1885.

görülenler hangi dâire dâhilinde tesâdüf olunmuş ise o dâire polisi, bu gibi kişileri görevli oldukları dâire hudûdundan çıkıncaya kadar takip edip, diğer bir dâireye dâhil olana kadar o dâire polisine bilgi vererek, şüphelenilen şahsı ikametgâhına varıncaya izleyecektir. Sabıkalı takımından olanlar, boşta olsun veya bir işle meşgul bulunsun ikametgâhları polisler tarafından zaman zaman yoklanarak devamlı olarak takibat altında bulundurulacaktır.

Cünha ve cinâyet erbâbından mahkûmen mahbûs olanlara ceza müddetlerini gösteren birer vesika verilecek ve yalnız erbâb-ı cinâyetle hırsız, yankesici ve kalpazanlıktan daha önce de mahkûm olmuş olanlar, hapisten çıktıkları zaman suçlarını, mahkûmiyet sürelerini, tahliye zamanlarını, isim, şöhret, şekillerini, akrabalarını ve en çok görüştükleri kişilerin kimler olduğu, nerede işte çalışıp hangi meslekte bulunduğu kayıt olunacak ve fotoğrafı da alınarak salıverilecektir. Ayrıca bu gibi kişiler mensup oldukları dairelerin polislerine malumat vermedikçe başka bir yere gitmemeleri konusunda uyarılacaktır.

Kanunen polis nezareti altında bulunmaya mahkûm olan şahısların hal ve harekâtı, kimler ile görüştüğü, gelir ve masrafı, mensubu bulunduğu dâire polisleri tarafından dâimâ suâl ve tahkik olunacak ve zaman zaman kendilerine ıslâh-ı nefis eylemeleri ihtar ve tembih edilecektir. Polisler, görev alanları dâhilinde bulunan meyhane, kerhâne, kumârhâne gibi mahalleri ara sıra kontrol edecek ve böyle yerlere yirmi yaşından küçük gençlerin alındığını ve onlara hizmet verildiğini gördüğü zaman bunu derhal engelleyecek, ilgili merkez ve merciler vâsıtasıyla bu gençlerin velilerine doğrudan malumat verecektir.

Bu yerlerde bulunan kişilerden birkaçını ikna ile muhbir olarak kullanacak ve bu şahıslardan oralara gelip gidenlerin ellerinde hâllerine nispet olunamayacak derecede kıymetli eşya bulunanlar veya çok fazla sarfiyat edenleri haber aldığı zaman ikamet ettiği çevreden ahvâlini, geçim kaynağını ve nasıl bir hayat sürdüğünü tahkik ederek, ortaya çıkacak duruma göre muamele yapacaktır. Ayrıca, meyhane, kerhâne, kumârhâne gibi mahallerin vaktinde kapanmasına da dikkat eyleyecektir.

Sakatlığını ve bedeni rahatsızlığını dilencililiğe âlet edip kazanç sağlama yoluna gidenler engellenecektir. Akli durumunda sıkıntı bulunanlardan sokaklarda gezmekte oldukları görülenler tutularak velilerine ve velileri olmayanları bîmârhâneye gönderilecektir. İskele başlarında, şimendifer mevkilerinde, cami ve kilise kapılarında, tiyatro ve balo ve emsali toplanma ve geçiş noktalarında polisler halkın rahat gelip geçmesine ve yankesici ve emsali zararlılardan muhafazasına dikkat ve nezaret eyleyecektir.

Boşta gezen kapısız ve bekâr amele takımının daima ahvâl ve harekâtını nazar-ı tetkik altında bulunduracaktır. Mektebe gitmeyip ve hâline göre bir işle meşgul olmayıp da ötede beride oyun oynayan ve beyhude gezmekle vakit geçiren sübyân veli ve velilerine teslim olunacaktır. Mechûlü'l-ahvâl olan ve hâl ve hareketinden emniyet olunmayanlar hân ve hane ve dükkânlarda ikamet ettirilmeyecek ve Mürûr Nizâmına uygun olarak haklarında muamele olunmak üzere hazırlanacak evraklar ile merkezlere gönderilecektir.¹⁵³ Bu nizâmnâme layihasında polislerin takip edecekleri şahısların kimler olduğu ve hangi suçlarla mücadele edecekleri de detaylı bir şekilde düzenlenmiştir.

Osmanlı'nın son döneminde oluşan suç eksenli marjinallerin başını ise başıboş serseriler ve suç işleme ihtimalleri hayli yüksek olan mazanna-i sû' yani her daim şüpheli görülen kişiler çekmiştir. Nitekim bu gibi nedenlerle daha evvelden yapılan düzenlemelerin aksine bu suç türüne mensup kişileri daha ayrıntılı tanımlayacak ve bu gibi kişilere verilecek cezaları da kesin olarak belirtecek surette 18 Eylül 1890 tarihinde "*Serseri, Mazanne-i Sû' Olan Eşhâs Hakkında Nizâmnâme*"¹⁵⁴ isminde bir yasal düzenleme yapılmıştır. Bu nizâmnâmeye göre, hiçbir iş ve sanat ile meşgul olmayan, belirli ve daimi ikametgâhları bulunmayan, geçimlerini meşru bir geçim kaynağı ile sağlamakta olduklarını geçerli bir surette ispat etmeyip şurada burada gezmekte bulunan şahıslar, "*serseri*" ve "*mechûlü'l-ahvâl*" addolunmuştur.

Serseri olduğu anlaşılan kişiler zabıtaca derdest olunup tanzim olunacak zabıt varakası ile mahkemeye teslim olunacak ve bu şahıslar bir iş ve sanat sahibi olduklarını

¹⁵³ Polis Kânûnnâmesi Lâyihası, s. 8-18.

¹⁵⁴ Birinci Tertip Düstur, C. 6, s. 748-751.

ispat edeceklerdi. Mahkemece bu gibi kişilerin acil olarak muhakemeleri icra edilip, serseriliklerinin sabit olduğu anlaşıldıktan sonra zabıtaca memleketlerine veya uygun görülecek başka bir yere sürgün edilmeleri hükmolunacaktı.

Serseri olarak zabıtaca derdest olunan şahısların üzerlerinde silah bulunursa, muhakemeleri neticesinde bir aydan 3 aya kadar hapsedilecekler ve cezalarını tamamladıktan sonra zabıtaca memleketlerine veya uygun görülecek diğer mahallere sürgün olunacaklar ve gidecekleri mahallerde de zabıta nezareti altında bulundurulacaklardı. Ayrıca nizâmnâmede, cinayet, hırsızlık, ahizlik (almak, aşırnak), yankesicilik, hırsızlara yataklık ve dolandırıcılık gibi suçlardan zabıta dairelerine birkaç defa gelip gitmiş bulunan kişiler “*mazanna-i su*” takımından addolunmuşlardır.¹⁵⁵

Eğer bunlardan inzibat ve genel asayiş tehdit ve ihlal edecek en ufak bir harekete cüret edenler olur ise zabıtaca derdest ve tevkif olunup sabıka kaydı ve tanzim edilecek zabıt varakası ile mahkemeye teslim edilecek ve mahkemece 1 aydan 3 aya kadar hapsedilmelerine hüküm verecekti. Cezalarını tamamladıktan sonra ise memleketlerine veya zabıtaca uygun görülecek başka bir mahalle sürgün edileceklerdi. Derdest edildiklerinde üzerlerinde silah bulunanlar ise 6 aya kadar hapis edileceklerdi.

II. Abdülhamid’e Romanya sefiri tarafından 14 Temmuz 1893 tarihinde takdim edilen bir lâyhada, Osmanlı Devleti’nde umumi emniyetin noksanlığından da bahseden Romanya sefiri, bir devletin iktisadi, içtimai, hukuki ve siyasi manada inkişafının o memleketteki asayiş ve huzurun eksiksiz olması ile sağlanabileceğini belirtip, bu gerekliliğini de “*...Memalik-i Şahane şehri ve kasabatında emniyet-i umûmiyyenin fıkdanı gibi Devlet-i Aliyye’nin şan ve itibarına iras-ı hâlel ider hiçbir şey yoktur...*” şeklinde ifade ederek, bu duruma neden teşkil eden cinayet, cerh ve darpların sayısının artmasında polis teşkilatının gerektiği suretle idare edilememesi ile yetersizliğinin ve bunun yanı sıra “*...her taraftan tard olunub Memalik-i Şahane’ye müstevli olan ecnebi serserilerinin....*” sebebiyet verdiğini söylemektedir. Sefir, Avrupa’dan gelen serserilerin Osmanlı topraklarından defedilebilmesi için maişetlerini nasıl temin ettiklerini ispat etmelerinin sağlanmasını ve ayrıca konsoloslukların bu emsalli

¹⁵⁵ Bu gibi kişilerin davranış ve tavırlarının detaylı bir tasviri için bkz.; Ahmed Rasim, (1972), “Kabadayılar, Fiyakacılar”, **Bu Şehr-i İstanbul Ki: İstanbul Üzerine Anılar, Gözlemler, İzlenimler, Sohbetler**, Hazırlayan: Şemsettin Kutlu, Milliyet Yayınları, İstanbul, s. 178-188.

serserileri muhafaza ve himaye etmemeleri için de lüzumlu gelen tedbirlerin bir an önce alınmasını tavsiye etmektedir.¹⁵⁶ Nitekim nizâmnâmede buna da çare düşünülmüştür. Artık serseri ve mazanna-i sû' takımından olup da mahkemece sürgün cezasına mahkûm olanlardan “*tebaa-i ecnebiye*” tabiiyetinde bulunanların zabıtaca usûlüne uygun şekilde Osmanlı topraklarından sınır dışı edilmeleri kararlaştırılmıştır.

Serseri ve mazanna-i sû' takımından olanlara karşı uygulanması kararlaştırılan önlemler nizâmnâmede teferruatlı bir tarzda yer almış olmasına rağmen bu tedbirlerin tatbik edilmesi aşamasında gerekli özen ve kararlılığın sergilenememesi serseri ve mazanna-i sû' taifesinden kaynaklanan meselelerin hal olunmasına mani olan esas sebeplerin başında çekmiş ve nihayetinde bu sorun II. Meşrutiyet Dönemi'nde tekrar gündeme gelmiştir.

2. 3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE SERSERİLER VE ŞÜPHELİ ŞAHISLAR

II. Meşrutiyet'in estirdiği hürriyet rüzgârları ve belirsizlik 20. yüzyılın başlarında sosyal hayatta varlığını gittikçe artırmış, ortaya çıkan düzensizlik ortamı devlet makamlarınca da fark edilerek bir takım tedbirlere başvurulması gündeme gelmiştir. 1908'de yaşanan ihtilalin belki en önemli neticesi de hürriyetlerin verilmesi olmuştur. Nitekim bu tarihe kadar sadece ümmet ve tebaa olanlar, verilen hak ve hürriyetlerin “*her istediğini yapabilmek*” gibi yanlış yorumundan yola çıkarak düzensiz bir ortamın oluşmasında etkili olmuşlardır. Bir yanda Kanun-ı Esasi'nin nimetleri, diğer yanda ise bu nimetlerin menfi yorumu vardır¹⁵⁷

İşte bu yüzden, “*Bugün memleketimiz her zamankinden ziyade husûl-ü asayişe müftekindir.*”¹⁵⁸ yorumlarının yapıldığı II. Meşrutiyet'in ilk zamanlarında ve I. Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı topraklarında ciddi anlamda asayiş sorunları yaşanmıştır.

¹⁵⁶ Mustafa Oğuz, (2007), **II. Abdülhamid'e Sunulan Lâyhalar**, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, S. 118-125.

¹⁵⁷ Bkz. **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC)**, TBMM Basımevi, Ankara, 1982, Devre 1, İçtima Senesi 1, C. 2, s. 424-425.

¹⁵⁸ Ebu-el Ziya, “Polis”, **Yeni Tasvir-i Efkâr Gazetesi**, Numara: 9. Tarih: 26 Mayıs 1325 / 8 Haziran 1909.

Toplumsal nizamı tesisetmek maksadıyla bazı hakların sınırlandırılması dahi olsa bir takım kanunlara ihtiyaç hâsıl olmuştur. Dönemin genel niteliği ise gerek savaşlar ve gerekse de siyasal çekişmeler nedeniyle bir otorite boşluğudur.

2. 2. 1. 1909 Tarihli Serseri Nizâmnâmesi Hakkında Meclis-i Mebusan Görüşmeleri

II. Meşrutiyet'in başlarında, Zaptiye Nezâreti tarafından ivedi bir şekilde ve Meclis'in küşadına kadar mer'î olmak üzere bir nizâmnâme lâyihası hazırlanmıştır. Kendisinden yalnız kötülük umumlan kimse manasında “*mazanne-i sû*” umumi tabiri kullanılarak hazırlanan bu tasarı metnine zabıtaca mukteza görülen tedbirler de eklenmiş ve Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilmiştir. Dâhiliye Nezâreti de yasal süreç gereği bu layihayı Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi'ne göndermiş, lakin Şura-yı Devlet layihayı yetersiz ve hukuki bakımdan problemli bulmuş ve 1890 tarihli nizâmnâmenin yürürlükte kalmasını uygun görmüştür.¹⁵⁹ Konu 1909 senesinde Meclis-i Mebusan'da tekrar gündeme geldiğinde ise Dâhiliye ve Adliye Encümenleri vasıtasıyla yeni bir layiha hazırlanmıştır.¹⁶⁰

Serseriler ve mazanna-i su' eşhas ile ilgili kanunun Meclis-i Mebusan'da görüşülmesi süreci, siyasi çalkantıların ve karmaşanın yaşandığı bir dönem gerçekleştirilmiştir. Buna rağmen ilgili kanun teklifi üzerinde yapılan meclis görüşmeleri, üç aylık uzun bir zaman dilimi zarfında ve madde madde tartışılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Bu konu hakkında bir kanun yapılması ilk olarak Kamil Paşa hükümeti döneminde Dâhiliye Nezâreti'nin bu bahisle alakalı bir tezkeresinin 1909 senesinin 8 Şubat günü okunmasıyla gündeme gelmiş, ancak Kamil Paşa hükümeti İttihat ve Terakki'nin siyasi baskısı neticesinde düşmüştür. Kamil Paşa hükümeti yerine gelen Hüseyin Hilmi Paşa hükümetinin kurulmasının ardından ise, Sadaret makamının

¹⁵⁹ BOA. İ. KAN., Dosya No: 5, Gömlek No: 23. Tarih: 1 Rebiülahir 1327 / 22 Nisan 1909.

¹⁶⁰ Bu layiha hem o dönem özellikle İstanbul'un durumunu anlatması hem de serserilere karşı diğer devletlerin almış olduğu tedbirleri anlatması dolayısıyla önem arz etmektedir. BOA. DH. MKT., Dosya No: 1302, Gömlek No: 19. Tarih: 21 Rebiülahir 1327 / 12 Mayıs 1909.

konuyla ilgili takriri ve Zaptiye Nezâreti jurnalı 18 Şubat 1909 tarihinde okunmuş ve 24 Mart 1909 tarihinde de kanun teklifi görüşülmeye başlanmıştır.¹⁶¹

Görüşmeler sırasında kanunda sözü edilen hususlar birer birer değerlendirmeye alınmıştır. Evveleminde serseriliğin tarifi ve koşulları gelmek üzere, dilencilik ve serserilik arasındaki nüanslar, bu emsali kimseleri ıslah ve topluma kazandırmaya yönelik tedbirler, bu şahıslara ne tarzda cezalar hükmolunabileceği, darp cezası verilip verilmemesi, darp yönteminin ceza kanununda vaz' olunmaması nedeniyle nizâmnâme ile düzenlenmesinin mümkün olmadığı, darp cezasının hangi ağaçtan imal edilecek değnekle icra edileceği, adam olmaya niyeti bulunmayana yüz sopa vurulsa da adam olmayacağı, dayak müeyyidesinin şer'î esaslarda mevcut olup olmadığı gibi mevzular müzakere edilmiş, Meclis-i Mebusan mensuplarınca bu konuda bazen tuhaf ve akala uyandıran bazen de gülünç tartışmalar cereyan etmiştir.

Nizâmnâme layihasına göre serseriliğin suç olup olmadığının tartışmalı olduğuna dikkat çekildikten ve bunun aslında bir suç teşkil etmediği vurgulandıktan sonra serseriler üç gruba ayrılmış ve dilenciler de serseri takımından sayılmıştır:

Birinci grup serseriler, “*sakat, yaşlı ve hasta*” kimselerdir. Bunların işsiz kalmalarının nedeni çalışmaya kudretlerinin olmamasıdır. Devlet tarafından bu gibi kimselerin korunması için Darülacezelerin ve başka hayır kurumlarının açılması tavsiye edilmiş ve ayrıca bu şahısların başkalarına zararlarının da olmadığı belirtilmiştir.

İkinci grup serseriler ise, iş gücü ve servet sahibi iken meydana gelen bir olay nedeniyle geçici olarak işsiz kalmış veya doğal afetler nedeniyle geçim kaynaklarını kaybeden şahıslardır. Layihada bunların bilerek ve isteyerek serseriliğe meyletmiş kişilerden ayrılması gerektiği vurgulandıktan sonra bu gibi kişilere yardım edilmesi maksadıyla “*iane sandıkları, teavün şirketleri, muvakkat misafirhaneler*” gibi müesseselerin kurulması gerektiği ve bu gibi kuruluşları da hükümetin teşvik etmek maksatlı faaliyetlerde bulunması tavsiye olunmuştur.

¹⁶¹ MMZC, C. 1, s. 684-686.; MMZC, C. 2, s. 424.

Üçüncü grup asıl serserilerdir ki, bunlar bedeni kuvvetleri yerinde olduğu halde kendi arzu ve istekleri ile işsiz güçsüz dolaşmayı alışkanlık edinenlerdir. Bu şahsıların bu şekilde davranmaların nedenleri ise içinde “*yetiştikleri muhitin kötü tesiri, aile terbiyesinden mahrum olmaları ve karakter ve kişilik özelliklerinden yani fitratlarından*” kaynaklanmaktadır. Bunun önlenbilmesinin en etkili yolu ise aile terbiyesinden mahrum kalanların toplum tarafından vaktinde fark edilerek yönlendirilmesidir. Nitekim layihada da “*Darüşşafaka, Darülhayr, Islahhane ve Yetimhane*” gibi öksüz ve yetimlerin terbiyesiyle meşgul olacak kurumlar ile serserileri yani “*tembel kişileri*” işe alıştırmak ve sanat öğrenmelerini sağlamak amacıyla çeşitli müesseselerin açılması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁶²

Nizâmnâmenin görüşmeleri sırasında en çok tartışılan maddelerden biri serseriliğin tanımının yapıldığı birinci madde olmuştur. Bu kapsamda, serseriliğin suç olup olmadığı, serserilerin maişet kaynaklarının neler olduğu, ne kadar vakit çalışmamaları durumunda serseri addolunacakları, iş tutmaya kuvvetlerinin yeterli olup olmadığı yetmediği ve ikametgâhlarının niteliği gibi mevzular müzakere konusu olmuştur.

Serseri nizâmnâmesi ile ilgili meclis görüşmelerin başlamasıyla öncelikli tartışma konularından biri serseriliğin suç olup olmadığı noktasında cereyan etmiştir. Kırıkkilise Mebusu Emrullah Efendi, serseriliğin bir suç türü olduğunu iddia etmiştir.¹⁶³

Layihayı kaleme alan mazbata muharrirlerinden olan İstanbul Mebusu Zohrab Efendi ise bu iddiaya karşı çıkararak serseri diye tabir olunan kişilerin, tembel, iş bulmaya güçleri olduğu halde çalışmaktan kaçınan şahıslar olduğunu ve bunlara verilen cezaların da aslında iktisadi birer tedbir meyanında bulunduğunu belirtmiştir.¹⁶⁴

Tartışmalar sırasında ilk söz alanlardan biri olan Van mebusu Tevfik Efendi ise birinci maddede bu gibiler hakkında hiçbir kayıt bulunmadığına dikkat çekmek

¹⁶² Ayrıca layihayı kaleme alan mazbata muharrirlerden Trablusşam Mebusu Fuat Hulusi Bey’in bu konu hakkındaki ayrıntılı meclis konuşması için bkz. **MMZC**, C. 2, s. 424-434.

¹⁶³ **MMZC**, C. 2, s. 449-450.

¹⁶⁴ **MMZC**, C. 2, s. 451-452.

istemiştir.¹⁶⁵ Fuat Hulusi Bey, “*vasıta-i maişet*” tabirinin kanunun müsaade ettiği, meşru yollardan edinilmiş bir geçim kaynağı olduğunu ve hangi vasıta-i maişet meşrudur, hangisi değildir bunu hâkimlerin tayin edeceğini belirtmiştir.¹⁶⁶ Bu konuyla alakalı olarak, İzmir Mebusu Seyit Bey, Tevfik Efendi’nin bahsetmiş olduğu kumarbaz, kârhaneci gibi şahıslar hakkında Ceza Kanunu’na hüküm konulması gerektiğini, onlarla ilgili yapılacak düzenlemenin yerinin Serseri Nizâmnâmesi olmadığını dile getirmiştir.¹⁶⁷ Menteşe Mebusu Halil Bey de nizâmnâmedeki serseri tanımını yeterli görmeyerek tartışmaya katılanlar arasındadır.¹⁶⁸

Meclis görüşmeleri esnasında en fazla tartışma yaratan konulardan biri de bir şahsın serseri sayılabilmesi için geçecek iki aylık süre olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak, Selanik Mebusu Artas Efendi iki aylık sürenin çok olduğunu iş bulmak için bir kişinin teşebbüste bulunup bulunmadığının anlaşılması için 15 günün yeterli olduğunu iddia etmiştir.¹⁶⁹ Kengri Mebusu Tevfik Efendi ise, “*iki ay meselesi böyle kaldığı müddetçe artık lâfzı memnu etmek lâzım gelir. Serserilik cübbesi altında bütün günahları helâl demektir. Başka bir şey demek değildir.*”¹⁷⁰ şeklinde konuşmuştur.

Konuyla alakalı söz alan Bolu Mebusu Abdulvahap Efendi ise, “*Bunlara polis gelip de ‘Siz 15 gündür buradasınız, ne işle meşgulsünüz, görmüyorum’ derse, ‘Sen bunu bize 1,5 ay sonra gel de sor’ derler. Çünkü müddet iki aydır. Fakat 1,5 ay sonra gelirse kim bilir bu hangi kasabaya gitmiştir derler. Bunu nazarı dikkate almak lazımdır.*”¹⁷¹ diyerek, serseri nizâmnâmesinin sadece İstanbul için değil taşrayı da dikkate alarak yapılması gerektiğine dikkati çekmek istemiştir.¹⁷²

İstanbul Mebusu Kozmide Efendi’nin konuşması ise bir şahsın serseri addolunabilmesi için geçecek sürenin ne anlama geldiğini açıklar niteliktedir. Zaptiyenin bu iki aylık süreyi beklemek zorunda olmadığını, eğer serseri olduğu

¹⁶⁵ MMZC, C. 2, s. 439.

¹⁶⁶ MMZC, C. 2, s. 439.

¹⁶⁷ MMZC, C. 2, s. 439-440.

¹⁶⁸ MMZC, C. 2, s. 441.

¹⁶⁹ MMZC, C. 2, s. 441.

¹⁷⁰ MMZC, C. 2, s. 443.

¹⁷¹ MMZC, C. 2, s. 441.

¹⁷² MMZC, C. 2, s. 461.

zannedilen kişinin herhangi bir iş bulmak için uğraşmadığı polis tarafından yapılacak tahkikat neticesinde tespit edilirse iki aylık süre dolmadan da mahkemeye sevk edebileceğini söylemiştir.¹⁷³

İkametgâhı belli dahi olsa bir şahsın serseri sayılıp sayılmayacağı da Meclis-i Mebusan'da tartışılmıştır.¹⁷⁴ İkametgâh meselesi layihada şöyle izah edilmiştir:

“Maznunun mahalli beytuteti olsun olmasın firar veyahut bir cürüm irtikâp etmesi ihtimalini refetmek ve muhakemesinin sürati rü'yetine medar olmak üzere hitamı muhakemeye kadar zabıta dairesinde alıkonulması dahi serseriliğin mahiyeti mahsusasına nazaran lâbüt görülmekle bu sureti muamele dahi kabul olunmuştur. Gerçi beytutet edecek bir mahalleri olduğunu beyan ve tasdik ettirenlerin yedlerinden ikametgâh senedi alınarak serbest bırakılmaları ve davete âdemi icabetleri halinde muhakemelerinin gayaben icrasıyla mahkûmiyetleri takdirde ikametgâhlarına tebligat ifası suretinin tecvizi dahi düşünülmüş ise de mahalli beytuteti olan ile olmayan serseriler beyninde hükmen bir fark olmaması esas kabul edildikten sonra usûl cihetinden beyinlerinde böyle mühimce bir fark ihdası mâkul olamayacağı gibi serserilerin kanunen takiplerini icab ettiren esbaba dahi münafî düşeceği ve çünkü maksat serserileri sefaleti maddiye ve ahlakiyeden muhafaza ve tahlis etmekle beraber bunların sâika-i zaruretle cürüm ika etmelerine mümanaattan ibaret olduğu velhasıl kablel muhakeme serbest bırakılmaları birçok mahâzir-i inzibatiyeyi davet ve alekser maksadı takibi fevt edeceği cihetle bilâ hüküm imtidad-ı mevkufiyetlerine mahal kalmamak için muhakemeleri sureti mustacelede icra olunmak üzere bil cümle serseri maznunlarının netice-i muhakemeye kadar zabıta dairesinde alıkonulmaları lüzumu Encümenin ekseriyeti arasına iktiran eylemiştir.”

Layihada ikametgâhla ilgili geçen bu kayıttan da anlaşılacağı gibi bir şahsın serseri olarak addolunabilmesi için ikametgâhın belli olması veya olmaması nazar-ı dikkate alınmamıştır. Ayrıca bir kişinin serseri sayılabilmesi için polisin yapmakla görevli olduğu tahkikat sonuçlanıp, serseri olduğu iddia edilen kişi mahkeme karşısına çıkarılıncaya kadar firar edebileceği ve bu nedenle tahkikat ve mahkeme süreci tamamlanıncaya kadar zabıta nezareti altında alıkonulması gerektiği belirtilmiştir. Ancak tartışmalar sırasında Zaptiye Nezâreti altında alıkonulma ve serserilerin hapsedilmesi konusu, Osmanlı hapisanelerinin durumunun iyi olmadığı ve yetersiz olduğu, polis merkezlerinde serserilerin alıkonulabileceği mekânların bulunmadığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştır.¹⁷⁵

¹⁷³ MMZC, C. 2, s. 443.

¹⁷⁴ MMZC, C. 2, s. 453.

¹⁷⁵ MMZC, C. 2, s. 470-475, 531-538.

Serserilerin ve çalışmaya gücü yettiği halde çalışmaktan kaçınarak dilencilik kendine sanat ittihaz eden şahısların ıslahı maksadıyla bu gibi kişileri çalışmaya alıştırmak gerektiği ve bunun da devlet eliyle gerçekleştirilmesi düşünülmüştür. Herhangi bir işte çalıştırılması mümkün olmayanlar ise memleketlerini gönderilecektir. Layihada bu konuya şöyle açıklık getirilmiştir:

“Âdi, yani şüpheyi tezyit edecek evsafı müşeddeden âri serseriler hakkında vaz olunacak ahkâmın mümkün olduğu kadar tedâbir-i mânia ve ıslâhiye kabilinden olması lüzumu müsellemdir. Âdi serserilerin mekân ve imkân müsait olduğu derecede bir işle iştilgal ve sair amele ülfet kesp ettirilerek kendilerindeki tembellik âdeti seyyiesinin ıslah ve izâlesine hizmet etmek lâzım gelir. Bazı düveli mütemettinede bu maksatla vücuda getirilen müesseselerin muhassehatı adidesi görülmüştür. Memalik-i mezkûrede serserileri çalışmaya alıştırmak için o gibi müesseselerde bir müddet ağır ve yorucu işlerde İstihdam ederler. Müddet mezkûre zarfında sa'yı hizmetle ispatı liyakat edenlere bundan sonra bir sanat talim edilerek bu suretle müesseseden huruçlarından kendilerine tedariki maiyet edecek bir vasıta-i maneviye temin edilmiş olur. Serseriler hakkında mükemmel ahkâm vaz olunabilmek için memleketimizde dahi bu gibi müessesâtın vücudu lâbât ve buna ise hükümetimizin ahvâl-i hazırâ-i maliyesi gayri müsait olmakla beraber, ancak ileride hükümetin mesaii tekâmül cüyanesiyle mepsuten tevsi ve ikmal olunmak üzere şimdiden iş bu emniyeye esas olacak bazı ahkâmın imkân müsait olduğu kadar vaz ve temhidini ve zaten bu hususa dair vilâyat belediye kanununda münderiç olan ahkâma bir şekli fili vermeyi vazifeden addetmiştir.”

Bu konu ile alakalı tartışmalarda, serseri olduğu mahkeme kararı ile sabit olanların bir işle uğraşmaları ve bu suretle ıslah edilmeleri fikri olumlu karşılanmıştır. Serserilerin yapacağı işlerin başında sokakları süpürmek, kaldırım ve yolların inşaatı ile belediyelerin ve nezaretlerin yapacağı bayındırlık işlerinde çalışmak gelmektedir.¹⁷⁶ Ancak Kastamonu Mebusu İsmail Mahir Efendi gibi bazı mebuslar, serserilerin istihdamında sorunlar yaşanabileceğine dikkat çekmiştir.¹⁷⁷

II. Meşrutiyet Dönemi'nde özellikle genel af ilanından sonra hapisanelerden cinayet, hırsızlık, hırsızlara yataklık, dolandırıcılık, yankesicilik gibi suçlardan hüküm yemiş ve mazanna-i sû' olarak tabir olunan, suç işlemeyi alışkanlık edinmiş pek çok mahkûm salıverilmiştir. Gerek arşivdeki belgelerden gerekse de serseri nizâmname görüşmelerinden de anlaşılabilirdi üzere II. Meşrutiyet Döneminde yaşanan asayiş sorunun meydana gelmesinde bu gibi kişiler sorumlu tutulmuştur. Nitekim serseri

¹⁷⁶ MMZC, C. 2, s. 540-548, 553-570.

¹⁷⁷ MMZC, C. 2, s. 554-555.

nizâmnâmesi layihasında da bu gibi şahısların denetim altına alınabilmesi maksadıyla, nizâmnâmenin ikinci faslında yasal düzenlemeye gidilmiştir. Layihada mazanna-i sû' takımı hakkında şu tespitlere yer verilmiştir:

“Alelülak cinâyat ile mala karşı ika edilen her nevi cerâiyeden biri ile mahkûmiyeti mesbuk olup cezasını dahi çekmiş olanlardan şüpheli mahallerde dolaşmak veya geceleri تنها sokak başlarında ve hane diplerinde gizlenip beklemek veyahut bir kimseyi tarassut veya bir haneyi kastı sirkatle tecessüs ettiklerine delâlet eder surette bir mahalden birçok defa gelip geçmek vesaire gibi daimi şüphe ahval ve hareketlerinin tasrih ve tavzihi suretiyle tanzim kılınacak zabıt varakasıyla nihayet 48 saat zarfında Müdde-i Umumiliğe teslim kılınacakları ve bu makule eşhasın herhalde mevkufen icrayı muhakemeleri muktezi olduğuna Müdde-i Umumilik tarafından ita kılınacak müzekkere üzerine tahtı tevkife alınacakları beyan olunmuştur. Tarife ‘cezasını çekmiş olanlardan’ kaydının ilâvesine sebep şudur ki, mahkûminin daimi şüphe hal ve hareketleri üzerine muahezeleri hükmü sabıktan mütenebbih olup ıslahı hal etmedikleri anlaşılmasına mebni olup intibah ve ıslahın hâsıl olup olmadığı ise ancak mahkûm cezasını çektikten sonra mevzubahis olabilir.”

Görüşmeler sırasında öne çıkan konulardan biri de layihada ve kanunun ilgili maddesinde mazanna-i sû' tarifinin yetersiz bulunmasıdır. İpek Mebusu İbrahim Efendi ve¹⁷⁸ Selanik Mebusu Artas Efendi'nin de aralarında bulunduğu pek çok mebus kanunun bu yönde tashih edilmesi istenmiştir. Ancak kanun maddesi layihada geçtiği gibi yani aynen kabul olunmuştur.¹⁷⁹

Nizâmnâme, Meclis-i Mebusan'da görüşülürken en fazla tartışma yaratan ve kamuoyunda da birtakım eleştirilere neden mesele dayak cezası olmuştur.¹⁸⁰ Serserilere ve mazanna-i sû' takımından mükerrer olanların çarptırılacağı dayak cezası hakkındaki tartışmalar bu tür cezaların özellikle 20. yüzyılda uygulanmasının medeni bir memlekete yakışmadığı noktasında çıkmıştır.¹⁸¹

¹⁷⁸ MMZC, C. 2, s. 584.

¹⁷⁹ MMZC, C. 2, s. 584, 588-589.

¹⁸⁰ MMZC, C. 2, s. 589-625.

¹⁸¹ MMZC, C. 2, s. 589-591.

Dayak cezası hakkında söz alan Serfice Mebusu Yorgi Boşo Efendi ve Erzurum Mebusu Varteks Efendi gibi bazı mebuslar ise dayak cezasının insani bir yönünün olmadığını belirtmiştir.¹⁸²

Ancak dayak cezasının asayişin temini için tek çare olduğunu iddia edenler de olmuştur. Hama Mebusu Abdülhamid Zehravi Efendi ve Piriştine Mebusu gibi pek çok mebus dayak cezasının dini açıdan da meşru olduğunu savunmuştur.¹⁸³

Serseri kanunu görüşülürken 31 Mart olayı patlak vermiş ve Hareket Ordusu İstanbul'un kontrolünü ele geçirmiştir. Bu olayların ardından II. Abdülhamit tahttan indirilmiş Dersaaâdet'te sıkıyönetim ilan olunmuştur. Fakat meydana gelen bütün olaylara, siyasi belirsizliğe ve kargaşaya haline rağmen Meclis-i Mebusan, serseriler ve şüpheli şahıslar hakkındaki kanunun görüşmelerine devam etmiş ve 9 Mayıs 1909 (26 Nisan 1325) tarihinde kanun onaylanmıştır.

2. 2. 2. 1909 Tarihli Senseri ve Mazanna-i Sû'i Eşhas Hakkındaki Kanun ve Kanunun Uygulanışı

II. Meşrutiyet Dönemi'nin başlarında meydana çıkan kargaşa halinin neden olduğu nizamsızlıktan istifade ederek suç işleyebilmek için bir takım uygunsuz hareketler sergileyebileceklerinden tasalanılan senseri ve fena maksatlı kimseler önde olmak üzere herhangi bir işe güce malik bulunmayan, tufeyli ve başıboş bir yaşam geçirmek suretiyle cemiyet için bir yük halini alan şahıslar hakkında içtimai ve inzibati bazı tedbirlerin icra edilmesini amaçlayan bu kanun, 3 fasıl ve 22 maddeden oluşmaktaydı.¹⁸⁴

Meclis-i Mebusan senseri kanunu üç aylık bir müzakere sürecini müteakiben 1909 senesinin 9 Mayıs günü onaylanmıştır. Bu yasanın onaylanması ile önce Zaptiye Nezâreti, 1913'ten sonra da Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti ile İstanbul Polis

¹⁸² MMZC, C. 2, s. 591-592.

¹⁸³ MMZC, C. 2, s. 592.

¹⁸⁴ İkinci Tertip Düstur, C. 1, s. 169-173.

Müdüriyeti ilgili kanunun uygulayıcısı olmuştur. Nitekim Osmanlı Arşivleri Zaptiye Nezâreti ve Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti tasniflerinde yer alan belgeler ve emniyet teşkilatı tarafından çıkarılan gazete ve mecmualar, bize bu kanunun nasıl uygulandığına dair bilgiler vermektedir. Ayrıca polis memurları için de Dersaâdet eski Polis Müdür-i Umumisi Hüseyin Mazhar Bey tarafından bir “*Serseri Nizâm-nâmesi Şerhi*”¹⁸⁵ kaleme alınarak kanunun nasıl tatbik edileceği detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

“Her cemiyet içinde bazı adamlar vardır ki hiçbir kere müfid ile cemiyete hidmet edemedikten başka efrad-ı saire-i cemiyeti, izardan halli kalmazlar; bunlar sunuf-i muzırreyi teşkil ederler. Efrad-ı muzırreye dilenciler, ahmaklar, serseriler gibi maddi ve manevi hiçbir şeyi vücuda getirmeksizin ancak istihlak ederler veya hırsızlar, katiller, haydudlar gibi yalnız istihlak ile kanaat etmeyerek yangın ve hastalık misali icra-yı tahribat eylerler. Filhakika bir hırsız ile bir yangın ve bir katil ile bir maraz-ı mehalik arasında ancak sa'y-ı tahribat itibari ile bir fark vardır. Her cemiyet bir şirket-i mesai olmak hasebiyle efradı meyanında ne hazır yiyciler, ne de tufeyli yaşayanlar görmek istemez. Bu cihetle her cemiyet sunuf-i muzırreye karşı bazı tedabir-i zecriye ittihaz etmiştir. Sunuf-ı muzırrenin başlıcaları şunlardır: dilenciler ve serseriler, deliler ve budalalar, emraz-ı sâriye ve müstevliye müptelalar (urumlar, frengililer, miskinler, kolerallılar, ell-i ahire). Her serseri bir dilenci ve her dilenci bir serseridir, fakat her tese'ül eden bir dilenci değildir. Filhakika müddet-i medide iş bulamayarak nafakasız kalan bir rençber veya bi-kes ve amel manada bir kocakarı merhameti Umûmiyyeye iltica edebilir; bunlar için avuç açmak bir tavr-ı muvakkattir; rençber iş bulduğu ve kocakarı başka bir tarik-i maişet gördüğü gün maal-memnuniyye tebdil-i tavr ederler. Dilenci ve serseri o eşhasdır ki çalışabilmek için lazım olan vesait-i uzuvîyye malik oldukları halde mesaiden kaçarak ve cemiyet-i muhitenin nüşâre-i atıfeti ile tufeyli olarak yaşamak isterler. Bunlar felci, sakameti, maluliyeti ve hatta sara ve cinneti taklit ile şefkat-nası suiistimal ederek para kazanırlar. Birer sahtekâr, birer dolandırıcıdırlar. Gerek erbab-ı hayrı korumak ve gerek sıkı bir nezaret altında bulunmayan çocuklara çalışmaksızın yaşanabileceğini göstermemek için heman bütün hükümet-i mütemeddine serseriliği ve dilenciliği men etmiştir. Hilaf-ı memnuiyyet hareket edenler hal ve mevkilerinin icabına göre dar-ül-acezelere, ıslahhanelere, hapishanelere sevk olunur. Bu cihetle bilâd-ı medeniye caddelerinde paçavralara bürünmüş vücudların zelil ve sefil yalvaran nazarları görülmez ve lerzan ve na-tuvan inleyen sesleri duyulmaz.”¹⁸⁶

Nizâm-nâmeye göre, hiçbir geçim kaynağı bulunmadığı ve çalışmaya gücü olduğu halde, en az iki aydan beri herhangi bir işte çalışmayan veya sanatla meşgul olmayan ve bu müddet zarfında iş bulmak için gerekli girişimlerde bulunduğunu dahi ispat edemeyip, şurada burada dolaşan kimseler serseri olarak tanımlanmaktaydı ve çalışmaya muktedir iken dilenmeyi maişet vasıtası ittihaz edenler dahi serseri

¹⁸⁵ Hüseyin Mazhar, (1330), *Serseri Nizamnamesi Şerhi*, Matbaa-i Hayriyye ve Şürekâsı, İstanbul.

¹⁸⁶ Cenab Şahabeddin, “Musahebat-ı İctimaiyye: Sunuf-i İctimaiyye, Mesele-i Uruk, Sunuf-ı Muzırre Meselesi”, *Donanma Mecmuası*, Cilt: 7, Sayı: 58, Sayfa: 916-919, Tarih: 22 Şevval 1333 / 2 Eylül 1915,

addolunacaktı. Nizâmnâme şerhinde ise serseriliğin ne demek olduğu şu şekilde izah edilmiştir:

“Bir şahsın serseri olduğunun anlaşılması işsiz olarak ötede beride ve töhmetli yerlerde dolaşmak, ahali beyrinde su-i halleri mütevatir olan kimselerle düşüp kalmak, geceleri ekseriya bir mahal-i malumede beytütet etmeyip her nerde yatacak yer bulur ise orada sabahlamak, daima müskirat isti'maliyle ve hareket-i bi-edebâne izharıyla şunu bunu iz'acdan ve sinn-i sabavet ve şebabiyetde bulunanları baştan çıkaracak teşebbüsatdan hali kalmamak, şerrinden ihtiraz edenleri bariz suretle bi-zar eylemek, bir nakd-i mevcud veya irade-i mülkü olmayıp suret-i meşruada ta'yîş etmediğine zann-ı galib altında bulunmak, sahih el-vücut bulunduğu halde bir işe girmek için hiçbir mahalle müracaatta bulunmamakla beraber düştüğü çıkmaz yoldan kendi kendine çekilip hall-i salah peyda ve bir işe intisab etmesi me'mul bulunmamak, bilâ-sebeb meşrû' tese'ülü adet edinmek gibi ahvaliyle ve buna mümasil ef'âl-i kerih-i mütevatiresinin iki ayı mütecaviz müddetten beri kuvve-yi medar-ı hüküm olacak surette ihbarat ve delail-i makbuleye dest-res olmakla mümkündür.”¹⁸⁷

15 yaşını doldurmamış çocuklar serseri addolunamazlardı. Bu kabil çocuklar ile ebeveyni veya kanunen bakmak ve terbiyeleri ile alakadar olmakla mükellef olan akrabaları güçleri yettiği halde ilgilenmezler ve ötede beride serseriyane bir surette gezinmelerine müsaade ve müsamaha gösterenlerden ise 20 kuruştan 300 değin para cezası alınacaktı. Buna mukabil 24 saatten 15 güne kadar hapis ile de cezalandırılabilirlerdi. 15 yaşından aşağı çocuklardan maddi anlamda istifade etmek maksadıyla dilenmeye sevk ve teşvik edenler hakkında belirtilen para ve hapis cezaları ise birlikte hüküm olunacaktı.¹⁸⁸

“Bugün de Beyoğlu'nda, Şişli'de, Harbiye ve Osmanbey civarında böyle yırtık çuvallara bürünmüş dilenci çocuklar görülüyor. Bunların yerleri muayyen, giyinişleri yeknesak, hatta dilenişleri muntazam ve birdir. Daha garibi bu iki teşkilat çocukların önüne bazı yerlerde mangalla ateş koymaktan bile çekinmemektedir. Binaenaleyh istikbalimizi kuracağımız nisanın böyle serseri ve sergerde başkalarının elinde bâzice olması meselesi şümüllü, muazzam bir meseledir. Hükümet ve millet bu mesele ile biraz daha ciddi surette meşgul olmalıdır, çünkü çocukların dilenciliği yalnız İstanbul'a has bir şey değildir. Anadolu baştanbaşa bu muhacir ve şehit çocuklarıyla doludur. İstanbul'a Anadolu'dan gelen her vapur bize yeni bir dilenci kafilesi getirmektedir. Çocuklarını böyle sefaletle ve zilletler içinde yuvarlayan bir milletin istikbalinden endişe etmek hakkımızdır.”¹⁸⁹

¹⁸⁷ Hüzeyin Mazhar, **a.g.e.**, s. 18-19.

¹⁸⁸ Hüzeyin Mazhar, **a.g.e.**, s. 76-77.

¹⁸⁹ Cevad Hüsnü, “Beyoğlu'nda Dilenci Çocuklar Mektebi”, **Resimli Ay Mecmuası**, Cilt: 1, Sayı: 2, Sayfa: 10-12. Tarih: 29 Şubat 1340 / 29 Şubat 1924.

Kanunun maddesinin bir şahsın serseri addolunabilmesi için gerekli gördüğü şartlar, herhangi bir geçim kaynağının bulunmaması (kazanç getirebilecek bir gayrimenkulü ve nakdi bulunmama), hiçbir mesleki meziyeti olmaması, kendine bakmakla yüklü olan yakının bulunmamasıydı, Bir kişinin çalışmaya muktedir olmadığı ise iki gözden kör olması, akli melekelerinin yerinde olmaması, kol veya ayaklarından biri veya ikisinden yoksun ve bedeni kuvvet gerektiren hiçbir işi beceremeyecek kadar zayıf olması, vücudunda hiçbir noksanlığı bulunmadığı ve hastalığı olmadığı halde 60 yaşını geçmiş olmamak ve 15 yaşından yukarı olmak şartlarından anlaşılmaktaydı. Ancak bir şahsın işsiz ve çalışamayacak derecede güçsüz bulunması ne derece kabul edilebilirdi?

Hüseyin Mazhar Bey bu soruya “*Bir serserinin zahirde kimseyi ızzar edecek bir cürm-ü maddiyesi görülmediği ve kanunen izalesi nazar-ı iltifata alınmağa seza bir müddeisi zuhur etmediği takdirde hayat-ı sefilanesinin muzırâtı şahsına münhasır ve hürriyet-i şahsiyyenin taarruzdan masuniyeti hakkındaki kaide-i esasiyeden istifadeye cedir olmak lazım geleceğinden, sırf işsiz ve iradesiz bulunmasından dolayı cezalandırılmasının âdem-i tecvizi mütebadir-i hatr olabilir. Ancak bir serserinin ahval-i umûmiyyesi hadi-i tetkikattan geçirilirse muzırâtı nefesine inhisar itmeyüb umama aid iddüğü teyakkun idilir; ona ve emsaline medâr-ı intibah ve ıslah olacak bir muamele-i cezaiyyenin vacib-i icrası teslim olunur.*”¹⁹⁰ yanıtını vererek asıl meselenin toplumsal düzenin sağlanması yani kamu faydası olduğunu belirtmiştir.

Barındıkları yerler şehrin sapa mahallerinde bulunan, meyhaneler, adi otel ve haneler ile kahvehanelerde yatıp kalkanlar muhtemel serseri ve mazanna-i sû’ eşhas olarak görülmekteydi. Çünkü bu gibi yerlerde afyon, esrar, rakı ve buna benzer maddeler yaygın olarak kullanılmakta, buna benzer keyif verici ve akli melekeleri körelten maddeleri kullananlar ise her türlü suçu işleyebilecek duruma gelmekteydi.¹⁹¹

“*Serserilerin büyük şehirlerde barındıkları yerler sapa mahallerde bulunan meyhanelerle adi otel ve haneler ve köhne kahvehanelerdir. İşbu sefahat ocaklarında afyon, esrar, rakı ve buna mümasil müskirat-ı cennet aver-aneyi mütemadiyen içip sızmak,*

¹⁹⁰ Hüseyin Mazhar, **a.g.e.**, s. 13.

¹⁹¹ Hüseyin Mazhar, **a.g.m.**, s. 17-18

bunların tesiratıyla kâh ağlamak kâh serüil'-mürur bir meserret göstermek, cebinde üç beş gurus var ise kumar oynamak gibi insaniyete şeyn getiren, kendilerini hayvaniyetten dün bir mertebeye indiren ahval-i elime ile vakit geçirirler. Şu itiyadat-ı sefhaneleriyle bil-netice her türlü kabih ve ceraimi işleyecek temayülata düşüb nefslerini tahrib, hem cinslerini tazib ederler.”¹⁹²

Hem kanun maddesinde hem de Polis Gazetesi’nde kimlerin serseri sayılacağı açık bir şekilde belirtilmiş olmasına rağmen uygulamada bir takım sorunlar yaşanmıştır. Hem İstanbul’da hem de taşrada kimlerin serseri olarak niteleneceği konusunda bir kafa karışıklığı olduğunu, bu konun tam olarak kavranamadığını görmekteyiz. Mesela hüviyeti meçhul ve asker firarisi olduğu gerekçesiyle serseri kanunu uygulanan ve İstanbul’dan başka mahallere sevk edilen kişilerin sayılarının artması üzerine Dâhiliye Nezâreti bu uygulamanın yanlış olduğunu ve bu gibi gerekçelerle şahısların serseri diye başka mahallere sevk edilmemesini istemiştir.¹⁹³

Bunun dışında, greve giden işçilerin işsiz kaldıkları zaman kolay kolay iş bulamayacakları, bu nedenle serseriliğe düşecekleri ve toplumsal düzeni bozabilecekleri için serseri olarak addolunması ve grevlerin engellenmesi gerektiğini düşünenler de olmuştur.

“Serseriliğin her şeyden evvel, ahval-i ruhiyyeden meb’as olduğu nazariyesi vaz’ ve kabul etmekle beraber bazı kimseler için serseriliğin ahval-i ruhiyyeden büsbütün ayrı olarak sırf teşkilat-ı hazıra-i içtimaiyenin âdem-i kifayesinden mütevellit olduğunu tasdik ve itiraf eylemeğe mecburuz. Her ne kadar bu sınıfta bulunanlar serserilerin ekalliyetini teşkil edebiliyorsa da bunlarda da maluliyet-i dimağîyye ve asabiyyenin derece-i tesirini göstermek için kendilerinden bahsetmeği lazımlı buluyoruz. Mecburen serseriliğe düşmüş olan bu biçareler, ale-l-husus işsiz kalmış olan amele ile maluller, ihtiyarlar ve çocuklardır. Zayıflara karşı derece-i kifayede muavenetten aciz olan cemiyetimiz bunların temin-i maişet edememelerine sebep oluyor. Biz burada teşkilat-ı hazıra-i içtimaiyenin âdem-i kifayesi tabiri ile bu gibi kimselerin muvakkat veya daimi bir zaruretin sevk ile artık bir daha sabit ve devamlı bir iş ile meşgul olarak temin-i maişet edemeyecek bir hale duçar olduğunu göstermek istiyoruz. İçtimai bir inkılap veya iktisadi bir cereyan vuku bulduğu zaman ortadan kalkan tarz-ı hayata alışmış olanlardan yeni vücuda gelen hal-i maişet içinde kendilerine bir yol bulmak hususunda en ziyade zahmet çekenler bekleyebilmek için manen ve maddeten en az sermaye-i ihtiyatı olanlardır. Bu nokta-i nazardan, ahval-i cedidde hudusi esnasında ekseriyeti techizât-ı lazıme ve muamelat-ı kifayeye malik olmayan ve binaenaleyh ahvalleri güç olan işçiler zümresi teşkil eder ki bunlar istinad edebilecekleri hiçbir hakka, kendilerini yalnız işlenen işin ahretini vermekten başka bir vazife ile alakadar görmeyen iş sahiplerine karşı müdafaa edecek bir mukaveleye malik değildirler. Gerek efradın, gerek cemiyetin devr-i endişeliği henüz maluliyet ve şeyhuhet meselelerini hal etmediği gibi tatil-i eşkâl meselesi de halledilmekten daha hayli

¹⁹² Hüseyin Mazhar, **a.g.e.**, s. 14-15.

¹⁹³ **BOA. DH. HMŞ.**, Dosya No: 21, Gömlek No: 109, Tarih: 19 Ramazan 1328 / 24 Eylül 1910.

baid bulunuyor. Esaret devrelerinde esirlerin amel-i manda oldukları zaman istirahat ve maişetleri efendileri tarafından düşünüldüğünü şurada ihtar etmeksizin geçemedik. Mecburi veya umumi bir tatil-i eşkâl vuku bulduğu zaman işçiler içinde yalnız en faal, en ziyade malumat ve basiret sahibi olan amele reisleri biraz daha çabuk kendilerine bir takım sa'y ve iştilal bularak bil-netice âlâ-kadr-il-imbân ihtiyaçlarını def' edebiliyorlar. Hâlbuki bu erbab-ı mesainin bir kısmı kendilerine muvafık bir saha-i sa'y aramak, bulmak için terk-i dâr ve diyara mecbur olurlar. Eğer aradıkları mahiyet-i sa'y ve maişeti bulmak hususu uzar ve güçleşir ise bunlardan bir kısmı artık daimi bir mahiyet-i mesaide yaşayabilmek zevk ve hissini kaybederek işsizlikten muvakkat serseriliğe, muvakkat serserilikten daimi halde berduşluğa sükût ederler ve bu sükût ve hatta o kimsenin manen ve maddeten zaafı nispetinde sâri olur. İşte bu suretle tatil-i eşkâl kuvva-i mukavemeti, hassa-i istinadı zayıf olanları meydana çıkaran bir amel olarak işsizden daimi bir serseri vücuda getirir. İşsizlikten, ihtiyaç dolayısıyla, ehemmiyetli bir serseri zümresi teşkil ettiğini görüyoruz. Bu hususta en ziyade teessüfe şayan olan cihet muvakkat serseriliğin daimi serseriliğe tahvil etmesidir. Ve bu serserilerde tesir-i sefaletle zaaf-ı ruha duçar olarak ve cemiyetin hudud-ı kemândan münasip ızdırabata âdem-i tahammül ile tahvire düşerek menfur birer cani olurlar. İşsiz kalan bir işçi eğer mücerred ise iş bulmak için diğer bir şehre gider, müteahhil ise bulunduğu yerde kalarak oralarda ki serserilerin miktarını tezyide hizmet eder.”¹⁹⁴

Meclisteki tartışmalar sırasında ekonomik kriz, ücret anlşmazlıkları, grev, lokavt ve işsizlik gibi sorunlar da tartışılmıştır. Mecliste bazı mebuslar bu sorunun bazı suiistimallere yol açabileceğini, iktisadi bir buhran nedeniyle işveren işyerini kapatmak mecburiyetine düşerese veya bir kişi işini kaybederse ve yeniden bir iş edinmekte de zorlanırsa bu kişilerin serseri olarak nitelenmesinin yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca çalışanların 2 aydan ziyade bir müddet grevde kalmaları halinde kanunun ilk maddesine göre serseri olarak nitelendirilebilecekleri ve bu durumun işveren yarına, işçilerin aleyhine ise önemli bir tahakküme sebebiyet vereceğine dikkat çekmişlerdir.¹⁹⁵ Nitekim serseri kanunundan sonra görüşülmeye başlanan kanunlarda biri de Tatil-i Eşkâl kanunu olmuştur.

Bunun yanı sıra İstanbul'a tedavi maksadıyla gelen fakat hastanelerce kabul edilmeyenler ile çocuklarını daha iyi bir mektebe kayıt ettirmek için gelenlere de serseri kanununun tatbik edilmesi istenilmiştir.¹⁹⁶

¹⁹⁴ İmzasız, “Serseriler: Teşkilat-ı İctimaiyenin Âdem-i Kifayesi Dolayısıyla Serserilik”, **Polis Mecmuası**, Cilt: 5, Sayı: 97, Sayfa: 249-255. Tarih: 1 Kânunusani 1333 / 1 Ocak 1917.

¹⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mesut Gülmez, (1995), **Meclislerde İşçi Sorunu ve Sendikal Haklar**, Ötüken Yayınevi, Ankara, s. 35-67.

¹⁹⁶ **BOA., DH. MUİ.**, Dosya No: 126, Gömlek No: 2, Tarih: 23 Şaban 1328 / 30 Ağustos 1910.

Cinayet, hırsızlık, ahz (almak), yankesicilik, hırsızlara yataklık, dolandırıcılık ve cebren tecavüz icrasına kalkışmak suçlarından biriyle en az 2 kez mahkûm edilmiş ve cezasını ikmak etmiş olanlardan veya Zaptiye Nezâreti altında bulunanlardan zabıtaca ahval ve davranışları şüpheli görülen şahıslar “mazanna-i sû” takımından sayılmıştır.

“İşbu madde-i kanuniyye mefhumuna nazaran bir şahsın mazanne-i su’ addolunması metn-i maddede tasrih olunan yedi nevi efâl-i cürmiyeden (cinayet, sirkat, ahz, yankesicilik, sâriklere yataklık, dolandırıcılık, cebren fi’l-i şeni’) biriyle laakal iki defa mahkûm olarak her iki hükmün muntazaman bulunduğu müddet-i cezaiyyeyi hapishanede ikmal ile çıkmış olduğu veyahut işlediği ceraimden naşi mahkemeye verilmiş bir karara müstaidân Zaptiye nezareti altında bulundurulduğu halde zabıtaca şüpheyi davet eder ahval ve hareketi görülmesidir. Mezkûr yedi nevi cürümden birincisi cinayet efâlidir: cinayet lafzı suç, günah, ism manalarını mutazammındır, cürm lafzı da kezalik günah manasındandır. Mazanne-i sû’ kesriyle fena zannolunan kimse ve mahal ıtlak olunur. Kanun-i Ceza’nın ikinci maddesi hükmünce mücazat-ı kanuniyyeyi istiaza eden ceraim üç nevi olup birincisi cinayet, ikincisi cünha, üçüncüsü kabahattir.”¹⁹⁷

Mazanna-i sû’ addolunan kimseler zabıtaca tespit edilip yakalanarak ahval ve harekâtı aleni ve kati bir şekilde sebep ve delillerini göstererek açığa çıkaracak surette tertip olunacak zabıt varakasıyla en geç 48 saat zarfında Müdde-i Umumiliğe teslim edilecekti. Müddei Umumilikçe tanzim olunacak müzekkere üzerine şüpheli şahıslar tevkif olunup muhakemesi acilen görülmek ve zabıt varakasının aksini ispat edemediği ve mazanna-i sû’ olduğu tahakkuk eylediği takdirde 1r aydan 1 seneye kadar hapis veya 3 aydan 2 yıla kadar sürgün cezası ile mücazât olunacaklardı.

Kanunun ilgili maddeleriyle polisin olası istismarını engellemek amacıyla birtakım önlemler öngörülmüş ve ayrıca tevkif, Müdde-i Umumiliğe sevk, muhakeme usûlleri ve cezaların tatbikine ilişkin teferruatlı bir mevzuat ortaya konulmuştur. Zabıtaca ifa edilecek tahkikat üzerine bir şahsın serseri olduğu tespit edildikten sonra der-dest edilen kişi 24 saat dâhilinde soruşturma evrakıyla birlikte Müdde-i Umumiliğe teslim olunacak ve mahkeme neticeleninceye kadar zanlının zabıta dairesinde gözetim altınında bulundurulması hususunda Müddei Umumi tarafından müzekkere irsal

¹⁹⁷ Hüseyin Mazhar, **a.g.e.**, s. 39.

kılınıp evrakı ivedilikle mahkemeye tevdi edilecekti. Evrakın ilgili mahkemeye ulaşmasından itibaren 24 saat içerisinde zanlının muhakemesine başlanacaktı.

Mahkeme nazarında serseriliği kesin olan kişinin kamuya yararlı işlerde, belediye veya uygun bir kamu kuruluşunda iki aydan dört aya kadar istihdamına ve bu suretin icrasının olanaksızlığı anlaşıldığı takdirde memleketine veya iş bulma ihtimali olan elverişli bir mahale gönderilmesine aynı esnada hüküm verilecekti. Mahkemece verilen bu karar kâbil-i istinaf ve temyiz olmayıp (yeniden muhakeme olmaksızın) hemen icra olunacaktı. Serseri olduğu mahkemece sabit görülen şahsının istihdam edilmesi, sıradan işçilere verilecek ücretin yarısının istihdam eden idare tarafından karşılanması koşuluyla o belde dâhilinde veya havalisinde serserinin çalıştırılmasından ibaretti. Ancak kalacak yeri olmayanlara ilgili idare tarafından yatacak bir yer temin edilecek ve bu nedenle de serseriye verilecek ücretin sadece üçte biri ödenecekti.

Serseriliği sabit olan şahsın kamuya faydalı işlerde, belediye veya uygun bir kamu kuruluşunda iki aydan az dört aydan fazla olmamak üzere meşru yollardan geçim kaynağı edinmeye alışması için nafia ve beledi işler ile bunların özel veya kamuya ait inşaat şirketlerinde veya taşeronlarında, demiryolu inşaatlarında istihdam edilmesi için zabıta veya mülkiye memurları tarafından yapılacak araştırma ve muhabere neticesinde serseri addolunan şahsın hangi işte istihdamı uygun bulunursa o işte istihdam edilecek ve diğer çalışanlara günlük 10 kuruş veriliyorsa serseri addolunan şahsa 5 kuruş, aylık 200 kuruş veriliyorsa serseriye 100 kuruş verilecekti. Ancak serserinin o belde dâhilinde geceleri yatacak bir yeri yoksa onu işte kullanan idarece yatacak yer tedarik edilecekti. Ancak bu durumda diğer çalışanlar 30 kuruş alıyorsa serseriye 10 kuruş verilecekti.¹⁹⁸

Beyoğlu Mutasarrıflığı tarafından 13 Haziran 1909 tarihinde Zabtiye Nezâreti'ne gönderilen yazıdan da anlaşılacağı üzere her ne kadar serseri kanunun çıkarılmasındaki temel amaç, serseri olarak görülen şahısları çalıştırılmak vasıtasıyla ıslahı olsa da Osmanlı Devleti'nin iktisadi vaziyeti kanunun bu amacının gerçekleşmesine mani olmuştur. Arşiv kayıtlarını incelediğimiz vakit, serserilerin

¹⁹⁸ Hüseyin Mazhar, “Serserilere Mahsus Nizam ve Malumat”, **Polis Gazetesi**, 5 Teşrin-i evvel 1911, S.5, s. 33-35.

İstanbul'da istihdam edilebilecekleri hiçbir işin yetkili makamlarca bulunamadığını görmekteyiz. Nitekim arşiv kayıtları arasında bunu ispatlar nitelikte pek çok kayıt mevcuttur.¹⁹⁹

Serserilerin, belediye ve nafia işlerinde istihdamı mümkün olamayınca bir takım çareler düşünülmüş ve demiryolu inşaatları yapan şimendifer kumpanyaları ve diğer fabrika sahipleri ile iletişime geçilmesine karar verilmiştir. Ayrıca Zaptiye Nezâreti, Dâhiliye Nezâreti'nden serseriliği mahkeme kararı ile sabit olan şahısların, asayiş bozabilecekleri nedeni ile salıverilmemelerini istemiş, ancak bu istek kanuna aykırı olduğu gerekçesiyle kabul görmemiş ve başka mahallere sevkleri uygun bulunmuştur.

Nitekim 1 Haziran 1909 tarihli bir habere göre “İstanbul'da 10 Mayıs tarihine kadar Zaptiye Nezâreti'nce serseri ve mazanne-i sû' takımından iki bin kişi der-dest ile kısm-ı a'zamı memleketlerine gönderilmişlerdir.”²⁰⁰, 22 Haziran 1909 tarihinde ise Beyoğlu civarında işsiz güçsüz dolaşmakta olduğu Zaptiyece tespit edilen 53 şahıs serseri addolunup der-dest olunarak memleketlerine sevk edilmiştir.²⁰¹

İstihdamı mümkün olmayan serserinin sevk olunacağı mahal ise, zabıta ile icra edilecek muhabere ile Müdde-i Umumi tarafından belirlendikten sonra yapılması gerekenler zabıtaca yerine getirilecekti. Mahkûm geçerli sebep beyanıyla bir mahalle sevk edilmesini talep ederse ve zabıtaca bu durumun bir sakıncası olmadığı anlaşılırsa, serseri, kendisinin arzu ettiği mahalle gönderilebilirdi. Bu suretle gönderileceği mahalle resmen ve mahkeme kararı ile sevk olunacağından gideceği mahal zabıtası kendisini kontrol altında bulunduracak ve hal ve hareketlerini izleyecekti. Böylelikle serseriyane davranışlardan uzaklaşması sağlanmış olacaktı.²⁰²

¹⁹⁹ BOA. ZB., Dosya No: 334, Gömlek No: 8. Tarih: 2 Haziran 1325 / 15 Haziran 1909.; Ayrıca diğer bir belge için bkz.; BOA. ZB., Dosya No: 364, Gömlek No: 118, Tarih: 27 Mayıs 1325 / 9 Haziran 1909.

²⁰⁰ İmzasız, “Başlıksız”, *İtidal Gazetesi*, Numara: 48. Tarih: 19 Mayıs 1325 / 1 Haziran 1909.

²⁰¹ İmzasız, “Serseri Tevkifi”, *Yeni Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, Numara: 24. Tarih: 10 Haziran 1325 / 23 Haziran 1909.

²⁰² Hüseyin Mazhar, “Serserilere Mahsus Nizam ve Malumat”, *Polis Gazetesi*, Sayı: 5, Sayfa: 33-35. Tarih: 5 Teşrinievvel 1911.

Ayrıca zabıtaca şüpheli sayılan mahallerde gezinmeyi itiyat haline getiren veya şüphe uyandıran tavırlarda bulunan serseriler, usûlüne uygun olarak tevkif edilecek ve muhakemeleri görülerek 1 haftadan 6 aya değin hapis veya 3 aydan 2 yıla kadar sürgün edilecekti. Hizmet süresini tamamlama veya cezasını çektiği süre içerisinde bir geçim kaynağı temin veya tedarik eden serseriler, Müdde-i Umumilik tarafından kaydına işaretle özgür bırakılacaktı. Hizmetinden kaçan, çalışmaktan imtina eden yahut bir sene zarfında mükerrer olan serseriler der-dest olunduklarında üçüncü madde mucibince zabıta dairesine yollanıp muhakemeleri ifa edildikten sonra 3 aydan bir seneye kadar sürgün olunacaklardı. Kanunda yer alan cezalardan biri ile mahkûm olan kişiler ceza sürelerini tamam ettikten sonra 6 aydan 3 yıla değin Zaptiye Nezâreti'in denetimi altına alınmak ile de mahkûm edilebileceklerdi. Ancak daha önce farklı bir suç sebebiyle Zaptiye Nezâreti kontrolü altında bulunmaya mahkûm olunmuşlar ise mahkûmiyet sürelerini tamamladıktan sonra müstahak oldukları ceza ayrıca icra olunacaktı.

“İşbu on ikinci maddeye muvaffak efâlden naşi tutulan serseri beş kamçıdan yirmi kamçıya kadar darp olunduktan sonra üç mahdan iki seneye kadar hapis edilir. Eğer bu makule eşhas mazanne-i sû' takımından ise on beş kamçıdan otuz beş kamçıya kadar darp edildikten sonra üç mahdan iki seneye kadar nefy veyahut bu cezalara bedel iki aydan iki seneye kadar hapis olunur. Darp ve nefy ve hapis cezalarının tarifat-ı kanuniyye dairesinde tayin-i derecatı mahkemenin takdirine aiddir.”²⁰³

İstanbul'dan başka vilayetlere gönderilen serserilerden bütün uğraşlara karşın geri dönmenin bir şeklini bulanlar olmuş, lakin bunlar da polis tarafından saptanabilmiştir. Serserilere, suçun tekrarlanması halinde nispeten ağır müeyyideler uygulanmıştır. Bunun da en yaygın biçimi kanunda gösterilen müddet boyunca hapis veya bir süre için yukarıda saydığımız işlerin dışında özellikle madenlerde istihdam etmek gibi ağır işlerde çalıştırmak olmuştur.²⁰⁴ Ancak bu süre nihayetinde memleketlerine sevk edilen kimselerin tekrardan İstanbul'a geri gelmemeleri mevzusunda mahalli idareciler iyice tembih edilmiştir.²⁰⁵

²⁰³ Hüsyin Mazhar, **a.g.e.**, s. 63-64.

²⁰⁴ **BOA., DH. MUİ.**, Dosya No: 20-3, Gömlek No: 6, Tarih: 11 Rebiyülevvel 1328 / 23 Mart 1910.

²⁰⁵ **BOA., DH. HMS.**, Dosya No: 21, Gömlek No: 107, Tarih: 9 Cemaziyülahır 1328 / 10 Haziran 1910.

Ayrıca, mürur ve pasaport nizâmnâmelerin tatbikinde gösterilen müsamahadan dolayı pek çok kişinin İstanbul'a gelmesi üzerine, bunların arasında serseri, hırsız, yankesici gibi şahıslar da bulunduğu için Zaptiye Nezâreti mürur tezkeresiz ve vizesiz hiç kimsenin İstanbul'a gelip gitmemesi konusunda dikkatli olunması için uyarılmıştır.²⁰⁶ İlerleyen zamanlarda vilayetlerden diğer vilayetlere serseri gönderilmesi büyük rahatsızlıklara ve sorunlara yol açmış ve bunun üzerine bu uygulamanın yapılmaması istenmiştir.²⁰⁷

Serseri kanunuyla ıslahı hedeflenenler sadece başıboş dolaşan, işsiz güçsüz takımı değildi. Polis serserilerin haricinde, dilencilere yönelik olarak da operasyonlar yürütmüştür. Örneğin, *"Camii kapılarında ve ötede beride oturup, çalışmaya iktidarı var iken zel suali ihtiyar eden adamların marin ve ibarini rahsız etmekte oldukları Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti tarafından nazar-ı dikkate alınarak tayin olunan muktedir memurun marifetiyle, eşhas-ı mezkure toplattırılmaya başlanmıştır."*²⁰⁸ Dâhiliye Nezâreti, toplanan bu gibi dilencilerden gerçekten muhtaç durumda olanların Darülaceze'ye, diğerlerinin ise memleketlerine sevk edilmesi yönünde bir takım tedbirler alınmasını istemiştir.²⁰⁹

Dâhiliye Nezâreti'nin bu emrinin yerine getirilmiş olduğu, gerek arşiv belgelerinden gerekse de gazetelerin zabıta vukuatlarına ayrılan köşelerinde yayınlanan, *"Tese'ülü kendisine vasıta-i maişet ittihaz eden dilencilerin kalabalık mahallerde ihlal-i izhac ve nezakete âdem-i riayetleri dolayısıyla hıfz-ı sıhha-i ammeyi ihlal ettikleri, her gün meşhut olmakta bulunduğundan, bu gibi kimselerden cidden muhtaç-ı muavenet bulunanların Şehremaneti memurini vasıtasıyla Darülaceze'ye, madasının da zabıta marifetiyle memleketlerine sevki tahrir etmekle dün bir miktarı toplattırılarak Darülaceze'ye sevk olunmuştur."*²¹⁰ şeklindeki haberlerden anlaşılabilmektedir. Taşrada da dilenciler ile ilgili yaşanan sıkıntılar İstanbul'dan farklı değildir:

²⁰⁶ BOA., DH. MKT., Dosya No: 2744, Gömlek No: 39, Tarih: 29 Muharrem 1327 / 20 Şubat 1909.

²⁰⁷ BOA., DH. İD., Dosya No: 68, Gömlek No: 14, Tarih: 2 Cemaziyülevvel 1331 / 9 Nisan 1913.

²⁰⁸ İmzasız, "İstanbul Dilencileri", **Tanin Gazetesi**, Numara: 353. Tarih: 13 Ağustos 1325 / 26 Ağustos 1909.

²⁰⁹ BOA., DH. EUM. THR., Dosya No: 32, Gömlek No: 21. Tarih: 20 Rebiyülahir 1328 / 1 Mayıs 1910.

²¹⁰ İmzasız, "Dilenciler", **Tanin Gazetesi**, Numara: 1324. Tarih: 25 Nisan 1328 / 8 Mayıs 1912.

“Bir yerde bir dakika kimseyi bekletmezler, hiç kimse ile birbirini görüştürmezler. Hemen yanı başında biterler. Köylerinde köylüleri, şehirde şehirlileri rahat bırakmayan, hatta evde kadınlarımızı kapı açtırmaktan başka hiçbir işe baktırmayan bu serseri makulelerin ellerinden usanmayan yoktur. Anadolu’nun her tarafını saran bu çekirgelere, bu insaniyet bitlerine gel şu işimi gör, dediniz mi? Mutsuz bir nazarla yüzünüze bakar ve hiç ses çıkarmadan gider. Çünkü o çalışmadan kazanmaya, başkalarının kazancını yemeğe alışmıştır. Bunlar için bir çare aranıldı mı? Hükümet men’ etmeli diyoruz, hükümet men’ etse bile biz onları girdikleri hiçbir evden boş çıkarmamak ve her halde bir şey vermek suretiyle dilenmeğe teşvik ediyoruz. Demektir ki: o zaman “ebem yapar karga bozar” olur. Hâlbuki biz her şeyi hükümetten beklediğimiz için işte böyle köpkör kalmışızdır. Dinimiz bize dilencililiği haram kılmıştır. Elbette bunu her Müslüman bilir. Böyle dinin emri hilafında bir sürü hezele yetiştirmek hiçbir millette görülmuş hal değildir. Vaka Peygamberimiz efendimiz Hazretlerinin, sadakanın ömrün ziyadelenmesine ve belanın def’ine kaidesini gösterir bir hadis-i şerifi varsa da, o bu dilencilere göre değildir. Bunlar fukara değil tüccardırlar. Gene Hazret-i Peygamber iki defa birbiri üstüne gelen bir fukaraya “sen bu dilenmenin tüccarı olmuştun” diye reddetmişlerdir. Öyle ise bu tüccarlara (!) biz de yüz vermeyelim, öylelikle hem onları insanca yaşamağa alıştırmış hem de dinimizin emrini yerine getirmiş oluruz.”²¹¹

Hatta serseri ve dilencilerin toplattırılarak memleketlerine veya başka mahallere gönderilmeleri İstanbul’un nizamının kısa bir süre için de olsa sağlanmasında etkili olmuş olmakla birlikte bu kez de sürgün edildikleri yerlerde sorunlar yaşanılmasına neden olmuştur. Nitekim bu konuda “...Üfürükçü, muskacı babaları başka yerlerde barınamadıklarından mıdır nedir, bugünlerde hükümetin dikkatinden uzak olan bu bölgelerde pek çok görünüyorlar. Sarıklı bir üfürükçü elinde birçok sarı kâğıtlar olduğu halde devamlı konuşuyor, muskalarının sihirleyici etkisinden, sıtma ve diğer en tehlikeli hastalıklara deva olduğunu, üzerinde bir muska taşıyana kurşun bile işlemeyeceğini tam bir emniyetle ilan ediyordu...”²¹² diyen Tanin Gazetesi yazarlarından Ahmet Şerif’in gözlemleri de bu yönde olmuştur.

“İstanbul’da serseri nizâmnâmesinin tatbikine başlanmak üzere olduğunu gazetelerde okuduk. Aynı nizâmnâmenin şehrimizde (Adana) dahi acilen tatbiki herhalde fevâid-i azimeyi mücib olacağı fikrindeyiz. Şehrimizde işsiz güçsüz, yersiz yurtsuz bir kısım halk vardır ki meşgaleleri sabahdan akşama kadar ya dilencilikle halkı taciz etmekden, yahud şurada burada boş gezerek dolandırıcılık eylemekden ibaretdir. Bu misillüler hakkında nizâmnâmenin ahkâmı sarihdir. Bizim memleket için sür’at-i tatbiki şiddetle elzem olan bu kanunun tatbikatına başlanılırsa birçok kimseler kendilerine meşgale gösterebilmek için çalışmaya mecbur olacaklardır. Kanunun tatbikinden şimdilik bu

²¹¹ İmzasız, “Dilenciler”, **Eskişehir Gazetesi**, Numara: 47, Sayfa: 2. Tarih: 25 Zilhicce 1328 / 27 Kânunuevvel 1910.

²¹² Ahmet Şerif, (1977), **Anadolu’da Tanin**, Kavram Yayınları, İstanbul, 1977, s. 52.

kadarcık bir fâide temin olunabilirse, günden güne mikdârı artan dilencilerin tahdid-i mikdârına muvaffakiyet elvererek sağlam birtakım heriflerin dilencilikden men' edilmelerine muvaffakiyet elverse yine şâyân-ı şükrandır. Bu kanunun sür'at-i tatbikini hükümetden, tevfiki Allâh'dan bekleriz."²¹³

Serseri nizâmnâmesinin yürürlüğe girmesi ile Adliye Nezâreti'nden ilgili nizâmnâmenin vilayetlerce de tatbiki için Müdde-i Umumiliklere emir i'ta olunmuş ve böylelikle vilayet ve kazalarda da dilenci ve serserilere karşı men' ve ıslah amacıyla birtakım faaliyetler başlatılmış ve bu durum taşra ahalisince de destek bulmuştur:

"Cerrârlar, dilenciler için serseri nizâmnâmesi, biçilmiş kaftan demektir. 'ehlühû mehlühû!' vâkıa, işsizlere iş bulmak, dilencileri sürmekten hayırlıdır; fakat dilenciler, dilenciliği sanat ittihaz etmemişler midir? Ne kadar iş bulursanız bulunuz, onlar dönüp bakmazlar bile! Çünkü ellerinde gül gibi sanatları, kollarında gümüş bilezikleri vardır! Onlar yaptıkları işin sanat değil cürüm olduğunu anlatmak için böyle bir ceza tatbik etmekte pek hakimane davrandığını cihetle hükümetin şu icraatını alkışlarla karşılarız."²¹⁴

Memleketin asayişinin sağlanması noktasında problem oluşturanlar yalnızca Osmanlı tebaasına mensup şahıslar değildi, önemli bir kısmı farklı ülkelerden gelen yabancılar oluşturmaktaydı. Nitekim durumun farkında olan hükümet bu gibi kişiler için de nizâmnâmeye hüküm koymuştur. Buna göre, serseri ve mazanna-i sû' takımından olan şahıslar, başka bir devletin vatandaşı olsalar bile hüküm olunan cezaları icra edildikten sonra zabıtaca Osmanlı Devleti sınırlarından kovulacaklardı. Ancak bu maddenin uygulanmasında da bir takım sorunlar yaşanmıştır.

Nitekim serseri nizâmnâmesinin tatbikine sefaret-i ecnebiye tarafında itiraz edilmiş ve Hükümet-i Osmaniye'ye 2 Kânunuevvel 1909'da İtalya, 4 Kânunuevvel 1909'da Avusturya, 6 Kânunuevvel 1909'da İngiltere, 9 Kânunuevvel 1909'da Felemenk, 10 Kânunuevvel 1909'da Almanya, 27 Teşrinisani ile 10 Kânunuevvel sene 1909 tarihlerinde Rusya ve Yunan sefaretleri birer nota tebliğ etmişlerdir. Osmanlı

²¹³ İmzasız, "Serseri Nizamnamesi'nin Tatbikini Rica", **İtidal Gazetesi**, Numara: 44, Sayfa: 3. Tarih: 7 Cemaziyevvel 1327 / 26 Mayıs 1909.

²¹⁴ İmzasız, "Hakikat", **Hakikat Gazetesi**, Numara: 19, Sayfa: 3. Tarih: 2 Rebiülevvel 1329 / 3 Mart 1911.

Devleti'ne verilen bu notalarla Almanya, İtalya, Rusya, Avusturya, Belçika, Fransa ve Yunan sefaretleri bu kanunun ve özellikle de dayak cezasının kendi vatandaşlarına uygulanmamasını talep etmişlerdir.²¹⁵

Bab-1 Âli'nin bu notalara verdiği cevapta Osmanlı topraklarında kanunları uygulama hakkının kendilerinde olduğu ve yüzden de serseri nizâmnâmesinin bu hakka dayanılarak tanzim edildiği, bundan sonra da bu kanunun uygulamasına devam edileceği bildirilmiştir. Bab-1 Âli'nin bu cevabı üzerine sefaret-i ecnebiye tarafından tekrar verilen diğer bir nota ile ise dayak cezasını kabul eden bu kanununun ecnebilere uygulanmasının kesinlikle kabul edilemeyeceği beyan olunmuştur.²¹⁶ Tepkilerin devam etmesi üzerine bir mütâlaanâme hazırlanarak sefaretlerden gelen notalar birleştirilmiş ve rapor haline getirilmiştir.²¹⁷

Osmanlı Devleti, sefaretlerden gelen talepleri reddetmiş ve serseri nizâmnâmesi yabancı tebaadan olanlar hakkında da uygulanmıştır.²¹⁸ Mesela 24 Nisan 1910 tarihinde Galata'da Yunan tebaasından Aleksi isminde bir aylak tevkif edilmiş, üzerinde icra edilen aramada kollarına sarılı olarak yaklaşık 250 liralık banka senedi bulunmuştur. Aleksi'nin İstanbul'a yolcu sıfatıyla geldiği ve bulduğunu aşırı kollarına bağlamak suretiyle sakladığı anlaşılarak hakkında serseri nizâmnâmesi gereğince icap eden muamele icra kılınmıştır.²¹⁹ Edirne'de serseri bir şekilde dolaşırken yakalanan Alman Oto Von Sauer ise İstanbul'a gönderilerek kefaletle serbest bırakılmış, ancak hareketlerinin takip edilmesi gerektiği belirtilmiştir.²²⁰

Serseri nizâmnâmesinin hem meclis görüşmeleri esnasında hem de uygulama faslında en fazla tartışma yaratan kısmı dayak cezası olmuş ve bu ceza da tıpkı hapis

²¹⁵ **BOA., HR. HMŞ. İŞO.**, Dosya No: 191, Gömlek No: 96, Tarih: 17 Recep 1327 / 4 Ağustos 1909.; **BOA., HR. HMŞ. İŞO.**, Dosya No: 191, Gömlek No: 99, Tarih: 27 Ramazan 1327 / 12 Ekim 1909.; **BOA., HR. HMŞ. İŞO.**, Dosya No: 191, Gömlek No: 100, Tarih: 9 Şevval 1327 / 24 Ekim 1909.; **BOA., HR. HMŞ. İŞO.**, Dosya No: 191, Gömlek No: 104, Tarih: 17 Muharrem 1328 / 29 Ocak 1910.; **BOA., HR. HMŞ. İŞO.**, Dosya No: 191, Gömlek No: 105, Tarih: 10 Safer 1328 / 21 Şubat 1910.

²¹⁶ İmzasız, "Serseri Nizamnamesi ve Sefaret-i Ecnebiye", **Sabah Gazetesi**, Numara: 7205, Sayfa: 2. Tarih: 30 Ramazan 1327 / 2 Teşrinievvel 1325 / 14 Teşrinievvel 1909.

²¹⁷ **BOA., HR. HMŞ. İŞO.**, Dosya No: 191, Gömlek No: 103, Tarih: 8 Zilhicce 1327 / 21 Aralık 1909.

²¹⁸ İmzasız, "Serseri Nizamnamesi", **Tanin Gazetesi**, Numara: 395. Tarih: 24 Eylül 1325 / 7 Ekim 1909.

²¹⁹ İmzasız, "Serseri Derdesti", **Tanin Gazetesi**, Numara: 590. Tarih: 11 Nisan 1326 / 24 Nisan 1910.

²²⁰ **BOA., DH. EUM. KADL.**, Dosya No: 20, Gömlek No: 16, Tarih: 18 Cemaziyülevvel 1329 / 17 Mayıs 1911.

cezasında olduğu gibi derecelere ayrılmıştır: Hüviyetlerini saklamak gayesiyle her ne şekilde olursa olsun tebdil-i kıyafet etmiş olanlar veya yanlarında maymuncuk, ege ve çengel benzeri kilit, kapı ve pencere açmakla hırsızlık ve diğer suçların işlenmesinde kullanılabilecek, meskenlere ve dükkânlara girmekte kolaylık sağlayacak âlet ve edevat mevcut olduğu halde belirtilen eşyaları inalırlar bir maksatla taşıdıklarını kanıtlayamayanlar, serseri makulesinden ise “5 kamçıdan 20 kamçıya kadar darp” ile mücazat olunduktan sonra ilgili kanunun 9’uncu maddesi mucibince cezalandırılacaktı. Yahut dayak cezasının uygulanmasına bedel olarak bir aydan bir seneye kadar hapis olunurdu. Şayet bu gibi şahıslar mazanna-i sû taifesinden ise “15 kamçıdan 35 kamçıya kadar darb” edildikten sonra 11’inci madde gereğince mücazat olunacaktı. Bu cezaların ertelenmesi talebine karşı ise iki aydan iki seneye kadar hapis edilebilirlerdi. Ahaliye fiilen taarruzda bulunan ve insanları tehdit eyleyen serseriler “10 kamçıdan 30 kamçıya kadar darp” olunduktan sonra 9’uncu madde mucibince cezaya çarptırılır veya bunlara bedel olarak bir buçuk aydan bir buçuk seneye kadar hapis edilir ve mazanna-i sû takımından buna cür’et göstermiş olanlar “20 kamçıdan 39 kamçıya kadar darp” olunduktan sonra 11’inci madde gereğince cezalandırılırlardı. Ancak talep ederlerse buna bedel olarak üç aydan iki buçuk seneye kadar hapis olunabilirdi. Lakin suçları yasal bakımdan daha şedit müeyyidelerin icra edilmesini zaruri kılsa haklarında verilecek hüküm ile o ceza tertip olunacaktı. Tekrar tekrar suç işleyenlerin cezaları ise artırılacaktı.

“Nizâm-nâmenin on ikinci ve on üçüncü maddeleri ahkâmına tevfikân mahkemece bil-muhakeme darp cezasına mahkûm olan ve hakkındaki hüküm kesb-i katiyyet eden bir serseri veya mazanne-i su’ şahsı her halde hükmün mahal-i suduru olan mahkeme müdde-i umumisi veya vekili ve diplomalı belediye tabibi veya umur-ı zabıtaya memur bir tabib hazır bulunduğu halde o şahsın mahbus bulunduğu hapishane derununda hafif veya şedit bir derecede olmayarak ancak mutavassıt bir surette darp cezasına müteallik hükm-i ilam infaz olunur. Ancak mahkûmun vücudundan tabibin istisna edeceği mahalle muamele-i darbiye icrası ve darp cezasında ilamda belirtilen kamçı adedinden fazla veya noksan bir halin ikası ve darbin mutavassıt olmamasından emin ile suret-i cezasında heft veya şedit iltizamı katiyyen caiz olamaz. Buna mütecasir olanlar vazife-i kanuniyelerini suiistimal etmiş olacakları cihetle müstahak ceza olunurlar. Vücud-ı insanın baş, kol, ayak, göğüs gibi uzuvları ve belden aşağı olan kısmı en nazik azası bulunmağla darbin bunlar üzerinde icrası hayatın tehlikeye düşmesine ve belki ifna’sına isti’zam edebileceği cihetle maksad-ı kanuni ile kabil-i te’lif olamaz. Bu cihetle bir gûna sakatlığı ve mahzur-ı sıhhiyeyi mucib olmamak için tabibin bil-muayene vereceği raporda cevazen tayin edeceği mahalle darp cezası ifa kılınır. Tabibin istisna ettiği mahallere darben taaddi olunursa faili hakkında takibat-ı kanuniye icrası vacib-i meşru hükmüne girer. Askeri ceza kanunnamesinin otuz sekizinci maddesinde darp cezaları için kullanılacak değnek beş karış tuvalinde ve tüfenk demiri derununa sığacak kalınlıkta fındık veya söğüd veyahut hurma ağacı dallarından ve budaksız olması ve darb kabzasını kendi başından yukarıya ve geriye tecavüz ettirerek ve

değneği indirdikten sonra çekmeyerek darp etmesi lazım geleceği muharrerdir. İşbu serseri nizâmnâmesinde alet-i darp olmak üzere kamçı tabiri kullanılmış olduğuna nazaran muamele-i darbiyyenin değnekle değil kamçı ile icrası ve kamçının da bir metre tuvalinde ve bir buçuk santimetre katrında öküz derisinden mamul ve dokumasız olmasına itina gösterilmesi lazımdır. Mahkûm hakkında lâhuk olunan hüküm, otuz kamçı miktarı darp cezası mutazammın olup da tabib raporunda merkurum on beş kamçıya mütehammil olduğu tayin edilmiş ise mahkûma yalnız on beş kamçı vurularak diğer onbeş kamçının behri için ikişer gün hapis edilmek ve işbu hapis müddetinin teşkil ettiği otuz gün, mahkûmun darp cezasından başka hüküm ilamında münderiç bulunan hapis cezası müddetine zam ve ilave olunmamak suretiyle infaz-ı hükm edilir. İcra kılınacak muamele-i darbiye mahkûmun hastalığını mucib olur ise bunun mahsus olan derce-i fenniyesine göre mahpus bulunduğu koşuğa veya mahbussine mahsus olan hastahanece icra-yı müdavatına itina kılınır. Tedavisiz bırakılıp da bundan dolayı mahkûm bir zarara duçar olur ise müsebbibleri mev'iza olunmak muvafık-ı adalet olur.”²²¹

Darp cezası müdde-i umumi veya müdde-i umumi vekili ile doktor nezaretinde ve hapishane derununda, bir metre uzunluğunda ve bir buçuk santimetre çapında öküz derisinden imal edilmiş ve düğmesiz kamçı ile icra olunacaktı. Ancak tabibin tarafından işaret edilerek istisna edeceği vücut kısımlarına kamçı vurulmayacaktı. Dayak cezası ile mahkûm edilen kişilerin, hüküm olunan cezaya dayanamayacağı müdde-i umumi nezdinde tabip raporuyla sabit olduğu takdirde tahammül edebildiği derecede darp edilerek dayanamayacağı miktar hakkında vurulmayan her kamçıya karşı bedel olarak ayrı ayrı iki gün süreyle hapis olunacaklardı.

Bu ceza kamuoyunu ikiye bölmüş ve kimi medeniyete yakışmayan bir uygulama olduğunu kimisi de asayişin temini maksadıyla zaruri olduğunu savunmuştur. Ancak “Milletvekillerimiz, bizim seviye-i ahlâkiyemizi, dereceği irfanımızı bildiklerinden değil midir ki, serserilere dayak atmak usûlünü vaz’ etdiler!” gibi yorumlardan da anlaşılabilceği üzere, dayak cezası Meclis’te olduğu gibi kamuoyu nezdinde de ekseriyetle serseriliğin tek çaresi olarak algılanmıştır.²²²

Serseri kanununda her ne kadar dayak cezası yer almasına ve hatta Meclis görüşmeleri sırasında uzun süren tartışmalara yol açmış olmasına rağmen darp cezasının uygulanıp uygulanmadığına dair çok sayıda kayıt bulunmamaktadır. Çünkü 1933 yılının Aralık ayında İstanbul’da vuku bulan Büyük Adliye Yangını, bu gibi pek çok davanın

²²¹ Hüseyin Mazhar, *a.g.e.*, s. 82-86.

²²² Mehmed Ali, “Serseri Nizamnamesi”, **Beyanülhak**, Cilt: 2, Sayı: 27, Sayfa: 642. Tarih: 14 Rebiülevvel 1327 / 23 Mart 1325 / 5 Nisan 1909.

tafsilatını içeren dosyaların yok olmasına neden olmuştur.²²³ Ancak gerek dönemin matbuatında gerekse de hatıratlarda para, hapis, sürgün ve bir işte çalıştırmak cezalarının yanı sıra dayak cezasının da uygulandığı hakkında bilgi veren haberler yer almaktadır.

“Mübarek Ramazan ayı yüzü suyu hürmetine ortalık bir hâyli sâkinleşti. Kaldırım kabadayıları saldırmalarını, usturpalarını kınlarına koyup sakladılar, ateş kestiler. Oruç tutmasalar bile ağızlarını tuttular. Meyhaneler mayna etti. Bu nisbî sükûn, bu muvakkat mütâreke bayramla beraber bozuldu. Her tarafta birden başla ateş! Kumandası verilmiş gibi İstanbul’da, İzmir’de, İzmit’de elhâsıl yurdun her tarafında hacamatçılar faaliyete geçtiler. Allah zabıtamıza yardımcı olsun. Vaktiyle İstanbul sokaklarında bu biçim kaldırım kabadayılarının, külhanbeyi güruhundan geçilmezdi. İşittiğimize göre İzmir’de de bu tip sayılı belâlar, sopa düşkünleri varmış. Hürriyetin ilanından 31 Mart hâdisesine kadar devam eden ve hükümet otoritesinin zayıfladığı o aralık aylarında kaldırım kabadayılarının şımarıklığı, haşarılığı son dereceyi bulmuştu. Köşe başlarına, ‘cebinde elli kuruştan az para bulunan kimse bu gece sokağa çıkmasın, burnu kulağı hacamat edilecektir’ gibi yaftalar yapıştırdıklarını hatırlarım. Mâr-ı sermâ dideye Rabbim güneş göstermesin. Mahmud Şevket Paşa’nın Hareket Ordusu mehâbet endâz olup İstanbul’a hâkim olunca, pabucun pahalı olduğunu gören deniz arslanları saklanacak fare delikleri aramaya başladılar. Delik piyasası Reşad altını gibi yükseldi. Sultan Reşad da zaten yeni tahta çıkmıştı. Nâmına basılan paralarla beraber kabadayılarının kovukları da basıldı. İstanbul’un havasını, suyunu çok iyi bilen merhum Paşa, fırsat bu fırsattır diye ortalığı öyle bir sindirdi ki, kabadayı başına elli altın ikramiye verilecek denilse, kimseyi meydanda bulamazdınız. Haşerat yuvası Galata, Çeşmemeydanı bomboş kaldı. Gedikpaşa, Kasımpaşa, Yenikapı, Mevlânekapısı’nın gedikli külhanbeyleri, câmi şadırvanlarında abdest alabilmek için kuyruk tuttular. Hele Cemal Paşa’nın İstanbul Muhafızlığı zamanında bu lââyüflihun güruhunun köküne kibrit suyu döküldü. Bu iki rahmetlinin hiç de merhametsizce olmayan şiddetli icraatını ‘Serseri ve Mazanne-i Sü’ Kanununu’ destekleyip dayak usûlü kabul olununca ortalık Haliç suları gibi duruldu. Karılarımızı, kızlarımızı, kendi hallerinde yaşayan namuslu aileleri bu güruhun tecavüzünden korumak için yegâne devâ Vander’in sopa drajeleridir. Çünkü onların gözü sopadan başka bir şeyden yılmaz. Mevzuatımız maatteessüf bu gibi denâet erbabına karşı sumuhallebisi kadar hafif geliyor. Hapishaneler kabadayılar için bir prevantoryum veya kulüp... Eski yârân burada buluşurlar, eski hâtıraları ihyâ edip yeni bilgilerle mücehhez oldukları halde bir müddet sonra cemiyet hayatına karışırlar. Yeni taaruz ve tecâvüz eğitimiyle piyasaya dökülürler. Halkın da zabitanın da huzurunu kaçırap başını belâyâ sokarlar. Kabadayı ile yiğidi birbirine karıştırmamak lâzımdır. Yiğit kanun ve faziletin âşığdır. Kabadayı mezbelelerde ısrırgan otu gibi boy atar. Kabadayının sırtını sıvazlamaya, alkışlamaya gelmez, büsbütün şîrâzededen çıkar. Kanaatimizce mevzuatımız mutlaka revizyona tâbi tutulmalıdır.”²²⁴

Örneğin, Tanin Gazetesi’ndeki bir haber şöyledir: “Mükerreren mahkûm olan serserilerden birisinin, Maksim Mahallesi’nden Şeyh Cemal oğlu Gani’nin, Bidayet Ceza Mahkemesi’nde icra kılınan muhakemesi neticesinde ıslah-ı nefis etmediği

²²³ TBMM. Tutanak Dergisi, TBMM. Basımevi, Ankara, 1949, C. 16, s. 145.

²²⁴ A. Ragıp Akyavaş, a.g.e., C. 2, s. 24-25.

anlaşılan merkurum Serseri Nizâm-nâmesi'nin 13, 17 ve 20'inci maddeleri mucibince tabibe muayene ettirilerek, tahammülüne dair rapor istihsal olunduğu takdirde, 15 kamçı darbıyla tedibine ve darba matahammül olmadığı halde her bir kamçı için 2 gün hapsine ve kamçı darbından sonra 4 ay hapsine karar verilmiştir. Gani, hükümet havalisinde darp edilmiştir.”²²⁵ Buna benzer haber örneklerine taşra matbuatında da rastlamak mümkündür nitekim Adana'da yayınlanan İtidal Gazetesi'nin 29 Haziran 1909 tarihli nüshasında “polis idaresince evvelki gün belediye tabib-i evveli Asım Beyefendi'ye Darendeli olduğunu söyleyen bir serseri getirilerek, dayağa derece-i tahammülü sual edilmesiyle mir-i mûmâ-ileyh tarafından lede'l-muayene 10 değneğe mütehammil olduğu”²²⁶ ifade edilerek, darp cezasının uygulandığı bildirilmiştir.

II. Meşrutiyet süresince serseri kanunun tamam anlamıyla işler bir vaziyette olduğunu söyleyemeyiz. Nitekim bunu kanıtlar nitelikte istatistiki veriler de mevcut olmamakla birlikte “*Filhakika bir zamanlar serseri kanununun tatbiki üzerine ekseriyesinin eli ayağı tutan bu dilenciler ortadan kalkmış iken ahiren yine vilayetten gelen bu işsiz güçsüz kimseler sokakları doldurmuştur. Tese'ül yalnız İstanbul ve Beyoğlu'na husus kalmayıp köylere de sirayete başlamıştır. Dün bir zat Kadıköy'de Mühürdar Caddesi üzerinde, beş dakikalık bir mesafede altı dilenciye tesadüf etmiştir ki bunların kifayesi eli ayağı tutar, evlat sahibi bir takım taşralı kadınlardan terekkeb eylemekte imiş.*”²²⁷ tarzındaki ifadeler de serseri kanunun etkisinin çok da uzun ömürlü olmadığını göstermektedir. Ancak İstanbul Şehremaneti İstatistik Şubesi tarafından yayınlanan 1329 ve 1330 senesi adli istatistik verilerine göre 1329 senesinde 185, 1330 senesinde ise 81 şahısın serseri olarak hüküm giymiş olmasında da anlaşılacağı üzere bu kanun savaş yıllarında da uygulanmaya çalışılmıştır.²²⁸

²²⁵ İmzasız, “Serseri Darbı”, **Tanin Gazetesi**, Numara: 768. Tarih: 9 Teşrinievvel 1326 / 22 Ekim 1910.

²²⁶ İmzasız, “Serseri Nizamnamesi'nin İlk Tatbiki”, **İtidal Gazetesi**, Numara: 56, Sayfa: 2. Tarih: 11 Cemaziyelahir 1327 / 29 Haziran 1909.

²²⁷ İmzasız, “Dilenciler” **Sabah Gazetesi**, Numara: 7811, Sayfa: 3. Tarih: 21 Cemaziyülahir 1329 / 6 Haziran 1327 / 19 Haziran 1911.

²²⁸ “Umûr-i Zabıta”, **İstanbul Belediyesi İhsâiyât Mecmuası**, Matbaa-i Arşok Garoya, İstanbul, 1330, s. 198-233.; “Umûr-i Zabıta”, **İstanbul Belediyesi İhsâiyât Mecmuası**, Matbaa-i Arşok Garoya, İstanbul, 1330, s. 139-144.

2. 3. II. MEŞRUTİYET SONRASI SERSERİ VE MAZANNA-İ SÛ'İ EŞHAS HAKKINDAKİ MEVZUAT

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası gündeme gelen gerek Mecliste ve gerek kamuoyunda tartışmalara neden olan serseri nizâmnamesinin, yürürlüğe girdiği dönemin ve sonranrasında yaşınılan sürecin nev-i şahsına münhasır niteliği itibariyle, uygulanmasında kâfi derecede tatbik olanağı bulunamamıştır. Nizâmname yayınlanmadan evvel yaşanan hadise ve problemler, nizâmname yürürlüğe girdikten sonra da devam etmiş ancak 1909 senesinde çıkarılan “*Serseri ve Mazanna-i Sû' Eşhas Hakkındaki Kanun*” pek çok kanun ve nizâmname ile birlikte Cumhuriyet Dönemi mevzuatına intikal eden yasa ve nizâmname metinleri arasında yer almıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde de Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi gerek duyulduğu zamanlarda yapılan çeşitli düzenlemelerle toplumsal huzur ve sükûnu sağlamak amacıyla serseriler, şüpheli şahıslar, dilenciler ve fahişelere dair yani toplumun marjinal unsurları ile alakalı birçok düzenleme yapılmıştır. Örneğin 4 Temmuz 1934 tarihinde kabul edilen 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun beşinci maddesinde²²⁹ 10 Haziran 1935 tarih ve 2770 sayılı Kanunun birinci maddesiyle yapılan değişiklikle; “*polis veya jandarma tarafından Cumhuriyet Müdde-i Umumiliği'ne tahkikat evrakı ile birlikte veya doğrudan doğruya gönderip mezkûr makamca yapılan tahkikat neticesinde Türk Ceza Kanununa göre ağır hapis cezasını istilzam eden suçlarla mezkûr kanunda sayılı ammenin itimadı ve mal aleyhine işlenmiş suçların ve her nevi kaçakçılığın maznun ve mahkûmlarının serserilerin ve mazenna-i sû' erbabının; yabancı memleketlerden Türkiye'ye kaçanların memleket içinde bir yerden başka bir yere naklolunanların, memleket dışına çıkarılanların; hüviyetlerini ispat edemeyenlerin; fuhuşla veya fuhuş yüzünden bulaşan hastalıklarla mücadele nizâmname ve talimatnameleri hükümlerine göre kendilerine “umumi ev sahibi, birleşme yeri sahibi ve umumi kadın” adı verilenlerin ve itiyat sebebiyle veya menfaat kastiyle kendilerini başkalarının zevkine terk edenlerin, fuhşa vasıtalığı itiyat edenlerin, beyaz kadın ticaretiyle meşgul olanların ve umumi kadın patronlarının; Cumhuriyet*

²²⁹ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu için bkz.; **Üçüncü Tertip Düstur**, C. 15, s. 575.; Ayrıca bkz.; <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2559.pdf>. Erişim Tarihi: 15 Kasım 2017.

Müddeiumumilikleri ve adli ve askeri mahkemelerce bir meselenin tetkik ve tahkiki için parmak izlerinin fotoğraflarının alınmasına lüzum gösterilen kimselerin”²³⁰ polis tarafından parmak izleri ve fotoğraflarının alınabileceği hükmü getirilmiştir.

Ayrıca 1941 tarihinde Emniyet Umum Müdürlüğü tarafından yayınlanan “*Polisin Disiplinine, Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatname*”²³¹ başlıklı kitapçık ile de serseriler hakkında düzenlemeler yapılmıştır. Talimatnamende Karakol Amirlerinin Umumi Vazifeleri’nin düzenlendiği beşinci faslın 134’üncü maddesinde Karakol amirlerinin umumi vazifeleri arasında: Şüpheli ve sabıkalar; Serseri ve mazanna-i sû’ eşhasla dilenciler; Her vasıtaya alet olmak istidadında bulunan meczuplar, yarı veya tehlikesiz deliler; Emniyet nezareti altında bulunanlarla ikamete memur olanlar ve mülteciler; İşsizler ve iş bulamasından değil, çalışmak istememesinden dolayı boşta gezenler; İçki ve uyuşturucu maddeler kullanmayı iptila derecesine vardiyan ve kumar ve fuhuş itiyat eden ve bunlara vasıtalık eyliyen veya icrasını kolaylaştıran veya yer verenler; Durumları şüpheli ayak satıcıları, eski alıcılar ve bu gibi eşyayı tebdil, tağyir, tadil, ıslaha meşgul olanlar veya satılığa çıkaranlar; İş bulmak, evlendirmek, hizmet içi tedarik gibi adlar altında etmek dolandırıcılık eden veya ahlaksızlığa vasıta olanlar; Kaçakçılık sayılan fiillerle meşgul olmalarından dolayı mahkûm olanlar veya zan altında bulunanlar; Bazı sıfatlar takınarak veya meslek yapar görünerek dolandırıcılık veya emniyeti suiistimal etmeyi itiyat edenler; Mahrumiyet, sefalet ve safahata düşmüş kimseler; Yaş veya hastalık sebebiyle temyiz hassaları inkişaf etmemiş olanlardan şüpheli kimselerle arkadaşlık edenler ile Kendi hal ve meşgalesiyle mütenasip olmayacak surette sarfiyat ve israfatta bulunanların takip ve kontrolüne yer verilmiştir.

Talimatnamede polisin Devriye ve Vazifeleri’nin düzenlendiği sekizinci faslın 174-177’inci maddelerinde ise polis mıntıkası dâhilinde dolaşan şüpheli ve tanınmayan şahısları takip ve hüviyetlerini tahkik etmek; serseri ve mazanne-i sû’ eşhasın hareket ve

²³⁰Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu’nun yürürlükten kaldırılmış hükümleri için bkz.; **Üçüncü Tertip Düstur**, C. 15, s. 575.; Ayrıca bkz.; <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.2559.pdf>. Erişim Tarihi: 15 Kasım 2017.

²³¹ **Polisin Disiplinine, Merasim ve Topluluklardaki Rolüne Ve Polis Karakollar Teşkilatı İle Vazifelerine Dair Talimatname**, Emniyet Umum Müdürlüğü Yay., Ankara, 1941.; Ayrıca bkz.; Alyot, a.g.e., s. 652–653

tarzlarını gözetlemek ve suç addedilen bir vaziyet arz ediyorlarsa yakalayarak karakola teslim etmek; doğrudan doğruya dilencilik yapanları ve dilencilığa sevk edilen küçüklerle bunları o yola sevk edenleri veya herhangi bir şey satar görünerek dilencilik yapanları ve dilencilik süsü takınarak hırsızlık masadıyla kapıları kurcalayan veya evlere sokulanları yakalayarak karakola teslim etmek; her vasıtaya alet olmak istidadında bulunan meczuplarla yarı veya tehlikesiz delilerin, işsizlerin mahrumiyet ve sefalet düşmüş olanların veya iş bulamasından değil, çalışmak istememesinden dolayı boşta gezenlerin, içki ve uyuşturucu maddeleri kullanmayı iptila derecesine vardırان veya bu sebeple serseri bir hal olmuş bulunanların, fuhşu itiyat edenlerle bunlara vasıtalık eyleyenlerin veya yer gösterenlerin, iş bulmak, evlendirme gibi adlar altında dolandırıcılık eden veya küçükleri ahlaksızlığa sevk eyleyenlerin, kaçakçılık sayılan fiillerden mahkûm olmuş veya zan altında bulunmuşların, durumları şüpheli ayak satıcı ve eski alıcıları ve bohçacıların, yaş veya hastalık sebebi ile temyiz hassaları inkişaf etmemiş, şüpheli kimselerle düşüp kalkanların, kendi hal ve meşgalesiyle mütenasip olmayacak surette sarfiyat israfatta bulunanlar ile kumarbazların görünür vaziyet ve faaliyetlerinde müdahaleyi gerektiren bir halleri varsa müdahale ederek gereğini yapmak ve müdahale gerektiren bir durum bulunmadığı suretle de vaziyet ve faaliyetleri mahiyetinden karakol amirine bilgi vermeleri devriye memurlarının görev ve yetkileri arasında sayılmıştır.

Polisin Nokta ve Vazifeleri ile ilgili olarak aynı talimatnamenin 207'inci maddesinde; şüpheli, sabıkalı, serseri, mazanneî-sû eşhasın hareket tarzlarını gözetlemek; bunlardan kendi veya mücavir karakol mıntıkları istikametlerine geçmiş olup da mevcudiyetlerinden haberdar olunmasında fayda mülâhaza edilenlerin hareketlerinden ait oldukları karakola malûmat vermek; dilencilik eden veya dilencilığa sevk eden veya edilenleri veya bu suretle hırsızlık teşebbüsünde bulunanları yakalamak; meczupların yarı veya tehlikesiz delilerin, işsizlerin, mahrumiyet ve sefalet içinde bulunanların, içki veya uyuşturucu madde müptelalarının, fuhşu veya fuhuşa vasıtallığı itiyat edenlerin, yaş veya hastalık sebebiyle temyiz hassaları henüz inkişaf etmemiş olanların, şüpheli kimselerle düşüp kalkanların, kaçakçılar ve kumarbazların, kendi hal ve meşgalesiyle mütenasip olmayacak bir surette sarfiyat ve israfatta bulunanların göze çarpan hareket ve faaliyetlerinde müdahaleyi mucip bir halleri varsa müdahale etmek ile böyle bir hareketleri bulunmadığı surette de müşahede ettiği vaziyetlerinden ilgili

karakol amirine bilgi vermek ve icap ederse telefonla mücavir nokta ve karakolları faaliyetlerinden haberdar etmek, nokta polis memurlarının görev ve yetkileri olarak belirtilmiştir.

Bunun yanı sıra 4 Kasım 1950 tarihinde hükümetçe Roma'da imzalanan ve 10 Mart 1954'te de Millet Meclisi'nce kabul edilen “*İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi*”nin²³² beşinci maddesinde her ferdin hürriyete ve güvenliğe hakkı olduğu belirtilerek; bir şahsın, yetkili bir mahkeme tarafından mahkûmiyeti üzerine usûlü dairesinde hapsedilmesi, bir mahkeme tarafından kanuna uygun olarak verilen bir karara riayetsizlikten dolayı yahut kanunun koyduğu bir mükellefiyetin yerine getirilmesini sağlamak üzere yakalanması veya tevkifi, bir suç işlediği şüphesi altında olan yahut suç işlemesine veya suçu işledikten sonra kaçmasına mâni olmak zarureti inancını doğuran mâkul sebeplerin mevcudiyeti dolayısıyla, yetkili adlî makam önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve hapsi, bir kimsenin memlekete usûlüne uygun olmayarak girmekten men'i veya hakkında bir sınır dışı kılma veya geri verme muamelesine tevessül olunması sebebiyle yakalanmasına veya tevkifine karar verilmesi ile bulaşıcı bir hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastası, bir alkoliğin, uyuşturucu maddelere müptelâ bir kimsenin yahut bir serserinin kanuna uygun mevkufiyeti gibi haller ve kanuni usûller dışında hiç kimse hürriyetinden mahrum edilemeyeceği hükm altına alınmıştır.

Ancak İçişleri Bakanlığı'na hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne arzı Bakanlar Kurulu'na 19 Mayıs 1962 tarihinde kabul edilen bir karar ile 9 Mayıs 1909 tarihinden beri yürürlükte bulunan Serseri ve Mazanna-i Sû' Eşhas Hakkındaki Kanun'un 2'inci maddesi ile yine aynı kanunun 12., 19. ve 21'inci maddelerindeki darp cezasının, 1961 tarihli Anayasanın 14'üncü ve 30'uncu maddelerine aykırı bulunduğu, bu kanunun esasen Cumhuriyetin ilânından beri tatbik edilemediği de belirtilerek, meriyette kalmasında bir fayda görülmediğinden yürürlükten kaldırılması maksadıyla “*Serseri ve Mazanna-i Sû' Eşhas Hakkındaki Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına*

²³² “İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun”, **Resmî Gazete**, Numara: 8662. Tarih: 19 Mart 1954.; Ayrıca bkz.; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc036/kanuntbmmc036/kanuntbmmc03606366.pdf. Erişim Tarihi: 15 Kasım 2017.

Dair Kanun Tasarısı’’²³³ ” hazırlanmıştır. Bu kanun tasarısı 20 Haziran 1963’te Millet Meclisi’nde ve 11 Temmuz 1963’te Cumhuriyet Senatosu’nda kabul olunmuş ve 20 Temmuz 1963 tarihli Resmi Gazete’de de ilan edilerek yürürlükten tamamen kaldırılmıştır.²³⁴

²³³“ Serseri ve Mazannaisu Eşhas Hakkındaki Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Adalet Komisyonları Raporları (1/208)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c018/mm_01018095ss0021.pdf. Erişim Tarihi: 15 Kasım 2017.

²³⁴ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, C. 18, s. 317.; **Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi**, C. 13, s. 314.; “Serseri ve Mazanna-i Sû’ Eşhas Hakkında Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun”, **Resmî Gazete**, Numara: 11459. Tarih: 20 Temmuz 1963

III. BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE FÜHUŞ VE FAHİŞELİK

Her ne kadar fuhuş ve zina terimleri birbirlerinin yerine ikame olarak kullanılmakta olsa da bu iki kelime arasında kavramsal farklılıklar bulunmaktadır. Genel kabul gören anlamı itibariyle zina, “*nikâhsız cinsel ilişki*”²³⁵, “*gayr-i meşru mücameat*”²³⁶ dır.

Yani zina, bir erkek ve bir kadının nikâhsız olarak cinsel münasebette bulunmaları anlamına gelmekle birlikte, evli bir erkek ya da kadının, eşinden başka biriyle kendi isteğiyle kurduğu cinsel ilişkiyi de ifade etmektedir. Nitekim zina, insanoğlu var olmaya başladığından bu yana dinsel öğretilerin buyruklarına, toplumların yaşayış tarzına, eşler arasındaki egemenlik haklarına, evlilik ve aile kurumuna karşı bir suç olarak kabul edilmiş ve cezalandırılmıştır.²³⁷

Fuhuş ise “*umumi kadın sanattır. Kendilerini başkalarının cinsi zevkine, menfaat mukabili veya itiyadı surette hasretmeyi sanat ittihaz eden ve bu suretle müteaddit erkeklerle münasebette bulan kadınlar umumi kadın denir.*”²³⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.²³⁹

Zina, kelime anlamı itibariyle fuhuş veya fuhşıyyâtı da içine alabilecek bir genişliğe sahip olmakla birlikte²⁴⁰ uygarlık seviyesinin düşük olduğu eski toplumlarda fuhşun hoş görülge dönemlerde yaşanmıştır. Ancak zamanın ilerlemesi ve toplumların ahlak anlayışlarının gelişmesiyle birlikte fuhuş ve fahişelik zaman zaman “*örgütleyici ve düzenleyici*” nizamla bazen de “*yasaklayıcı ve cezalandırıcı*” düzenlemelere tabi tutulmuştur.

²³⁵ Ferit Develioğlu (2010), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, s.1384.

²³⁶ Şemseddin Sami (1317), **Kâmûs-ı Türkî**, İkdâm Matbaası, Dersaadet, s. 687.

²³⁷ Detaylı bilgi için Bkz.; Nevin Ünal Özkorkut (2009), **Türk Hukuk Tarihinde Zina Suçu**, Siyasal Kitabevi, İstanbul. 34-67.

²³⁸ **Türk Hukuk Lûgatî** (1991), Başbakanlık Basımevi, Ankara, s. 99.

²³⁹ Hukuk tarihi ve kanun metinleri incelendiğinde fuhuş ve fahişe ile ilgili ilk tanımlamanın Roma İmparatoru Jüstinyen zamanında 533 yılının Kanunlar Dergisinde yapıldığını görmekteyiz: “*zevk için değil, para kabul ederek, herkesin önünde kendini veren kadın.*” Bkz.; Jean Gabriel Mancini(1973), **Fahişelik ve Kadın Ticareti**, Varlık Yayınevi, Ankara, s. 17-18.

²⁴⁰ Develioğlu (2010), **a.g.e.**, s.309.

3. 1. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE OSMANLI DEVLETİNDE FUHUŞ VE FAHİŞELİK

Devletlerin ve toplumların karşı karşıya kaldıkları harpler, isyanlar ve çeşitli iç ve dış sebeplerin neden olduğu bunalım dönemleri; hem devlet hem de toplum nezdinde siyasi, hukuki, iktisadi, toplumsal ve ahlaki yapılarda bozulma ve yozlaşmaları da beraberinde getirir. Bu olgu Osmanlı Devleti'nin ardı sıra savaflara girdiği ve devlet otoritesinin iç isyanlarla sarsıldığı dönemlerde de gözlemlenebilmektedir.

İstanbul'un fethinin ardından Osmanlı Devletinin kozmopolit bir imparatorluk halini alması ile toplumsal yapı, birbiri ile etkileşim halinde bulunan pek çok unsuru da birlikte yaşamaya itmiş ve Müslüman Türk toplumunun bünyesinde yaşanan en önemli değişim sürecini de başlatmıştır. Osmanlı Devlet ve toplumunun yaşadığı toplumsal değişimlere Büyük Kaçgun, Lale Devri, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri yeni evreler eklemiş ve özellikle duraklama ve dağılma dönemlerinde Batılılaşma bir kavram olarak devlet politikası halini almıştır.

Toplumsal değişimler genel olarak doğal süreç içerisinde ve yavaş olarak gerçekleşmekle birlikte, özellikle Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girdiği 19. yüzyılda yaşanan hadiseler ve 20. yüzyılın başında ortaya çıkan büyük savaflar ve akabinde yaşanan işgaller Osmanlı toplumsal yapısında ani sosyal değişimlere neden olmuştur. Bu dönemlerde devlet otoritesi gittikçe kaybolmuş, iktisadi, toplumsal ve ahlaki düzen alt üst olmuş, değer yargıları zayıflamış, bunların sonucu olarak da Osmanlı Devlet ve toplumu her alanda ve her anlamda çöküntü ile karşı karşıya gelmiştir.

Osmanlı toplumunda eski Türk adet ve geleneklerinin de etkisi ile kadınlar özellikle kırsal alanlarda sosyal hayatın içinde varlıklarını sürdürebilmiştir. Nitekim İbn Battûta'yı en çok şaşırtan noktalardan biri de Türk kadınlarının toplum içindeki statüsü olmuştur. Anadolu 'da kadınlar yüzlerini örtmemekte, tıpkı bir akıncı gibi at

koşturmakta, pazarlarda yoğun ticari etkinliklerde ön sıraları tutmaktadırlar.²⁴¹ Ancak şehirde yaşayan kadınlar için aynı durum geçerli olmamıştır. Osmanlı toplumunda kadın her ne kadar meslek edinme ve devlet görevinde çalışma gibi kısıtlamalara tabi olsa da²⁴² mirastan pay alabilme, mülkiyet edinme ve tasarrufunda bulunduğu mal ve mülkünü özgürce kullanabilme haklarına her zaman sahip olmuştur.²⁴³

Osmanlı toplumunda ahlaki çöküntünün en hissedilir olduğu dönemlerden ilki 16. yüzyılın ortaları ve sonlarıdır. Bu dönemde “*Büyük Kaçguna*” neden olan Celali İsyanları sırasında pek çok köylü evini bırakarak şehre yerleşmiştir. Ancak bu da çare olmamıştır. Şehirlerde yaşanan bekâr nüfus artışı işsizliği ve asayişin bozulmasını da beraberinde getirmiştir. “*Bekârlık*” İstanbul, Bursa, Ankara gibi büyük şehirlerde ahlâkın yozlaşmasına sebep olmuştur. 1550 tarihlerinde kahvehaneler leventlerin ve çeşitli sınıflardan insanların genç erkek çocuklarla içip eğlendikleri birer batakhane halini almıştır.²⁴⁴

Büyük şehirlerde ve özellikle İstanbul’da kahvehane sayıları süratle artmış,²⁴⁵ işsiz güçsüz takımının yanı sıra kadı ve müderris mazulleri (görevden alınanlar), imamlar, müezzinler hatta rütbe ve makam sahipleri bile kahvehane müşterisi olmuştur.²⁴⁶ Fakat kahvehanelerin her zümreden insanla dolup taşması, özellikle gençlerin ve tüysüz çocukların bile kahvehanelere girip çıkması ve oralarda çalıştırılması devlet erkânı ile ulema arasında tepkilere neden olmuştur.²⁴⁷ “*Birer mesavihanedir, kahvehanelere varmaktan meyhaneye varmak evladır.*” gibi söylemler vasıtasıyla camilerde, mescitlerde kahvehanelere gidilmemesi için vaizler nasihatlere

²⁴¹ İbn Battûta, **a.g.e.**, s. 38.

²⁴² Abdülaziz Bey (2000), **Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 347

²⁴³ İbrahim Solak ve Zeynep Uysal (2016), “Osmanlı Toplumunda Kadın”, **Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır**, Selçuk Üniversitesi, s. 999-1000.; Emine Dingiş (2010), “Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları”, **History Studies**, Vol. 2/1, s. 10.

²⁴⁴ Detaylı bilgi için Bkz.; Mustafa Akdağ (1963), **Celâli İsyanları (1550-1603)**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 47.

²⁴⁵ Cem Sökmen (2016), **Aydınların İletişim Ortamı Olarak Eski İstanbul Kahvehaneleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s. 16.

²⁴⁶ Halil İnalçık (2017), **Has-Bağçede 'Ays u Tarab - Nedimler Şairler Mutripler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 267-268.

²⁴⁷ Ahmet Yaşar (2010), “Osmanlı’da Kamu Mekânı Üzerine Mücadele: Kahvehane Yasaklamaları”, **XV. Türk Tarih Kongresi, 11-15 Eylül 2006 Ankara: Kongreye Sunulan Bildiriler, IV. Cilt / II. Kısım, Osmanlı Tarihi-B**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, s. 1406-1407.

başlamıştır. Nitekim III. Murat (1574-1595) döneminde “*Her ne fahim mertebesine vara, yani kömür ola, sırf haramdır.*” diye bir fetva verilerek ilk kahve yasağı çıkarılmış ve kahvehaneler de kapatılmıştır.²⁴⁸

Bu sırada Anadolu’nun her tarafında dolaşan “*gurbet ve çingeniyan taifesi*” de güzel kadınlar tedarik ederek leventleri çadırlarına çekebilmenin ve bu sayede para kazanmanın yolunu bulmuştur. Ancak neredeyse Anadolu’nun her tarafından bu gibi kişilerin toplumun ahlakını bozduklarına dair şikâyetler de artarak gelmeye başlamıştır. Kadıların İstanbul’a duyurdukları bu halk şikâyetlerinden ve Divan-ı Hümayun’dan beylerbeylerine, sancaklara ve kazalara yollanan Hükm-i Hümayunlardan “*Gurbet ve Çingene*” taifesi tarafından satın alınan kızların sermaye olarak kullandıkları, yanlarına çoğunluğu bekâr olmakla birlikte evli erkekleri de katarak dans ve müzik eşliğinde, daha çok “*çengi*” diye anılan cümbüşçü Çingene ve bazen de Yahudi kadınlarla evlerde, şehir dışında kurulan çadırlarda ve hanlarda “*işret meclisleri*” oluşturdukları anlaşılmaktadır.²⁴⁹

Ancak şehirlerde hızla yayılmaya başlayan fuhuşun nedeni ne sadece kahvehanelerde veya meyhanelerde bir araya gelen kişiler ne de toplum dışı bırakılmış çingeneler değildi. Şehirlerin nüfuslarında kontrolsüz bir şekilde meydana gelen artışının oluşturduğu kalabalık ile sefaletin de birlikte gelmesi fuhuşun artmasına neden olan sebeplerden bir diğeri olmuştur. Savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle devletin taşradaki otoritesi zayıf düşmüş, can ve geçim derdine düşen binlerce insan şehirlere akın etmiştir. Fakat şehirlerdeki istihdam olanakları tüm yeni gelenlere iş imkânı sağlayacak kapasitede değildi.

Şehirlerdeki işsizlik erkekleri olduğu kadar kadınları da çalışmaya zorlamıştır ki kadınların genellikle en kolay bulabildikleri iş, hizmetçilik ve tekstil işçiliği olmuştur. Ancak harp ve isyan zamanlarında eşini ve ailesini kaybeden ve geçimini kendi sağlamak zorunda kalan kadınlar için istihdam olabilecekleri iş kolları daha da sınırlı bir hal almıştır. Bu gibi nedenlerle bazı kadınlar, kiraladıkları dükkânlarda çamaşır

²⁴⁸ Reşad Ekrem Koçu (2017), **Osmanlı Tarihinde Yasaklar**, Doğan Kitap, İstanbul, s. 101-111.

²⁴⁹ Elena Marushiakova - Vesselin Popov (2006), **Osmanlı İmparatorluğu’nda Çingeneler**, Çeviren: Bahar Tırnakçı, Homer Kitabevi, İstanbul, s. 50.; Akdağ, **a.g.e.**, s.77, 150.

yıkayarak kazanç sağlamaya çalışmıştır. Fakat bu dükkânlar zaman zaman fuhuş yapıldığı gerekçesiyle kapatılmış ve kadınların toplum düzenini bozacak işlerde çalışması ve çalıştırılması da yasaklanmıştır.²⁵⁰

Artan ahlaksızlık karşısında alınan tedbirler zamanla daha da sıkılaştırılmaya çalışılmıştır. 1567’de İstanbul kadılarına yollanan bir ferman ile mahalleler teftiş olunarak tespit edilen fahişelerin ve uygunsuz adamların şehirden sürülmesi veya hapis edilmesi, şarap ve Tatar bozasının (birası) yasak edilmesi emri çıkarılmıştır.²⁵¹

16. yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan ahlaki çözülmelerin önüne geçebilmek amacıyla devletçe alınan bu gibi tedbirlerin sayısı gün geçtikçe artış göstermiştir. Örneğin, 10 Ağustos 1567 tarihli Eyüp Sultan Kadısına hitaben yazılmış bir fermanla, kadın ve erkeklerin kaymakçı dükkânlarında bir araya gelerek bir takım ahlaksız hareketlerde bulundukları gerekçesiyle kadınların kaymakçı dükkânlarına girmeleri yasaklanmıştır.²⁵² Bunun yanı sıra 1580 tarihli Peremeciler (Kayıkçılar) Kethüdasına hitaben yazılmış bir fermanla da kadınların erkeklerle karışık bir vaziyette kayığa binmeleri yasaklanmıştır.²⁵³

16. yy’ da bazı uygunsuz esirciler de esir alım satımından ziyade gizli fuhuş ile meşgul olmuştur. Oğlan ve kız, köle ve cariye alım satımı türlü uygunsuzluklara, fuhşiyata ve ahlaksızlıklara müsait olduğu için, esir tüccarlığı müselsel²⁵⁴ kefalete bağlanmış, buna rağmen çeşitli usulsüzlükler olmuş ve zaman zaman şiddetli uyarılarda bulunulmuş ve yasaklar çıkarılmıştır.²⁵⁵

Osmanlı ceza hukuku uygulamasında genellikle, fuhuş meslek olarak icara eden kadınlar, buna aracılık edenler ve bu suça iştirak edenler tespit edilerek ya para cezası

²⁵⁰ BOA, A.DVNS. MHM.10/ Hüküm: 543. Tarih: 4 Muharrem 979 – 29 Mayıs 1571.

²⁵¹ BOA, A.DVNS.MHM.7/ Hüküm: 155. Tarih: 11 Rebî’u’l-evvel 975 – 15 Eylül 1567.; Diğer hüküm için Bkz.; BOA, A.DVNS.MHM.7/ Hüküm: 148. Tarih: Safer 975 – Ağustos 1567

²⁵² Koçu, **Yasaklar**, s. 137

²⁵³ Reşat Ekrem Koçu (1970), “Eski İstanbul’da Ahlak Zabıtası”, **Hayat Tarih Mecmuası**, İstanbul, C.6, S.5, s.15-16.; Mediha Göbenli (1984), “Kadın II”, **Tarih ve Toplum**, S.3, s.32-33.

²⁵⁴ “Müselsel: (Silsile. den) Teselsül eden, birbirine bağlı olan, bir sırada devam eden. Zincir halkaları gibi bir sırada olan.” Bkz.; Develioğlu, **a.g.e.**, s. 866.

²⁵⁵ Ahmet Refik (1931), **Hicrî On Birinci Asırda İstanbul Hayatı (1000 - 1100)**, Devlet Matbaası, İstanbul, s. 54-55.

veriliyor ya da sürülüyorlardı.²⁵⁶ Ancak fuhuş yapan kadınlar zaman zaman daha sert uygulamalara da maruz kalmıştır. Bu sert uygulamalar içinde ölüm de vardı. Recm cezası bu öldürme biçimlerinden bir tanesiydi. Ancak Klasik İslam Hukuku'nun ön gördüğü ve zina yaptıkları sabit olan kişilere uygulanan recm cezası, Osmanlı devletinde şimdiye kadar tespit edilebildiği kadarıyla, bir kez 1680 yılında İstanbul Aksaray'da uygulanmıştır.²⁵⁷ Ender olmakla beraber, bazen reayaya fuhuş sebebi ile “*siyaseten katl*” cezası da verilmekteydi. 22 Haziran 1602 tarihli bir belgeye göre, bir handa yakalanan üç fahişeden ikisi teşhiz olunmuş, diğeri ise bir çuvala konulup İstanbul Boğazı'na atılmak suretiyle öldürülmüştür.²⁵⁸

18. asır sonlarında III. Selim'in (1789-1808) tahta çıkmasıyla ahlaki bozulmaya karşı tedbirler arttırılmış, fuhuş yapanlara ve fahişelere uygulanan cezalar ciddi manada sertleştirilmiştir ve ölüm cezası daha sık dillendirilir ve uygulanır hale gelmiştir.

Bu dönemde Müslüman kadınlarının gayr-ı Müslim kayıklarına eğlence amaçlı binerek dolaşmaları yasaklanmış ve kayığına kadın bindiren kayıkçıların “öldürüleceği” veya “kayığının batırılacağı” bildirilmiştir. Bunun yanı sıra 10 Ağustos 1790 yılında meyhanelerin kapatılarak içki içilmesinin yasaklanması ve fuhuş yapılan kârhanelerin tespit edilerek fahişelerin asılması emr olunmuştur.²⁵⁹ 1791 yılında yayınlanan ve birer nüshası İstanbul, Eyüp, Galata, Üsküdar Kadıları ile Yeniçeri Ağası ve Terzibaşı'ya gönderilen bir Hatt-ı Hümayunla kadınların sokaklarda ve pazarlarda şehvet uyandıracak tarzda kıyafetler giymeye başladıkları, feracelerinin altından esvaplarının görülebildi bundan dolayı giyim kuşamlarına dikkat etmeleri istenerek bir takım yasaklar getirilmiş ve bu yasaklara uygun olarak elbise dikmeyen terzilerinin dükkânının önünde asılacağı bildirilmiştir.²⁶⁰

III. Selim tarafından verilen bu emrin uygulanarak meyhanelerin kapatılması ve fuhuşun engellenmesi kolay olmayacaktı. Fuhuş yasağının tatbikinde kesin bir sonuca

²⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Acar (2002), “*Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası*”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, C.10, s. 83-88

²⁵⁷ J. Von Hammer (1986), **Osmanlı Devleti Tarihi**, Çeviren: Vecdi Bürün, İstanbul, C.12, s. 33.

²⁵⁸ Ahmet Mumcu (2007), **Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl**, Phoenix Yayınevi, Ankara, s. 119.

²⁵⁹ Osman Köse (2007), “*Xviii. Yüzyıl Sonları Rus Ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Br Uygulama: İstanbul'da İçki Ve Fuhuş Yasağı*”, **Turkish Studies**, Volume 2 /1, s. 110.

²⁶⁰ Koçu, **a.g.e.**, s. 29.

varılmamış olmasında geçmişte de yaşanmış olduğu gibi bu dönem devlet memurlarının da görevlilerini suiistimal etmeleri ve vazifelerinde gevşek davranmaları etkili olmuştur. Altı fahişeyle birlikte yakalanıp Kıbrıs sürgün edilerek Magosa hapishanesine atılan Kapıcıbaşı Numan Paşazade Abdurrahman Bey olayı bu duruma örnek teşkil etmektedir.²⁶¹

Nitekim sürgünlerin bu soruna bir çare olamayacağı anlaşılmıştır. Ayrıca fahişelerin umumiyetle sürgün edildiği yerler Limni, Kıbrıs, Rodos gibi uzak adalar ile İzmit, Bursa, Tekirdağ ve Mudanya gibi vilayetlerdi ve bu sürgün yerlerinde de fuhuşun yaygınlaşmasından korkulması gibi nedenlerle ve Padişahın da ısrarlı tutumu üzerine yasakları çiğneyenler hakkında şiddetli cezalar uygulamaya geçirilmiştir. Fakat başlarına gelebileceklerden korkanlar, yasaklanan faaliyetleri artık yer altına inerek, yani gizli bir şekilde devam ettirmiştir. Bunun önlenmesi maksadıyla arka arkaya fermanlar çıkarılmış, bu yasakları uygulamakla sorumlu memurlar da işlerini ciddiye ve süratle yapmaları konusunda uyarılmıştır. Bu uyarılar sonrasında 1790 yılında Çukur Mederese’de bir grup erkekle basılan bir kadın çuvala konulup İstanbul Boğazına atılmak suretiyle ölüm, erkekler ise sürgün ve kalebentlikle cezalandırılmıştır.²⁶²

18. yüzyılın sonlarıyla ile 19. Yüzyılın başlarında yaşanan savaşlar ve gittikçe şiddeti artan iktisadi bunalım ve asayişsizlik gibi nedenlerle ahlakı değerlerin yozlaştığı gerek ilgili döneme ait arşiv belgelerinden gerekse birer mahkeme kaydı niteliğinde olan şer’iye sicillerinden anlaşılabilmektedir. Devletin bekası ve toplumsal huzur açısından ciddi ve oldukça sarsıntılı bir sürecin yaşanıldığı bu dönemde, Rusya ile savaşın devam ettiği sıralarda Turhal şeyhi Mustafa Efendi’nin rüyasının Şeyhülislam vasıtasıyla III. Selim’e iletilmesiyle²⁶³ başlayan yasaklamalar ve şiddetli cezalandırma yöntemleri de zamanla etkisiz kalmıştır. Nitekim 19. Yüzyılın sonları ile II. Meşrutiyet’in ilan edildiği 20. Yüzyılın başlarında hem asayiş olaylarında hem de zina ve fuhuş suçlarında artış kaydedilmiştir.

²⁶¹ Köse, **a.g.m.**, s. 114.

²⁶² Köse, **a.g.m.**, s. 113.

²⁶³ Ahmed Câvid, **a.g.e.**, s. 219-220.

Hükümet, bu durum karşısında tedbirler alarak gün geçtikçe yaygınlaşan fuhuşun önüne geçmeye çalışıyordu ve Tanzimat sonrası uygulanmak istenilen modernleşme çabalarının en önemli alanlarından birini de kanunlaştırma faaliyetleri oluşturmaktaydı.²⁶⁴ Ancak 3 Mayıs 1840 ve 14 Temmuz 1851 tarihlerinde ilan edilen ceza kanunlarında zina ve fuhuş, fuhuşa teşviki, kadın ticareti²⁶⁵ ve benzer pek çok suç da içeren herhangi bir hüküm konulmamıştır.²⁶⁶

9 Ağustos 1858’de 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunundan iktibasla yapılan Ceza Kanunname-i Hümayunun ilk halinde de fuhuşla ilgili bir hüküm bulunmuyordu.²⁶⁷ Fakat yaygınlaşan fuhuşun önüne geçmek isteyen dönemin Sadrazamı Mehmet Emin Ali Paşa, bu yasal açığın giderilmesi maksadıyla, 1859’da bir emirname yayınlayarak fuhuş yapanların, fiilin derecesine göre 48 saatten 3 aya kadar hapis veya 3 aydan 6 aya kadar sürgün ile cezalandırılmalarını emretmiştir.²⁶⁸ Mesela Tokat ve civar köylerinde bazı gençlerin bağ ve bahçe kulübelerinde içki içerek fahişe oynattıklarına ilişkin zabıta kuvvetlerinden Dâhiliye Nezareti’ne bilgiler ulaşınca Nezaret bunlar hakkında da 1859 tarihli Emirnâme-i Sâmi’de belirtilen cezaların uygulanmasını isteyen bir yazı göndermiştir.²⁶⁹

Ancak bu tür tedbirler de fuhuşun önünün alınması için yeterli olmuyordu. Nitekim gayri resmi işletilmekle beraber hükümetim denetimi altında tutulan umumhanelerin dışında İstanbul’un uzak ve تنها pek çok yerinde “*koltuk*” olarak tabir edilen gizli evler vardı. Özellikle İstanbul’da, Suriçi, Beyoğlu ve Üsküdar’da pek çok umumhane bulunuyordu. Bu umumhaneler ikiye ayrılmaktaydı gayrimüslimlere ait olanlar ve Müslümanlara ait olanlar. Umumhanelerde çalışan kadınların milliyetleri ve

²⁶⁴ Tanzimat sonrası kanunlaştırma faaliyetleri ile ilgili detaylı bilgi için Bkz.; Mehmet Gayretli (2015), **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kanunlaştırma Çalışmaları**, Nizamiye Akademi, İstanbul.

²⁶⁵ Abdülmecit Mutfak (2008), “Osmanlı’da Recm Cezası”, **Turkish Studies**, Volume 3/4, Summer, s. 593.; Naci Şensoy (1942), “Zina Cürmü”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, C. 8, S. 1-2, s. 77-78.

²⁶⁶ Gayretli, **a.g.e.**, s. 202-245.

Ahmet Gökçen (1989), **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul, s. 14, 95-168.

²⁶⁸ Engin, **a.g.m.**, s. 295-296.

²⁶⁹ Mehmet Temel (2002), “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Fuhuş ve Frengi İle Mücadele”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, C. 14, s. 305.

dinleri farklılar arz ediyordu. Osmanlı, Leh, Rus, Rumen, Fransız, İtalyan ve Yunan pek çok hayat kadını vardı.²⁷⁰

Şişhane Karakolu Caddesi, Kışla Arkası Papaz Köprüsü, Humbaracı Yokuşu, Balık Pazarı, Derviş Sokağı, Timoni Sokağı, Laleli Çeşme, Küçük Balık Pazarı, Tarlabası, Kuledibi, Yüksek Kaldırım, Kasımpaşa üstü, Galata, Aksaray, Çivizâde, Sena Yokuşu, Salkımsöğüt, Çukurbostan, Kalyoncu kulluğu gibi yerler umumhanelerin yoğun olarak bulunduğu semtlerdi. Umumhanelerin her biri sahibinin ismiyle anılırdı ve “*Acem'in hanesi, Mumcu Ahmet'in hanesi, Alaycı Kadri'nin hanesi, Keseci Hürmüz'ün hanesi, Kaymak Tabağının hanesi, Langa Fatma'nın hanesi, Dönme Ahmet'in hanesi, Gül İpek'in hanesi, Arnavut Samiye'nin hanesi, Kör Emine'nin hanesi*” en çok bilinen umumhanelerdi. Abdülaziz Bey'in söylediğine göre bu evlerde çalışan kadınların %70'i yerli, %30'u ise yabancılardan oluşmaktaydı. Osmanlı tebaasından olan hayat kadınlarının % 20'si Dersaadet Kıptilerinden, % 20'si Siroz, Edirne ve Manastır Kıptilerinden, % 20'si Aydın ve İzmir havalisi kadınlarından geri kalan % 40'ı da Dersaadet ahalisindendi.²⁷¹

Bu kadar kozmopolit bir fuhuş piyasasının bulunduğu ve umumhane sayısının her geçen gün arttığı, hatta taşralarda dahi yaygınlaşmaya başladı bir ortamda özellikle İstanbul'da zührevi hastalıklara tutulanların sayılarında önemli artışlar meydana gelmiş ve durum Anadolu'ya da sirayet etmiştir.²⁷²

Bunun üzerine 1878'de 6. Daire-i Belediye Reisi Edouard Blacque, Tabip Michael ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Mülkiye üyelerinden Doktor Handanyan Agop Bey'in teşebbüsleri sonucunda bir Heyet-i Tıbbiye oluşturulması, açılacak olan hastahânedeki, umumhanelerde çalışan kadınların 6. Daire'nin nezareti altında haftada bir muayeneye tabi tutulmaları ve eğer hastalanmışsalar da tedavileri edilmeleri kararlaştırıldı. Bu uygulama, her ne kadar ilk başlarda şahsi uğraşlar neticesinde başlamış olsa da, 5 Şubat 1880 tarihinde Şûrâ'yı Devlet kararıyla resmîyet kazanmıştır.

²⁷⁰ M. Von Tietz, **Türkiye (1833-1834): İstanbul Kitaplığı**, Çeviren: Bedriye Şanda, İstanbul.; aktaran Bkz.; Giovanni Scognamiglio (1994) , **Beyoğlu'nda Fuhuş**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s. 31.

²⁷¹ Abdülaziz Bey, **a.g.e.**, s. 332- 333, 337-339, 343

²⁷² Hikmet Özdemir (2010), **Salgın Hastalıklardan Ölüm 1914-1918**, TTK Basımevi, Ankara, s. 15-113.; Temel, **a.g.m.**, s. 308-312.

Bu suretle umumhanelerin açılması da ruhsata bağlanmıştır. 4 yıl kadar süren bu dar kapsamlı denetimden iyi sonuç alınması üzerine 26 Şubat 1884'te Şûra-yı Devlet'ten geçirilen, bu hususta ne yapılması gerektiği belli olan ve daha muntazam niteliğe sahip bir talimatname ile 6. Daire bölgesindeki hayat kadınlarının belediyece kontrol edilmelerine dair yetki verilmiştir.²⁷³

Devlet, fuhuş ve fahişelikle mücadele edilmesi ve kontrol altına alınması için çeşitli tedbirler almaktaydı. Ancak devletin aldığı bu tedbirleri ve kararları uygulayacak olanlar yine devlet görevlileriydi. Bu kişiler, gelen emirleri aynen uygulayabilecekleri gibi geçiştirme ve oyalama yoluna da gidebilirlerdi ki, güvenlikten sorumlu bazı yetkililerin, gerek umumhaneleri belli mekânlarda tutmak ve yayılmasını engellemek amacıyla gerekse de devlet yönetiminden sorumlu bazı yetkililerin hayat kadınlarıyla fuhuş yapmaları nedeniyle ya da rüşvet karşılığında onların fuhuş yapmalarına göz yumduğu da olmuştur. Nitekim 26 Nisan 1905 tarihli bir arşiv belgesinde, Samsun'un Lâdik beldesinde kaymakamlık yapmakta olan Mehmet Tevfik Efendi, görevde bulunduğu sırada bazı suçlamalar üzerine görevden alınarak muhakeme altına alınmış ve muhakeme neticesinde beraat etmiştir. Ancak yeniden göreve dönmek istemesi üzerine hakkında yapılan soruşturma sonucunda, jandarma çavuşu, belediye reisi ve azasıyla bir olup görevleri icabı muhafaza altına aldıkları bir kadınla fuhuş yaptıkları tespit edilmiştir.²⁷⁴

Devlet yetkililerinin bu gibi suistimalleri, birtakım şikâyetleri de beraberinde getirmiştir. 1892'de Padişah II. Abdülhamit'e verilen bir jurnale göre, İstanbul'da asayişsizliğin ve fuhşun arttığı, Zaptiye Nazırı Hüseyin Nazım Paşa'nın hiçbir tedbir almadığı ifade ediliyordu. Jurnalde yazıldığına göre, Nazım Paşa'nın koruduğu Komiser Hüsnü ve Polis Memuru Şaban Efendiler, sorumlu oldukları bölgelerdeki umumhanelerden ayda altışar lira rüşvet alıyorlar, ayrıca gözlerine kestirdikleri namuslu kadınlarla tehdit yoluyla beraber oluyorlar, sonra da umumhanelere düşmelerine yol açıyorlardı. Tekliflerine razı olmayan kadınları ise birtakım iftiralarla karakollara sevk

²⁷³ Ergin, **a.g.e.**, s. 3296-3297.

²⁷⁴ **BOA, DH. MKT.** Dosya No:950. Gömlek No:32. Tarih: 20 Safer 1323 – 13 Nisan 1321 – 26 Nisan 1905.

ediyorlar, evli olanları kocalarından boşattırıyorlar, perişan edilen zavallı kadınlar sonuçta ya fahişe oluyor yahut hapishaneye düşüyorlardı.²⁷⁵

Bu gidişatın farkında olan gerek Sultan II. Abdülhamit yayınladığı fermanlarla gerekse devlet ricaline mensup kişiler Sultan'a sundukları layihalar ile bu yozlaşmaya dur demek istemekteydiler. Nitekim II. Abdülhamit, genç mekteplilerin Beyoğlu ve Galata gibi umumhane, taverna ve meyhane gibi yerlerin bolca bulunduğu yerlerde gezip dolaşmalarını, yasaklamış²⁷⁶ ve kadınların da yaya olarak veya arabalarla uygunsuz tavırlar sergileyerek dolaştıklarını, bu tür davranışlardan kaçınmalarını²⁷⁷ ve sokaklarda ahlâka ve âdât-ı İslâmiyyeye uygun olmayan kıyafetler giyip açık saçık gezindiklerini söyleyerek örtünmeleri konusunda titiz davranmalarını istemiş, ilgili yasağa uymayanlar hakkında da zabıta memurlarınca işlem yapılacağını bildirilmiştir.²⁷⁸ Ancak alınan bu gibi tedbirler yetersiz kalmış, Galata ve Beyoğlu taraflarında kumarhanelerin, gazinoların, balozların ve içleri yerli ve yabancı fahişeler ile dolu umumhanelerin sayısı artmıştır.²⁷⁹ Bunun üzerine tedbirler artırılarak Karagümrük ve Linardi (bugün Eski Çiçekçi) sokağında olduğu gibi pek çok yerde kumarhaneler, fuhuşhaneler ve içki satışı yapılan dükkânlar kapatılmış, içki içilmesi ve kumar oynanmasının yasaklandığına dair emirler çıkarılmış ve sıkı bir takip başlatılmıştır.²⁸⁰

Nitekim toplumsal ahlâkın yozlaşmasına karşı alınan bu tedbirler uluslararası çevrelerin de dikkatlerinden kaçmamış ve 1899 tarihli uluslararası bir raporda Osmanlı Devleti'nde, umumhane ve fahişelik konularının sıkı bir şekilde düzenlenmeye çalışıldığı ve Hükümet'in de bundan önemli bir gelir elde ettiği bildirilmiştir.²⁸¹ Ancak

²⁷⁵ Engin, **a.g.m.**, s. 3.

²⁷⁶ Koçu, **a.g.m.**, s. 17-18.

²⁷⁷ **BOA, İ. DH.** Dosya No: 955, Gömlek No: 75560, Tarih: 2 Ramazan 1302 – 3 Haziran 1301 – 30 Mart 1891.; **BOA, İ. DH.** Dosya No: 1222, Gömlek No: 95690, Tarih: 20 Şaban 1308 – 18 Mart 1307 – 15 Haziran 1885.

²⁷⁸ **BOA, İ. HUS.** Dosya No:112 Gömlek, No:1321/L-111, Tarih: 25/L/1321.; **BOA, BEO.** Dosya No: 2252, Gömlek No: 168880, Tarih: 25/L /1321.

²⁷⁹ Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey (2011), **Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 191, 308-309.

²⁸⁰ Vahdettin Engin (2013), **Asayiş: Sultan II. Abdülhamid'in İç Güvenlik Politikası**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, s. 212.

²⁸¹ William Burgess (1914), **The World's Social Evil: A Historical Review and Study of the Problems Relating to the Subject**, Saul Brothers Publishers, Chicago, s. 35.

toplumsal ahlakın yozlaşması karşısında alınan tüm tedbirler faydasız kalmış ve 20. yüzyılın başlarında sadece Galata ve çevresinde genelevlerin sayısı yüzü aşmıştır.²⁸²

3. 2. II. MEŞRUTİYET’İN İLANI SONRASI FUHUŞ VE FAHİŞELİKLE MÜCADELE

II. Meşrutiyet’in 23 / 24 Temmuz 1908’de ilanından sonra karşı karşıya kalınan Trablusgarp (1911), Balkan (1912-1913) ve I. Dünya Savaşı (1914-1918) sonucunda Osmanlı Devleti, büyük felaketlerle yüz yüze kalmıştır. Ardı ardına yaşanan askeri hezimetler neticesinde zaten iyi durumda olmayan ekonomi iyice zayıflamış ve bu durum gün geçtikçe fakirliği, işsizliği ve sefaleti de arttırmıştır.

1914 yılı ise Osmanlı Devleti için sonun başlangıcıydı. Osmanlı Devleti bir biri ardınca seferberlik ve cihat ilan ederek I. Dünya savaşına girince İstanbul sokakları bir anda ağlaşan, ekmek bulmaya uğraşan kadınlar ile sessiz sedasız evlerinden ayrılan ve askerlik şubelerine ulaşmaya çalışan erkeklerle dolmuş, bir gün içerisinde ekmek bulmak bile herkesin en büyük sorunu haline gelmiştir.²⁸³ Halk fırınlara koşmuş ve polis bir okkadan fazla ekmek alınmasını yasaklamıştır.²⁸⁴ Öyle ki gıda maddelerin çoğu karaborsaya düşmüş, hatta bir somon ekmeğin fiyatı çok kısa bir süre zarfında 5 kuruştan 55 kuruşa yükselmiştir.²⁸⁵

Peşi sıra girilen savaşlar, Karaborsacılığa, istifçiliğe, kamu fonlarının zimmete geçirilmesine ve spekülasyonlara neden olmuş ve bunun neticesinde kısa sürede “*harp tüccarı, spekülasyon erbabı, 331-332-333 zengini veya muhtekir*” diye adlandırılan savaş zengini bir kesimi de ortaya çıkmıştır.²⁸⁶ İstanbul’un büyük bir kesimi

²⁸² Engin, **a.g.m.**, s. 3.

²⁸³ Yavuz Selim Karakışla (2003), “Bir Osmanlı Kadınının Hikâyesi”, **Tarih ve Toplum**, C, 39, S. 231, s. 133.

²⁸⁴ Yusuf Hikmet Bayur (1983), **Türk İnkılâp Tarihi**, TTK. Basımevi, Ankara, Cilt: 3, Kısım: 3, s. 523-524.

²⁸⁵ Bayur’un verdiği bilgilere göre, savaşın başlamasıyla birlikte Osmanlı Devleti seferberlik ilan edince bir çuval un 110 Kuruş’a, bir okka ekmek 55, simit ekmeği ise 45 paraya satılmaya başlamıştır. Bkz.; Bayur, **a.g.e.**, s. 523-524.; Feroz Ahmad (1999), “Jön Türkler Döneminde Savaş ve Toplum”, **Tarih ve Toplum**, C.11, S. 64, s. 244.

²⁸⁶ Zafer Toprak (1993), “Birinci Dünya Savaşı’nda İstanbul”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, C.2, s. 243.

yoksullaşırken, eğlence düşkünlüğü, alkol tüketimi, kumar, kadın ticareti ve fuhuş, hatta kokain kullanımı giderek yaygınlaşmış, Galata ve Beyoğlu gibi mahallerin eğlence yerlerinde, kulüplerinde ve batakhanelerinde avuç dolusu para harcayan zengin ve kalburüstü sınıfı da yerini almıştır.²⁸⁷

3. 2. 1. Yaygınlaşan Fuhuş Karşısında Artan Şikâyetler

II. Meşrutiyet'in 1908 yılında ilanı ile birlikte yeniden yürürlüğe giren Kânûn-i Esâsî'nin yirmi ikinci maddesi, mesken dokunulmazlığı hükmünü düzenlemiştir. *"Memalik-i Osmaniye'de herkesin mesken ve menzili taarruzdan masundur. Kanunun tayin eylediği ahvalden maada bir sebeple hükümet tarafından cebren hiç kimsenin mesken ve menziline girilemez."*²⁸⁸ Yani bu hüküm gereği olarak artık hane sahibinin izni olmaksızın hiç kimsenin evine ilgili kanunca düzenlenen haller dışında zorla girilemeyecekti. Bu nedenle eski dönemlerdeki gibi fuhuş yapıldığı bilinen veya şüphelenilen evlere baskın da yapılamayacaktı.²⁸⁹

Nitekim Kastamonu'da fuhuş yapıldığı gerekçesiyle polis bazı evlere baskın düzenleyip yakaladığı kişileri dört ila yedi gün arasında hapse tutunca, Dâhiliye Nezareti 26 Ekim 1910 tarihinde vilayete gönderdiği bir yazıyla, yapılan uygulamanın Kânûn-i Esâsî'ye aykırı olduğunu bildirerek bu tür uygulamaların önlenmesini istemiştir. Ayrıca Ankara, Hüdavendigar ve Sivas vilayetlerine de 30 Ekim 1910 tarihinde, mesken sahibi davet etmediği takdirde evlere baskın yapılamayacağına ilişkin yazı gönderilmiştir.²⁹⁰ Bu durum, gizli fuhuşun yaygınlaşmasında etkili oluyor, ayrıca fuhuşa aracılık ve fuhuşu teşvik edenlerin daha rahat hareket etmelerine de imkân sağlıyordu.

²⁸⁷ Zafer Toprak (2003), **İttihad-Terakki ve Cihan Harbi: Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik(1914-1918)**, Homer Kitabevi, İstanbul, s. 193-194.

²⁸⁸ Suna Kili ve A. Eşref Gözübüyük (2000), **Türk Anayasal Metinleri**, İş Bankası Yayınları, İstanbul, s. 45.

²⁸⁹ Abdülaziz Bey, **a.g.e.**, s. 339-341.; Kemal Yakut – Aydın Yetkin, (2011), "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi", **KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S. 31, s. 275-307.

²⁹⁰ Mehmet Temel (2002), "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Fuhuş ve Frengi İle Mücadele", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, C. 14, s. 169.

Bu vaziyet, gittikçe artan oranda ve toplumun hem Müslim hem de gayri Müslim tüm kesimlerinde huzursuzluklara ve şikâyetlere neden olmuştur. Mesela, Mart 1910 tarihli bir arz-ı hâlde, Şişli Süvari Karakolu civarındaki on yedi Müslüman hanesinin umumhane yapıldığı haberi yer almakta ve yetkililerden, umumhane haline getirilen evler için mahalle sakinleri tarafından tedbir alınması istenilmektedir.²⁹¹

Ancak şikâyetle bulunanlar sadece umumhanelerin bulunduğu mahalle sakinleri de değildi. Bu durum İstanbul'da ikamet eden yabancı uyruklu kimselerin de tepkisini çekiyordu. Nitekim Fransız Konsolosluğu, 1912 yılında Mekteb-i Sultani'nin Tophane'ye inen Yeni Çarşı Sokağındaki umumhanelerin kapatılmasını talep etmiş ve Ahmet İhsan Bey tarafından verilen emir ile bu sokaktaki umumhaneler kapatılmaya başlanmıştır. Fakat bu sokakta fuhuş yapıldığı bilinen bir Amerikan Otelı vardı ve sahibi de Fransız vatandaşı idi. Bu yüzden Belediye oraya müdahale edemiyordu. Dolayısıyla otel kapatılacaksa bunu Fransız Konsolosluğu yapacaktı. Hazırlanan bir tertip neticesinde otele baskın verilmiş ve otelde fuhuş yapıldığı Fransız Konsolosluğu ve Belediye yetkilileri tarafından tespit edilerek zabıt tutulmuştur. Ancak buna rağmen otel kapatılamamıştır. Çünkü otel sahibi Fransız idi ve baskını yapanlar arasında Fransız Konsolosluğu yetkilileri de olmasına rağmen otel sahibi Amerikan pasaportunu gösterince hiç bir şey yapılamamıştır.²⁹²

Umumhanelerin işletildiği bölgelerde okullarda bulunuyordu ve okulların müdürleri de bu durumdan oldukça şikâyetçiydiler. Mesela, Mekteb-i Sultani yöneticilerinin emniyet yetkililerine, umumhanelerin talebeler üzerindeki olumsuz tesirinden bahsettikleri Haziran 1914 tarihli şikâyet dilekçesiyle, umumhanelerdeki hafif meşrep kadınların pencerelerde ve balkonlarda açık saçık dolaştıkları ve talebelerin zihinlerini bulandırdıkları, ayrıca okulun hemen yan tarafındaki Yeni Çarşı Caddesi'nde sıra sıra umumhanelerin bulunduğu belirtilerek bunların kapatılması talebinde bulunuyorlardı.²⁹³

²⁹¹ BOA, DH. MÜ. Dosya No: 69-2, Gömlek No: 33, Tarih: 8 Rebiyülahir 1328 – 6 Nisan 1326 – 19 Nisan 1910.

²⁹² Vahdettin Engin (2009), **Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, s. 76-78.

²⁹³ BOA, DH. EUM. MTK. Dosya No: 77, Gömlek No: 25, Tarih: 8 Recep 1332 – 20 Mayıs 1330 – 2 Haziran 1914.

Ayrıca Dersaadet Polis Mektebi talebelerinin hafta izinlerinde Beyoğlu'nda bulunan umumhanelere gitmelerinden dolayı zührevi hastalıklara tutulmaları üzerine, okul yöneticileri bu konuda tedbir olarak Mektep Nizamnamesine bir madde eklenmesin istemiştir. Ancak hükümet bununa imkân olmadığını bildirerek, umumhanelerde sağlık şartlarına gereği gibi itina edilmesi için doktorlara tebligatta bulunulabileceği bildirilmiştir.²⁹⁴

Nitekim pek çok okul, II. Abdülhamit devrinden beri gittikçe yaygınlaşan ahlaksızlık ortamlarından gençleri uzak tutabilmek ve korumak için tedbirler almaya çalışıyordu. Darüşşafaka gibi şefkat ve himayesine aldığı çocukların ve gençlerin ahlak ve iffetleri üzerinde çok titiz müesseseler, bir talebesinin Galata, Beyoğlu veya Tophane gibi umumhanelerin ve tekin olmayan kimselerin bolca bulunduğu mekânlarda dolaşırken yakalanmasını okuldan atmak için yeterli bir suç olarak görüyordu. Askeri rüştiyeler ve idadiler de talebelerini okul dışında aynı dikkatle korumaya çalışıyor, semtleri halkından dahi olsa kayıkçı, arabacı, tulumbacı ve kahveci takımından kimselerle münasebetleri tespit edilenlere hapis cezası verebiliyor, bu gibi kimselerle münasebetlerini devam ettirmekte ısrar edenleri okuldan atıyordu.²⁹⁵

Fuhuşun en yaygın olduğu yer İstanbul idi. Ancak taşrada da fuhuş hızla yaygınlaşmaktaydı. Serseri nizamnamesi görüşmeleri sırasında Erzincan mebusu Osman Fevzi Efendi de diyerek bu soruna dikkat çekmek istemiştir.²⁹⁶

Nitekim 1910 senesinde, Eskişehir'de frengi hastalığının hızla yayılması neticesinde halkın ileri gelenleri, frengi hastalığına yakalanmış fahişelerin, cahil ve saf gönüllü delikanlıları iğfal ile her gün hayatlarını zehirlediklerini ve hatta aile düzenin de bozulmasına neden olduklarını söyleyerek, Vali Azmi Bey'e ve Komiserliğe şikâyetlerde bulunmuşlardır. Ancak anlaşılan o ki, bu şikâyetlerin cevapsız kalmasından dolayı serzenişler daha da artmıştır. Eskişehir halkı ve halkın ileri gelenleri hükümetten,

²⁹⁴ BOA, DH. EUM. THR. Dosya No:3, Gömlek No:1, Tarih: 23 Şaban 1327 – 27 Ağustos 1325 – 9 Eylül 1909.

²⁹⁵ Koçu, a.g.m., s. 18.

²⁹⁶ MMZC, C. 2, s. 448.

umumhanelerin ve fahişelerin derhal başka bir yere nakledilmesi, fahişelerinde doktor muayenesine tabii tutulması talep edilmiştir.²⁹⁷

Tüm bu şikâyet ve serzenişleri göz önüne alan Eskişehir Polis Komiseri Kemal Efendi, Yeni Çarşı'daki umumhanelerde çalışan münasebetsiz kadınları toplayarak hükümete getirmiştir. Vekâleten Kaymakamlık vazifesinde bulunan Hâkim Efendi de bu kadınların hüviyetlerini tahkik ettirmiştir. Ancak belediye tababetince bu kadınların muayeneleri yapıldıktan sonra serbest bırakılmışlardır.²⁹⁸ Çünkü derdest edilen fahişeler hakkında cezâ-yı kânûni olmadığı, fuhuş ve fahişelik karşısında koruyucu-önleyici tedbirler de bulunmadığı için bir araya gelerek umumhane teşkil edenler hakkında ancak başka bir mahale sürgün söz konusu olabiliyordu.²⁹⁹ Bu nedenle Eskişehir'de fuhuş, umumhaneler ve fahişeler ile alakalı yapılan şikâyetlerin artması üzerine 6 Ağustos 1917'de fuhuş yapmak ve yaptırmakla suçlanan bazı kişiler başka mahallere sürgün edilmiştir.³⁰⁰

Konya halkı da fuhuşun yaygınlaşmasından şikâyetçidir. Şikâyetlere göre; Konya'da meydana gelen vukuatların ve hapishanede bulunan mahpusların mahkûmiyet nedeni çoğunlukla fahişelerdir. Ayrıca halktan bazı kimseler ise zamanlarının belli bir müddetini, hayat kadınlarının peşinden koşarak ve ailelerinin nafakalarını bu uğurda harcamakla geçirmektedirler. İçlerinde 15 yaşlarında çocuklar olduğu gibi 55-60 yaşlarında ihtiyarlar da vardır. Konya'nın neredeyse her tarafında hayat kadınları bulunmaktadır. Ayrıca her köyde en az üç ya da beş fahişe yaşamaktadır. Bunların etrafında dolaşmayan genç ve delikanlı erkek de pek nadir görülmektedir. Fuhuş ve fahişelik yüzünden, Konya kadınlar hapishanesi adeta hayat kadınları ile dolmuştur. Hükümet, bu kadınlara tayın (yiyecek) vermemekte ve aileleri de bakmamaktadır. Bu

²⁹⁷ İmzasız, "İmdad", **Eskişehir Gazetesi**, Numara: 8, Sayfa: 3, Tarih: 23 Temmuz 1326 / 5 Ağustos 1910.

²⁹⁸ İmzasız, "Batakhane Meselesi", **Eskişehir Gazetesi**, Numara: 55, Sayfa: 2, 11 Kânunusani 1326 / 24 Kânunusani 1911.

²⁹⁹ İmzasız, "Frengi Burayı da Sarıyor", **Hakikat Gazetesi**, Numara: 31, Sayfa: 4, Tarih: 14 Rebiyülevvel 1329 – 16 Mart 1911.

³⁰⁰ **BOA. DH. EUM.6.Şb.** Dosya No: 18, Gömlek No:52. Tarih: 17 Şevval 1335 – 6 Ağustos 1917.

kadınlar hapishaneden çıktıkları zaman yine “*kadın tacirlerinin*” eline düşmekte ve “*hovardalara*” pazarlanmaktadırlar.³⁰¹

Bolu’da ise, Bolu Livası İdare Meclisi bölgede yaygınlaşan fuhuşa karşı tedbir almaya kara vermiştir. Mecliste önce fuhuşun kontrol altına alınabilmesi için vilayette umumhane açılması gündeme getirilmiş, ancak Müslüman halkın tepkisinden çekinildiği için vazgeçilmiştir. Umumhane açılmasının mümkün olmadığı anlaşıncı da fahişelerin işleri belediye tarafından karşılanmak üzere tecrithaneye alınmaları kararlaştırılmıştır.³⁰² Ancak bu tedbir uzun vadeli ve kalıcı bir yöntem olmadığı için İdare Meclisi, ahlaken ve geçimlerini sağlayabilme konusunda zor durumda olan bu gibi kadınlara dini eğitim alacakları ve dokumacılık öğrenebilecekleri bir ıslahevi açılmasına karar vermiştir. İslahhanede kaldıkları süre içerisinde bu kadınların nefislerini ıslah ettiklerine kanaat getirilirse, yasalara uygun olarak evlenmeleri de sağlanacaktır.³⁰³ Nitekim bu tedbirin bir benzerini 1914 yılında hükümette uygulamaya karar vermiştir. Buna göre alenen fuhuş yapan kadınlar ıslahhane veya kadın hapishanesinde tutulacaklar ve haklarında muamele-i kanuniye tatbik olacaktır.³⁰⁴

İstanbul ve Anadolu’nun çeşitli vilayetlerinde bunlar yaşanılırken, Rumeli’nin durumu da İstanbul’dan ve Anadolu’dan farklı değildir. Mesela, Drama Mutasarrıflığı tarafından İstanbul’a çekilen bir telgrafta, Drama’nın Doksat köyünde bir fahişe yüzünden, İdris oğlu Mehmed ile Partal Hasan oğlu Kadri arasında kavga çıkmış ve Mehmed çıkan kargaşa neticesinde bıçaklanarak öldürülmüştür.³⁰⁵ İştib Kaymakamlığı’nın 7 Ekim 1908 tarihinde göndermiş olduğu bir telgrafta ise, hanesinde fahişe bulunduran Mülazım Cemal Efendi’ye karşı ahalinin toplanarak tepki gösterdikleri, Mülazım Receb Efendi ile Polis Memuru Kamil Efendi’nin ise, halkın

³⁰¹ İmzasız, “Konya’da Ceraim ve Fahişe Karılar”, **Sırat-ı Müstakim Mecmuası**, Cilt: 7, Sayı: 177, Sayfa: 337-338. Tarih: 12 Kânunusani 1327, s. 337-338. (Babalık’tan İktibas edilmiş)

³⁰² Detaylı bilgi için bkz.; Müge Telci Özbek (2012), “Uygunsuz Makulesinden Kadınlar: Son Dönem Osmanlı İstanbul’unda Yoksul ve Yalnız Kadınların Kontrolü ve Fuhuş”, **Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar**, S. 15, s. 76-80.

³⁰³ Temel, **a.g.m.**, s. 306.

³⁰⁴ **BOA. DH. İD.** Dosya No:818. Gömlek No:62. Tarih: 07/R /1332.

³⁰⁵ **BOA. TFR. I. SL.** Dosya No: 132, Gömlek No: 13192, Tarih: 15 Zilhicce 1324 – 16 Kânunusani 1322 - 29 Ocak 1907.

Cemal Efendi'ye hakaret etmeleri olayına göz yumarak infiale sebebiyet verdiklerini bildirilerek, bu kişiler hakkında yapılacak muamelenin ne olacağı sorulmuştur.³⁰⁶

Bu tür olaylar, harplerin ve devlette meydana gelen otorite boşluğunun, sosyal yapımızda açmış olduğu yaranın ne kadar derin ve büyük olduğunu göstermeye yeterlidir. Nitekim içine düşülmüş olunan bu elim vaziyet, bir bakıma iktisadi, ahlaki buhranın ve devlet ve milletin yaşamış olduğu beka mücadelesinin korkunç göstergelerinden sadece birisidir.³⁰⁷

3. 2. 2. Umumhane ve Fahişeliğin İslahına Yönelik Yasal ve Sosyal Tedbirler

II. Meşrutiyet'in başlarında, umumhaneler ve fahişeler hususunda halk şikâyetlerini giderek arttırmış, basın da bu konunun ıslahı konusunda baskı yapmaya başlamıştı.³⁰⁸ Giderek artan şikâyetler ve olaylar karşısında, umumhane ve fahişeler hakkında İstanbul Polis Müdüriyetince bir takım çareler düşünülmüştür: buna göre, İstanbul'da dağınık bir vaziyette bulunan umumhaneler bir araya toplanmalı ve sıkı bir denetim uygulanmalı,³⁰⁹ ayrıca Şehremanetince özellikle düşmüş kadınlar için bir “iş kapısı, iş evi” olarak faaliyet gösterebilecek Darüssınaalar da teşkil edilmeliydi. Konu Dâhiliye Nezaretiyle de paylaşılarak, Beyoğlu Mutasarrıflığına ve İstanbul Vilâyeti Meclis-i İdaresi'ne de bildirilerek,³¹⁰ özel bir araştırma komisyonu oluşturulmuştur.³¹¹ Fakat herhangi bir menfi cevap alınamamıştır.³¹²

³⁰⁶ BOA. TFR. LKV. Dosya No:210. Gömlek No: 20945. Tarih: 11 Ramazan 1326 – 24 Eylül 1324 - 7 Ekim 1908

³⁰⁷ Mehmet Derviş Kuntman (2009), **Bir Doktorun Harp ve Memleket Anıları**, Hazırlayan: Metin Özata, Genelkurmay Basımevi, Ankara, s. 122, 138.

³⁰⁸ İmzasız, “Umumhanelerin İslahı”, **Tanin**, Numara: 94, Sf:2. Tarih: 9 Şevval 1326 / 22 teşrin-i Evvel 1324 / 4 teşrin-i Sani 1908,

³⁰⁹ İmzasız, “Beyoğlu Umumhaneleri”, **Sabah Gazetesi**, Sene: 22, Sayı 7613, Sayfa: 3. Tarih: 30 Kasım 1910 / 27 Zilkade 1328 / 17 Teşrinisani 1326,

³¹⁰ İmzasız, “Umumhaneler Hakkında”, **Sabah Gazetesi**, , Sene:21, Sayı: 7348, Sayfa: 3, Tarih: 7 Mart 1910 / 24 Safer 1328 / 22 Şubat 1325.

³¹¹ İmzasız, “Umumhaneler Hakkında”, **Sabah Gazetesi**, Sene: 22, Sayı: 7550, Sayfa: 3, Tarih: 26 Eylül 1910 / 21 Ramazan 1328 / 13 Eylül 1326.

³¹² Kemal Yakut – Aydın Yetkin, (2011), “II. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi”, **KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S. 31, s. 275-307.

Emniyet Genel Müdürlüğü konuyla ilgili olarak Dâhiliye Nezareti ve İstanbul Şehremaneti'ne gönderdiği bir yazıda, umumhane meselesinin giderek ciddiyet kazandığı, halkın şikâyetlerinde haklı olduğu ama şikâyetlere kesin bir cevap vermenin zorluğundan bahsediyordu. Emniyet Genel Müdürlüğü umumhanelerin hepsinin kapatılmasının mümkün olamayacağını ve bunların bir araya toplanarak kontrol altında tutulabileceğini düşünüyordu. Fakat umumhaneleri bir araya toplamak meşakkatli ve belediyenin de dâhil olması gereken bir işti. Yapılabilecek tek şey umumhanelerin sıkı bir şekilde denetim altına alınması ve mahallelinin rahatsız olmasının önüne geçilmesi idi.³¹³

17 Ağustos 1907 tarihli Polis Nizamnamesi hazırlanıp yürürlüğe girinceye kadar polisin umumhaneler ile ilgili pek de fazla bir yetkisi yoktu. Çünkü 1884 tarihinde umumhaneleri denetleme işi 6. Belediye Dairesine verilmişti, taşrada da zaman zaman umumhaneler ve fahişeler muayene ediliyor ancak uygunsuz halde olanlar hakkında herhangi bir kanuni işlem uygulanamıyordu. 1907 tarihli düzenlemenin 80'inci maddesi ile birlikte artık polis umumhaneleri de kapsayan bazı yetkilere kavuşmuştur. 1907 tarihli nizamname o güne kadar polisin yetki ve görevlerini tanımlayan en detaylı ilk düzenleme olmuştur. Nitekim o tarihte bir ahlak zabıtası birimi bulunmamakla birlikte, nizamnamenin “*Zâbûtâ-i İdâre Vezâifi*” başlığı taşıyan kısmının yetmiş iki ve seksen beşinci maddeleri arasında kalan bölümü, polise bu yönde yetki ve görevler vermiştir.³¹⁴

1909 yılında Zaptiye Nezareti lağvedilerek yerine Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti kurulduğu zaman İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde, ikinci şubeye bağlı olarak bir de Zabıta-i Ahlâkiyye birimi kurulmuştur.³¹⁵ Çünkü daha önce Şehremanetince yerine getirilen bazı vazifeler artık polisin yetki altına dâhil edilmişti ve 30 Aralık 1912 tarihinde Dersa'adet Teşkilât-ı Belediyesi Hakkında Kânûn-ı

³¹³ BOA, DH. EUM. THR. Dosya No:33. Gömlek No:41. Tarih: 04 Cemaziyülahır 1328 – 30 Mayıs 1326 – 12 Haziran 1910.

³¹⁴ Düstur, I. Tertip, C. 8, s. 666-692.

³¹⁵ BOA, DH. İ. UM. Dosya No: 19, Gömlek No: Tarih: 27 Cemaziyülahır 1337 - 30 Mart 1919.

Muvakkat'ın³¹⁶ 6. Maddesi ile İstanbul Zabıta-i Belediye'lerine ait vazifeler de polise devredilerek, umumhaneler ile ilgili denetim yetkisi polise geçmiştir.³¹⁷

İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'nde bir Zabıta-i Ahlâkiyye Şubesi kurulmasındaki maksat, fahişelerle umumhanelerin, pansiyon ve mülakathanelerin durumu, idari işleri ve sıhhiyesiyle meşgul olmaktır. Yani maksat, fuhuşun önlenmesi ve fahişelerin ıslahından çok hayat kadınlarının vesikaya bağlanması ve vesikalı kadınların bulaşıcı herhangi bir zührevi hastalık taşımalarının engellenmesi, hasta olan kadınların da tedavilerinin tek elden ve devamlı surette yapılmasının sağlanmasıdır. Zabıta-i Ahlâkiyye teşkilatı olmayan mahallerde bu denetim vazifesi resmi polis tarafından yerine getirilecekti.³¹⁸ Ancak her ne kadar denetim yetkisi polise geçmiş de olsa, yapılan denetimler kapsamında karşılaşılan sorunlar ile ilgili yasal mevzuatta boşluklar bulunmaktaydı.

Umumhane ve fahişelerden şikâyetçi olanlar tarafından yazılan şikâyet dilekçelerinin çok sayıda örnekleri bulunmasına karşın ne Mutasarrıflıklar ne polis herhangi bir müdahalede bulunamıyordu. Çünkü umumhanelerin de diğer meskenler gibi dokunulmazlığı vardı ve Kanun-ı Ceza'ya aykırı bir fiil oluşmadığı müddetçe şikâyet edilen umumhaneler paçayı birkaç kuruş nakdi ceza ödeyerek kurtarıyorlardı.³¹⁹

Bu yasal boşluğun da giderilmesi maksadıyla, ahlak ve adab-ı umumiye-i İslamiye'ye aykırı hareket edenlerle fuhuş yapanlar hakkında yetmiş altı tarihli Emirname-i Sami'nin yetersiz kaldığı gerekçesiyle,³²⁰ bu gibiler hakkında uygulanmak üzere 1907 tarihli Polis Nizamnamesi ahkâmına da uygun olarak yeniden düzenlenmesi düşünülen Ceza Kanunu ile ilgili tasarıya çeşitli hükümler konulmuştur.³²¹ Bu doğrultuda, Meclis-i Mebusan'da gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde Kanun-i

³¹⁶ “Dersa’adet Teşkilât-ı Belediye Hakkında Kânûn-ı Muvakkat”, **İkinci Tertip Düstur**, C: 5, s. 37-39.

³¹⁷ Zafer Toprak (1993), “Belediye Zabıtası”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, C. 2, s. 147.

³¹⁸ Mustafa Gâlib (1338), **Fâhişeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiyye**, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet, s. 24-30.

³¹⁹ **BOA, DH. EUM. THR.** Dosya No: 47, Gömlek No: 36, Tarih: 21 Şaban 1328 – 15 Ağustos 1326 – 28 Ağustos 1910.

³²⁰ **BOA DH.MKT.** Dosya No: 579, Gömlek No: 6, Tarih: 12 Cemaziyelahir 1320 / 3 Eylül 1318 / 16 Eylül 1902.

³²¹ **BOA. DH. İD.** Dosya No: 89, Gömlek No: 2, Tarih: 7 Rebiülevvel 1329 – 23 Şubat 1326 – 8 Mart 1911.

Ceza'nın 99, 197, 201, 202 ve 206'ncı maddelerinde 4 Haziran 1911 tarihinde bazı düzlemeler yapılmıştır.³²² Bunun yanı sıra 99'uncu maddeyle ilgili olarak, bu maddenin tatbiki hakkında 10 Eylül 1911'de bir irâde-i seniye³²³ ve 11 Mart 1912 tarihinde de bir kararname³²⁴ yayınlanmıştır. Böylelikle polisin, fuhuşun önlenmesi ve umumhanelerin denetlenmesi ile ilgili görev ve yetkileri de tanımlamıştır.³²⁵

Bu düzenlemeler de dâhil olduktan sonra Zabıta-i Ahlâkiyye ile bu sahada vazifeli olan memurların görev ve yetkileri şu şekilde olmuştur: fahişeler, umumhane, otel pansiyon ve birleşme evlerinin durumu, yönetim biçimi ve sağlık koşullarına uyup uymadığı takip ve tespit etmek; belirlenmiş mahaller dışında fuhuş yapılmasına, genç erkek ve kızların fuhuşa tahrik ve teşvik edilmesine mani olmak; nerelerde, kimlerin ve kimler vasıtasıyla gizli fuhuş yapıldığını araştırmak ve tespit etmek; umumhane, otel, pansiyon ve birleşme evlerinde vesikasız fahişe çalıştırılıp çalıştırılmadığını tahkik etmek, tespiti halinde gerekli yasal işlemleri yapmak; fuhuşu alışkanlık ve geçim kaynağı haline getirdiği anlaşılan kadınlar hakkında gerekli araştırma ve soruşturmayı yaparak, doğruluğu halinde gerekli kanuni işlemlere esas teşkil etmek üzere tutanak düzenlemek ve ruhsatlı / resmi fuhuş mahallerinin gerekli denetimini yapmak.

Umumhaneler, pansiyonlar, buluşma yerleri ve hayat kadınlarının sıhhi ve idari işleriyle meşgul olmak üzere İstanbul Polis Müdürlüğü Ahlak Zabıtası Şubesi'nde bir memur ile Sıhhiye Heyeti Reisi görevliydi ve bu görevlilerin maiyetlerinde yeterli sayıda kâtip çalıştırılırdı. Fuhuş ile meşgul olanların ve kayıt ettirilmeden fuhuş yaptırılan hanelerin tahkiki ve meydana çıkarılması ile görevlendirilmek üzere İstanbul'da gerekli olan yerlerde ayrıca özel memurlar kullanılırdı. Ahlak Zabıtası olmayan yerlerde bu vazife polis memurları tarafından yapılırdı. Buluşma yerleri ancak müdürlükçe tayin edilen sivil memurlar tarafından teftiş edilebilirdi.³²⁶

³²² “28 Zî'l-hicce 1274 Tarihli Kânûn-ı Cezanın Bazı Mevâdını Mu'addel Kânun”, **Düstur**, II. Tertib, C. 3, s. 444, 552-554.;

³²³ “Alenen Nakz-I Siyam Edenler Hakkında Kânûn-ı Cezanın 99'uncu Maddesi 3'üncü Zeyli-i Ahgâmının Tatbiki Hakkında İrâde-İ Seniye”, **Düstur**, II. Tertib, C. 3, s. 735.

³²⁴ “Kanun-ı Cezanın 99'uncu Maddesinin 6 Cemâziye'l-Âhir1329 Tarihli 3'üncü Zeyli Mûcibince Riayet Edilmesi Lazım Gelen Bazı Kuva'ad Hakkında Kararnâme”, **Düstur**, II. Tertib, C. 4, s.311-313.

³²⁵ “Kanun-ı Cezanın 200'üncü Maddesinin 6 Cemâziye'l-Âhir1329 Tarihli Zeyline Mûzeyyel Fıkra İle 206'ncı Maddesine Mu'addel Kânûn-ı Muvakkat”, **Düstur**, II. Tertib, C. 5, s. 629-630.

³²⁶ Musa Ali, “Zabıta-ı Ahlakiye”, **Polis Mecmuası**, S. 128, Ağustos 1336, s. 479.; İmzasız, “Zabıta-ı Ahlakiye”, **Polis Mecmuası**, S. 130, Teşrin-i Evvel 1336, s. 401-403,

İstanbul'da Polis Genel Müdürlüğü ve gerekli görülen büyük şehirlerde en büyük polis amirince lüzumu kadar sivil memur tayin edilirdi. Bunlar yanlarında hüviyet ve resimlerinin bulunduğu birer cüzdan taşırldı. Sivil memurlar, idarece belirlenen mıntıkaların dışında fuhuş yapılan yerleri bu işten menetmek, genç kızları, çocukları ve namuslu kadınları iğfal ile fuhuşa teşvik edenler hakkında tetkikat yapmak, nerede ve kimlerin vasıtasıyla ve yardımıyla gizli fuhuş icra olunduğunu araştırıp bildirmekle vazifeliydiler.

Sivil memurlar umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinde kayıt edilmemiş vesikasız hayat kadınlarının çalıştırıldığını tespit ederlerse derhal o mahallin merkez memurluğuna bilgi vermeleri ve bir rapor tutarak müdüriyete sunmaları gerekirdi. Bir kadının fuhuşu “*i'tiyat ve sanat ittihaz ettiği*” anlaşılırsa sivil memurlar olabildiğince detaylı bir tahkikat yaparak o kadın hakkında vakalarını, günlerini, mahallerini, hüviyet ve ikametgâhları gibi çeşitli bilgileri içeren delilli bir rapor vermeye mecburdu. Bundan önce hiçbir teşebbüste bulunamazlardı.³²⁷ Şikâyetlere ve yanlış muamelelere meydan vermemek için tahkikatını gayet esaslı yapmaya ve edindiği malumatı hiç kimseye söylememeye mecburdu. Aksi hareket eden ve bu hususta müsamaha ve kötü niyeti görülen memurların şiddetle mesul tutulmaları gerekirdi.

Umumhaneler, pansiyonlar ve buluşma yerleri her zaman polis memurları tarafından teftiş edilebilirlerdi. Ancak teftişler, Komiser, Komiser Muavini ile Umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinin tabii olduğu merkez memuru, Serkomiseri veya bu husus için tayin ve tahsis edilen ve gerekli vesikaları taşıyan Ahlak Zabıtası memurları tarafından yapılırdı. Fakat kavga, imdat isteme, asayiş bozacak bir suçun meydana gelmesi veya polisçe aranan bir şahsın yakalanması hallerinde polis memurları usulü dışında da fuhuş mahallerine girebilmekteydiler.³²⁸

³²⁷ Musa Ali, **a.g.m.**, s. 479.; İmzasız, “Zabıta-ı Ahlakiye”, **Polis Mecmuası**, S. 130, Teşrin-i Evvel 1336, s. 401-403,

³²⁸ Ahlak zabıtası ve sivil memurların vazife ve salahiyetleri ile ilgili daha geniş bilgi almak için bkz. Musa Ali, “Zabıta-ı Ahlakiye”, **Polis Mecmuası**, S. 128, Ağustos 1336, s. 479.; İmzasız, “Zabıta-ı Ahlakiye”, **Polis Mecmuası**, S. 130, Teşrin-i Evvel 1336, s. 401-403,

II. Meşrutiyet döneminde, Ayrıca umumhaneler ve hayat kadınları ile ilgili ilk ayrıntılı mevzuat olan “*Emraz-ı Zühreviyenin Men’i Sirayeti Hakkında Nizamname*”³²⁹ ve “*Talimatname*”³³⁰ 18 Ekim 1915 tarihinde yayınlanmıştır.³³¹ Talimatname içerik itibarıyla iki konuyu düzenliyordu. Birincisi umumhaneler ve fahişeler hakkında uygulanacak yasal prosedür; İkincisi ise zührevi hastalıkların yayılmasına mani olmak üzere özel bir teşkilat kurulması ve bu teşkilatın İstanbul’da Polis Genel Müdürlüğüne, taşrada ise mahalli mülki makamlara bağlanmasıydı

Talimatnameye göre, fuhuş mahalleri umumhane, pansiyon ve buluşma yerleri olmak üzere üçe ayrılmıştı. İstanbul’da Suriçi, Beyoğlu ve Üsküdar bölgelerinde Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü tarafından ve taşrada ise mahalli en büyük polis amirliği tarafından ayrılan mıntıklardan başka yerlerde umumhane açılması yasaktı. Yasaklanan mahallerde mevcut olan umumhanelerin de polisçe tayin edilecek sürenin bitmesinden sonra kapatılması gerekiyordu. Belirlen bölgelerin dışında açılan umumhaneler derhal kapatılacaktı. Umumhaneler için tahsis edilen mıntıklar İstanbul’da Şehremaneti’ne ve taşralarda belediyelere bildirilecekti.

Fuhuş mahallerinin bulundukları kasabaya, muhite ve sınıflarına göre mıntıklar belirlenecek ve umumhaneler dört sınıfa, pansiyonlar iki sınıfa ayrılacaktı. Buluşma yerleri sınıflara ayrılmıyordu. İstanbul’da birinci ve ikinci sınıflar için aynı, üçüncü ve dördüncü sınıflar için ayrı ayrı sokaklarda olmak üzere mıntıklar tahsis olunacaktı. Pansiyonların sınıflara ayrılması noktasında ise içerisinde bulunan eşyalar ve banyoları kontrol edilerek ev sahibin durumu ve kimliği de dikkate alınacaktı. Bundan sonra pansiyonun tâbi olacağı sınıfın belirlenmesi meselesi Polis Müdürlüğü’nün takdirine kalıyordu. Birinci sınıf umumhanelerde ve pansiyonlarda müşterilerin ve hayat kadınlarının dinlenebilmeleri için bir salon, bir muayenehane odası ve birkaç tane banyo bulunması gerekiyordu. İkinci sınıf umumhanelerde hayat kadınlarının hanede muayene edildiği takdirde, bir muayenehane odası ve en az bir banyo bulundurulması lazımdı.

³²⁹ **Düştur**, 2. Tertip, C. 7, s. 769-770.

³³⁰ **Polis Mecmuası**, S. 66, Nisan 1332s. 66-68; **Polis Mecmuası**, S. 67, Nisan 1332s. 83-88; **Polis Mecmuası**, S. 68, Mayıs 1332s. 109-112.

³³¹ Kemal Yakut – Aydın Yetkin, (2011), “II. Meşrutiyet Dönemi’nde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi”, **KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S. 31, s. 275-307.

Umumhane açmak isteyen kişi evi temin ettikten sonra bir ay içinde dilekçe ile İstanbul'da Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne, taşrada ise en büyük polis amirine müracaat etmek zorundaydı. Umumhanenin birden fazla yetkilisi olduğun da ise her biri ilgili dilekçeyi imzalar ve böylelikle kanun ve uyarılara aykırı olarak meydana gelebilecek hareketlerden dolayı mesuliyeti kabul etmiş olurdu. Dilekçeye, umumhane açacak kişinin ismi ve şöhreti, yaşı, ikamet ve doğum yeri ile tâbiyeti, umumhane açılacak evin bulundu semt, mahalle, sokağı ve numarası, mülk sahibinin isim ve şöhreti, sanat mahali ve tabiiyeti yazılırdı. Umumhaneyi açacak olan şahsın ve umumhanede çalışacak hizmetçilerin ikişer tane resimleri ile mülk sahibinin, binanın umumhane olarak kullanılmasına müsaade ettiğini gösteren belge ve ilgili mahallin belediye tarafından tasdik edilmiş bir krokisinin dilekçeye eklenmiş olması gerekiyordu. Polis tarafından yapılacak tahkikat neticesinde, dilekçe sahibinin gerekli koşulları taşıdığı³³² ve binanın sıhhi ve fenni şartlara sahip olduğu tespit edildikten sonra dilekçe sahibine umumhane açabileceğine dair ruhsatname verilebilecekti.

Umumhane olarak kabul edilen pansiyonlar, namuslu ailelerin oturdukları hanelerin yanında veya karşısında açılmazdı. Ancak müracaat edilmesi halinde, polisçe idari düzene mahzuru olmayan otel gibi umumi müesseselerin arasında bulundurulmasına dikkat edilecek, aksi takdirde derhal kapatılacaktı. Ayrıca pansiyonlara dışarıdan geçici olarak fuhuş yapmak üzere kadın getirilemez ve kabul edilemezdi.³³³

Otellerin ve fuhuşa mahsus olmayan pansiyonların fuhuş mahalli olarak kullanılması uygun değildi. Bir otelde, sahibinin de haberi olduğu halde tekrarlanan surette fuhuş yapıldığı tespit edilirse men edilir ve umumhaneler hakkındaki kurallara tabi tutulması gerekirdi. Bir yerin buluşma mahalli olabilmesi için ise önceden polise müracaat edilerek izin alınması lazımdı. Buluşma yeri tesis ve idaresi de umumhane

³³² 25 yaşını doldurmamış kişiler, mahcurlar ve cinayet, hırsızlık, sahtekârlık, kalpazanlık, cinayet işleyenleri saklamak, suç işleyen birine yataklık yapmak, emniyeti suiistimal, dolandırıcılık, kadın ve erkek çocukları fuhuşa teşvik gibi cürümlerle mahkûm olup da ceza-i müddetlerini doldurdıkları tarihten itibaren 15 seneyi ikmal etmemiş olanlar ve polis tarafından idari sebeplerden ötürü umumhaneleri süresiz olarak kapatılıp da aradan 3 sene geçmeden tekrar açmak isteyenler umumhane açamazlar ve eğer açarlarsa men edilirlerdi. Umumhanesi polis tarafından kapatılarak bu işi yapması yasaklanan kişinin başka biri aracılığıyla bu işi yapmazdı. Bu suretle muvazaalı olarak umumhane idare eden şahıs da aynı şekilde bu işi yapmaktan men edilirdi.

³³³ Aykırı hareket edenler birinci defasında 3 gün, tekrarında ise 1 hafta müddetle kapatılacaktı.

veya pansiyon açmak ve idare etmek hususundaki hüküm ve kaidelere tabi idi ve ilgili hükümlere aykırı olarak açılan buluşma yerlerinin derhal kapatılması gerekirdi.

Umumhane sahibi hayat kadınlarıyla hizmetçilerden³³⁴ her birinin isim, şöhret, yaş, memleket, tâbiyetlerini ve daha önce nerelerde bulunduklarını tespit etmek ve nizamnamesine uygun olarak bir beyanname doldurmak zorundaydı. İlgili belgeyi imzaladıktan sonra ikişer tane fotoğraflarıyla birlikte bu kimselerin umumhaneye kabulünden itibaren 24 saat zarfında umumhanenin tâbi olduğu polis dairesine vermesi gerekiyordu. Buna ek olarak nüfus kâğıdı ve pasaportlarını da teslim ederek, karşılığında makbuz ve hüviyetlerine yapıştırılmak üzere bir tane fotoğraf alacaktı. Diğer evraklar ise gerek duyulduğu zaman polis dairesine verilmek üzere saklanırdı.³³⁵

Umumhane, pansiyon ve buluşma yeri sahipleri, 18 yaşından küçük olduğunu görünüşünden anladıkları gençleri, resmi kıyafeti üzerinde olan mektep talebelerini umumhaneye kabul edemezlerdi. Gençlerle mektep talebelerini kabul eden umumhaneler birinci defasında 15 gün, ikinci defasında 1 ay ve tekrarlanması halinde 1 sene müddetle kapatılacaktı.

Fuhuş mahalli sahiplerinin veya hayat kadınlarının yanında saklanan ve hükümetçe aranmakta olan mahkûm ve şüpheli şahısların derhâl polise bildirilmeleri gerekiyordu. Bu gibi şahısları tanıdığı halde sahipleri tarafından polis dairesine haber vermeyen umumhaneler, birinci defasında 10 gün, ikinci defasında 1 ay ve tekrarlanması halinde 1 seneden az olmamak şartıyla kapatılacaklardı.

Doğrudan veya bir aracı kullanarak namuslu bir kadın veya bakireyi iğfal ederek umumhaneye getirdiği veya hayat kadınlığı yapmaktan men edilen kadınları hanesine kabul ettiği tespit edilen umumhanene, pansiyon ve buluşma yeri sahip ve kiracıları birinci defasında 3 ay, ikinci defasında 1 sene ve tekrarında ise 3 sene müddetle işten el

³³⁴ Umumhane, pansiyon veya buluşma mahallerinde çalışacak olan hizmetçilerden erkeklerin 25, kadınların ise 20 yaşını doldurmuş olmaları şarttı. Aksi halde umumhaneden derhal çıkarılmaları ve çalıştırıldıkları umumhanenin 24 saat müddetle kapatılacaktı.

³³⁵ Bu hükümlere aykırı hareket ettikleri tespit edilen haneler birinci defasında 3 gün, ikinci defasında 15 gün ve üçüncü defasında 1 sene süreyle kapatılacaktı.

çektirilecek ve evler kapatılacaktı. Ayrıca haklarında kanuni takibat yapılacak ve fuhuş mahalli sahipleri, yabancı bir ülkenin vatandaşı iseler sınır dışı edileceklerdi.

Umumhane ve pansiyonlarda çalgı çalınabilir, ancak gece yarısından sonra dışarıdan gürültü işitilirse veya halkın huzurunu ve rahatını kaçırarak şekilde gürültü ve şamata olursa çalgı çalmak polisçe menedilecekti. Müşterilerin ve hayat kadınların bir birlerine karşı rekabetini tahrik edecek ve kavga çıkabilecek umumhanelerde çalgı çalınması yasaklanabilirdi. Umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinde her tür kumar oynatılması ve uyuşturucu madde kullanılması yasaktı. Bundan umumhane sahipleri sorumluydu. Kumar oynandığı veya uyuşturucu madde kullanıldığı tespit edilen haneler süresiz kapatılacaktı. İçki verilmesi konusu ise ceza kanunundaki ilgili hükümler dikkate alınmak suretiyle umumhane sahibine bırakılmıştı.³³⁶ Ancak umumhanesinde içki vermek isteyenlerin daha önce polise haber vermeleri ve ruhsat almaları gerekiyordu. Umumhanelerde satılan içkilerin fiyatının uygun bir seviyede olması lazımdı.

Fuhuşu bir meslek olarak icra eden kadınların kayıt altına alınması ve herhangi bir zührevi hastalık taşıyıp taşımadıklarının da tespit edilmesi gerekiyordu. Umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinde çalışan kadınlar, çalıştıkları evlerin tâbi olduğu sınıfa göre üç, dört veya beş günde bir muayene olmak zorundaydı. Muayene olan kadının sağlıklı oldu veya herhangi bir zührevi hastalıktan dolayı tedavi altına alınmış olan kadınların tamamen iyileştiklerine dair hüviyet cüzdanlarında işaret olmadıkça umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinde çalışmaları yasaktı.³³⁷ Hasta kadınların müşteriye çıkmalarına müsaade eden umumhane sahipleri hakkında Ceza Kanunu'nun 99'uncu Maddesi ve 3'üncü Zeyli uyarınca kanuni takibat başlatılacak ve mahkeme sonuna kadar ilgili umumhane ve pansiyon kapatılacaktı.³³⁸

³³⁶ Aykırı hareket edenlerin haneleri birinci defasında 1 ay, tekrarında ise 1 sene müddetle kapatılacaktı.

³³⁷ Bu hükme uygun hareket etmeyen umumhane, pansiyon veya buluşma yeri sahiplerinin, birinci defasında 1 ay, tekrarında ise 1 sene müddetle çalışmaları yasaklanır ve haneleri kapatılacaktı. Bkz. **Ek ...**, Madde. 62.

³³⁸ "Adap ve Ahlak-i Umumiyyeyi Muhafaza ve Temin ve İnzibat-ı Takrir ve Emraz-ı Sariyenin Tahribatını Tahdit Etmek üzere Kanun-ı Ceza'nın 99. Maddesi, 3. Zeyli", **Düstur**, 2. Tertip, C. 4, s. 311-312.

Umumhane ve buluşma yerlerinin sadece bir tane kapısı olmalıydı.³³⁹ Hayat kadınlarının, hiçbir zaman umumhanelerin kapı ve pencerelerinde oturmamaları ve müşteri çekmek için gelene geçene laf atamamaları gerekiyordu. Umumhanelerin sokağa bakan pencerelerinin alt tarafına parmaklık konulması lazımdı.³⁴⁰ Ayrıca birinci ve ikinci sınıf umumhanelerde pansiyon ve buluşma yerlerinde, müşterilerin kolaylıkla ulaşabilecekleri bir yerde olmak şartıyla telefon bulunması mecburi idi. Umumhane ve buluşma yerlerine ait hususlar bir nüshası mutlaka Türkçe olmak şartıyla çevretilerek umumhanenin salonuna veya divanhanesine fark edilebilecek bir yere asılacaktı. Umumhanelerin giriş kapısında, okunabilecek surette ve diğer evlerin numaralarından tamamen farklı ve büyük harflerle yazılmış, numaralarını gösteren bir levha bulunacaktı.³⁴¹

II. Meşrutiyet Dönemi'nde umumhanelerin tam olarak sayılarını veren istatistiki veriler bulunmamaktadır. Ancak İstanbul Belediyesi İstatistik Şubesi tarafından düzenlenen istatistik mecmuasında, İstanbul'da umumhane sayısının 1913 senesinde 310 olduğunu³⁴² ve 1914 senesinde ise bu sayının artarak 314' e yükselmiş olduğunu görmekteyiz.³⁴³

1920 yılında Sıhhiye Heyeti Müdürlüğü kayıtlarına göre ise İstanbul'da fuhuş yapılan 175 umumhane mevcuttu. İkiisi Pera'da, biri Galata'da olmak üzere, kentte başlıca üç genelev mahallesi vardı. Pera'daki Abanoz semti, Ziba semtinden üç kat daha büyüktü. Galata bölgesiyse, her ikisinin bileşiminden çok daha geniş bir alana yayılmıştı. Üsküdar'da, Bülbül Deresi'nde, bunlardan daha küçük başka bir mahalle ile kentin çeşitli yerlerinde pek çok başka evler mevcuttu. Pera ve Galata mahallelerindeki kayıtlı evler ve pansiyonlar Hristiyanlara ve Yahudilere, Üsküdar ve Kadıköy'dekiler

³³⁹ Umumhanenin birden fazla kapısı olduğu anlaşılırsa fazla kapılar kapatılmakla birlikte hane 1 hafta süreyle kapatılacaktı.

³⁴⁰ Bu hükme aykırı hareket eden umumhaneler birinci defasında 1 hafta, tekrarında ise 1 ay müddetle kapatılacaktı.

³⁴¹ **Polis Mecmuası**, S. 66, Nisan 1332s. 66-68; **Polis Mecmuası**, S. 67, Nisan 1332s. 83-88; **Polis Mecmuası**, S. 68, Mayıs 1332s. 109-112.

³⁴² "Umumhaneler", **1329 Senesi İstanbul Belediyesi İhsaiyat Mecmuası**, Matbaa-i Arşak Garoyan, İstanbul, 1330, s. 188.

³⁴³ "Umumhaneler", **1330 Senesi İstanbul Belediyesi İhsaiyat Mecmuası**, Matbaa-i Arşak Garoyan, İstanbul, 1331, s.196.

Müslümanlara aitti.³⁴⁴ İstanbul'daki umumhanelerin bulundukları mintikalar göre dağılımı şöyleydi:

Tablo 3.1. Umumhanelerin Semt ve Sahiplerinin Uyruklarına Göre Dağılımı

Umumhane Sahibinin Uyrugu	Abanoz	Ziba	Galta	Üsküdar	Kadıköy	TOPLAM
Rum	37	13	28	-	1	79
Ermeni	19	10	6	-	-	35
Yahudi	3	-	42	-	-	45
Mısırlı	-	-	-	-	1	1
Macar	-	-	1	-	-	1
Zenci	-	-	-	2	-	2
Boşnak	-	-	-	1	-	1
Türk	-	-	-	7	4	11
TOPLAM	59	23	77	10	6	175

Kaynak: Charles Trowbridge Riggs, “Yetişkinlerde Suç”, **İstanbul 1920**, (Der. Clarence Richard Johnson, Çev. Sönmez Tamer), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 306.

Abanoz semti içinde, Abanoz, Küçük Kasıcı, Kilit, Lale, Fıçı ve Karnavula sokakları yer almaktaydı. Ziba semti içinde, Ziba, Küçük Ziba, Paşa Bakkal ve Ananik sokakları bu tür evlerin bulunduğu yerlerdi. Galata bölgesi ise, Zürefa, Beyzade, Şerbethane, Karaoğlan, Badem, Şeftali, Oğlak ve Bülbül sokaklarını kapsamaktaydı. Üsküdar'daki bütün evler Bülbül Deresi'ndeydi. Kadıköy bölgesinde, Rıza Paşa'da dört, Yel Değirmeni ve Orta sokaklarında (Moda'da) birer umumhane mevcuttu. Ayrıca

³⁴⁴ Charles Trowbridge Riggs (1995), “Yetişkinlerde Suç”, **İstanbul 1920**, (Der. Clarence Richard Johnson, Çev. Sönmez Tamer), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 306.

İstanbul'un çeşitli mıntıklarında kayıt dışı olarak fuhuş yapılan 20-25 dolayında otel bulunuyordu.³⁴⁵

3. 2. 3. Fahişelerin İslahına Yönelik Yasal ve Sosyal Tedbirler

Umumhanelerle başa çıkmakta zorlanan yetkililer, bir yandan da fuhuş bataklığına sürüklenen kadınları bu hayattan kurtaracak tedbirler arıyorlardı. Fuhuşla mücadelede inzibati tedbirlerin geliştirilmesinin yanı sıra bir takım sosyal yardım ve meslek edindirmeye yönelik politikaların da geliştirilmesi konusunda çalışmaya başlayan İstanbul Polis Müdüriyeti, 11 Ocak 1910'da İstanbul'da kadro harici bırakılan işsiz memurlar ile serserilerin sayısının çok arttığını ve fuhuşun giderek yaygınlaştığını bildirerek, fuhuş bataklığına düşen kadınların kurtarılması için bir an önce ya bir iş mahallinin teşkilini veya daha kesin sonuçlar verecek önlemler alınmasını istemekteydi.³⁴⁶

Bu maksatla kısa zaman sonra, Zabıta-i Ahlakiyye'ye bağlı olarak faaliyet gösterecek bir polis sanat mektebi kurulması kararlaştırılmıştır. Bu sayede, fahişeler arasında fakirlik nedeniyle fuhuş bataklığına sürüklenen ve bu hayattan kurtulmak isteyen genç kadınlar için Kabataş'taki Ethem Paşa Köşkü mektep olarak kullanılmaya başlanılmış, okul için çok sayıda dikiş makinesi temin edilmiş ve her kadına emeğinin karşılığında belli bir miktar para da verilmiştir. Burada kadınlara terzilik ve temizlik dersleri verilerek bir meslek edinmeleri sağlanılıp, böylelikle de düşmüş kadınlara meşru kazanç yolları gösterilerek ıslah edilmeye çalışılmıştır.³⁴⁷

Polis sanat mektebinde yapılan ıslah faaliyeti olumlu sonuçlar doğurmuş ve bu uygulamanın daha da genişletilmesine çalışılmıştır. Bu maksatla 2 Nisan 1894 tarihli bir belgede de görüldüğü üzere, 1890'lı senelerden itibaren tamamı gelir seviyesi düşük

³⁴⁵ Riggs, **a.g.e.**, s. 306.; Kemal Yakut – Aydın Yetkin, (2011), "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi", **KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S. 31, s. 275-307.

³⁴⁶ **BOA, DH. MUİ**, Dosya No: 17, Gömlek No: 7, Tarih: 19 Muharrem 1328 – 18 Kânunusani 1325 – 31 Ocak 1910.

³⁴⁷ İhsan Birinci, "Ahlak Zabıtasının Tarihçesi", **Polis Emeklileri Polis Dergisi**, İstanbul, Yıl. 12, S. 161, s. 18.

kadın çalışanlardan oluşan devlete ait askeri dikimevleri örnek bir uygulama teşkil etmiştir.³⁴⁸

İstanbul Polis Müdürlüğü'nün bu konuda Emniyet Genel Müdürlüğüne 16 Ağustos 1910 tarihinde gönderdiği bir yazıda, kadınların fuhuşa sürüklenmesinin en önemli sebebinin fakirlik ve geçimlerini temin etme endişesi olduğu ifade edilmiş ve bazı düşmüş kadınların askeri dikimevlerinde istihdam edilmeleri halinde fakirlik yüzünden fuhuş yapmak zorunda kalanlarının namuslu bir hayat sürebilecekleri düşünülmüştür.³⁴⁹

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü, İstanbul Polis Müdüriyeti'nin bu teklifini olumlu karşılayarak, bu kadınların “*namuskârâne*” bir meslek sahibi olmalarının asayişin sağlanması noktasında da faydalı olacağını bildiren bir yazı ile 22 Ağustos 1910 tarihinde Harbiye Nezaretine başvurmuştur.³⁵⁰

Harbiye Nezareti ise 1 Eylül 1910 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğüne gönderdiği cevabi yazıda, dikiş dikmek için elbise ambarına müracaat eden kadınlara dikebilecekleri malzemelerin verildiği ve bu suretle kendilerine başvuran kadınların iaşelerini temin edebilmelerine daima yardımcı olunduğu ve hatta ileriki zamanlarda elbise ambarında çalışan kadınlara gıda yardımı da yapılacağı bildirilmiştir. Ancak Harbiye Nezareti bu cevabi yazısında ilginç bir de tespitte bulunarak, bu kadınların fuhuş yapmalarının sebebin zaruriyet ve fakirlik değil alışkanlık olduğunu da ileri sürmüştür.³⁵¹

Toplumsal bozuklukları gidermeyi amaçlayan bu gibi politikalar ve projeler zamanla ülke genelinde de yaygınlaşmaya başlamıştır. Örneğin, İstanbul'daki faaliyetlerin başlatılmasından sadece birkaç yıl sonra 1914 yılı Ocak ayında Kastamonu'da iki

³⁴⁸ BOA, MF. MKT. Dosya No: 199, Gömlek No: 22, Tarih: 16 Şaban 1311 – 10 Şubat 1309 – 22 Şubat 1894.

³⁴⁹ BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 48, Gömlek No: 36. Tarih: 25 Şaban 1328 – 19 Ağustos 1326 – 1 Eylül 1910.; bu belge ilk kez Yavuz Selim Karakışla tarafından yayınlanmıştır. Bkz.; Yavuz Selim Karakışla (2003), “Arşivden Bir Belge (49)”, **Toplumsal Tarih**, İletişim Yayınları, İstanbul, C. 19, S. 112, s. 98-101.

³⁵⁰ BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 48, Gömlek No: 36. Tarih: 25 Şaban 1328 – 19 Ağustos 1326 – 1 Eylül 1910.

³⁵¹ BOA, DH. EUM. THR. Dosya No: 48, Gömlek No: 36. Tarih: 25 Şaban 1328 – 19 Ağustos 1326 – 1 Eylül 1910.

fahişenin içinde bulundukları durumdan kurtulması amacıyla yola çıkılarak kadınların meslek edinerek çalışabilecekleri ve bu kadınlara din eğitiminin de verileceği bir iş evi açılması kararlaştırılmıştır. Kısa bir süre sonra fuhuş yapan kadınlar adaba aykırı davranışları ve halkı galeyana getiren hareketlerinden dolayı serseri sıfatıyla anılmaya başlanılmış, hemen hepsinin açılacak darüssınaalarda çalıştırılması ve kendilerine din eğitimi verilmesi de uygun görülerek, İstanbul ve Kastamonu’da yapılan uygulama tüm ülke için geçerli olacak şekilde genişletilmiş ve uzunca bir müddet devam ettirilmiştir.³⁵²

Fuhuşun yaygınlaşmasının arkasında yatan sebep sadece toplumsal ahlakta yaşanan çöküş değildi. 1908-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti’nin ardı sıra girdiği savaşlar nedeniyle zaten mevcut olan ekonomik sıkıntıların daha da derinleşerek şiddetlendiği ve bu durumun yoksulluğu, işsizliği, açlığı ve sefaleti daha da körüklediği bir ortamda; zaten eğitimsiz ve mesleksiz olan pek çok kadının tek dayanakları olan eşlerini, babalarını, ailelerini bir de savaşlarda kaybetmeleri karşısında çaresizce, hayatlarını idame ettirme ve ailelerinin iâşesini temin edebilme zarureti nedeniyle fuhuş bataklığına sürüklenenlerin sayısı da azımsanmayacak derecedeydi.

Bu nedenle, kadınların fuhuş bataklığına düşmelerini engellemek ve düşenleri kurtarmak maksadını güden sivil toplum örgütleri de kurulmaya başlanmıştı. Bunlardan en ünlüsü Ağustos 1916 yılında kurulan Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi’ydi. Osmanlı toplumunun savaş senelerinde karşılaştığı en büyük toplumsal problemlerden biri de savaşta şehit düşen askerlerin anneleri, karıları, kızları ve kız kardeşlerinin karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunlar olmuştur. Savaşta yaralanan, sakatlanan, şehit olan veya esir düşen askerlerin ailelelerine verilen çok düşük tutarlı şehit ve malul maaşlarının, yüksek enflasyon nedeniyle aşırı yükselen fiyatlar karşısında, bu asker ailelerinin hiçbir ihtiyacına yetmediği bilinmekteydi. Harbiye Nazırı Enver Paşa, zor durumdaki bu gibi kadınların başkalarına muhtaç olmamaları ve bütün ihtiyaçlarını

³⁵² Safiye Kıranlar (2013), **Savaş Yıllarında Türkiye’de Sosyal Yardım Faaliyetleri (1914-1923)**, TTK. Yayınları, Ankara, s. 45-46.

kendi emekleriyle temin edebilmelerine yol göstermek amacıyla Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi'ni kurdurtmuştur.³⁵³

Derneğin üç şubesi vardı ve bunlar Sultan Ahmet, Beyoğlu ve Üsküdar'da idi. Tanin Gazetesi 12 Ağustos 1916 tarihli nüshasında cemiyetin kuruluş haberini verirken, kadınların savaştan sonra o güne kadar düşünmeyecekleri işlerde çalıştıklarını yazıyordu.³⁵⁴ Ne yazık ki fuhuş da bunlardan birisiydi. Nitekim Hazrbiye Nezareti'nin gözetimi altında kurulan cemiyetin maksadın, kuruluş nizamnamesine göre bu gibi kadınlara iş bulup yeni istihdam alanları açmak ve “*kendilerini namuskârâne temin-i maişete alıştırarak*” himaye etmektir. Yetmiş beş bin lira sermaye ile kurulan bu cemiyetin maksad-ı teşkili, yetim ve kimsesiz kadınların maiyetlerini çalıştırmak ve sanat öğretmekle taht-ı temine imkân sağlamaktan ibaretti.³⁵⁵ Çalışmak isteyen kadınların başvurmaları için ilan verilince, Cemiyet'e bir buçuk ay içerisinde 14.000'den fazla kadın müracaat etmiştir.³⁵⁶

II. Meşrutiyet Dönemi'nde fahişe ve kötü yola düşen kadınların ıslahı amacıyla bu tür sosyal içerikli tedbir faaliyetlerinin yanı sıra, 18 Ekim 1915 tarihinde “*Emraz-ı Zühreviyenin Men'i Sirayeti Hakkında Nizamname*”³⁵⁷ ve “*Talimatname*”³⁵⁸ ile de yasal mevzuat da geliştirilmiştir.³⁵⁹

Talimatnameye göre, menfaat karşılığı devamlı bir suretle kendisini başkalarının zevklerine hasretmeyi sanat edinen ve çeşitli erkeklerle cinsel münasebette bulunan bir kadın “*fahişe*” olarak adlandırılmıştır. 18 yaşını bitirmeyen bir genç kızın, velisinin rızası olsa bile umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerine geçici suretle dahi olsa kabul

³⁵³ Yavuz Selim Karakışla (2015), **Eski Zamanlar Eski İnsanlar: Osmanlı Toplumsal Tarihi Üzerine Yazılar (1876-1926)**, Doğan Kitap, İstanbul, s. 230.

³⁵⁴ **Tanin**, 12 Ağustos 1916, S. 2772.

³⁵⁵ “Kadınları Çalıştırma Cemiyeti”, **İstanbul İhsaiyat Mecmuası**, Matbaa-i Arşak Garoyan, İstanbul 1335, s. 135.

³⁵⁶ Tülin Sümer (1968), “Türkiye’de İlk Defa Kurulan Kadınları Çalıştırma Derneği”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, C. 2, S.10, s. 59.

³⁵⁷ **Düstur**, 2. Tertip, C. 7, s. 769-770.

³⁵⁸ **Polis Mecmuası**, S. 66, Nisan 1332s. 66-68; **Polis Mecmuası**, S. 67, Nisan 1332s. 83-88; **Polis Mecmuası**, S. 68, Mayıs 1332s. 109-112.

³⁵⁹ Kemal Yakut – Aydın Yetkin, (2011), “II. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi”, **KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S. 31, s. 275-307.

edilmeleri yasaktı. 20 yaşından küçük olup icra-yı fuhuş eden genç kızlar, velisi tarafından istenildiği zaman derhal teslim edilmek zorundaydı.³⁶⁰

Öteden beri müşteri bulmak sanatını icra eden ve “*sürtük*” denilen fahişeler umumhanelerin bulunduğu mıntıkanın haricinde oturamazlardı. Umumhane, pansiyon ve buluşma yerlerinden başka yerlerde müşteri kabul etmeleri, sokak ve caddelerde müşteri aramak üzere dolaşmaları ve yollarda durarak beklemeleri yasaktı.³⁶¹ Umumi mahallerde, sokaklarda halkı rahatsız edecek tarzda hareketlerde bulunmaları ve gelene geçene sarkıntılıkta etmeleri, fuhuş yapmak maksadıyla çeşitli davranışlarda bulunarak müşteri davet etmeleri de men’ edilmişti.³⁶² Bunların bir umumhane veya pansiyonda çalışabilmeleri için kayıtlı olmaları ve bir hüviyet cüzdanı (vesika) almış olmaları gerekiyordu.³⁶³

Umumhane sahibi Emniyet Müdürlüğü’ne gerekli evrakları verdikten sonra evraklar Emniyet Müdürlüğü tarafından kontrol edilir ve vesika almak isteyen kadın yetkili bir muayenehanede doktor tarafından herhangi bir zührevi hastalık taşıyıp taşımadığı tespit edildikten sonra İstanbul’da Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü, taşralarda mahalli en büyük polis amiri tarafından fahişe olarak çalışmak isteyen kadınlara, isim, şöhrat ve fotoğrafının bulunduğu tasdikli bir hüviyet cüzdanı verilecekti. Bu kadınlar alacakları hüviyet cüzdanı için 5 kuruş vermeye mecburdu.

Hüviyet cüzdanı alıncaya kadar fahişeler ya çalışmayacaklar ya da muayenehaneye gönderileceklerdi.³⁶⁴ Hüviyet cüzdanları her fahişenin kaldığı odada en kolay görülebilecek bir yere asılmak zorundaydı ve aynı odada birden fazla kadın çalışıyorsa hepsinin cüzdanları duvara asılmış olmalıydı.³⁶⁵ Fahişeler, sokağa çıktıkları zaman hüviyet cüzdanını yanına almak zorundaydı. Hüviyetlerini yanı almadan başka

³⁶⁰ Buna aykırı hareket eden umumhane, pansiyon ve buluşma yerleri 2 sene süreyle kapatılırdı.

³⁶¹ Aykırı hareket eden kadınlar birinci defasında 1 ay, ikinci defasında 3 ay ve tekrarlanması halinde 1 sene süreyle çalışmaları yasaklanacaktı.

³⁶² Bu hükme aykırı hareket edenler cezalandırılırlar, yabancı iseler sınır dışı edileceklerdi.

³⁶³ Hüviyet cüzdanları 12 cm. eninde ve 16 cm. boyunda bir kitap şeklindeydi ve hepsi birden açılacak şekilde bütün bir kâğıttan ibaretti. Hayat kadınların cüzdana koyulan resimleri de dikkat çekecek ve cüzdanın bir sayfasını kaplayacak kadar büyük olması gerekiyordu.

³⁶⁴ Hüviyet cüzdanı olmayan kadınları kabul edenlerin evleri birinci defasında 10 gün, ikinci defasında 1 ay ve tekrarlanması halinde 1 sene kapatılacaktı.

³⁶⁵ Bu hükmün uygulamasından umumhane sahipleri sorumluydu ve bu hüküm uygulanmadığı takdirde birinci defasında 1 hafta, tekrarı halinde ise 15 gün süreyle evi kapatılacaktı.

yerlerde fuhuş yapan kadınların çalışmaları engellenecekti. Ayrıca yaşları müsait olan ve erkeklerle bir fahişe gibi münasebette bulunduğu tespit edilen umumhane sahibi, kiracıları ve çalışanları da fahişeler hakkında uygulanan hüküm ve muamelelere tâbi idiler.

Fahişeler evlerine dönmek, başka bir umumhaneye geçmek veya farklı bir bölgeye gitmek isterlerse bu hususta serbestti. Bulunduğu umumhaneyi terk etmek veya başka bir tarafa gitmek isteyen fahişe, önce polise müracaat ederek “*nakl-i mahall vesikası*” almak ve daha sonra umumhaneden ayrılmak zorundaydı. Umumhane sahibi, bu vesikayı görmeden kadının eşyasını veremez ve hesabını kesemezdi, ayrıca habersizce kaybolan fahişeleri 24 saat içerisinde polise bildirmeye de mecburdu.³⁶⁶ Ayrıca kadınların umumhanede kalmalarını sağlamak için borca sokulmaları veya diğer umumhanelere satılmaları da yasaktı.³⁶⁷

Bulaşıcı hastalıkların sirayetini önlemek için alınan tedbirlere, hastane ve muayene masraflarına katkıda bulunmak üzere bütün fuhuş mahallerinden sınıflarına göre aylık ücret alınacaktı. Buluşma yerleri sahip veya kiracıları ayda 10 lira ücret vermekle mükelleftiler. Üçüncü ve dördüncü sınıf umumhanelerde çalışan kadınlar mutlaka muayene edileceklerdi. Birinci ve ikinci sınıf hanelerde çalışıp, hanelerinde muayene olmak isteyenler ayrıca ayda 1 lira ödeyecekler, vermedikleri takdirde muayenehanelere gönderileceklerdi. Fuhuşu icra-yı meslek edinen kadınlarla ayrıca bir yerde başlı başına oturan fahişeler ise aylık 1 lira ücret vereceklerdi. Hanelerinde muayene edildikleri takdirde ayda 1 lira daha vermekle mükellef olacaklardı. Meydana gelecek ihtiyaç ve lüzum üzerine belirlenen mıntikalar dışında tahsis olunacak muayenehanelere gönderilen kadınlardan ayda 50 kuruştan 2 liraya kadar ücret alınacaktı.

Fuhuş mahallerinde çalışan kadınların ödemek zorunda oldukları aylık ücretlerin, umumhane, pansiyon ve buluşma yeri sahip veya kiracıları tarafından toplanıp, tahsilat için gelen görevli memura verilmesi gerekiyordu. Hane sahipleri,

³⁶⁶ İlgili hükme aykırı hareket eden umumhane birinci defasında 1 hafta ve tekrarında 15 gün kapatılacaktı.

³⁶⁷ Bu hükme aykırı hareket edenlerin evleri birinci defasında 1 ay, ikinci defasında 6 ay ve tekrarında 2 sene süreyle kapatılacaktı.

kiracıları veya fahişeler aylık ücreti peşin olarak aydan aya ödemedikleri takdirde geçici olarak işlerinden el çektirilecekler ve bu durumdan hane sahibi veya kiracıları sorumlu tutulacaktı.³⁶⁸

II. Meşrutiyet'in ilanından 1918 senesine kadar vesikalı olarak çalışan fahişelere dair herhangi bir istatistiki veri tespit olunamamakla birlikte, İstanbul Şehremaneti İstatistik Mecmuası'nda: "*Vesika ile icra-yı sanat eden fahişelerin mukadderi 3000'i mütecaviz olup bunlardan 400'e karibi izdivaç veya çeşitli sebeplerden ötürü terk-i sanat etmişlerdir. Vesikasız olarak makayd olmayan fahişelerin mukadderi büyükçe bir yekûn teşkil etmektedir. Makayd fahişeler milletleri üzerine taksim edilecek olur ise takribi 780'i Müslim, 800'ü mütecaviz Rum, 600'den ziyade Ermeni, 500 Musevi ve 700'den fazla ecnebi anasırı bulunmaktadır. Emraz-ı Zühreviye Hastanesinde, Nisan-Eylül ayları zarfında 7430 hasta tedavi edilmiş, bunların 3680'i frengili, mütebakisi belsoğukluğuna müptela oldukları elde edilen istatistiklerden anlaşılmaktadır. Bunların 3280'ini gayri Müslim anasır teşkil etmektedir. Müşahede edilen emraz ise pek muhtelifdir. Muayeneye tabii tutulanlar ile terk-i sanat edenlerin mukadder-i hakikisi bilinmemektedir.*"³⁶⁹ denilerek kesin rakamlar olmamakla birlikte hem 1920 senesinde vesikalı olarak çalışan fahişelerin sayısı hem de zührevi hastalıklara yakalananların miktarı verilmektedir.

³⁶⁸ **Polis Mecmuası**, S. 66, Nisan 1332s. 66-68; **Polis Mecmuası**, S. 67, Nisan 1332s. 83-88; **Polis Mecmuası**, S. 68, Mayıs 1332s. 109-112.

³⁶⁹ "Umumhaneler ve Emraz-ı Zühreviye Hastalıkları", **1335 Senesi İstanbul Belediyesi İhsaiyat Mecmuası**, Matbaa-i Osmani, İstanbul, 1337, s. 128.

Tablo 3. 2. 1920 Senesi Sıhhiye Kayıtlarına Göre Vesikalı Fahişelerin Sayısı

Dinlerine Göre	Kadıköy					
Fahişeler	Pera	Galata	Suriçi	Üsküdar	Belirsiz	TOPLAM
Hristiyan						
ve	714	643	1	9	-	1367
Yahudi						
Müslüman	56	-	134	168	446	804
TOPLAM	770	643	135	177	446	2171

Kaynak: Charles Trowbridge Riggs (1995), “*Yetişkinlerde Suç*”, **İstanbul 1920**, (Der. Clarence Richard Johnson, Çev. Sönmez Tamer), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 308.

1920 yılında Sıhhiye Heyeti’nin resmi verilerine göre İstanbul’da 2171 kayıtlı fahişe vardı. Ayrıca Sıhhiye Heyeti Müdürlüğü yapan İbrahim Asaf Bey, İstanbul’da gizli fuhuş yapanların da dâhil edilmesiyle birlikte bu sayının 4000-4500 civarında olduğunu söylemiştir.³⁷⁰

Tablo 3. 3. Uyruklarına Göre Hayat Kadınların Dağılımı.³⁷¹

Uyruk	Sayısı	Uyruk	Sayısı
Müsliman (Osmanlı)	774	Fransız	5
Rum (Osmanlı)	691	Sırp	5
Ermeni (Osmanlı)	194	Bulgar	5
Yahudi (Osmanlı)	124	Alman	3
Rus	171	Polonya	2
Yunan	90	Arap	2
Avusturya	23	Yugoslavya	1
Romanya	23	Amerika	1
İtalya	12	İran	?
TOPLAM	2126		

Kaynak: Mustafa Gâlib, **Fâhişeler Hayatı**, s. 73-74.

³⁷⁰ Riggs, **a.g.e.**, s. 308, 312.

³⁷¹ Mustafa Gâlib, **Fâhişeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiyye**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1338, s. 73-74.

Dersaadet Polis Mektebi Müdürü Mustafa Gâlib Bey'in, "*Fâhişeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiyye*" isimli eserinde yayınladığı bir resmi belgeye göre ise umumhanelerde kayıtlı olarak çalışan vesikalı kadınların sayısı 2126 olmakla birlikte gizli olarak fuhuş yaptığı düşünülen 979 kadın ise vesikasız olarak fahişelik yapmaktadır.³⁷² II. Meşrutiyet ve Mütareke Dönemlerine kıyasla, Cumhuriyetin ilanı sonrası fuhuşla etkin mücadele politikası neticesinde İstanbul'da vesikalı hayat kadını sayısı 1926 senesinde 869'a, 1927'de 793 düşmüş ve 1928 yılında bir önceki yıla nazaran bir miktar artış ile 860 rakamlarına gerilemiştir. Bunun yanı sıra gizli olarak fuhuş icra eden kadınların sayısı ise 500 civarında olarak tahmin edilmiştir.³⁷³

3. 2. 4. Fuhuş Piyasasının Aktörleri ve Umumhanelerde Yaşam

İnsanoğlu varolmaya başladığından beri çeşitli kisveler altında ortaya çıkmaya başlayan ve zamanla para karşılığı icra edilen bir meslek veyahut eski tabiri ile sanat halini alan fuhuş; zamanla kendine has özellik ve aktörlerinin de oluşmasıyla birlikte, talep ettikleri cinsel arzu ve istekler karşılığında para vermek isteyen alıcılarla, para karşılığında bedenlerini sunmak isteyen satıcıların buluştukları bir piyasaya, ticari bir faaliyete dönüşmüştür. Bu piyasanın başat aktörleri de tıpkı kendi varoluşlarına neden olan fuhuş gibi tarihi süreç içerisinde farklı isimler almalarına rağmen nihayetinde fahişe, mama ve müşterilerdir.

Fahişe, menfaat karşılığı devamlı bir suretle kendisini başkalarının zevklerine hasretmeyi sanat edinen ve çeşitli erkeklerle cinsel münasebette bulunan kadın olarak tanımlanmaktadır. Bu kadınlar, "*Âlûfte, Fahişe, Sermaye, Yosma, Metres*³⁷⁴ veya *Sürtük*" olarak adlandırılmıştır. Umumhanelerde çalışan kadınlar gerçek adları yerine "*Afet, Ceylan, Dilbaz, Gonca, Gülşen, Bülbül-efkende, Handan, Nazlı, Cilve kutusu ifaka, İşvebaz, Kamer, Benli Eda, Pembe, Cihan yandı Pesend, Feleknaz, Sevda, Seza,*

³⁷² Mustafa Gâlib, a.g.e., s. 74-75.

³⁷³ İmzasız, "*İstanbul'da Fuhuş Meselesi*", **Resimli Ay Mecmuası**, Mart 1928, S. 1, s. 21-23.; Kemal Yakut – Aydın Yetkin, (2011), "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi", **KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S. 31, s. 275-307.

³⁷⁴ Mehmed Rauf, "Metresler", **Servet-i Fünun**, Cilt: 19, Numara: 477, Sayfa: 131-134. Tarih: 20 Nisan 1316 / 3 Mayıs 1900.

*Suzide, Sivekâr, Kartopu Şöhret, Gümüş gerdan Ülfet, Candayanmaz Zisan, Kaymak tabağı Servet, Ziyet, Dilaşub, Dilber ve Elmas” gibi takma isimler kullanmıştır.*³⁷⁵

Umumhanelerde çalışan hayat kadınları genellikle 18’inden 28-30’una kadar icra-yı fuhuş ederlerdi. Beyoğlu’ndaki barlarda 12 -13 yaşından itibaren fuhuş bataklığına sürüklenmiş vesikasız kız çocuklarının çalıştırıldığı da oluyordu.³⁷⁶ Hatta I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında İstanbul’da bulunan bir Emraz-ı Zühreviye Hastanesi’nde, savaş sırasında ailelerini kaybeden ve fuhuş sırasında kaptıkları hastalıklar nedeniyle tedavi gören 14-15 yaşında kızların da olduğu bildirilmiştir.³⁷⁷

Osmanlı’nın son dönemine tanıklık edenlerin hatıratları, çeşitli basın organlarında çıkan metinler ve bazen de arşivde rastgelinen belgeler incelendiğinde, fuhuş bataklığına sürüklenen kadınların, kimi zaman hizmetçik yaptığı hanede istismar edilmesiyle, savaş sırasında eşlerinin şehit düşmesi sonucu sahipsiz kalmalarıyla, öksüz veya yetim iken fuhuş simsarlarının eline düşmeleriyle ya da uluslararası kadın ticareti yapanlar tarafından ülkelerinden zorla veya kandırarak kaçırılmalarıyla kimi zaman da ahlâki değerleri bozuk arkadaş çevresi ve cehalet gibi nedenlerle bu yola girdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim dönemin fuhuş hayatı ve fahişelerini eserinde konu edinen Mustafa Remzi Bey, bu gibi kadınlar için “*Günahsız Fahişe*” tabirini kullanmıştır.³⁷⁸

I. Dünya Savaşı sırasında Emraz-ı zühreviye hastanesinde tedavi gören bir kadının hikâyesi, askerdeki eşi şehit düştükten sonra şöyle gelişmiştir: İsmi Mediha olan bu kadın harp sırasında eşi şehit düştükten sonra, bir somon ekmeğin 20 kuruş olduğu bir dönemde devletin verdiği 180 kuruş şehit maaşı ile geçinemediği için ailesine sığınmış ancak sırtına yük olduğu gerekçesiyle üvey babası tarafından evden kovulmuştur. Açlık nedeniyle bir gün ne yaptığını bilemez bir vaziyette iken fuhuş tuzağına düşmüştür.³⁷⁹ Aynı hastanede tedavi görmekte olan 15 yaşında sarı saçlı genç

³⁷⁵ Abdülaziz Bey, **a.g.e.**, s. 331-332.; Detaylı bilgi için Bkz.; Refi Cevad Ulunay, **Eski İstanbul Yosmaları**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017.

³⁷⁶ Mustafa Galib, **Fahişeler Hayatı**, s. 11-12.

³⁷⁷ C. N. F., **a.g.m.**, s. 2971-2973; İmzasız, “İstanbul’da Fuhuş Meselesi”, **Resimli Ay Mecmuası**, Mart 1928, S. 1, s. 21-23.; Riggs, **a.g.m.**, s. 309.

³⁷⁸ Mustafa Remzi (1341), **Günahsız Fahişe**, Suhulet Matbaası, İstanbul, s. 2-3.

³⁷⁹ C. N. F (2005). **İstanbul’da Neler Gördüm**, Şehir Yayınları, Çeviren: İskender Fahrettin Sertelli, İstanbul, s. 33-34.

bir kız olan Dora ise, kimsesiz kalmasıyla fuhuş batağına sürüklenmiştir. Dora 13 yaşında iken, harp sırasında ailesini kaybedince başka bir ailenin yanına sığımıştır. Ancak her nasılsa bir kadın tacirinin eline düşmüş ve kızı ganimet gibi gören kadın tellalı, onu harp zenginlerinden birinin kucağına atıvermiştir. Harp zengini frengili olduğu için hastalığı bu masum kıza da bulaştırmıştır. Fakat bir yıl sonra bu frengili harp zengini ölünce, Dora da sonunda emraz-ı zühreviye hastanesine düşmüştür.³⁸⁰

Fuhuş sektörüne sermaye sağlayan diğer bir durum ise “*Cariye, Halayık, Odalık*,³⁸¹ *Besleme, Evlatlık, Dadı, Mürebbiye*” gibi çeşitli isimler altında konaklarda ve zengin evlerinde çalıştırılmak amacıyla işe alınan hizmetçilerdir. Bu konuda Mustafa Galib’in tespitleri sistemin nasıl işlediğini gayet açık surette tasvir etmektedir: Bunlar konaklarda ve hanelerde hizmetçi olarak çalışmak için gelmişler ve pek çoğu cehaletlerinin kurbanı olarak iffet ve namuslarını kaybetmek suretiyle umumi hayata karışmışlardır. Konak veya hanenin küçük beyi tarafından baştan çıkarılan bu kızlar, iffet ve namusunu kaybettikten sonra haneden kovulur veyahut kendleri kaçarlar. Zaten cahil ve yol bilmez halde olan bu biçareler çok kısa bir süre zarfında aynı muhitte bulunan fahişelere iyi bir sermaye olur.³⁸²

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra hizmetçilğin fuhuş sektöründeki yeri de profesyonel bir işleyiş tarzına bürünmüştür. Nitekim bu dönemde “*Hizmetçi İdarehaneleri*” adı altında çeşitli hizmetçi, arabacı, dadı, mürebbiye ve muallime bulma ajansları kurulmuştur. Zamanla işleri bozulmaya başlayan idarehane sahipleri de “*hizmetçi, dadı, mürebbiye*” kisvesi altında kadın ticaretine başlamıştır.³⁸³

Bunun yanı sıra tıpkı Hizmetçi idarehanelerinde olduğu gibi bazı kadın terzihaneleri de zamanla işi daha ileri götürerek fuhuş aracılığı yapmaya da başlamıştır. Bu amaçla kadınlar yüksek meblağ ve faiz oranları ile borça sokulmuştur. Öncelikle

³⁸⁰ C. N. F. (İngiliz Müsteşarlığı Çalışanı), “İstanbul’da Fuhuş”, **İctihad Mecmuası**, (), Teşrin-i Sani 1922, C. 4, S. 141, s. 2971-2973.

³⁸¹ Sermet Muhtar Alus, “Eski Esirci Evleri ve Bu Evlerde Bulunan Muhtelif Çeşit Esirler”, **30 Sene Evvel İstanbul: 1900’lü Yılların Başlarında Şehir Hayatı**, Hazırlayan: Faruk İlkan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, 236-240.

³⁸² Mustafa Galib, **Fahişeler Hayatı**, s. 8-9.

³⁸³ Yavuz Selim Karakışla (2015), **Eski Hayatlar Eski Hatıralar: Osmanlı İmparatorluğu’nda Belgelerle Gündelik Hayat (1760-1923)**, Doğan Kitap, İstanbul, s. 349-353.

elbiseler veresiye dikilmeye başlanmış ve dikilecek elbise için gerekli olan kumaşlar terzilerin anlaşmalı olduğu mağazalardan kadınlara kredi açtırılarak almaları sağlanmıştır. Böylece derin bir borç batağına saplanan kadınlar zamanla bu borçları ödeyemeyecek hale gelip taksitleri aksatmaya başlayınca, borçlarına karşılık yüksek faiz oranları işletilmeye başlanmıştır. Bazı terzihaneler tarafından kurgulanan bu tuzak, borçlarını ödeyemeyen bazı kadın müşterilerin, yine terziler ve randevu evi olarak kullanılan bazı paravan terzihaneler aracılığıyla kötü yola düşmesi, bazı erkek müşterilere pazarlanmasıyla sonuçlanmıştır.³⁸⁴

Bu dönemlerde fuhuş piyasasına sermaye sağlayan diğer bir kaynak ise “uluslararası kadın ticareti” olmuştur. Özellikle 1800’lü yılların sonu ile 1900’lü yılların başlarında kadın ticareti ve fuhuş, uluslararası bir sorun halini almıştır. Osmanlı Devleti de uluslararası bu sorunu yaşayan ülkelerden birisiydi. Öyle ki, 1892 yılında beyaz kadın ticareti ile meşgul olan yirmi yedi fuhuş tacirinin Galiçya’da yargılanması olayı bunu açıkça göstermektedir. Yargılananların bir kısmını, Osmanlı topraklarında yakalanarak Galiçya’ya iade edilenler oluşturmaktaydı. Bu fuhuş çetesi Galiçya ve Bukoniva’yı dolaşıp genç kızları kandırarak veya zorla İstanbul’a getiriyor, Beyoğlu, Pera ve Galata’daki umumhanelerde pazarlıyorlardı.³⁸⁵

Kadın satıcıları gerek İstanbul’dan transit geçen, gerekse Osmanlı tebaasından olan genç kızları kandırarak veya zorla fuhuş bataklığına çekerek sermaye yapmaya çalışıyorlardı. Yurtdışından özellikle de doğu Avrupa ülkelerinden getirdikleri kızları İstanbul’daki umumhanelerde pazarlıyorlardı.³⁸⁶ Hatta Osmanlı tebaasından olmayan bu gibi kadınlar, Osmanlı tebaasından olan bir şahısla evlendirilerek veya evlenmiş gibi gösterilerek tezkere-i Osmani almaları sağlanıyor ve umumhanelerde rahat bir şekilde çalışabilmelerinin önü açılıyordu.³⁸⁷ Hatta İstanbul’da kadın ve kızları kandırarak yurtdışına satanlar bile vardı.³⁸⁸ İstanbul aynı zamanda kadın tacirleri için İskenderiye, Kahire, Port Said, Bombay, Singapur ve Saigon gibi Doğu’nun fuhuş merkezi sayılan

³⁸⁴ Yavuz Selim Karakışla (2014), **Osmanlı Hanımları ve Kadın Terzileri (1869-1923)**, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, s. 14-17, 90.; Brendan Freely-John Freely (2017), **Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Biyografi**, Çeviren: Yelda Türedi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 69.

³⁸⁵ Bristow, **a.g.e.**, s. 73-74.

³⁸⁶ **BOA, DH. EUM. THR.** Dosya No: 1, Gömlek No: 34, Tarih: 19/ Ş/1327.

³⁸⁷ **BOA, DH. MKT.** Dosya No:818. Gömlek No:62. Tarih: 20/Za/1321.

³⁸⁸ **BOA, DH. EUM. THR.** Dosya No: 20, Gömlek No: 16, Tarih: 12/C/1329.

bölgelerine gönderilecek kızların kısa süreyle bekletildikleri bir liman vazifesi de görüyordu.³⁸⁹

Zaten kozmopolit bir yapı ihtiva eden İstanbul fuhuş piyasasına yeni sermayelerinin katılmasına 1917 Ekim’inde Rusya’da meydana gelen Bolşevik devrimi de etki etmiştir. 1917 yılında yaşanan devrimle birlikte Çarlık idaresinin dağılmasıyla Rusya’dan kaçıp İstanbul’a sığınan Beyaz Ruslar ve devrim kaçakları da kısa bir süre sonra İstanbul’da bulunan gerek içkili yerlerin gerekse umumhanelerin yeni sermayeleri olmaya başlamışlardır. Resmi istatistiklere göre mütareke ve işgal dönemi boyunca umumhanelerde 171 Rus kadını vesikalı olarak fahişelik yapmıştır. 1922’de Ahlak Zabıtası tarafından hazırlanan istatistikte ise İstanbul’da bulunan 2754 fahişeden 176’sı Rus’dur. İstanbulluların “haraşo” lakabını taktığı bu Rus göçmeni kız ve kadınlar uzunca bir müddet İstanbul eğlence hayatının gözdeleleri olarak kalmıştır.³⁹⁰

Böylesine düşmüş kadınların hayat ve vücutları “*umumhaneci, pezevenk müşteri, dost, sevdalı ve belalı*” gibi isimler altında anılan kişiler arasında taksim edilmiştir. Bu kadınların üzerinden ceplerini doldurma heveslisi olan kadın simsarları ise “*Esnaf-ı Zengâhbegân, Muhabbet Tellalı, Gönül Postacısı, Dert Ortağı, Sırdaş, Vasıta, Delil-i Uşşak, Çaç, Hevenkçi ve Pezevenk*” olarak adlandırılmışlardır.³⁹¹ Umumhane sahibi kadınlar “*Mama veya Anne*” olarak isimlendirilirlerken umumhane sahibinin yanında çalışan kadınlar ise “*Teyze veya Abla*” olarak çağrılmıştır.³⁹²

“*Macuncu'daki Fitnat'ın evi, Şekerci sokağındaki Kaymaktabağı'nın evi, Karagümrük'teki Benli Hürmüz'ün mekânı, Fatih'teki Mumcu Ahmet'in evi, Sena yokuşundaki Altıparmak İfakat'ın evi, Karakaş'ın umumhânesi, Edirnekapısı'ndaki Şaziye'nin evi, Tekirsaray'ındaki Sırım Safînaz'ın evi, Salkımsöğütteki Karakaş Dudu'nun evi, Bursalı Sürpik'in evi, Çiçekçi Sokağı'ndaki Kürt Şahin'in, Samatyalı*

³⁸⁹ Bristow, **a.g.e.**, s. 77-78, 182

³⁹⁰ Paul Dumont (1997), “*Beyaz Yıllar*”, **İstanbul 1914-1923**, (Derleyen: Stefanos Yerasimos), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 185.; Jak Deleon (2008), **Beyoğlu’nda Beyaz Ruslar**, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 15.; Bülent Bakar (2015), **Beyaz Ruslar: Esir Şehrin Misafirleri**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, s. 215-216.; Svetlana Uturgauri (2015), **Boğaz’daki Beyaz Ruslar (1919-1929)**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, s. 159-160.

³⁹¹ Abdülaziz Bey, **a.g.e.**, s. 333; Koçu, **a.g.m.**, s. 15.

³⁹² İmzasız, “İstanbul’da Fuhuş Meselesi”, **Resimli Ay Mecmuası**, Mart 1928, S. 1, s. 21-23.

Uskuk'un, Deli Despina'nın, Çopur Olga'nın, Kel Peruz'un ve Pepron'un umumhâneleri, Çiçekçi Sokağı'ndaki Kara Amber evi, Langa'da Paçası Boklu Fatmanınkiler” bu dönemin belli başlı umumhane ve umumhanecileridir.³⁹³

Umumhane sahibi ile hayat kadını arasında iki türlü anlaşma şekli vardı. İlki “*bütün cep parası*” diğeri ise “*yarım cep parası*” tabir olunurdu. Birincisi ve en yaygın olanı hayat kadının icra-yı mesaisi neticesinde kazandığı paranın hepsini umumhane sahibine vermesi –bahşiş ve hediye müstesnadır- ve bunun karşılığında bütün ihtiyacının –yemeleri, içmeleri, tütün, elbise, hamam ve hastane paraları- umumhane sahibi tarafından temin edilmesi idi. Umumhanelerin asıl “*sermayeleri*” olarak bunlar görülüyordu. İkincisin de ise; fahişe kazandığı paradan ihtiyaçlarını karşılayacak miktarına tekabül eden kısmını kendisi alır, geri kalan kısmını umumhane sahibine verirdi. Bu durumda şahsına ait bütün masraflarını kendisi karşılamak zorundaydı. Bunlara evlerden yemek verilmezdi şayet evden yiyip içmek isterlerse haftalık olarak yaklaşık dört lira ödeme yapmak zorundaydılar. Hastaneye düştükleri zaman ise kendi kendilerine bakmak durumundaydılar. Ancak bu tür çalışma tarzı pek tercih edilmiyordu. Çünkü hayat kadınları müşteri bulamadıkları zaman aç kalma tehlikesiyle karşılaşıyorlardı.³⁹⁴

Galata'da bulunan üçüncü ve dördüncü sınıf umumhanelerde vizite ücreti beş ila yirmi kuruş arasında değişmekteydi. Gece kalıp sabahlamak ise bir lira idi.³⁹⁵ İşgal senelerinde ise Galata'daki umumhanelerde vizite ücreti on beş kuruşa yükselmişti. Beyoğlu ve Şişli'de zenginlerin devam ettikleri birinci ve ikinci sınıf fuhuş mahallerinde ise vizite ücretleri beş ila on lira arasında değişmekteydi.³⁹⁶

Müşteri parası karşılığında geçici olarak hayat kadınıyla münasebette bulunan kişidir ve bu münasebet genellikle tek seferliktir. Dost ile fahişe arasında uzun süreden beri süre gelen bir ilişki mevcuttur. Dost sermayenin adeta kocası mevkiindedir ve

³⁹³ Sermet Muhtar Alus (1999), **Onikiler**, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 49, 186-188, 192-194.

³⁹⁴ Ahmet Kemal Üçok (2002), **Görüp İştiklerim**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, s. 291.; Detaylı bilgi için Bkz.; Refi Cevad Ulunay, **Eski İstanbul Yosmaları**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017.

³⁹⁵ İhsan Birinci (1981), “*Eski İstanbul Batakhaneleri*”, **Yıllarboyu Tarih Dergisi**, S. 3, s. 36.; Üçok, **a.g.e.**, s.290-291.

³⁹⁶ Riggs, **a.g.m.**, s. 309.

bazen önemli fedakârlıklarda bulunurdu. Fahişe onu haftada bir akşam, umumiyetle muayene ve hamam günlerinde kabul eder ve bu günde müşteriye çıkmazdı.³⁹⁷

“*Dost*” olarak tabir olunanalar, genellikle İstanbul’un yüksek tabakasına mensup kişileri idi ve fahişenin her müşkülüne koşar ve hastalandığına ona bakardı. “*Sevdalı*” tabir olunanalar, fahişeye tutulmuş, yani âşık olmuş az akıllı ve bol paralı, genellikle taşradan gelme esnaf zümresinden şahıslardı. Fahişenin muayyen faaliyetinin dışındaki kazancını bu zavallı temin ederdi. Hayat kadını sevdalıdan fazla para koparmak için genellikle ona kötü davranırdı. Yoksa hayat kadınının hisleri de ona karşılık verebilirdi. Bu yüzden sevdalıya da diğer müşterilere olduğu kadar yakınlık duyardı. “*Belalı*” ise sevdalının aksiydi. Aralarında taraflı bir aşk olmadığı halde genellikle eski münasebetlere istinaden fahişeye musallat olur, ondan para sızdırmaya çalışır, bazen de onu müdafaa ederdi. Belalının en büyük tehdidi ustura ile kadının yüzünü kesmekti.³⁹⁸

Umumhanelere sadece alt ve orta sınıf mensubu kişiler gitmiyordu.³⁹⁹ Buralara yolu düşenler arasında zamanının en büyük devlet adamları ve mabeyn zümresi de vardı. Hatta umumhanelere devam edenlerin arasında bazı Şehzadeler de bulunmaktaydı⁴⁰⁰

Fahişeler mangalla ısıtılmaya çalışılan soğuk odalarda oturur ve pis yataklarda yatarlardı.⁴⁰¹ Umumhane sakinleri alçak tabure, sandık veya sedirlerde veya önü tel örgüyle kapalı ve sokağa bakan 50 ilâ 60 cm eninde küçük bir bölümde otururdu. Bazılarında küçük pencereler vardı. Bu tel örgülerin kızların sokaktaki erkekler tarafından ellenmelerini engelleyecek ancak kızların gelip geçenlere seslenmelerine ve müşteri çekmelerine izin verecek şekilde konuldukları aşikârdı. Gündüz vakitlerinde işin olmadığı ve sokakların erkeklerle dolup taşmadığı saatlerde umumhanelerin bulunduğu mıntıkaların hali çok daha kötüydü. Bazı fahişeler kapılarda duruyor veya yarı çıplak bir vaziyette odalarda geziyorlardı. Diğerleri az çok giyinik olup sokaklarda

³⁹⁷ İmzasız, “İstanbul’da Fuhuş Meselesi”, **Resimli Ay Mecmuası**, Mart 1928, S. 1, s. 21-23.

³⁹⁸ Belalı takımından sayılan kişiler hakkında daha fazla bilgi almak için bkz. Abdülaziz Bey, **a.g.e.**, s. 335-336.; Sermet Muhtar Alus (1999), **Onikiler**, İletişim Yayınları, İstanbul.; Refi Cevad Ulunay (2017), **Sayı Fırtınalar: Eski İstanbul Kabadayıları**, Alfa Yayınları, İstanbul.

³⁹⁹ Mustafa Remzi, **a.g.e.**, 17-23.

⁴⁰⁰ Uzer, **a.g.e.**, s. 328-329.

⁴⁰¹ Brendan Freely-John Freely, **a.g.e.**, s.

dolaşırlar ve diğer evleri ziyaret ederdi. Yemek zamanları ise düzensizdi ve yedikleri yemekler genellikle kötü ve basit şeylerdi. Aralarında peynir, zeytin, pilav ve ekmekten fazla bir şey yiyebilenler pek azdı. Yüzleri boyalı ve pudralıydı ancak gözlerindeki yorgun bakış saklanamayacak vaziyetteydi.⁴⁰²

Fuhuş ve zina söz konusu olduğunda tarih boyunca hep kadın daha fazla suçlanmış ve ilk ceza verilen olmuştur.⁴⁰³ II. Meşrutiyet Dönemi'nde bu durum, *“Bizim memlekette namus, ahlâk, edep ve iffet telakkileri, mateessüf yalnız fuhşîyyat ve aliy-ül talak gayri meşru münasebet dairesinde tutulur. Bir heyet-i içtimaiyeyi zinde, faal ve cevval bulunduracak ve tutacak olan bütün esasat-ı ahlâkiyenin kadın ve erkekte edep yeri ve avret yeri denilen uzva istinâd ettiği ve sanki başka istinâd-ı ahlâki olmadığı zannedilir”*⁴⁰⁴ denilerek eleştirilmiş ve toplumsal ahlakı meydana getiren diğer alanlara da ihtimam gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak Osmanlı son döneminin kendine has ve kaotik ortamında bu hedef tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, umumhanelerde çalışan veya fuhuşu gizli olarak icra eden kadınların büyük bir kısmı açıklamaya çalıştığımız nedenler de dâhil pek çok sebepten fuhuş bakatlığına sürüklenmiş kişilerden oluşmaktaydı. Onları düşükleri bu bataklık içinde yetiştirip bir fahişe haline getiren, onları zamparalarla, kabadayılarla, belalılarıyla ve parası bol mirasyedilerle buluşturan evler ve ev sahipleri idi. Bu evler sayesinde bazen sıradan bekâr bir erkek, kaçamak yapmak isteyen evli bir adam bazense dömeninin belalılarından, kabadayılarında olan kişiler veya devletin yüksek mertebelerinde bulunan şahıslar gönüllerince eğlenirlerdi. Fahişeleri, umumhaneleri, hane sahipleri, müşterileri, âlemleri, kadın erkek ilişkileriyle farklı ve bir o kadar da üzücü bir görünüme sahip olan fuhuş sektörü, aktörleri, yaşam biçimi, olaylarıyla son dönem Osmanlı sosyal hayatının ve toplumsal ahlâkın farklı bir yönünü yansıtmaktadır.

⁴⁰² Samuel Cohen (1914), **Yahudi Kadın ve Kız Çocuklarını Koruma Cemiyeti Adına İstanbul'da Yapılan Bir Soruşturma Raporu**, Londra.; İmzasız, “İstanbul'da Fuhuş Meselesi”, **Resimli Ay Mecmuası**, Mart 1928, S. 1, s. 21-23.

⁴⁰³ İsmail Acar (2002), “Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, C. 10, s. 87.

⁴⁰⁴ İmzasız, “Fuhşîyyat”, **Serveti Fünun**, 22 Ağustos 1334, S. 1409, s. 75.

3. 2. 5. Fuhuşla Uluslararası Mücadele ve Osmanlı Devleti

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra fahişelerin devlet tarafından kontrol altında tutulmasına karşı mücadele için birçok Avrupa ülkesinde toplumsal ahlakın gözetilmediği gerekçesiyle bir takım hareketler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde "*kölelik karşıtı*" olarak nitelendirilen hareketlerin asıl amacı ise fahişeleri bulaşıcı hastalıklara neden olan bedenler olarak hedef alan, bu yüzden onları tıbbi muayene ve eğer hastaysalar tedaviye zorlayan, ancak müşterileri koruyan, "*muayene sisteminin*" kaldırılması olmuştur.⁴⁰⁵

Fuhuşun devlet tarafından düzenlenmesine karşı feministler, evanjelik protestanlar ve sosyalistler tarafından oluşturulan koalisyon hareketinin dışında, 1898/1899 senesi dolaylarında, öncelikle "*uluslararası kadın ticareti*" üzerine odaklanan yeni bir uluslararası örgüt, "*Beyaz Köle Ticaretinin Önlenmesi Cemiyeti (Association Pour la Repression de la Traite des Blanches)*" kurulmuştur. Bu örgütün kurulmasıyla beraber, fahişelik hakkındaki eski düşüncelerin yerini, kademeli bir şekilde ve anlamlı bir siyasi ve sosyal kavram olarak "*beyaz köle*" tabiri almıştır.⁴⁰⁶

Yani 19. yüzyılın sonlarına doğru, fuhuş ve fahişelikle mücadelenin odak noktası ilk başlarda kadınların yerel ticareti iken, daha sonra kölelik karşıtı grupların da etkisiyle uluslararası çalışan kadın tacirleri ile bu ticarete konu olan "*beyaz köle*" olmuştur. Buna göre fahişe, şeytanın hükmettiği günahkâr bir toplumun parçası olarak görülürken beyaz köle ise, hızla artan maddi imkânlarla "*modern iletişim toplumunun*" bir ürünü olarak görülmeye başlanmıştır. Daha da önemlisi, yaşadığı bütün mağduriyet ve zulümler göz ardı edilen fahişe, ahlaka aykırı bir kadın olarak kabul edilmekten hiçbir zaman tamamen uzaklaşamazken, beyaz köle "*masum*" bir kız olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzden korunma ve kurtarılmada öncelikli olmalıydı. Kısacası Avrupalı çevrelerde beyaz köle, daha sempatik ve "*kendilerinden*" biri olarak

⁴⁰⁵ Mancini, a.g.e., 58-59.;Eric Berkowitz (2016), **Seks ve Ceza**, Çeviren: Orhan Düz, Kolektif Kitap, İstanbul, s. 339-352

⁴⁰⁶ Detaylı bilgi için Bkz.; Stephanie A. Limoncelli (2010), **The Politics of Trafficking: The First International Movement to Combat The Sexual Exploitation of Woman**, Stanford University Press, California, Volume: 6.

değerlendiriliyordu. Dahası, beyaz köle "*beyaz*" idi. Tüm ırkların kadınlarının köle ticaretine ve cinsel istismara mağruz kaldığı bilinirken,⁴⁰⁷ kölelik karşıtı değerlendirmelerin sadece beyaz olanın üzerine yoğunlaşılması, soruna Avrupa merkezli bakış açısının da ispatı niteliğindedir.

19. yüzyılın sonlarıyla 20. Yüzyılın başlarında beyaz köle hikâyeleri, özellikle daha popüler hale getirilmiş, beyaz kadın yabancı veya egzotik insanların kurbanı olarak tasvir edilmiştir. Bu hikâyelerde Doğu, beyaz kadın ticaretinin yapıldığı tipik bir piyasadır. Oryantalist bakış açısıyla Osmanlı da Doğu'dur ve Avrupa'daki kadınların teslim edildiği egzotik bölgelerden birisidir.

19. yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başları hem dünya açısında hem de Osmanlı Devleti bakımından çok hızlı ve önemli değişimlerin yaşandığı bir zaman dilimi olmuştur. Ulaşım imkânlarının daha da kolaylaşması ve yaygın hale gelmesi, eskiden yapılan esir ticaretini de etkileyerek, esircilerin artık uluslararası çapta profesyonel birer kadın tacirlerine dönüşmelerine imkân sağlamıştır. Nitekim bu dönemde hem doğuda hem de batıda uluslararası kadın ticaretine konu olan merkezler oluşmuştur. Budapeşte, Viyana, Buenos Aires, Rio De Janerio, Galiçya, New York, Pittsburgh, Marsilya, Cenova, İskenderiye, Saigon, Hongkong, Shanghai, Singapore, Bombay gibi şehirler uluslararası kadın ticaretinin yapıldığı merkezler haline gelmiştir.⁴⁰⁸ Ancak bu merkezler arasından coğrafi konumu nedeniyle bir geçiş yolu ve ticaret gemileri için de bir liman olması nedeniyle İstanbul da ön planda yer almıştır.⁴⁰⁹

Bu durumla nasıl mücadele edildiği ve ne gibi tedbirler aldığına dair arşiv vesikalarına rastlamaktayız. Örneğin, 1907'de İstanbul ve Odesalı bir grup Yahudi tarafından oluşturulan bir fuhuş şebekesince Odesa-İstanbul arası yapılan kadın ticaretinin işleyişi hakkında bir rapor hazırlanmıştır. Bu şebekenin Odesa'daki anne, baba ve kocalarını bırakmalarını sağladıkları kadınları İstanbul'a getirdikleri ve bunları İstanbul ve Beyoğlu'ndaki umumhanelere sokarak Devlet-i Aliyye tebaasından bir şahısla evlenmiş gösteip ilmuhaber vererek tezkire-i Osmani almalarını sağladıkları

⁴⁰⁷ Edward Reynolds, **Stand the Storm: A History of the Atlantic Slave Trade**, Allison & Busby, New York, 1985, s. 123.

⁴⁰⁸ Edward J. Bristow, **Prostitution and Prejudice**, Schocken Books, Newyork, 1983, s. 77-78, 182

⁴⁰⁹ Rıfat N. Bali, **The Jews and Prostitution**, s. 12-13.

tespit edilmiştir. Bu şirket ile ortak hareket eden, kandırılarak umumhanelere satılan kadınlara, buralarda rahat çalıştırılabilmeleri için tezkire-i Osmani almalarında yardımcı olan Beyoğlu ve Galata Musevi Cemaatbaşı Arslan hakkında ise yasal işlem başlatılmıştır.⁴¹⁰

1909 senesinde Rusya ve Romanya'dan kandırılarak getirilen kadınlarının rızaları dışında İstanbul'da umumhanelere satıldıklarının beyanında bulunan kadınların menşeleri, geldikleri yer ve geliş sebepleri hususunda araştırma yapılması maksadıyla bir komisyon teşkil olunarak bunların ülkelerine geri gönderilmeleri kararı alınmıştır.⁴¹¹ Daha ileri bir tarihte ise Macaristan Murahhaslığı, Macar ve Romen kızlarını Avrupa'ya pazarlayan Odessa merkezli ve Çinlilerin yönetimindeki kadın ticareti çetesine dair İstanbul zabıtasından bilgi istemişi ve seri bir şekilde sonuçlandırılan tahkikat neticesinde Galata umumhanelerinde Macar fahişe olmadığı Macar elçiliğine bildirilmiştir.⁴¹²

İstanbul'daki kadın ticaretiyle uğraşanlar sadece bu piyasaya sermaye sağlamak kalmıyor, bunun dışında çeşitli vaatlerle kandırdıkları kızları başka ülkelerdeki umumhanelere de satıyorlardı. Mesela 1909 senesinde, zengin kişilerle evlilik vaadiyle bazı müslüman kızlarının İstanbul'dan Mısır'a götürülüp Kahire, Port Said ve İskenderiye'deki umumhanelere satıldığının tespit edilmesi üzerine Emniyet Müdüriyeti'nden bu durumun engellenmesi istenilmiştir.⁴¹³

Beyaz köle ticaretiyle ilgili yapılan kampanya kısa bir süre zarfında etkili olmuş ve 1902'de on altı ülkeden hükümet temsilcilerinin katılımıyla Paris'te bir konferans düzenlenmiş ve beyaz köle ticareti ile ilgili “*Paris Protokolü*” kabul edilmiştir. Uluslararası kadın ticaretinin önlenmesi amacıyla kabul edilen bu protokol

⁴¹⁰ **BOA. HR. SFR.1.** Dosya No: 34, Gömlek No: 24.; **BOA. DH. MKT.** Dosya No: 1197, Gömlek No: 51, Tarih: 2 Şaban 1325 – 28 Ağustos 1323 – 10 Eylül 1907.

⁴¹¹ **BOA. DH. EUM. THR.** Dosya No: 1, Gömlek No: 34, Tarih: 7 Şaban 1327 – 11 Ağustos 1325 – 24 Ağustos 1909.

⁴¹² **BOA. HR. İM.** Dosya No: 107, Gömlek No:74, Tarih: 12 Haziran 1924.; **BOA. HR.İM.** Dosya No:108, Gömlek No: 86, Tarih: 23 Haziran 1924.

⁴¹³ **BOA. ZB.** Dosya No: 603, Gömlek No: 84, Tarih: 14 Cemaziyelahir 1327 – 20 Haziran 1325 – 3 Temmuz 1909.

Paris'te 18 Mayıs 1904'te katılımcı devletler tarafından imzalanmıştır.⁴¹⁴ Bu konferansın ardından İkincisi 4 Mayıs 1910'da yine Paris'te ve üçüncüsü Milletler Cemiyeti öncülüğünde 30 Haziran - 5 Temmuz 1921 tarihlerinde Cenevre'de olmak üzere iki uluslararası konferans daha düzenlenmiştir.⁴¹⁵

Osmanlı Devleti 1910'da düzenlenen konferansa davet edilmiş olmakla birlikte,⁴¹⁶ 1904, 1910 ve 1921 tarihlerinde fuhuş ve kadın ticareti ile uluslararası çapta mücadele edilmesi amacıyla düzenlenen konferansların hiçbirine katılmamıştır. Ancak 1914 yılında Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau'nun ev sahipliğini yaptığı bir toplantıda fuhuşla mücadele için bir komite oluşturulması planlanmıştır. Toplantı neticesinde "*İstanbul Kadın Ticaretini Yok Etme Cemiyeti*" ismiyle bir örgüt kurulmasına, bu cemiyetin aynı amacı güden Londra'daki Uluslararası Komite ile Avrupa'nın diğer başkentlerinde kurulan milli komitelerle birlikte çalışmasına karar verilmiştir.⁴¹⁷

Girişimin önderi İstanbul'daki Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau idi. Eski maliye nazırı Reşad Paşa ise komitenin başkanıydı.⁴¹⁸ Reşad Paşa başkanlığında kurulan Uluslararası Komite mücadelede kararlı gözükiyordu. Nitekim komitenin bir büro tutması, daimi bir sekreter ve limanlarda temsilci olarak görev yapacak bir kişinin istihdam edilmesi, kandırılarak veya zorla fuhuş bataklığına sürüklen kızların kalabilecekleri bir sığınma evi kurulması planlanıyor ve genç kızların geldikleri ülkelere iade edilebilmeleri için gerekli tedbirlerin alacağını bildiriyordu. Ayrıca fuhuş trafiğini yönetenler hakkında istihbarat toplayıp bu kişilerin sınır dışı veya sürgün edilmeleri için çalışmaya da kararlıydı.⁴¹⁹

1915 yılın Ocak ve Şubat aylarında İstanbul Polis Müdürü Osman Bedri Bey'in istihbarat faaliyetleri neticesinde çeşitli meslek grubuna mensup 168 kadın taciri

⁴¹⁴ "International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic: Paris, 18 May 1904", **League of Nations, Treaty Series**, October 1920, Volume: 1, Chapter: 7/8, s. 84-94.

⁴¹⁵ "International Convention for The Suppression of The Traffic In Women And Children", **League of Nations, Treaty Series**, Mart 1922, Volume1, Chapter: 7/3, s. 415-433.

⁴¹⁶ **BOA. HR.SYS.** Dosya No: 1914, Gömlek No: 120, Tarih: 3 Ekim 1909.

⁴¹⁷ Detaylı bilgi için Bkz., Cohen, **a.g.r.**, s. 7-8.; Bali, **a.g.e.**, 46-52.

⁴¹⁸ Ahmed Reşad Paşa (1849-1927), Ağustos 1898-Nisan 1901 ve Eylül 1901-Ekim 1904 tarihlerinde maliye nazırı olarak görev yapmıştır. Bkz.; Kunalalp, **a.g.e.**, s. 60.

⁴¹⁹ Cohen, **a.g.r.**, s. 8-9.; Bali, **a.g.e.**, 46-52.

tutuklanarak ya sınır dışı edilmiş ya da Osmanlı toprakları dâhinde sürgüne gönderilmiştir. Haklarında takibat yapılan 168 kişiden 162'si sınır dışı edilirken, dört kişi Sivas'a, bir kişi de Kayseri'ye sürgüne gönderilmiştir. Bir kişi ise serbest bırakılmıştır. Fakat ahlak dışı yollardan para kazanmaya alışan bu gibi kimselerin tekrar İstanbul'a gelmeye çalışacakları aşikârdı. Bu nedenle, bu gibi kişilerin gönderildikleri yerden İstanbul haricinde istedikleri yere gitmekte serbest bırakılmış, ancak İstanbul'a da tekrar dönebilmeleri Dâhiliye Nezareti'nden müsaade almaları şartına bağlanmıştır.⁴²⁰

Tablo 3. 4. Kadın Tacirlerinin Meslek ve Uyruklara Göre Dağılımı⁴²¹

Meslek	Sayı	Meslek	Sayı	Meslek	Sayı
Pezevenk	27	Aşçı	2	Turist Rehberi	1
Terzi	20	Uşak	2	Kadın Tedarikçisi	1
Boyacı	12	Garson	2	Tiyatro Sahibi	1
Kunduracı	9	Fotoğrafçı	2	Aktör	1
Umumhane İşleticisi	9	Müziyen	2	Şapkacı	1
Berber	8	Tenekeci	2	Tuhafiyeci	1
Umumhane Sahibi	6	Marangoz	2	Alkollü İçki Taciri	1
Kasap	5	Kumaşçı	1	Konsolosluk Çalışanı	1
Seyyar Satıcı	4	Barmen	1	Simrar	1
Kahvehane Sahibi	4	Umumhane Aracısı	1	Zangoç	1
Beyaz Köle Taciri	4	Şekerci	1	Fırıncı	1
Güreşçi	4	Tercüman	1	Avukat Yardımcısı	1
Otel Sahibi	3	Kuyumcu	1	Köle Taciri Yardımcısı	1
Duvarcı	3	Kahve Satıcısı	1	Mesleği Bilinmeyen	9
Kuru Gıda Satıcısı	3	Kadınları Teslim Alan Acenta	1		
Ev Sahibi	3	Makinist	1		
TOPLAM	168				

Kaynak: Rıfat Bali, *The Jews and Prostitution*, s. 58-62.

⁴²⁰ BOA, DH. EUM. ADL., Dosya No: 48, Gömlek No: 9, Tarih: 1/R/1332.; BOA, DH.UMVM., Dosya No:124 Gömlek No:79, Tarih: 10/R /1335.

⁴²¹ Tablolar, Rıfat Bali'nin *The Jews and Prostitution in Constantinople 1854-1922*, isimli kitabında yayınladığı "NARA, Records Group 59, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Turkey (1910-1929), document date March 24, 1915 reference 867.1152/3" sayılı belgeye göre hazırlanmıştır.

Türkiye, Lozan Anlaşması ile bu ahitnamenin 99 ve 100. Maddelerinde sayılan ve içinde 18 Mayıs 1904, 4 Mayıs 1910, 30 Eylül 1921 tarihli fuhuş ve kadın ticareti ve 4 Mayıs 1910 tarihli fuhuş ile ilgili yayınların yasaklanmasına ilişkin anlaşmalarının da bulunduğu uluslararası sözleşme ve anlaşmalara katılmayı kabul etmiştir.⁴²² Ancak sözü geçen sözleşmelere katılma meselesi 1926 yılında TBMM’ye geldiği zaman Meclis, 241 nolu kararıyla ilgili anlaşmaların onaylanmasını geri bırakmıştır.⁴²³ Ancak Türkiye Cumhuriyeti, 11 Ekim 1933 tarihinde Cenevre’de düzenlenen fuhuş ve kadın ticareti ile ilgili sözleşmeyi 15 Nisan 1935 tarih ve 2693 sayılı kanun ile tasdik ederek 1904, 1910 ve 1921 tarihli anlaşmaları da onaylamıştır.⁴²⁴

3. 3. II. MEŞRUTİYET SONRASI FUHUŞ VE FAHİŞELİKLE MÜCADELE

1918 yılında dönemin Dâhiliye Nazırı İsmail Canbolat, memleketin her tarafına yayılmış olan fuhuş belasından şikâyetçi olarak, fuhuşun önün alınması konusunda sert ve şiddetli tedbirler alınacağını belirtmiştir.⁴²⁵

Tanin Gazetesi Başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın da, Canbolat’ın demecinin ardından gazetede ki köşesinde, “*Adab-ı umumiye ve fuhşiyat meseleleri, hususiyle bizim memleketimizde pek ziyade dikkati celb edecek nazik meseleler mahiyetine haizdir. Bununda sebebi aile hayatımızın hergün geçirmekte olduğu büyük ve mühim buhrandır. Bunların adab-ı umumiyeye muhalif fiiller olduğu muhakkaktır. Ve bugüne kadar hiçbir cemiyet fuhuş muamelesini tecviz edememiştir. Vaka bu suretle fuhuşun ortadan kaldırılması mümkün değildir ve kanunların bütün âdem-i müsaadesine rağmen her yerde fuhşiyat vardır. Fakat mümkün olduğu kadar bunu tahdid edici tedbirler ittihaz etmek, imkân dairesinde bu gibi muamelatı güçleştirmek pek makuldür. Hükümet bu*

⁴²² 99 ve 100’üncü maddelerde geçen diğer sözleşme ve andlaşmalar için Bkz.; İsmail Soysal (200), **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, TTK. Basımevi, Ankara, s. 132-134.

⁴²³ **TBMM Kanunlar Dergisi**, Cilt: 4, s. 1124.

⁴²⁴ **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 2984, s. 5091, Tarih: 7 Teşrinievvel 1336 / 22 Nisan 1935

⁴²⁵ İmzasız, “Fuhuşiyat”, **Servet-i Fünun Mecmuası**, S. 1409, s. 75. Tarih: 29 Zilkade 1336 - 22 Ağustos 1334,

noktayı nazar-ı dikkate alarak fuhşiyat işlerini kati bir zabt altına almaya karar vermiştir."⁴²⁶ diyerek fuhuşa karşı sert tedbirler alınması gerektiğini belirtmiştir.

Bu dönem için dile getirilen tedbir önerilerini genel hatları itibariyle şu şekilde özetleyebiliriz; erbab-ı fuhuşa vesika vermemek; vesika isteyenleri fabrikalar vesairede çalıştırmak ve ianelerini temin etmek; şimdiye kadar vesika verilenleri de keza işe sevk etmek yani şehrin temizlik işlerinde, mezbahalarda, debbağhanelerde, fabrikalarda hülasa münasip mahallerde istihdam eylemek ve hal, hareket ve gayretlerini sıkı bir kontrol altında bulundurmak; bunlardan emraz-ı sâriye ile malul olanlarını lazım gelen hastahanelere yatırmak ve tedavi etmek; keyfi veya zaruri ihtiyaçlarını temin için fuhuşa meyledenleri de en ağır cezalar ile mahkûm etmek.⁴²⁷ Ancak işgal ve mütareke döneminde fuhuş son derece yaygın bir hal almış ve gerek İstanbul hükümeti gerekse emniyet yetkilileri lazım gelen tedbirleri alamamıştır.

II. Meşrutiyetin ilanından beri umumhanelerin bir araya toplanması düşünüüyordu ancak bu plan bir türlü hayata geçirilememiştir. Mütareke ve işgal dönemlerinde de umumhanelerin tek mntıkada toplanması sağlanamayınca umumhanelerin bulundu semtlerin halkı tıpkı II. Meşrutiyet Dönemi'nde olduğu gibi şikâyetlerine devam etmiştir. Mesela Ocak 1920 tarihinde Kadıköy Duvardibi Mahallesi,⁴²⁸ Demirkapı, Gedik Paşa ve Aksaray mntıkları, Emniyet-i Umumiye Müdürlüğüne oluşturulan bir komisyon tarafından umumhanelere tahsis edilmiştir. Bunun üzerine umumhanelerin bulunduğu mahallerin civarında ikamet eden semt sakinleri önce bu duruma itiraz etmişler, sonuç alınamayınca da mahalle sakinleri bu konuyla ilgili peş peşe şikâyet dilekçeleri yazmaya başlamışlardır. Halk, çocuklarının ve genç kızlarının önünde, açıkça fuhuş yapıldığından şikâyet ederek Kadıköy Duvardibi Mahallesi'ndeki umumhanelerin kapatılmasını veya başka bir yere taşınmasını talep etmiştir.⁴²⁹

⁴²⁶ Hüseyin Cahit Yalçın, "Adab-ı Umumiye Meseleleri", **Tanin Gazetesi**, S. 3508. Tarih: 16 Eylül 1334,

⁴²⁷ Emin Haki, "Vesikalı Mükroplar", **İ'tisam**, Cilt: 1, Sayı: 44, Sayfa: 486-489. Tarih: 2 Ekim 1919 / 2 Teşrin-i Evvel 1335.

⁴²⁸ Şevket Nezihî, **a.g.e.**, s. 71.

⁴²⁹ **BOA. DH. EUM. AYŞ.**, Dosya No: 29, Gömlek No. 98. Tarih: 14/R /1338.

Halkın yoğun şikâyetleri neticesinde Dâhiliye Nezareti, konunun İstanbul Polis Müdüriyyet-i Umûmiyyesi'nce araştırılmasını istemiştir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü, Kadıköy'deki umumhanelerin bulunduğu mahallin Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü tarafından oluşturulan bir komisyonca belirlendiğini, Duvardibi Mahallesi'ndeki umumhanelerin kapatılması halinde hayat kadınları ve umumhanelerin diğer mahallere dağılacaklarını, bunların gittikleri yerlerde de genel ahlakı bozacağı ve bu durumun da halkın şikâyetlerini büsbütün artıracaklarını ileri sürerek, umumhanelerin mevcut mıntıklarından çıkarılmalarının uygun olmadığını, ahalinin istirahatının temini için umumhanelerde içki içilmesi ve çalgı çalınmasının yasaklanması halinde huzurun sağlanabileceğini bildirmiştir.⁴³⁰ Kısacası emniyet yetkilileri sorunun çözümü noktasında halktan gelen şikâyetleri yine göz ardı etme yoluna giderek basit inzibatı tedbirler uygulama yolunu seçmiştir.

Nitekim meşrutiyetten sonra fuhuş, umumhaneler ve fuhuşa bağlı olarak sirayet eden hastalıklar mevzusu tekrar düzenlemelere tabi tutulmuştur. Fakat konu nasıl mücadele edilmesi gerektiğinden çok, bununla mücadele edecek kurumun hangisi olacağı ve nereye bağlı bulunacağından öte gidememiştir. Örneğin, İstanbul Polis Müdüriyyet-i Umûmiyyesi, 1913 tarihinde Zabıta-i Ahlâkiyye şubesine bağlanmış olan Emraz-ı Zühreviye Şubesi'nin, frengi hastanesi gibi daha önce polisin kontrolü altında bulunan pek çok kurumun Sıhhiyye Müdüriyyet-i Umûmiyyesine devredilmesinden dolayı Sıhhiyye Müdüriyyetine bağlanmasını talep etmiştir. Bu istek sıhhiye teşkilatının tek başına bu işi yürütemeyeceği, fuhuşun polis müdahalesi ve takibatı olmadan önlenip kontrol altına alınamayacağı; fuhuş ve fuhuşa bağlı hastalıkların sirayetinin önlenmesi hakkındaki mevzuatın yetersiz ve eksik olduğu, ancak hem bu mevzuatta hem de şubeler arası yeni bir düzenleme yapılması gerektiği bildirilerek kabul edilmemiştir.⁴³¹

Bu tartışmalar sürüp giderken Dâhiliye Nezâreti'nden gelen talimat ile 30 Mart 1919 tarihinde evvelden beri ikinci şube olarak anılan Zabita-i Ahlâkiye Şubesi, beşinci şube adıyla vazife görmekte olan Emraz-ı Zühreviye Şubesi'ne bağlanmış ve Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti, Şehremâneti ve İstanbul Polis ve Sıhhiyye Müdüriyyet-i

⁴³⁰ BOA. DH. KMS., Dosya No: 61/-1, Gömlek No. 62. Tarih: 07/Za/1339.

⁴³¹ BOA. DH. İ. UM., Dosya No: 19, Gömlek No: 1, Tarih: 10 Rebiülahir 1337 – 13 Kanunisani 1335 – 13 Ocak 1919.

Umûmiyyelerince karma bir komisyon oluşturularak mevzuatın tadil edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴³²

Bu durum da, “...polisin zâbıta-i ahlâkiyyeye ‘âid olan vazifesinin ahvâl-i zamâna ve terakkiyât-ı ictimâ’iyyeye gayr-ı vâkıf sivil taharri memûrları tarafından ifâsı efkâr-ı ‘umûmiyyeyi rencîde edecek müessif hatâlara ve takdîrsizliklere meydân verdiği cihetle işbu vazifenin seviyye-i ‘ilmiyye ve ictimâ’iyyeleri yüksek ve ahvâl-i zamâna vâkıf ve durbîn ve sâhib-i takdîr olmak ve sinnleri lâ-akall kırkı mütecâviz ve ‘âile sâhibi bulunmak şartıyla hüsn-i intihâb eyleyecek zevât ma‘rifetiyle ifâ etdirilmesi ve bunlara lâ-akall üçer bin gurus ma‘âş tahsisi... Müdüriyyet-i ‘Umûmiyye teşkilâtına idhâl edilib inzibât ile ‘alâkası görülemeyen emrâz-ı zühreviye mücâdele tesîsât-ı sıhhiyyesinin Sıhhiyye Müdüriyyet-i ‘Umûmiyyesine devri...”⁴³³ şeklide alınan karar ile 3 Nisan 1920’de tekrar değişikliğe uğramıştır.

Sosyal tedbirler konusunda ise ilk adım İstanbul Beyoğlu Mutasarrıflığı içinde fuhuşu ve dilenciliği önlemek amacıyla Muavenet-i İctimaiye Beynelmilel Cemiyeti’nin kurulması ile gerçekleşmiştir. Bu cemiyet 12 koldan meydana geliyordu ve en önemli kolları “*Men-i Fuhus ve Men-i Teseül*” idi. Dolayısıyla 1921 yılı başında Milli Mücadele ile birlikte fuhuşa karşı da etkin bir mücadele başlatılarak, bu politika Beyoğlu Mutasarrıflığı bünyesinde yapılanmaya başlayan muavenet-i ictimaiye örgütlenmeleri dâhilinde tüm İstanbul için geçerli olacak şekilde geliştirilip ve yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.⁴³⁴

Ayrıca yıllardır çözülemeyen umumhanelerin bir araya toplaması meselesinin üzerine gidilmiştir. Dağınık halde bulunan umumhaneler Galata köprüsünün Galata tarafında toplanarak, Kadıköy ve Üsküdar’daki umumhaneler tamamen kapatılmıştır. İstanbul’un her tarafında özellikle Beyoğlu, Şişli, Kadıköy, Moda ve Tarabya gibi zengin ve gezme semtlerinde çok fazla yayılmış olan randevu evleri ve gizli

⁴³² BOA. DH. İ. UM., Dosya No: 19, Gömlek No: 1, Tarih: 12 Receb 1337 – 13 Nisan 1335 – 13 Nisan 1919.

⁴³³ BOA. DH. EUM. MH., Dosya No: 260, Gömlek No: 65. Tarih: 25 Recep 1338 – 14 Nisan 1336 – 14 Nisan 1920.; BOA. MV., Dosya No: 218, Gömlek No: 162. Tarih: 10 Ramazan 1338 – 28 Mayıs 1336 – 28 Mayıs 1920.

⁴³⁴ Kıranlar, a.g.e., s. 197-203.

batakhanelerle ciddi bir mücadeleye girişilmiştir. Beyoğlu'nun umumhane dolu sokakları fuhuşhanelerden temizlenip Abanoz ve havalisine toplanarak, Feridiye'de Müslüman hayat kadınlarının çalıştıkları bir umumhane mahallesi kurulmuştur.⁴³⁵

1929 sonrası benimsenen devletçilik prensibi gereği toplumsal sorunları ve buna bağlı olaral ahlâki sorunları gündeme getirmiştir. Bundan böyle Cumhuriyet yönetimi için fuhuş, milletin toplumsal bünyesini ve hatta varlığını tehdit etmekte olan sorunların başında gelmiştir. Bu amaçla hükümet nizamî fuhuşun kaldırılmasına çalışan uluslararası federasyonun umumhanelerin tamamıyla yasaklanması görüşünü benimseyerek 12 Nisan 1930 günlü fuhuşla mücadele hakkında bir genelge yayınlamıştır. Valiliklere gönderilen bu genelgeyle Türkiye'nin hiçbir yerinde yeniden umumhane açılmasına izin verilmeyeceği, umumhanelerin artık yeni sermayeler edinemeyeceği ve hatta fahişelerin umumhaneler arası naklinin dahi yapılamayacağı bildirilmiştir. Bunların yanı sıra sayıları her geçen gün azalacak olan umumhanelerde içki içmek ve çalgı çalmak da yasaklanmıştır. Yabancıardan fahişelik yapanlar, fuhşa aracı olanlar ve umumhane işletenler sınır dışı edilmiştir. Ancak uygulama da bir takım sorunlar yaşanılması üzerine, fuhşun tamamıyla kaldırılıp yasaklanması girişimi 1933 tarihli Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi'yle tekrar eski düzene yani denetim altında nizamî fuhuşa dönmüştür.⁴³⁶

Ancak netice itibari II. Meşrutiyet Dönemi istatistiklerinde geçen 314 umumhane ile 3400 fahişe rakamları, Cumhuriyetin ilanından sonra girişilen etkin mücadele ile 1920'li yılların sonlarına gelindiğinde, 52'si İslam ve Hristiyanlara ait olmak üzere Beyoğlu mıntıkasında, 58'i ise çoğunluğu Hristiyanlara ait olmak üzere Galata mıntıkasında bulunan kayıtlı umumhane sayısı İstanbul'da 110'a düşmüştür.⁴³⁷

⁴³⁵ İmzasız, "İstanbul'da Fuhuş Meselesi", **Resimli Ay Mecmuası**, Mart 1928, S. 1, s. 21-23.

⁴³⁶ Zafer Toprak(1987), "İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933", **Tarih ve Toplum**, İletişim Yayınları, İstanbul, S. 39, s. 31-40.

⁴³⁷ İmzasız, "İstanbul'da Fuhuş Meselesi", **Resimli Ay Mecmuası**, Mart 1928, S. 1, s. 21-23.

SONUÇ

İnsanlar bir araya gelerek toplumları oluşturduğundan beri asayiş, serserilik, dilencilik ve fuhuş insanlığın en önemli sosyal ve ahlaki sorunlarından biri olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti'nin ayakta durduğu süre boyunca, Osmanlı toplumunda da bu problemler devlet yetkililerinin aldığı tedbirlere rağmen varlığını sürdürmüştür. Konumuz Osmanlı İmparatorluğunun gerçekleştirilmeye çalışılan çeşitli reform girişimlerin başladığı bir dönemin sınırları içinde yer almakla birlikte yaşanan sorunların kökenlerine de inilmeye gayret gösterilmiştir. Bu dönemde yapılan modernleşme ve reform hareketleri dâhilinde ise konumuz Kolluk Teşkilatı ve Hizmetleri üzerinde odaklanmıştır. Ancak teşkilat yapısı üzerine çok sayıda yapılmış çalışma bulunması nedeniyle bu mevzuya kısaca değilmekle yetinilmiştir. Özel olarak ise hem teşkilatı hem de toplumu ilgilendiren serserilik, dilencilik ve fuhuş konuları titizlikle ele alınmaya çalışılmıştır. Bu nedenle bahsetmiş olduğumuz konuların teşkilat ve toplum açısından Cumhuriyetin ilk dönemleri de dâhil olmak üzere geçirdiği safha ve sonuçları, konun esasını teşkil etmiştir.

Eski zaptiye modelinin bırakılarak yeni polis modeline geçiş, ilk defa 10 Nisan 1845'te gündeme gelmiş olmakla birlikte, 1845 girişimi polis modelinin hayata geçirildiği bir dönemin başlangıcı değil, ancak böyle bir modele geçişin teşebbüs devresidir. Bu girişimle işin sadece mevzuat yönü halledilmiştir. Ancak o da, kolluk teşkilatı gibi fevkalade bir öneme haiz bir yapı için yeterli olamamıştır. Bu düzenleme ile gündeme gelen polis kavramı sadece lafzen var olup, bir özel meclis (Meclis-i Mahsus) oluşumun haricinde, bir kuruluş ve yapı olarak mevcut değildir. Ancak bundan çok kısa bir süre sonra 1846'da Zaptiye Müşiriyeti kurulmuş. Bu müşiriyetin kurulmasından sonra da icraat hep zaptiye modeli doğrultusunda gelişim göstermiştir. Diğer taraftan da polis modelinden de vazgeçilmemiş ve 28 Mart 1880 tarihinde Polis Kânûnnâmesi Lâyihası ile tekrar gündeme gelmiş ve bir takım uygulamalar da hayata geçirilmiştir.

Ancak bu tasarı da gerçek anlamda polis modeline geçilen 1907'ye kadar rafa kaldırılmıştır. Bu şekilde ihdas edildiği anlaşılan yeni polis teşkilatı, kendisine özgü bir mevzuata da ancak 1907 tarihli Polis Nizamnamesi kavuşmuştur. Nitekim her haliyle

somutlaşmış bir polis teşkilatını da ancak bu tarihten itibaren görebiliyoruz. Lakin kısa bir müddet sonra yani 23-24 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in tekrar ilanı ile birlikte girilen devre, imparatorluğun pek sıhhatli olmadığı ve sıhhate kavuşturulması hususunda yoğun arayış ve uğraşların bulunduğu bir devredir. Bu nedendir ki, 1913 tarihinde polis teşkilatında radikal ve kapsamlı bir düzenle yapılması yeniden gündeme gelmiş, ancak bunun için hazırlanan mevzuatın sadece ilk kısmı yürürlüğe sokulmuştur.

Polis teşkilatının gelişimi noktasında bu gelişmeler yaşanır iken toplum ise asayiş, huzur ve ahlak noktalarında, iktisadi sıkıntıların, savaşların, isyanların ve göçlerin de büyük etkisiyle çalkantılı bir süreç geçirmiştir. Bilhassa Kırım Harbi sonrası Cumhuriyet'in ilanına kadar devam eden dönem toplum bünyesinde çok acı hadiselerin meydana geldiği bir devir olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet bu durum karşısında 1890 tarihinde itibaren çeşitli tedbirler olma yoluna gitmiş ve belli oranda başarıda sağlamıştır. Ancak tam manası ile muvaffak olduğunu ise söyleyemeyiz. Nitekim 19. yüzyılın sonlarından itibaren asayiş, adab ve ahlak-i umumiyyeye mugayir olayların sayısı artış göstermeye başlamıştır. Bu nedendir ki, bu olaylarda adı geçen sınıflar yani serseriler, şüpheli şahıslar, dilenciler ve fahişeler ile ilgili düzenlemeler yapılması ihtiyacı gündeme gelmiştir.

Bu amaçla gerçekleştirilen ilk düzenlemeler, serseriler, şüpheli şahıslar ve dilenciler ile alakalı olmuştur. Serseri kelimesi, belli bir işi ve yeri olmayan başıboş kimseleri tanımlamakta kullanılan Farsca kökenli bir sözcük olmakla birlikte, bekâr, kabadayı, külhanbeyi, kopuk, hayta gibi sıfatlarla da tabir olunan şahısları nitelemek için de kullanılmıştır. Her ne kadar dilenciler ile ilgili yapılan tanımlama bundan farklı olmakla birlikte pek çok dilencinin de evsiz, yurtsuz ve işsiz olması ve geçerli bir meslek yolu tutmayarak çalışmadan kazanç elde etmeye tevessül etmeleri nedeniyle serseri kategorisine dâhil edilmişlerdir. Mazanna-i sû'i eşhas taifesi ise genel itibarıyla daha önce cinayet, tecavüz, hırsızlık, yankesicilik, dolandırıcılık bezeri suçları işlemiş veya işlemeye meyilli olan kişilerdir. Bu açıdan serseriler, şüpheli şahıslar ve dilenciler, diğer pek çok toplum da olduğu gibi Osmanlı toplum katmanları içerisinde de gerek asayiş gerekse de sosyal açıdan önemli bir tarihi karakter olarak yer almıştır.

Büyük Kaçgun da dâhil, özellikle 18. yüzyılın sonlarından itibaren pek çok nedenle, devlet otoritesinin kuvvet ve varlığına da bağlı olarak sayıları artış veya azalış gösteren ve bilhassa büyük şehirlerde türlü sefalet, zillet ve kötülüklerle heder olup giden bu kişiler, zaman içerisinde kâh cezalandırılmaları için hapse atılmış, sürülmüş veya dövülmüş, kâh ıslahları için kendilerine münasip bir iş bulunmuş, çeşitli ıslahhane, sinaihane, darüşşafaka gibi kuruluşlara yerleştirilmişlerdir. Ancak onları var kılan anlayış şekili yok olmayınca, devlet tarafından alınan polisiye ve sosyo-ekonomik tedbirler de sakıt kalmış ve bu nitelemelere tabii olan yeni nesilleri de beraberinde yetiştirmiştir.

Tarihî işlevleri itibariyle bu kişileri her zaman kötü niyetli kabul etmek ve güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde şüpheli bir yaklaşımla istisnasız potansiyel suçlu görmek yerleşik bir uygulama haline gelmiştir. Nitekim Cumhuriyet Döneminde yapılan kanunî düzenlemelerde de geçmişte gerçekleştirilen uygulamaların yansımaları görülebilmektedir. Ancak her ne şekilde olursa olsun serseriler geçmişte toplumsal hayatın usûl ve âdab bilmez temel figüranları olmaya devam etmişlerdir. Onlar, toplumsal hayatın temel unsurları olarak toplumsal yaşamda rol alırken kolluk kuvvetleri de kamu güvenliği ve genel emniyetin bir gereği olarak var olmuş ve bu ilişki zamanın seyri içerisinde aralıksız olarak akıp gitmeye devam etmiştir.

Bir diğer inceleme konumuz olan fuhuş ve fahişelik konusunda ise II. Abdülhamid döneminden itibaren bir takım tedbirler alınmaya başlanmış olmakla birlikte en kapsamlı düzenlemelerin Emraz-ı Zühreviye Nizamnamesi'nin de çıkarıldığı II. Meşrutiyet Dönemi'nde gerçekleştirilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Lakin Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde kadınların eğitimi ve kadınlara meslek edindirilmesi konusunda bir takım gelişmeler yaşanmış da olsa bu yaygın ve devamlılık arz eden bir uygulama niteliği kazanamamış, kadınlar eskiden olduğu gibi eğitimsiz, mesleksiz ve kocaya bağımlı bir hayat sürmeye devam etmiştir. Bu durum özellikle savaş ve isyan zamanlarında tek başlarına hayatlarını idame ettirmek ve çocuklarına bakmak zorunda olan kadınların için gerçek anlamda ciddi sorunlarla karşılaşmalarına neden olmuştur. Nitekim savaşlarda eşlerini, ailelerini kaybeden kadınlar fakirlik, işsizlik ve sefaletle tek başlarına mücadele etmek zorunda kalmışlar, açlık ve ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan bazı kadınlar istemsizce fuhuşa sürüklenmişlerdir.

Devlet otoritesinde meydana gelen boşluktan yararlanmayı bir fırsat olarak gören ve para için her şeyi yapmaya istekli bazı kişiler de, kadınların içine düşmüş oldukları bu durumdan yararlanarak, kadınların bedenleri üzerinden ticaret yapmaya ve kazanç elde etmeye başlamışlardır. Nihayetinde, karşılaştıkları zaruret nedeniyle fuhuş yaparak hayatlarını devam ettirmeye çalışan, kadın tacirleri tarafından kandırılarak veya zorla fuhuş bataklığına itilen kadınların sayısı 1900’lü yılların başlarından itibaren gittikçe de artmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi’nde devlet, gün geçtikçe gelişme kaydeden sosyal devlet algısı ve artan şikâyetlerin de etkisiyle, kadınları sürükledikleri bu bataklıktan kurtarmak için bir takım hukuki, polisiye ve sosyo-ekonomik politikalar geliştirmeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. Nitekim bu dönemde hayata geçirilmeye çalışılan bu düzenlemelerden anladığımız kadarıyla maksat, fuhuşla mücadele etkin bir mücadeleye girişmekten çok, fuhuş konusunda düzenleyici tedbirler almak olmuştur. Bu nedendir ki, 1800’lü yılların ortalarından itibaren yaygınlaşan ve ciddi boyutlara ulaşan fuhuş, II. Meşrutiyet Dönemi’nde de ciddi bir toplumsal sorun olarak dikkati çekmiştir.

Sonuç itibariyle özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren savaşlar ve ekonomik sıkıntıların etkisiyle toplumsal ahlakta çözümler yaşanmış, II. Meşrutiyet’in ilanından sonra Osmanlı Devleti, girdiği savaşlar sonucunda ağır felaketlerle karşılaşmış, devlet otoritesi, ekonomi ve asayiş ciddi anlamda sarsılmış, fakirlik, işsizlik, sefalet tüm Osmanlı coğrafyasını kaplamış ve toplumsal ahlak önemli ölçüde yaralar almıştır. Bilhassa devlet otoritesinin tamamen sarsıldığı I. Dünya savaşı sırasında bu durum zirveye çıkmıştır. Nitekim bu dönemde yayınlanan mecmuaların ve günlük gazetelerin zabıta sütunları şaşılacak derecede adi asayiş olayları, ırza tecavüz, kız kaçırma, eşkıyalık, cinayet, fuhuş, hırsızlık, yankesicilik ve dolandırıcılık haberleri ile doludur. Ahlaki bir buhranın da yaşandığı bu gibi ortamda en çok zarar görenler özellikle yaşlılar, sakatlar, kadınlar ve çocuklar olmuştur. Her ne kadar Osmanlı Devleti bu gidişata bir takım polisiye tedbirler ile dur demeye çalışmış da olsa yeterince etkili olamamıştır. Nitekim polisiye tedbirlerin yetersiz kaldığı noktada ise toplumsal ıslaha yönelik sosyal tedbirler de devreye sokulmuştur. Ancak içinde bulunulan dönemin niteliği itibariyle zaten zayıf düşmüş olan devlet bu çabalarında da kesin bir sonuç elde edememiştir.

Osmanlı Devleti'nin neredeyse her döneminde var olan serserilik, dilencilik ve fuhuş problemleri ile asayiş sorunu, I. Dünya Savaşı, mütareke ve işgal dönemlerinde ciddi surette toplumsal bir sorun haline gelerek Cumhuriyet'e miras kalmıştır.

EKLER

EK 1.⁴³⁸**AFV-I ÂLÎ HAKKINDA KANUN LAYİHASIDIR⁴³⁹**

Birinci Madde: Afv-ı âli iki nevidir. Biri, afv-ı cürüm ve diğeri, afv ve tahtif-i mücazattır.

Sual

Bir cürmün afv veya tahfifi saltanat-ı seniye'nin yedd-i iktidarında olduğu kanun-ı cezanın kavaid-i külliyesi daresinde sarahaten mezkûrdur. Bu halde emr-i afv ya cezanın külliye'nin affı veyahut tahfifi hususlarından ibaret olduğu zaten hükm-ü kanun olmağla bunun iki kısma taksimini mübeyyin olmak üzere tekrar bir madde-i kanuniyye tesisinin lazımı anlaşılmadı

Cevab

Kanun-ı cezanın kırk yedinci maddesinde yalnız afv ve tahfif-i mücazattan bahs olunub afv-ı cürümden bahs olunuyor keza Kanun-ı Esasi'ye'nin yedinci maddesinde yalnız afv ve tahfif-i mücazattan bahs olunuyor. Mamafih afv-ı cürüm dahi min-el kadim hukuk-ı mukaddese-i padişahi cümlesin olub ceraim-i siyasiyyede (afv-u umumi ilan) suretiyle bir muharebe veya ihtilal akabinde istimal oluna gelmiştir. Teşkilat-ı adliye tatbikat-ı kanuniyyece anbean terakki etmekte ise de terakkiyat-ı matlubenin tamam-ı istihsalini temin edecek vesaitin biri dahi kavanin-i mevcudada tesadüf olunacak noksanın ikmal hususundan ibaret ve hâlbuki ileride bir münasebetle taraf-ı saltanat-ı seniyyeden afv-ı umumi ilan olacak olur ise teşkilat-ı adliyemiz sabıkana nisbet kabul etmez derecede mükemmel olmak mülâbesesiyle madde-i

⁴³⁸ **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, Hilal Matbaası, İstanbul, 1326, Cilt: 1, Sayı: 1, S. 258-272,

⁴³⁹ İşbu kanun layihası bundan hayli sene evvel adliye nezareti tarafından bab-ı âliye gönderilmiş ve her ne sebebe mebni ise yürütülmeyip orada kalmış idi. Kanun-ı cezanın ısalah ve ikmaline gayret olunduğu şu sırada taliki münasebetiyle layiha-i mezkurenin bahs-i nazara alınması kaideden halli olmayacağı mülâbesesiyle erbabının inzarına vaz' ediyorum

Layihanın bazı mevad-ı zirinde görülen esasa vacibe olan tarihte malum sadareten (sadrazam said paşa zamanında) mevad-ı mezkure hakkında edilen istizah ve verilen izahat olup layiha-i mezkurenin esbab-ı mucibesi makamına kaim olduğu cihetle aynen ika olunmuştur. (Esbak Sisam Bey'i Yanko Vitinos)

umumiler veya madde-i şahsiyelerin müracaatı üzerine mehakim-i nizamiyece bir takım mesailin zuhur etmesi tabi idiğünden işte şu mesailin halline madar olmak üzere işbu kanun layihasına afv-ı cürüm hakkında dahi bazı mevad-ı mahsusanın derci münasib görülmüş ve afv-ı cürüm ile afv-ı mücazat başka başka şeyler olduğundan ve ahkâm ve neticesi dahi bir olmadığı anlaşılmak için layihanın bil-isnada emr-i afvın iki nevi idiğünden tasrihine lüzum görülmüştür.

Memalik-i sairenin bu babdaki kavanini bahsine gelince, afv ve tahfif-i müzacat hakkında cümlesinin kavanin-i esasiyesinde bahs olur ise de afv-ı cürüm hakkında bazısında var, bazısında yoktur, bundan bahseden kavaninin bazısında hakk-ı mutlak bırakılıp bazısında dahi mukayyed bulunmuştur. Ancak afv-ı cürüm hakkının suret-i istimaline dair kavanin-i esasiyelerinde sarahat olunmayan devletlerde dahi hükümdaran ceraim-i siyasiyede şu hakkı haizdirler.

Fransa'da usul-i afv tevarih-i muhtelefedeyne neşr olunan kavanin-i mahsusa-i varidat kararı ile tesis etmiş ve mahkeme-i temyizden tefsiriyle tevsi eylemiş ise de düvel-i sairenin ekserisi kanunlarını mümkün mertebe kayd-ı tefsirden vareste olacak derecede ikmal ve ıslaha gayret edegeldiklerinden ve af hususunun kavanin-i cezaiyyeye şedd-i taliki derkar idiğünden usul-i afvın tafsilatını kavanin-i cezaiyyelerine idhal eylemişlerdir, işbu layiha yirmi maddeyi havi olmak mülâbesesiyle ceza kanun-ı hümayunun kırk yedinci maddesine zeyl makamında derç edilmekten ise ileride kanun-ı ceza ısalah ve ikmal olunacağı sırada oraya naklolunmak üzere şimdilik ayrıca bir kanun şekline vaz'ı evla görünmüştür.

İkinci Madde: Afv olunmuş cürüm asla vukuu bulunmamış addolunur. Binaenaleyh cürmün kabil-i el-hâkim afv olunmasıyla mücrimin hal-i mücrimiyeti zail olarak takibine mahal kalmaz ve bad-el-hâkim afv edilmesiyle hal-i mahkûmiyeti zail olarak ol babda şeref sudur edecek irade-i seniyyede bazıları sarahaten istisna olunmuş olmadıkça kâfi-i hukuk saktası avdet eder.

Üçüncü Madde: Afv-ı cürüm yalnız ceraim-i siyasiyede cari olur.

Sual

Ceraim-i siyasiyeden nasıl cürümler murad olunuyor ve “siyasiye” kelimesi ilm-i hukukta mustalah bir kelimenin tercümesidir. Eğer bundan politika ceraimi murad olunuyor ise ceraim-i adiyeye niçin istisna olunuyor. Afvın onlara şümülü evveliyatta değil midir?

Cevab

Ceraim-i siyasiyeden murad politika ceraimidir. İlm-i hukukta bu ceraime mahsus olan ıstılahın tercümesi olmak üzere istimal olunmuştur. Afv-ı cürüm devlet-i âliyyede min-el kadim olduğu gibi düvel-i sairenin ekserisinde dahi yalnız ceraim-i siyasiyede cari olub musalahat-ı amme ve istihsal-i menafi-i siyasiye için istimal olunur. Fransa’da birinci Napolyon’un zamanında bu ana değin ne kadar afv-ı umumi kanunları (ilanları) neşrolunmuş ise cümlesi ahval-i siyasiyeden ma’dud olan bazı ahvalden dolayı neşrolunmuş ve mahkemece işbu kanunların münderecatı yalnız ceraim-i siyasiyeden ma’dud ceraim hakkında tatbik edilip ceraim-i adiyeye kavanin-i mezkurenin ahkâmından istisna edilmiştir. Brezilya devleti kanun-ı esasiyesinin yüzüncü maddesinin bir fıkrasında (bazı ahval-i mübremede mukteza-i insaniyet ve menafi-i devlet lüzum gösterdiği takdirde imparator ceraimi afv edebilir) denmiştir. Yunan devleti kanun-ı esasiyesinin otuz dokuzuncu maddesinde (kral heyet-i vükelanın mesuliyeti tahtında olmak üzere yalnız cinayat-ı siyasiyede afv-ı cürüm hakkına haizdir) fıkrası münderiçtir. Diğer bazı devletlerin kavanininde dahi bu manayı eda eder fıkralar vardır. Malum-ı âli buyrulduğu üzere devletlerin ekserisi kavavini tecrübe ile ikmal olunmuş olduğundan ekseriya en sonra yapılan kavanin daha mükemmeldir. Mamafih bir devlet kendi kavaninini o yolda ikmal etmekte düvel-i saireden mer’i olmayan bir usul icad etmiş olmayıp ekseriya usul-i mer’iyyeyi tanzim ve muamelat-ı adliyesini sairden ziyade teshil etmiş olur.

Dördüncü Madde: Karin-i afv-ı âli olan ceraim hakkında şeref sudur eden irade-i seniyyede sarahat-ı kafiye mevcut olmadığı takdirde tefsiri mehakime aiddir.

Beşinci Madde: Afv-ı mücazat mehakim tarafından katiyyen hükm olunan mücazat-ı kanuniyyenin icrasına mani ve her nevi ceraimde cari olur.

Sual

Her nevi ceraim cümlesi üçüncü maddeye münakız görülüyor.

Cevab

Üçüncü madde afv-ı çürüme ve şu beşinci madde ise afv-ı mücazata müteallik olmağla aralarında mübayenet yoktur.

Altıncı Madde: Afv olunan mücazat icra olunmuş addolunur. Binaenaleyh mazhar-ı afv-ı âli olan şahsın hal-i mücrimiyeti ve mahkûmiyeti baki kalır ve tekrar cürüm vukuatında mükerreren cezasına müstahak olur ve bir mücrimin mücerred cezası afv olunmuş olmasıyla hukuk-ı sakıtası avdet etmeyip şu cihet usul-i muhakemat-ı cezaiyye-i kanuniyyenin fasl-ı mahsusunda gösterilen muamelatın icrasına tevkif eder.

Sual

Bu suretler tabi ve mer'î değil midir? Yeniden madde-i kanuniye tesisine ihtiyaç neden neşet ettiği bilinemedi.

Cevab

Afv olunan mücazat yalnız (icra olunmuş) değil belki (hüküm olunmamış) dahi addolmak mümkündür. İcra olunmuş addolunanlar ise başka ve hüküm olunmamış sayılır ise başka neticesi olacağından, ne yolda addolunacağını tayini icab eylemiştir. İşbu maddenin yalnız şu kadarıyla iktifa olunabilir idi ise de havi olduğu kaideden müteferri ahkâmı istianat etmek hayli tefkire muhtaç olub biz de ise hükkâmın ekseri amel-i zahid ile ahkâm-ı kanuniyeyi istinabata henüz alışmayıp sarahat-i kanuniyye aramakta olduklarından mükerrerlik cezası ve hukuk-ı memnua iadesi hususlarına müteallik olmak üzere kaide-i mevzua-i meşruhadan tefri' eden ahkâmın tasrihi münasib görülmüştür. Mamafih Avrupa kavanininde dahi işbu ahkâm sarahaten derç edilmiştir. Bu kabilden olmak üzere Papa'nın hükümeti zamanında Roma'da cari olan ceza kanununun bir fıkrasında (madde 94) afv-ı âliyyenin iradesi mükerrerliğin ahkâmını rai etmeyeceği gibi hukuk-ı şahsiye davasına dahi hâlel getirmeyeceği yazılıdır. Fransa'da

dahi 1818 senesi tarihli bir irade-i kraliyyede afv-ı mücazatın mükerrerlik cezasının icrasına mani olmadığı sarahaten beyan olunmuştur. Afv-ı mücazat hususunun usul-i muhakemat-ı cezaiyye kanunundan mevzu-ı bahis olunan iade-i hukuk-ı memnua maddesine derece-i tesiri hakkında Fransa’da dahi tereddüd hâsıl olmuş ve mesele şurayı devlette mevki-i müzakereye konulduğunda iade-i hukuk-ı memnuaya tesiri olmadığına karar verilmiştir. İşte mehakim-i Osmaniye’yi şu tereddütlerden kurtarmak için bu cihetin dahi sarahaten zikri muvaffak-ı müsâlahât görünmüştür.

Yedinci Madde: Tahfif-i mücazat mahkemece hükm olunan bir cezanın ya müddetinin tenkisi ve yahud ondan hafif diğer bir cezaya tahvili demektir. Zarar-ı âmm olan ceraime mahsus cezalarına o cinsten olan cezaların hafifine tahvil olunur.

Sual

Madde-i tahfif cezanın müddetini tenkisten veyahut cezayı ahir bir cezaya tebdilden maada bir şeye şamil olmamak tabi değildir. Mevad-ı tabia için kanun ve zai’-i kavaideye muvaffak olacağından tereddüt hâsıl oldu. Zarar-ı âmm olan cürümlerin kendi cinsinden olan hafif cezalara tebdili fıkrasının şamil olduğu inhisar kanun-ı cezanın bu babda müteallik olan hükmünü değiştiriyor. Acaba bu şart, sair devletlerde dahi mer’i midir?

Cevab

İşbu maddenin birinci fıkrasının ilavesi tahfif-i mücazat tabirinin yalnız hükm olunan cezanın tenkis-i müddeti manasına alınması muhtemel idüğü mütalaasından ileri gelmiştir. Hususiyle ki bir cezanın müddeti tenkis olunur ise mürur-ı zaman meselesi gibi bazı mesailde hükmü başka ve nevi tebdil olunur ise hükmü başka olur. Hatta şu sebebe mebnidir ki, kanun-ı cezanın son fıkrasında “tahfif” lafzıyla iktifa olup “tebdil” lafzı dahi ilave olunmuştur. Vak’a birinci maddede (afv ve tahfif-i mücazat) yerine kavanin-i ecnebiyyenin ekseriyyesinde olduğu gibi afv ve tenkis ve tahvil-i mücazat “Reduction et commutation de la peine” ibaresinin yazılması ve sair bazı maddelerin dahi o yolda tanzimi ile yedinci maddenin fıkra-i evvelesinin derç ve ilavesinden sarf-ı nazar olunabiliyor idi ise de Fransız lisanında müsta’mil “commutation” lafzı bir cezanın nevini daha aşağıki nevine tahvil etmek manasında bir

ıstılah-ı kanuni olup lisanımızdaki “tebdil” ve “tahvil” lafızları ise yalnız “changement” manasına gelerek böyle bir mana-yı ıstılahtıyeyi şamil olduğundan şunların yerine (afv ve tahfif) ibaresi tercih olunmuş ve bir fıkra-i mahusa ile tahfifin iki suretle olabileceği gösterilmiştir. Kanun-ı esasiyyede dahi afv ve tahfif ibaresi istimal olunmuştur. İşbu maddenin ikinci fıkrasına gelince, kanun-ı cezanın 47. Maddesinin birinci fıkrasına tamamıyla muvafıktır. Çünkü eşhas hakkında vuku bulan ceraim eshabına hükm olunamamak cihetiyle zarar-ı âmm olan ceraim mahsus tesmiye olunan mücazat-ı cismaniye kalebentlik ile nefy cezaları olup fıkra-i mezkurenin hükmünce kalebentlik cezası yalnız nefy cezasına tahvil olunur. Ve nefy cezası başka cezaya tahvil olunmaz ve işbu layihanın yedinci maddesinin ikinci fıkrası dahi bu manada olduğundan aralarında mübayenet yoktur. Lakin şu yedinci maddenin tanziminde bir maksad daha vardır ki, o da kanun-ı cezanın madde-i meşruhasının mealine dahi mahlif düşen ahkâm-ı tekayyüdiyenin lağvıyla tebdil-i mücazat hususunda olan hakk-ı padişahinin ıtlak-ı asliyesine irca eder. Düvel-i saire kavanininde enva-i mücazatın suret-i tahviline dair sarahat yok ise de şerhlerde ve tefsirlerde zarar-ı âmm olan ceraim mahsus mücazatın yine üçüncüsünden olan mücazata tahvili lazım geleceği ve şimdiye kadar Fransa’da teamülün o yolda idüğü yazılmıştır ve bir de hükümdarlar bir cezayı yalnız o cezanın bir derece madununda olan cezaya tahvil etmeyip ondan aşağı cezalarda dahi tebdil edebiliyorlar.

Sekizinci Madde: Gıyaben hükm olunan veya ba’de’l-hüküm firar eden bir mücrim afv veya tahfif –i mücazata mazhar olamaz.

Sual

Evveleminde sair devletlerde bu kaidenin vücuduna emsal göstermeli.

Cevab

Fransa’da balada serd olunan mütalaadan dahi anlaşıldığı üzere afv-ı mücazat hakkındaki mevad-ı kanuniyye gayet muhtasar olup kuvva-i teksiriye ile tevsi edildiğinden şu sekizinci maddede mevzu-ı kaideye dair mevad-ı kanuniyye-i mezkûrada bir sarahat olmamağla beraber mesele mahkemenin tefsiriyle hal olunacak sualden olmayıp adliye nezaretinin reyine me’hul mevaddan bulunduğundan mesele

adliye nezaretinin ol babda vaki olan bazı kararnameleriyle hal olunmuştur. Mezkur kararnamelerden birinde (gıyaben hüküm olunan şahıs kendisini hükümete teslim ettiği veyahut derdest edildiği takdirde kanunen hüküm-i gıyabının münfesiñ addolunması lazım geleceğine nazaran ahkam-ı gıyabiye, ahkma-ı katiyeden madud olamayacağından gıyaben hüküm olunan eşhasın affı caiz olamaz. Ve diğer kararnamede dahi (gayet nadir ahval-i istisnaiyede ve menfaat-i ammenin eşit ihtiyaç gösterdiği hususatta gıyaben hüküm olanların veya firarda bulunanların affı caiz olub avhal-i sairede caiz olamaz) ve diğerinde dahi (gıyaben hüküm olunan şahsın affı mümkün olamaz) ve diğerinde dahi (gıyaben hüküm olunan şahıs kendini hapishaneye teslim etmedikçe affını talep etmeğe hakkı olamaz) diye karar verilmiştir. Avusturya devletinin ceza kanununun 330. Maddesinde (hüküm olundukları mücazâtı çekmeğe başladıktan sonra afv-ı âliyi istirham etmek isteyen eşhasın hapishane idaresine veya hükümete bir istida takdim eylemeleri lazım gelir) ve diğer bir maddesinde dahi (mahbuslar tarafından vuku bulacak afv-ı âli müsted'ayat hakkında bir kıta zabıtname tanzim olunacaktır) denilmesinden hapishanede bulunmayanların affı caiz olmadığı anlaşılıyor. Portekiz devletinin kanun-ı cezası hükmünce afv-ı mücazata nailiyet birkaç şartlara mütevakıf ve şu şartların biri dahi mücrimin ıslah-ı nefis ettiği hakkında hapishane idaresiyle müdde-i umumilik tarafından hüsn-i şahadet edilmesinden ibaret olduğuna nazaran devlet-i müşarünileyhede dahi firarda bulunanların mücazâtı afv olunmamakta olduğu nümayan olur. Erbab-ı ilm-i hukuk, devletin kanununa itaat etmeyen şahsın afv-ı âliye mazhar olmağa layık olmadığını ve bu gibilerin afv olunmayacağını kanun ile ilan edilmesi herkes tarafından kavanin-i mevcudaya bir kat daha riayet olunmasını müsta'zım mevaddan idüğünü dermeyen ederler. Hülasa-i kelim gıyaben hüküm olunan şahıs her ne vakit ister ise kendini hükümete teslim ile aleyhindeki ilamın hükmünü ıskat edebileceğinden ve zaten mücazât-ı mahkumenin ol babdaki ilam kesb-i katiyyet ettikten sonra mazhar-ı afv-ı âli edilmesi kavaid-i esasiyyeden bulunduğundan, gıyaben hüküm olunanların afv-ı âliye mazhar edilmelerine mahal olmadığı gibi ba'de'l-hüküm mahall-i mücazattan firar eden şahsın afv-ı âliye şayan olmayacağı açıktır. Mamafih böyle bir şahsın affı müâlahât-ı ammeye muvaffak olması ihtimali varid-i hatr oluyor ise de böyle bir şahsın mücazât-ı mahkumesi bir cürüm-i siyasiyeden ileri gelmiş olması tabi ve bu gibi ceraimin esasen affı mümkün idüğünden mücazâtın affına lüzum yoktur

ve çare-i def'i kanunda bulunması mümkün olan böyle bir ihtimal mülâhazasıyla madde-i mahbusenin tadili muvaffak müsâlahât görülmüyor.

Dokuzuncu Madde: Afv-ı âli madde-i şahsiyenin hukuku ile bir şahsın salisen hukuk-ı meksubesine tesir etmez.

Sual

Hukuk-ı şahsiyeyi hükm-i kanun ıskat edemez diye kanunu cezada yazılıdır. Tekrar madde-i kanuniye tesisine lüzum neden neşet etmiştir ittizah?

Cevab

Bunda tekrar yoktur. Vaka kanun-ı cezanın birinci maddesiyle 171. Maddelerinde hükm-i kanuniyyenin hukuk-ı şahsiyeyi ıskat etmeyeceği ve 9. Maddesinde dahi cezaların hüküm ve icrası ashab-ı davanın mücrim aleyhindeki mevad ve tazminat-ı matlubesine hâlel getirmeyeceği gösterilmiş olup ancak zikrolunan mevad-ı kanuniyye hüküm ve icra-yı mücazata dairdir. İşbu layihanın zikrolunan maddesi afv-ı cürüm ve mücazata mütealliktir. Binaenaleyh bir mücrim hakkında tertib ve icra-yı mücazat hususu hukuk-ı şahsiyeye hâlel getirmeyeceği yolunda ceza kanununda nasıl mevad ve fıkra-ı mahsusa derç olunmuş ise bir cürüm yahud hüküm olunan bir mücazat mazhar-ı afv-ı âli olduğundan şu afv-ı âlinin ne madde-i şahsiyenin ve ne de bir şahsın salisen hukuk-ı meksubesine hâlel getirmeyeceği maddesinin tasrih edilmesi dahi lazımdır. Mesela hem hapis cezası ve hem de bazı emvalin reddi veya diyet ve tazminat i'tasıyla mahkûm olduğu halde mazhar-ı afv-ı âli edilen bir kimse emval veya diyet ve tazminat-ı mezkureyi redd ve i'ta etmediğinden veya diğer bir sebepten dolayı kanunen mahbus kalması lazım gelen müddet-i mahbusiyetini ikmal eylemedikçe madde-i şahsiyesi ol kimsenin tahliye-i sebine muhalefet edebilir.

Mazhar-ı afv-ı âli olan bir mücrimin tahliye-i sebine muhalefet etmeğe madde-i şahsiyenin salahiyeti olup olmayacağı yolunda buna mümasil daha sair surette bazı mesailin zuhuru ve esna-yı icraatta müdde-i umumilerle hapisane müdürlerince bazı müşkülâtın vuku melhuz idüğünden, işte o misalli müşkilatı def' için madde-i mebhuse layihaya derç edilmiştir. Avrupa kavanininin bazısında dahi bu babda sarahat

mevcuttur. Gerçi Fransa’da ol babda sarahat-ı kanuniye mevcut olmadığından naşi beyan-ül hükkam ihtilaf-ı ârâ vaki olmuş ise de nihayet mesele mahkeme-i temyizde halledilmiştir.

Onuncu Madde: Afv-ı mücazat takdirinde mücazat-ı na-kaydiye dahi dâhil olur. Ancak irade-i seniyede sarahat-ı mevcut olmadıkça masarif-i muhakeme afv olunmuş addolunamaz.

On Birinci Madde: Şeran kisasına hükmolunan şahsın affı veya mücazatının tahfifi maktûlün varisinin istihsal-i rızasına mütevakıftır.

Sual

Varisi olan katilin katli şeran kisas ile mahkûm ise onu kısıstan ancak varis afv eder. Bu halde kisası sakat ve mesele diyete münkaleb olur. Kısıstan kurtulanların cezası ise kanun-ı cezada yazılmıştır. Bu maddenin birinci fıkrası kabil-i tegayyür olmayan hükm-i şer’iye madde-i kanuniye ile teyid demek olup hükm-i şeri’ ise teyid-i kanuniyeden müstağnidir.

On İkinci Madde: Maktûlün varisi olmadığı veya olup da hukuk-ı şer’iyyesinden ferağ eylediği takdirde mahkûmun mücazat-ı kanuniyesinin icrası veya afv ve tahfifi mücerred-i irade-i hazret-i padişahiye men’uttur.

Sual

Varis yok ise ve katil kısasa mahkûm ise ya kisasın icrası veyahut beytûlmal diyet ahzı hasbel vâlâyî tarafından saltanat-ı seniyeye aid ve bu babdaki hükm-i şeri’ fıkra-i kanuniye ile teyitten müstağni görülür.

Cevab

İdam cezasının madununda bir cezayı müsta’zım olan ceraim yalnız mehakim-i nizamiyeye tabi olup ashab-ı hakkında bir güne-i muamele-i şeriyye icra olunamaz. İdam cezasını müsta’zım olan ceraime gelince şunların cümlesi bu kabilden olmayıp bazıları yalnız muhakeme-i kanuniyeyi icab ettiği halde diğer bir takımı muhakeme-i

kanuniyeyi icab etmekle beraber bazen muhakeme-i şer'iyeyi dahi istizam eder. Mesela davalının emniyet-i dâhiliye ve hariciyesinin ihlaline dair olup idam cezası müsta'zım olan ceraim ve bir de ammeden vuku bulmakla kezalik idam cezasını müsta'zım olan kundakçılık cürmü ashabının muhakemesi yalnız mehakim-i nizamiyede raiyyet olup mehakim-i şer'iyeye havalesine mahal yoktur. Bilakis nakısa müteallik olan ceraim ashabının muhakemesi mehakim-i nizamiyede raiyyet olunmakla beraber bazen mehakim-i şer'iyede dahi başkaca muhakemeleri icra olunabiliyor. Ve şu takdirde bir cürüm hakkında iki ilam lahk olmuş olur ve ashabı hem kanunen hem şeran ve tabir-i diğerle siyaseten hem kısasen idam cezasıyla mahkûm edilebiliyor. İdam cezası yalnız mücazat-ı kanuniyeden olmak üzere hükm olunduğu ahvalde afv veya tahfifi hukuk-ı padişahiden ve zaten işbu kanun layihası fıkra-i mezkurenin tafsilat ve teferruatını şamil olmak üzere kaleme alınmış olduğundan gerek kanunen hükm olunan idam cezasının ve gerek mücazat-ı kanuniyeyi sairenin afv ve tahfifi irade-i seniye-i hazret-i padişahiye men'ut olduğunun işbu kanunda zikri bila-tabı zaid görülmüştür. Ve binaenaleyh şuna dair bir madde-i mahsusa yapılmamıştır. Hem siyaseten hem kısasen hükm olunan idam cezasına gelince vaka şeran şu cezanın affı varis-i maktulün rızasına mütevakkıf ve hükm-i şeri' ise teyid-i kanuniyeden müteganni olduğunu bedih olup mesele yalnız şundan ibaret olmuş olsa tabi şu nevi cezanın menşei ve suret-i affi hakkında dahi işbu kanun layihasında bahs olunmak iktiza etmez idi. Lakin mesele daima böyle sade olmayıp bazen müşkülata tesadüf eder. Mesela kanunen idamına hükm olunan şahsın muhakeme-i şer'iyyesinden hin-i reviiyetindeki delail-i sübut cürme kâfi görünmekle beraber fiil-i katl şeran kısas cezasını istizam etmeyecek surette ika edildiği sabit olursa yine kısas ilamı verilemez. Kezalik katilin varisi olmaz veya olup da hukuk-ı şer'iyelerinden ferağ olurlar ise yine kısas ilamı istihsal olunamaz. Vaka saltanat-ı seniye varisi olmayanların velisi olmak cihetiyle maktulün asıl varisi olmadığı takdirde istifa-yı kısas hakkı zat-ı hazret-i padişahiye aid olacağı malumdur. Lakin müdde-i umumiler mücrimlerin mücazatını hükümet-i seniye namına talep ve deavi etmekte ve mehakim-i nizamiye bu bu dava üzeribe katillerin idamına hüküm eylemekte olduğundan böyle idamına hüküm olunan bir katilin maktulün varisi olmadığı için yine hükümet-i seniye namına olarak tekrar mehakim-i şer'iyeeye havalesine mahal kalmıyor. Ve şayet havale olunacak olur ise kanun-ı cezanın 171. Maddesi hükmüne muhalif muamele edilmiş olur. Çünkü madde-i mezkurada katl davalarının mehakim-i şer'iyeeye

havalesi mücerred-i hukuk-ı şahsiyenin istifası maksadına mübtteni olup böyle bir davanın mehakim-i mezkûraya havale olunabilmesi evvela matulün varis-i mevcut olması ve saniyen işbu varisin hukuk-ı şeriye davasında bulunması şartlarının vücuduna men'ut idüğü sarahaten ve delaleten gösterilmiştir. Saltanat-ı seniye namına mehakim-i nizamiye huzurunda ikame olunan bir davanın tekrar mehakeme-i şeriye husurunda ikamesi nas-ı kanuna ve şimdiye kadar cereyan eden teamüle muhalif olduğu gibi umur-ı bedihiyeden olmak mülabesesiyle burada tekrar ve izaha lüzum görülmeyen bazı mahaziri dahi vardır. İşte şu taltirlerde yani bir taraftan mehakim-i nizamiyenin idam cezasını havi bir kıta ilamı mevcut olduğu ve diğer taraftan muamele-i şeriyenin icrasıyla kısas ilamı dahi verilmek lazım eden esbab-ı masrudeden birinin vücuduna mebni o yolda ilam istihsal edilemediği ahvalde icra olunacak muamelenin tayini lazım geldiğinden eğer kısas hakkında hükm-i şeri' lahk olamaması maddesi kanunen hükm olunan idam cezasının icrasına mani idüğü farz olursa şu hal hükm-i kanunun isabeti hakkında tereddüt edilmiş demek olacağından ve isabetinde emniyet olunmayan idam cezasının müebbet küreğe veya başka cezaya tahvili dahi kaideten mümkün olamayacağından her halde ilam-ı nizamiyenin hükümsüzlüğünü kabul etmeğe mecburiyet hâsıl olacağı ve şu hal ise mehakim-i nizamiyenin ve hatta mehakim-i temyizinin dahi haysiyetini mahal olarak mehakim-i mezkuradan emniyet-i ammenin ferağını istilzam edebileceğinden ilam-ı şeri'nin fıkdanı ilam-ı nizamiyenin isabeti hakkında baş-ı tereddüt olamaması esasının kabul ve binaenaleyh icabına göre ilam-ı mezkur hükmünün ya aynen icrası veya esbab-ı mucibe mevcut olduğu taktirde mücazat-ı mahkumenin diğer cezaya tahvili veya külliye affı için merhamet-i seniye müracaattan başka çare olamayacağı bedihidir. İşte şu cihet hakkında tereddüte hal bırakmamak için işbu on birinci ve on ikinci maddeler layihaya ilave olunmuştur.

On Üçüncü Madde: Mehakim-i nizamiyeden ve meclis-i idareden hükm olunan mücazatın afv ve tahfifi hakkındaki müstadiyat adliye nezaretinin takriri üzerine arz olunur. Mehakim-i askeriye ve ceriyeden hükm olunan mücazatın afv ve tahfifi hakkındaki müstaidayat adliye nezaretinin mütalaasına müracaat olunduktan sonra makam-ı ser-askeri ile çeriye nezaretinin takrirleri üzerine arz olunur.

Sual

Meclis-i idare hükümlerinin afv veya tahfifine tavsit adliye nezaretine aid olacak ise kaide-i mevcuda tagayyür olunmak lazım geleceğinden bu madde-i teklif müstakil suretinde beyan olunmak ve o halde sair devletlerce dahi buna emsal gösterilmek lazım gelir.

Cevab

Fransa'da ve memalik-i sairede memurin-i mülkiyenin ve vazifelerine müteallik veya ifa-yı vazife esnasında ika edecekleri ceraimden dolayı meclis-i idarede muhakeme olunmayıp muhakemeleri bazı kayıd ile mehakim-i nizamiyede reviiyet olunur. Binaenaleyh şu gibilerle mahkumin-i saire arasında asla fark olmayıp afv-ı âli hususunda cümlesi hakkında bir surette muamele olunur. Bizde memurinin muhakemesi idare ile şura-yı devlette icra olunmakta ise de şunlar mahkûm edildiği takdirde askeriler gibi başka hapisanelere konulmayıp adi hapisanelere vaz' olunduğuna ve bu gibi hapisanelerde mevcud mahkuminden afv-ı âliye şayeste olanların defteri memurin-i mülkiye tarafından tanzim olup dâhiliye nezaretinin ol babdaki mütalaasıyla beraber adliye nezaretine gönderileceği işbu layihanın on yedinci maddesinde yazılmış bulunduğuna nazaran bizde dahi mahkûmin-i mevkufa için başka bir usulün ittihazına lüzum görülmüştür. Vaka muhakeme hususunda düvel-i sairede mer'i olan usul ile bizdeki usul arasında fark mevcud olduğu ve bu hal ise piş-i nazar ehemmiyete alınacak halattan idüğü onlar olamaz ise de şu husus ayrıca bir mesele olup afv ve tahfif-i mücazata dair olan bir kanuna cihet-i taliki olmadığından emr ve irade buyrulursa ol babda başka bir layiha takdim eymek üzere bu sırada oralara dair mütalaa beyanından sarf-ı nazar olunmuştur.

On Dördüncü Madde: Avf ve tahfif-i mücazat istidaları mutlaka mahkûmun imzasını havi olmak iktiza etmeyip onun namına olarak müteallikat ve münasebattan biri tarafından mümzi bulunmak dahi caizdir. Müdde-i umumiler dahi bir mahkûmun affına veya mücazatının tahfifini istida edebilir. Bir mahkûm tarafından mücerred-i afv-ı âli istidasına dair arzuhal takdim olunmakla aleyhinde verilen ilam-ı hükmün icrası tehir

olunamaz. Meğerki ba-irade-i seniye adliye nezareti marifetiyle tehir-i icrasına emir verile.

On Beşinci Madde: Her sene cülus-ı hümayun yevm-i müsavadında müddet-i mahbusiyetleri esnasında hapishane nizam-ı dâhiliyesine tamamıyla riayet ve kendilerine tahsis olunan imalat-ı sanaiyede ibraz-ı gayret ve ahval-i sabıkasından dolayı ihzar-ı nedamet etmiş ve en ziyade ıslah-ı nefis eylemiş olduğu anlaşılan mahkûmin-i mahbusadan münasib miktarı adliye nezareti taradından takdim olunacak defter üzerine afv-ı âliye mazhar olur veyahut mücazat-ı muayyeneleri tahfif edilir.

On Altıncı Madde: Müdde-i umumiler ile muavinleri ve valiler ile mutasarrıflar adliye nezareti tarafından ita olunacak talimata tevfikân her üç ayda bir kere mahbusin-i mahkûmenin ahvali ve imalat-ı sanaiyede drece-i ikdam ve gayreti hakkında hapishanelerden malumat istihsal edeceklerdir

On Yedinci Madde: Valiler her sene esbab-ı meşruhaya mebni merhamet-i seniyyeye şayan görecekları mahbusin-i mahkûmenin esamisini havi birer defter tanzim ederek şehir-i martın hululünden evvel behe-mahal dâhiliye nezaretine gönderecekleri ve dâhiliye nezareti dahi ol babda münasib göreceği mütalaatın ilavesiyle defter-i mezkureyi derhal adliye nezaretine tebliği edecektir.

On Sekizinci Madde: Adliye nezareti defter-i mezkurada muharrer eşhasa hükmeden mahkemeler ile eşhas-ı merkûmenin bulundukları hapishanenin ika olduğu mahaller müdde-i umumileri ve muavinleri marifetiyle tahkikat-ı lazıme-i icra ve malumat-ı mukteziyeyi istihsal ettikten sonra bir defter-i umumi tanzim ederek cülus-ı hümayun yevmi müsavatından evvel arz-ı huzur-ı âli kılınmak üzere vakt ü zamanıyla bab-ı âliye takdim edeceklerdir.

On Dokuzuncu Madde: Afv-ı âliye mazhar olan mahkûmların suret-i affı ve tahfif-i cezaları hapishane defterindeki kayıtlarına şerh verileceği gibi mahkeme sicilindeki mahkûmiyet ilamları balalarına dahi şerh verilecek ve buna müdde-i umumilerle muavinleri nezaret edeceklerdir.

Yirminci Madde: Dâhiliye nasırı ve ser-asger ile ceriye ve adliye nazırlarından her biri işbu kanunun kendisine aid olan ahkâmının icrasına memurdur.

EK 2.

Aceze ve Tese'ül ⁴⁴⁰

Fukara ve acezeye karşı merhamet, hissiyat-ı insaniyyenin en ziyade şayan-ı takdir olanlarındandır. Aceze, alil, dermanında biçareleri karda, yağmur altında vücudunu muhafaza edemeyecek, evlad ve ayalinin nafakasını tedarike kudret bulamayacak, bir lokma ekmeğe iftikar edecek bir zillet ve sefalette görenler, kalplerinin derin bir köşesinde uyanan bir hiss-i terhim sevkiyle bunlara muavenet etmek isterler; bir âli-cenab gösterirler. Medeniyetin terakkisi, neticesi itibariyle, beşeriyetin behimiyyetinden kurtulup rütbe-i kemal-i insaniyete doğru hatve endaz olmasıdır. Hiss-i merhamet ve şefkatin neşv ve ü nemâsı, tekâmülü de bu terakkiyata dâhildir, belki de bu terakkinin bir maâyir-i sahihidir.

İnsanların aceze ve biçareliğine karşı ibraz ve izhar ettikleri hissiyat-ı rahimane ve bu hissiyatın ilcasıyla ibzal olunan muavenet-i hamiyet-kârane _eğer bir takım sa'y-i amel kaçkınları, tembellik esirleri beşeriyetin bu âli-cenabından istifade yoluna sapmış olsalar idi_ daima müfid ve mahalline masruf olur idi. Ne çare ki acz ve zaafından, sa'y-i ameale âdem-i kudretinden değil, belki rahim-i elkab olanların muamele-i dil-nüvazane, muavenet-i himâyet perveranesinden kolayca istifade için ülfet ve insaniyet hâsıl etmek ve şeref ve haysiyet hissinden tecridle dest-i suali rastgelene uzatarak derc ve cami edebildiği para ile geçinmede daha ziyade suhulet görmek itibariyle dilencililiği bir sanat edinenler çoğalmışlar, bunlar fukara-yı sabirinin hakkını gasp etmişler, merhamet-i beşeriyetin semerat-ı insaniyetkâranesi mahalline masruf olmak hususuna bir sedd çekmişler, bir taraftan ihtiyaç-ı hakiki içinde bulunanların da tezyid-i zaruret ve sefaletine badi olmuşlardır.

Teseülün bu gibi mahzurlara sebep olduğunu gören hükümetler bunun men'-i esbabına tevessül eylemişlerdir. Bu manada birçok hükümetler var. Dilencililiği itiyad edenler ve sanat ittihaz eyleyenler hayat-ı beşeriyyenin rakik ve nazan hissini, hiss-i merhameti adeta sû'-i sanat ederek halkı iğfal ediyorlar, beşeriyet için mucib-i ar ve hicab bir ihdas etmiş oluyorlar, bundan başka erbab-ı mesainin semere-i sa'y ve

⁴⁴⁰ İmzasız, "Aceze ve Tese'ül", **Servet-i Fünun**, Cilt: 30, Numara: 764, s. 144-147. Tarih: 1 Kânunuevvel 1321 / 14 Aralık 1905.

amelinden aceze ve muhtaciyan için tefrik ettiği mikdar-ı zaruret ve sefalette puyan olan, işe güce kudret bulamayan zavallıların ellerinden gasp ediyorlar. Beşeriyetin nanpareye arz-ı ihtiyaç eden anasır-ı zaifesinin hakkını hile ile sirkat ediyorlar. Bu halde teseülün manasındaki hikmet-i hükümet zahirdir.

Zü'l-suali sanat ittihaz etmiş olanları fark etmek pek güç bir şey değildir. Bunlar nazar-ı dikkatten kaçamazlar. Sokak başlarında, mecmu' olunan yerlerde, meydanlarda alil, kendini zayıf ve na-tuvan ve merhamete şayan gösterecek bir vaz' almış, dest-i suali uzatmış, boynunu bükmüş nice kesana tesadüf olunur. Bu tesadüfat biri birini veli eder. Adeta o çehre-i hatırada yerleşir. Bir aşna-yı peyda olur. Zaman geçtikçe sâilin halinde de daha ziyade zaaf-ı nümâyân olur. Doğrusu sanatıyla ülfet ve ünsiyeti ziyadeleşir, kendini böyle göstermeği iyice öğrenir. Seeleleri tedkik, ahval-i beşeriye nokta-i nazarından yabana atılmamalıdır. Bunlar en mahir aktörler derecesinden tabi-i beşeriyeyi tedkik ve hissiyat-ı merhametkaraneyi tehyic edecek etvar ve evza'ı hakkıyla taklid ederler.

Dilencilerin ahvalini yakından görmeğe çalışanlar, hatta bir müddet bunların arasına karışıp tedkikatta bulunanlar olmuştur. Bu müdekkiklerin ifadat ve tasviratı şayan-ı hayrettir. Dilenciler gelip geçen insanların âlem ve cahiyesinden bunların sâri' el-teessür olduklarını anladıkları gibi ayrı ayrı herkesin ahval-i hususiyesini, tarz-ı maişetini derece-i servet ve yesarını bile öğrenirler. Kemal-i acz ve zillet içinde niyaz-ı mendane, müsterihane, mütezahirane dest-i suali uzatarak adamların ahvalinden kendi guşa-i inzivalarına çekilip mahsul-i teseülü hesaba koyuldukları zaman pervasız, terbiyesiz bir surette bahş ederler. Dilencilerin iyi bir kazanç temin ettiğini, henüz insanlar da bunlara karşı bir meclubiyet görüldüğünü bir iki gün tedkik-i tabiya-i beşeriye için dilencilik etmiş olanlar *—acemilikleriyle beraber—* bir günde kazanabildikleri akçenin miktarıyla isbat ve irae etmek istediler. Amerika polis memurlarından biri tecrübe için birkaç gün tebdil-i kıyafetle teseül ettiğini ve her gün kazancını on, on iki frankdan aşağı düşmediğini hikâye ediyor idi.

Hükümetler şimdiye kadar teseülün men'i hususunda pek çok emek ve dikkat sarf etmişlerdir. Fakat büsbütün meydandan kaldırmağa muvaffak olamamışlardır. Esbab-ı mana ne kadar kavi olursa olsun, ne derece şiddetli vasıtalar istimal edilirse

edilsin yine teseülün men'i için imkân bulunamıyor. Bazı erbab-ı akval ve izan bu marazın esbab-ı hakikiyesini tettebbu ederek ahlâk-ı umumiycede salah-ı husulünü bunun bir çare-i enfa' olarak göstermişlerdir. Teseül bir sanattır; fakat bu sanatla seeleler o derece bir itiyad hâsıl ediyorlar ki bu hal kendilerinde bir maraz-ı asabi hükmüne geçiyor. Bu da bazı müşahidat ile ispat edilmiştir. Bir seele mahsul-ü sanat olarak hayli para cami ettiği yahud bir tesadüfle eline kendini refahla geçindirecek bir servet geçtiği halde yine teseülden vazgeçemiyor. Hatta her günkü kazancının bir iki misli kendine dilenmemek şartıyla temin olursa yine dilenmeği diliyor, dilenmekten kendini alamıyor. Bu da dilencilğin bir sanat olduğunu ve dilencilerin sanatlarına, bir maraz-ı asabi halini kesb edecek derecede, meyil ve inhimak hâsıl ettiklerini gösterir. Bu müzmin marazdan müptelalarının tahlisi bir taraftan aceze ve dermândegânın usul-ü muntazama tahtında himayesini temin eylemek, sa'y-ı amele muktedir olup henüz teseüle başlamamış olanlara iş bulmak ve süflanın terbiye-i maneviyesini hâsıl edecek vasıtalarla müracaat etmek, diğer cihetten de halkı dilencilere para vermekten vazgeçirip muhtaciyan için gösterecekleri asar-ı semahat ve âli-cenabı melce'-i fukara olan müessesat-ı hayriyyeye göndermeğe alıştırmakla mümkün görünmektedir

İnsanlar arasında fakr u zaruret içinde bulunarak sa'y-i amele kudreti olamayacak derecede aciz, âlil, sakat olanların himayesi ahde-i insaniyete terettüb eden bir vazifedir. Bu aceze ve dermândegân ile seele arasında hiçbir münasebet yoktur. Muhtaç-ı muavenet ve şayan-ı merhamet olan bunlardır. Hükümetler, heyetler bu hususda derya-ı himmet etmemişlerdir. Acezeye mahsus beytutethaneler, hastahaneler yapmışlar, melce'ler teşkil etmişlerdir. Bir takım müessesat-ı hayriyye bu maksad için vücuda getirilmiş, bunların devam ve bekası ve biçaregânın iaşesi için ianeler vermekte bulunmuştur. Bazı yerlerde dilencilik memnuiyyet-i kanuniyye altına alınmıştır. Na-çare ki yine dilencilerin adedi azaltılamamıştır. Seelenin hilekâr, bu sanatla müellif kısmını bu adet-i mekruhadan vazgeçirmek pek güç görünmüştür. Namuskârane bir sanat ile yahud ticaretle iştigal edenlerden felaketle düşkün bir hale gelenler bu düşkünlükten kendilerini kaldıramayanlar idame-i hayat için zillate, teseüle katlanırlar. Bunların dilencilği asli değil, arızı addolunabilir. Kendilerine iş bulmağla, dest-i muaveneti uzatmakla kendilerini kerihü'l-sefaletten tahlis imkânı vardır. Ancak bu kabilden olan felaketzedeler kolaylıkla ayyaşlığa da kendilerini kaptırdıklarından bu halde hem zillet ve zarurettten ve hem dai'-kava'nın pençesinden kendilerini kurtarmak

yine pek kolay olamıyor. Mamafih en müessir çare bunları tarassud altında tutmaktır. Bu suretle bu biçarelerden bir kısmının olsun tahlisine muvaffakiyet hâsıl olur. Dilenciliği ittihaz edenler hakkında bu tedabirlerin tatbikinden bir semere iktifat edilemez. Lumberuzu ile Viyanalı muallim Nabadikat dilencilikle bu sübutun ülfet ve insaniyet hâsıl edenlerin gayr-i kabil tedavi bir maraza müptela olmuş olduklarına kani olmak lazım geleceğini söylemişlerdir ve bunların hakikat-i halde maraz-ı asabiyye uğramış bulunduklarını iddia etmişlerdir. Bera'yında teseül ederken derdest edilmiş olanlar hali tekrar ederse bunlar bir muayene-i tibbiyeye tabi tutulur. Mösyö Lumbezo bunların ıslahından kat-i ümid edilerek heyet-i beşeriyenin arasında bir anasır-ı zaid gibi telakki edilmekten başka çare olmadığını da beyan etmektedir. Mesela bunların adedini çoğaltmamaya dikkat etmelidir. Ne kadar dikkat olunsa yine önü alınamadığı her günkü müşahidat ile teyit etmektedir. Avrupa'nın ve Amerika'nın büyük şehirlerinde dilenciliği sanat etmiş olanların bin türlü hilelerle hem hükümetin gözünden kaçmağa hem de ahalinin bir suretle merhametini celb ederek para kazanmağa muvaffak oldukları görülüp işitilmektedir. Buna karşı hükümetlerin tedabir-i zecriyesinden ziyade ahalinin hatt-ı hareketi daha müessir geleceği de düşünülmüştür. Yakınlarda Paris'te akd olunan bir konferansda dilencilere para vermek işreti ve tembelliği teşvik etmek gibi muzır bir netice husule getirdiği delail-i makna'sıyla izah ve irae olunmuş idi. Bu halde halkın bu hususda akilane hareket etmesi ve hiss-i merhametinden ve âli-cenabından fukaraya tasadduk etmek istediği parayı müessesat-ı hayriyyeye göndermesi daha faidelidir. Her türlü tedabire rağmen dilenciler yine para kazanmak için türlü türlü yollar buldukları görülmüş ve meşru bir ticaret işi gibi bir dilenci her gün durduğu ve oturduğu sokak başlarını peştamallık olmak üzere hayli bir meblağ alarak diğer bir dilenciye aktarma ettiği de müşahide olunmuştur. Düğün, cenaze törenleri gibi ahvalde dilencilerin biri birine muavenet göstermesi ve heman cümlesinin bu gibi ahvalden haberdar olması dilenciliğin bir sanat olduğunu, bu sanatı icra edenlerin biri birine muzaheretle beraber beşeriyetin zaaf-ı halini ve para verecekleri zamanlarını tedkik eylemiş bulduklarını irae eder. Avrupa'nın bazı şehirlerinde dilencilerin heyetler teşkil etmiş olduğu ve hatta dilencilere mahsus gazete de çıkarıldığı evrak-ı havadisın sütunlarında görülmüş idi.

Dilenciliği bir ıztırar üzerine edenler, yahud alil ve sakat olanların himayesi için Fransa'da ve İngiltere'de senelerden beri pek çok teşebbüsat icra olunmuş ve bir

takım müessesat vücuda getirilmiş ise de bunlardan matlub derecede istifade olunamamıştır, Mesela Londra’da “*workhouse*” dedikleri darülacezeye ahlakı büsbütün zir ü zeber olmuş olanlar müracaat ettiği ve az çok kendisinde bir şemme-i fazilet kalanlar buralardan uzak kaçtığı da söylenmektedir. Fransa’da “*dépôt de mendicité*” dedikleri melce’-i seelenin bir dest-gâh şeklinde yapılmış iken buna Fransa gazeteleri bu müessesatın tedricen kadın, erkek, ahlaksız her cins halktan mürekkebe bir yığın yerine yazmışlardır. Alenen dilencilik ettiğinden dolayı zabıtaca men’ olunmuş ve buraya sevk edilmiş olanlardan bir takımının müddet-i medide burada kendilerini ba’dehâ beslettikleri gibi Fransa’nın en kibar sınıfına *_çünkü para verecek ve merhamet gösterecek olanları isimleriyle, resimleriyle pekiyi biliyorlar_* mektuplarla müracaat ederek, içinde para bulunan taahhütlü mektuplarla cevap alarak teseül ettikleri anlaşılmıştır.

Dilencilığın men’i ve işsiz güçsüz kalanların himayesiyle bunlara iş tedariki hakkındaki tedabirler Almanya’da sair yerlerden ziyade ve faikiyyetle tatbik olunmuştur, fakat burada da yine tamamıyla matlub hâsıl olamamıştır. Velhasıl dilencilik beşeriyetin kurtulamadığı, müessir-i çaresini bulamadığı bir maraz-ı müzmindir.

EK 3.⁴⁴¹

Beyoğlu'nda Dilenci Çocuklar Mektebi⁴⁴²

Her gün sizi adımda bir rahatsız eden zayıf, cılız, sıksa çocukların size on para için uzanan çıplak konu tahrik eden amili hiç düşündünüz mü? Etrafımızda o kadar çok dilenci, bilhassa bizden her gün bir lokma ekmek dilenen o kadar çok dilenci çocuk var ki, hiçbirimiz bu kara sefaleti örten perdeyi yırtıp da içine bakmağa lüzum görmeyiz. Hâlbuki kar ve çamur altında yırtık çuvallar içinde gelen geçenden bir çorba parası dilenen bu zavallı çocukların hayatı öyle facialar öyle kan ağlatıcı vakalarla doludur ki, onu örten kara perdeyi yırtmak ve hayatı olduğu gibi görmek lazımdır. Bu çocuklar bizim istikbalimizdir, atimizdir. Onlardan çoğunun babası bize zaferi kazandırmak için cephede ölmüş, bir kısmının anası cemiyetimizin ihmeline kurban gitmiştir. Zaten bir çocuğun dilenmesi ne demektir hiç düşündünüz mü?

Ben de sizin gibi etraftan uzanan bu istirhamkâr çıplak kollara lakayt yürür, bazılarına göz kapar, bazılarına baş sallar, fakat her halde ehemmiyet vermez geçerdim dilenci çocukların hayatındaki faciayı, insanı hayatla karşı karşıya koyan, polislik mesleğinde öğrendim. Polislik insana hayatı olduğu gibi öğreten en realist mekteptir. Burada hayatın bütün faciaları, bütün levsleri, bütün çirkinlikleriyle karşı karşıya kalırsınız. Dûr-bin, az çok okumuş bir zabıta memuru hayatı bütün çıplaklığıyla görebilir. Burada cemiyetin içtimai nizamındaki bozuklukları bir bir görür, cemiyetin bütün yaralarına parmağınızı korsunuz. Cemiyeti, cemiyet makinesinin bozukluklarını görmek için zabıta memurluğundan iyi meslek olamaz. Üç sene süren polislik hayatımda öğrendiğim birçok şeylerden biri de sefalet içinde yuvarlanan dilenci çocukların hayatıdır. Bu masum yavrucaklar insafsız katillerin elinde birer intifa' vasıtası olmuşlardır. Bunlar başkalarına namına dilenir, başkaları namına çalışır,

⁴⁴¹ Cevad Hüsni, "Beyoğlu'nda Dilenci Çocuklar Mektebi", **Resimli Ay Mecmuası**, Cilt: 1, Sayı: 2, Sayfa: 10-12. Tarih: 29 Şubat 1340 / 29 Şubat 1924.

⁴⁴² Yağmur ve kar altında çıplak vücutlarını çuval parçalarıyla örten ve köşe başlarında sizden bir parça şefkat ve merhamet dilenen kimsesiz yavrucaklar insafsız katillerin elinde birer intifa' vasıtası olmuşlardır. Bunlar başkaları namına dilenir, başkaları namına çalışır, başkaları namına vücutlarını feda ederler. Bazılarını anaları dilencilğe sevk eder, bazıları babalarının elinde merhameti tahrik için kullanılan canlı birer alettir. Diğer bazıları da ötekinin berikinin hesabına çalışan zavallı çocuklardır. İstikbalimizi temsil eden bu yavrucakları böyle başkalarının elinde geçinme vasıtası olarak bırakacak mıyız? İstikbale, hakka, adalete ve şefkate karşı bu kadar lakayt mıyız?

başkaları namına vücutlarını feda ederler. Bazılarını anaları dilencilığe sevk eder; bazıları babalarının elinde merhameti tahrik için kullanılan canlı birer alettir; diğer bazıları da ötekinin berikinin elinde bâziçe olan onların hesabına çalışan zavallı çocuklardır.

Tarihini iyi hatırlamıyorum. Geçen sene kış mevsiminin başlangıcında idi. Beyoğlu'nun işlek caddeleri dilenci çocuklarla dolmuştu. Bunlar ince yırtık çuvalara bürünür ve köşe başlarında merhameti tahrik edecek bir vaziyet alır ve iniltili bir sesle dilenirlerdi. Bizleri kalın paltolarımız altında bile titreten rutubetli soğuk sanki onlara hiç tesir etmezdi. Kar taneleri çıplak göğüslerini yaktıkça ağlayan bir sesle istindat eden bu çocuklar sabahtan her günkü muayyen yerlerine gelir, akşama kadar dilenir, akşamüstü mevkiini diğer bir çocuğa terk ederdi. Geceleri Tokatlıyan Oteli'nin ve tünelin önündeki altından sıcak buhar gelen demir kafesler üzerinde uyurlardı. ibtida bu hadise hiç kimsenin nazar-ı dikkatini celp etmedi. Kış dolayısıyla dilenci çocukların birden bire çoğaldığı zannedildi.

Beyoğlu polis merkezinde komiser muavini idim. Nöbetçi bulunduğum bir gece müdüriyetten bütün bu çocukları toplamamız emredildi. Polisi görenlerden birçoğu derhal kaçtığı için o akşam merkeze on beş kadar çocuk getirebildiler. Bu çocuklar üç millete mensuptu: Türk, Ermeni ve Rum. Çocuklar ilk tahkikatta kimsesiz olduklarını, geçinmek için dilenmeğe mecbur kaldıklarını söylediler. Çocukları o akşam karakolda alıkoyduk, ertesi sabah darülacezeye gönderdik. Fakat darülaceze, yer olmadığı bahanesiyle tekrar bize iade etti. Çocuklar tekrar bize mâl edilince haklarında daha ciddi tahkikat yapmağa lüzum gördük. İçlerinden bazılarının aileleri bulunur ümidiyle çocukları sıkıştırmağa başladık. Fakat imkân yok, çocuklar bir şey söylemiyorlardı. Bunlar hakikatte sokaklara düşmüş kimsesiz çocuklar mıydı? Yoksa aileleri namına dilenen serseriler miydi? Düşündük taşındık, nihayet bu çocukları, kendi mıntıkamızda dışarı çıkarmış olmak için, Beyoğlu'nda dolaşmamak şartıyla bırakmağa karar verdik. Şüphesiz bunlar yine dilenecek, yine serserilik edeceklerdi. Fakat hiç olmazsa muvakkaten bizim başımızdan gitmiş olacaktı. Bu pek gaddar bir karardı. Fakat ne yapabiliirdik? Bizim bu çocukları alıkoymak için misafirhanemiz yoktu. Bunları hapisaneye de gönderemezdik. Onlara kucağını açan himayekâr bir müessese de yoktu. Onlar evsiz, yurtsuz, ailesiz, her manasıyla kimsesiz çocuklardı. Onlar cemiyetin

günahlarını zayıf ve masum omuzlarında taşımağa mahkûm zavallılardı. Cemiyetin onlar hakkında insafsızca verdiği bu zalim hüküm karşısında biz ne yapabilirdik?

Fakat iş tehlide binince çocuklarda ağız değişti. İçlerinde saf ve yeni olanları yarım ağızla aileleri olduğunu itirafa başladılar. Önümüzde açılan bu yeni ufuk üzerinde tahkikatımızı ta'mik ettik. Çocuklardan bir kısmı muhacir çocuklarıydı. Bunların aileleri de kendileri gibi sokak sokak sürünmüş ve nihayet bir köşede boynunu büküp ölüvermişti. Bunlar başıboş kimsesiz sokaklarda kalmışlardı, ellerinden tutup onlara yol gösterecek, bir lokma ekmek, bir katre hayat verecek bir kimse veya bir fert çıkmamıştı. Diğer bir kısmının anaları vardı. Bunları anaları dilenmeğe sevk eder, çocukların kar altında kazandığı beş on para ile geçinmeğe çalışırdı. Çocukların sefalet ve ıstırabını kendilerine geçinme vasıtası edinecek kadar düşkün bir anne kalbi mevcut olabileceğini düşündüğüm zaman kalbim titredi. Bu feci manzara karşısında yapılacak iş bütün soğukkanlılığımızı toplamak, çocuklardan muhacir çocukları olanları muhacirin müdüriyetine, ailesi olanları ailelerine göndermekti. Biz bu kararımızı icraya teşebbüs ettiğimiz zaman, çocuklar müteharri, gayr-i memnun, firari nazarlarla birbirlerine bakıştılar. Evvela bizden kendilerini serbest bırakmamızı istediler. Aileleri nezdine kendi kendilerine gideceklerine gözyaşları içinde yemin ederek vaat ettiler. Fakat bizim kararımız onları neden bu kadar müteessir etmişti? Demek ki aileleri nezdine gitmek istemiyorlardı. Onların bu mütereddit vaziyetleri bizde şüphe uyandırdı. İçlerinden saf gördüklerimizden bir ikisini aldık. Ayrı bir odaya götürdük. Tehditle karışık vaatlerle ağızlarından onları tereddüte sevk eden sırı almağa çalıştık. Çocuklar evvela korktular. Biz onu yumuşatacak vaatlerde bulunduk. Nihayet ağzından şu itirafı aldık:

- Biz annelerimize gideceğiz, fakat hiç olmazsa elbiselerimizi almamıza müsaade edin.
- Elbiseleriniz nerededir?

Çocukların ağızı yine kilitlendi. Filhakika çocukların üzerinde vücutlarının muhtelif kısımlarını çıplak bırakan yırtık birer çuval parçası, bacaklarında pis ve yırtık birer don vardı. Bunun üzerine çocuklara hakikati söyledikleri takdirde serbest bırakılacaklarını vaat ettik. Ve kendilerine itimat takyin etmek üzere elbiselerinin başka yerde gizli olduğunu itiraf eden çocuğu hepsinin gözü önünde serbest bıraktık. Onun

serbest bırakıldığını gören diğer çocuklar da bu kurtuluş çaresinden istifade gecikmediler. Birer birer itirafa başladılar. Yalnız içlerinden biri sırrını vermemekte ısrar etti. Diğer çocukların bizi aldatması ihtimali vardı. Artık bizi de merak sarmıştı. Her halde bir teşkilatı meydana çıkarmak üzere idik. Bir taraftan serbest bıraktığımız çocuğu takip etmek üzere arkasından bir polis gönderdik. Diğer taraftan da itiraf edenlerden birisine bir sivil memur terfîk ettik. Bu iki çocuk, birbirinden habersiz, polis ve sivil memuru aynı yere götürdüler.

Burası bugün “stadyum” olarak kullanılan taksim kışlasının ahırlar kısmında kuytu, karanlık, geniş bir odadan ibaretti. İlk nazarda bu oda bir kahvehane manzarası arz ediyordu. Duvar kenarlarına boylu boyuna masalar sıralanmış, üzerleri kalın battaniyelerle örtülmüştü. Orta yerde çamurla sıvanmış adi bir soba, yanında kırık bir mangal vardı. Köşede kahve ocağına benzer bir yer yapılmış, üzerine eski, pis, kırık kahve ve çay fincanları dizilmişti. Ortada şüpheyi davet eden yegâne şey masa üzerindeki kalın battaniyelerdi. Çünkü bunlar kabarık kabarık duruyor, altlarında bir şeyler gizlendiği belli oluyordu. Bu battaniyeler kaldırılınca altlarından bezlere sarılmış ufak ufak bohçalar çıktı. Bohçalar içinde de dilenci çocuklara aid olduğu anlaşılan elbiseler, fesler, şapkalar, kunduralar zuhur etti.

Kahvehane sahibi olduklarını söyleyen bir Kürt, biri Acem, biri Türk üç kişi tevkif edildi. Bunlardan aldığımız malumat bizleri bile hayrete düşürdü. Bu üç adam bu masum yavrucakları intifa’ vasıtası olarak kullanıyorlardı. Kahvehane manzarası verilen bu eski ahır çocukları yetiştirmeğe mahsus bir dilenci mektebi idi. Serseri, ser-azad, dilencililiği meslek edinmiş kimsesiz çocukları sokaklardan topluyor, burada talim ediyorlardı. Geceleri bütün çocuklar burada cami edilir ve orada nasıl dileneceği, geçenlerin merhametini tahrik için ne gibi vasıtalarla müracaat edileceği öğretilirdi. Dersten sonra ailesi olanlar evlerine gider, olmayanlar da orada yaşardı. Ertesi sabah çocuklar çuvallardan ibaret yırtık kıyafetler içinde sokağa sevk edilirdi. Her çocuğun oturacağı köşe evvelden tayin edilir, sonra bir müfettişin nezareti altında çocuklar yerlerine oturtulurdu. Bu müfettiş bütün gün mektebe mensup dilencilerin bulunduğu mintika dâhilinde dolaşarak teftişat icra eder, çocukların yanına sokulmuş yabancı dilenciler varsa onları teb’id ederdi. Müfettişlerin bir vazifesi de müsamere, tiyatro,

eğlence mekânlarını takip etmek, çocukları o gün kalabalık olacağı tahmin edilen yerlere sevk etmektir.

Çocuklar akşam mektebe dönünce kendilerine birer sıcak çay ve bir parça ekmek verilir, istirahat etmelerine itina edilirdi. Başkaları namına çalıştıklarından bihaber bu yavrucaklar hep birlikte geçirdikleri bu cemiyet hayatından hiç müşteki değildiler. Bu onlar için eğlenceli bir kazanç vasıtası idi. Mektebe dâhil olmayanların kazançları bunlara nispetle gayet azdı. Çocuklar bir günlük kazançlarını mektebe getirir ve oradaki reise teslim ederlerdi. Reis paranın yüzde yirmi beşini çocuğa verir, mütebakisini hıfz ederdi.

O sırada bu mektebe mensup çocukların adedi yetmiş mütecevizdi. Zaten bütün Beyoğlu'nda dilenen çocukların adedi yüzü tecavüz etmezdi. Binaenaleyh bütün Beyoğlu bu üç kişinin kontrolü altında demektir. Mektebi kapattık, sahiplerini mahkemeye verdik, çocukları da ailelerine veya müesseselere tevzi ve teslim ettik.

Mamafih bugün sokaklarda dilenci çocukların çokluğunu görenler o vakit ittihaz ettiğimiz tedbirlerin muvakkat ve geçici bir şey olduğuna hükümde tereddüt etmezler. Bugün de Beyoğlu'nda, Şişli'de, Harbiye ve Osmanbey civarında böyle yırtık çuvallara bürünmüş dilenci çocuklar görülüyor. Bunların yerleri muayyen, giyinişleri yeknesak, hatta dilenişleri muntazam ve birdir. Daha garibi bu iki teşkilat çocukların önüne bazı yerlerde mangalla ateş koymaktan bile çekinmemektedir. Binaenaleyh istikbalimizi kuracağımız nisanın böyle serseri ve sergerde başkalarının elinde bâziçe olması meselesi şümüllü, muazzam bir meseledir. Hükümet ve millet bu mesele ile biraz daha ciddi surette meşgul olmalıdır, çünkü çocukların dilenciliği yalnız İstanbul'a has bir şey değildir. Anadolu baştanbaşa bu muhacir ve şehit çocuklarıyla doludur. İstanbul'a Anadolu'dan gelen her vapur bize yeni bir dilenci kafilesi getirmektedir. Çocuklarını böyle sefaletle ve zilletler içinde yuvarlayan bir milletin istikbalinden endişe etmek hakkımızdır.

EK 4.

4 Şubat 1891 Tarihli Siroz Mekteb-i 'İdâdi ve Mülkiyesi Lisân-ı 'Osmâni ve Farsî Mu'allimi Sa'dî Efendi Tarafından Çingeneler Hakkında Yazılan Layiha⁴⁴³

Lâyihâ-i 'ubûdiyyet-i sâniha-i bende-gânemdir.

'Asırlardan beri küre-i 'arz üzerinde doğub ölmekten başka başlıca bir insânlık nâmına isbât-ı vücûd edemeyen ve cem'iyet-i beşeriyye arasında muhakkar bulunan bir tâ'ife-i zâ'ifinin tedkîk ve ıslâh-ı ahvâli mülk ve millete 'âid fevâ'id den 'addolunursa istihsâl-i muvaffakiyyet için serd-i fikr etmek neden câiz olamasın?

Ahvâl-i hâzırası nefret gibi, merhamet gibi iki hiss-i mütehâlifî cem' ve celb eden bu perâkende tâ'ifinin târihçe ismi 'Kıbtî' ise de elsine-i enâmda nâmı 'Çingâne' dir. Çingâne olsun her ne olursa olsun bir tâkım sebük-magzân 'avâmın hazze-i sayîhasından çekinmeyerek beyân-ı hakikat lâzıme-i insâniyyet olmağa bu hem nev'imiz bulunan tâ'ife hakkındaki fikr-i mahsûsumu 'arz etmekten geri duramam.

Çingâne bir lafz-ı menhûsdur ki, telaffuz olunduğu zamân bir kavm-i yerlinin şenâ't-i mel'ûnânesini ya da bâdi olarak, nefret-i kalbiyyeyi idâme eder. Hâlbuki bizim Çingâne dediğimiz tâ'ife Çin'in cihet-i şimâlisinde bulunan Mançuri Tatarları sülâlesinden ve bu Mançurya'nın makarr-ı idâresi 'Çingiyân / Çingeyân' şehri olmağa bu nâma nisbetle yâd olunduğundan târihçe mâ'lûm olan 'Çin' ile 'Gan'ın mel'ânet-i mel'ûnânesi bâis-i nefret olarak bu tâ'ifeye şümûlü olamayacağı olsa bile târihe 'âid bir fırka olub el-yevmü'l-kıyâm t'ân ve l'ân ile bed-nâm kalmaları hiçbir sebep-i mâ'kûle müstenid olamadığı cihetle bugünkü günde mahâsinden halî ve mefâsedle mâlî olan bu lafz-ı menhûsu ortadan kaldırmak bir vücûdu dâ'ima muzdarib eden bir cerîhânın kesbü'l-benâmı hükmündedir.

Husûsen İslâm olmakla berâber bu nâm altında bulunmaktan kurtulamayan Çingeyânîlere hakâret, İslâmiyyet ve insâniyyet nazarınca tecvîz olunmamak daha ziyâde muvâfık-ı hakikâtdir. Meselâ iki bin sene evvel iki şahıs-ı lemk irtikâb ettiği fezâhât değil dün putperest ve müşrik olan bir kimsenin bugün ezhâr-ı hidâyeti şeri'at-ı

⁴⁴³ BOA, Y.MTV., Dosya No: 47, Gömlek No:180, Tarih: 24 Cemâziyyelâhir 1308 / 4 Subat 1891.

Ahmediye'ce kabûl olunub sevâbık-ı ahvâli kâle alınmamak muktezâ-yi ahkâm-ı şer'îyyeden bulunduğunu az çok fikirlenmek bunlar için söz söylemeye pek büyük medâr olur.

Binâen-'aleyh bu tâ'ife insâniyyet ve İslâmiyyet nazarında ne kadar sezâ-vâr-ı nefret ise belki o kadar da şâyân-ı merhâmet sayılabilir. Ahvâl-i hâzırasıyla sezâ-vâr-ı nefretidir. Çünkü 'umûmiyyetle değilse de ekseriyyetle erkeklerinin yegâne san'atı gasb ve sirkat ve kadınlarının sermâye-i mâ'îşeti irtikâb şenâ'atıdır. Bir memleket içinde böyle iki menba'-ı şerr ü fesâd olan bir tâ'ife yekdiğerinin şerik-i habâset ve cinâyeti olduğu herkesçe ma'lûm iken zâten muhakkar olan bir tâ'ifeden nefret etmemek mümkün müdür?

Fakat bu nefret bir fâ'ide-yi müfîd olamadıktan başka pek büyük bir mazarratı mucîb oluyor ki, asıl buna te'essüf edilir. 'Âcizleri üç sene müddet polis komiserliğinde bulunduğundan vukû'ât-ı delâletiyile bunların ahvâl-i 'umûmiyyesine oldukça vukûf hâsıl etmiş ve 'arîz ve 'amîk tedkîkâtda bulunmuş olduğundan ma'rûzât-ı kem-terânemin maddeten isbâtı her zamân için mümkündür. Tadâd ve tafsîlinden sarf-ı nazarla bunlar icrâ ettikleri habâset ve cinâyetlerinin pek çoğunu ketm ve ahfâya muvaffak olabilirler. Çünkü yekdiğerlerinin ketm-i fesâdına sâ'idir.

Mütecâsir oldukları vukû'âta dest-res olabilmek için ba'zı kere pek büyük bir mahârete ve hele Kıbtîce bilmeğe 'arz-ı ihtiyâç eder. Meselâ emvâl-i meşkûra aralarında öyle bir sür'at ve mahâret-i pendâne ile aşırılır ve tahkîkine 'azîmet eden me'mûr o derecelerde şaşırır ki maznûn-ileyh hakkında hüsn-i zandan başka bir şey bulamaz. Hâlbuki bir fakîr köylünün iki eli hükmünde bulunan hayvânâtı dahâ o sâ'atte satılmış ve köylü biçâresinin iki eli böğründe kalarak me'yûsen 'avdet etmiş bulunur. O köylü vergi ile de mükellefdir! Bu düşkün tâ'ifenin efrâdı habâsetde eshâş-ı sâ'ireye makîs olamadığı gibi, sâ'illeri de selle-i sâ'ireye aslâ benzemez. Bu miskînler görünmeyinceye kadar sârik ve görüldükten sonra bir sâ'il-i bi-'âr olur.

Çiftliklerde bulunan Çingeyânîlerin eshâş-ı rezîleye mu'âveneti dahâ ziyâde câlib-i dikkattir. Göçebe halinde bulunanların geçtikleri ve uğradıkları yerlerde 'alenen irtikâb ve icrâ ettikleri fezâhat ve hasârat hakîkaten tahammül-fersâdır. Bunlar dest-i

hasârını her tarafa isâl ettikleri hâlde garîpdir ki, vücûdlarına çekirge kadar ehemmiyyet verilmemiştir. Sâkinân hayme-i sefâhat olan duhterân-ı Kıbtîyân kendilerine mahsûs bir nev'-i 'işve-i behferîyâne ile sâde-dilân memleketi 'ayş ü nûşa alıştırarak ve şehvet-perestânın elinde, avucunda bulunanı sefâhatle yiyip bitirmek mesleğinde fevk-âl-âde bir mahâret-i mel'anetkâraneye malikdirler.

Bulundukları mahallerde bunca senelerden beri şenâ'atın neşv ettiği ta'affün, sefâletin saçtığı pislikle birleşerek 'azîm birer mezbele kalesi şeklini almış iken oralarda burun sokmaktan lezzet alan hunefâ mizâc gençlerin uğradıkları bunca belîyyât-ı 'azîme ve ara sıra vukû'u-yâfte olan cerh ve katl gibi vukû'ât-ı cinâiyye alan 'enzâr-ı intibâhı açamadığından başka 'âdet-i belde belîyyesi sırasında hükm sürüyor. Solda sıfır kadar hükümsüz 'addolunan bu mahlûkun zikûr ve zenânı hazîne-i celîleye o kadar ziyân terettüb ettirmiş ve o kadar hanedânın hân mânânını söndürmüştür ki, devr-i endîşâne bir muhâsibin teşkil edeceği yekûn mutlakâ milyonlardan aşağı değildir.

Ahvâlini pek ihtiyât-kârâne 'arz ettiğimiz bu tâ'ife işte şu sûretle nefrete lâyık olmakla berâber sûret-i atîye ile de merhâmete şâyân görülüyor. Şâyân-ı merhâmettir! Çünkü her nerede olursa olsun dâ'imâ cehâlet sefâleti, sefâlet cinâyeti tevellüd eder. İşte esâs ittihâz ettiğimiz bu kıyâs üzerine bir kere de mun'asîfâne düşünmek lâzım gelir. Ma'ârifi vilâyât-ı sahâne-i sâ'ireye tefevvuk eden Selânik vilâyet-i celîlesini numûne olarak 'arz edelim. Vilâyet-i celîle dâhilinde mikdâr-ı nüfûsu lâ-akall otuz beş binden eksik olmayan "Kıbtî-i Müslim" içinde otuz beş neferin yazıp okuması var mıdır? Haydi, okuyub yazmalarını bırakalım. Dîn ve devlet, İslâmiyyet, insâniyyet ne demektir, buna 'âid 'âdi bir derecede olsun 'acabâ bir fikr bir hisse alabilmiş bir Kıbtî bulunabilir mi?

Dünyâ yüzünde ni'met-i ma'arifetten külliye mahrûm ve dîn ve dünyâdan bî-haber kalan bu kara câhil insânlar, bu mahlûk-ileyhi 'umûmiyyetle zebûn-ı pençe-i sefâlettir. Pek çokları ekseriyâ belediyeler cânibinden muzırr-ı sıhhat olarak fer ve hatta men' edilüb yerlere döktürülen her türlü makûlâtı kendilerine bir ni'met-i fevk-âl-âde bilerek tehâlükle toplayıp yedikleri görülüyor. Bir tarafa atılan gübreleri karıştırarak içlerinden çıkan sebze kırıntılarını, ölmüş tavukları yemek bunlar için bâd-i hevâ bir ziyâfet hükmündedir. Köpeklerin nâ'il olduğu ni'mete gıpta eden Kıbtîlerin bir kısmı

kendi cismini köhne ve yüz yerinden yamalı ‘abâ ve kebe ile setre muvaffak olabilirse de bir kısmı şitânın şiddetine karşı çıır-çıplak sokaklarda kaldığı hâlde ba’zı efkâr-ı bâtıleye binâen bunlara sadaka câiz değilmiş ‘itikâdıyla kimseden mu’âvenet ve rû-yi rikkat göremez. Bu sefâlet içinde çektikleri mihnet, gördükleri hakâret hakîkaten tahammül olunacak derecelerde değildir.

Cem’iyyet-i beseriyye içinde her türlü ma’îşet ve sa’âdet-i beşeriyyesini temîn etmiş iken bin türlü fezâhat ve hıyânete tasaddi edenlerin vücûduyla nisbet olunursa hadd-i zâtında echel ve esfell olan Kıbtî makûlesinin mücerred sevk-i sefâlet ve cehâletle irtikâb ettikleri fezâhat pek de o kadar büyük görülemez. Kıbtîlerden demircilik ve hamâllık etmekle geçinen bahtiyârlar da vardır ki diğerlerinin sirkat ve fezâhatine iştirâk etmez. Bu müstesnâ da bizim iddiâmızın canlı şevâhdindir. Sefâlet bir ağaçtır ki, meyvesi cinâyettir. Bu ağacı kökünden kesmek lâzımdır. Bir memleketin zabt ü rabtı servet-i ‘umûmiyyesiyle mütenâsib olur. ‘ibret-nümâ-yı vukû’ât olan tevkîf-hânelerde zincîrbaz-ı cinâyet bulunanların yüzde doksanı sâ’ik-i sefâletle ikâ-yı cürm-i cinâyet eden tākımındandır. Açlığa karşı gösterilen tehdîd şerr ü fesâdın imhâsına değil ahfâsına hizmet edebilir. Bir parça ekmek isteyen bir fakîrin karnı dayâk yemekle doymaz. Bu hakikat-ı tabî’iyyeye karşı ıslâh-ı ahvâlî vücûb derecesini çoktan asmış olan Kıbtîleri bu hâl-i sefâlet içinde bırakmak bundan böyle muvâfık-ı zamân ve maslahat olamasa gerektir. Zirâ zamân ve zemîn nev’-i ben-i beşeri bir refâh ve sa’âdet ile tebşîr ve te’mîn etmektedir. Husûsen Padişah-ı Hamidü’l-Hassâl ve Şehriyâri Amimü’l-nevâl efendimiz hazretlerinin âmal-i mukaddese-i mülûkânesi zîr-i dest-i hanrevânelerinde pür-emin ve âmân olan ‘Osmânlıların bilâ-istisnâ nâ’il-i ni’met-i ferâvân olmalarına münhasır ve mün’atıf iken mümkün müdür ki, ‘Osmânlılar içinde hem de bir fırka-i İslâmiyyenin şu hâl-i perişân istimâlde bulundukları ‘arz-ı ‘atebe-i ‘ulyâ buyrulsun da bunların bu hâlde bırakılmasına ihtimâl verilsin.

Bir padişah-ı akdes ki, ‘akıllara hayret veren igtişâşât arasına ‘asırlara muhtâc olan bunca ıslâhât ve terâkkiyâtın cılve-nümâ-yı sâha-i muvaffakiyyet olmasına on üç, on dört sene zarfında muvaffak olmuştur. Bir hüsrev-i bi-hemtâ ki mülk-i devletinin en bân-ı i’tilâ-yı hayat ve şânı için bilâ-ifâte-i zamân hadisât ve şuûnât-ı ‘umûmiyyeye nikrân olmakla celb-i nef’-i millet ve def’-i ve men’-i mazarrat nokta-i mühimmesince bizzât ilhâmâne ve hekimâne çareler bulur.

Gecenin tatlı uykularını selâmet-i ‘umûmiyye nâmına fedâ eder. Bir penâh-ı ‘âlem ki eltâf ve ‘inâyet-i celîlesi bütün âleme şâmildir. ‘Asr-ı güzîn-i hilâfeti ve devr-i celîl-i ‘adâleti İslâmiyyet ve insâniyyet ile ihtisâs-ı müzeyyen etmiş olan bir pâdişâh-ı ‘âdili na’im-i ni’met-i ıtlâkına elyak bulunan memâlik ve sa’y-i şâhânesinde yüz binlerce muhtâcîn-ı ecnebiye dil-sîr iken böyle bir fırka-i müftekirının kat’iyyen mevcûdiyyetine kâ’il olamayacağı her hâlde müstağni-i delâ’ildir. Dest-kübr-i zîr-i destân, müsfik-i ümmet, dâd-res-i dâd-ı hâhân, veliyy-ni’met-i bî-minnet, halîfe-i nebî-i zişân hâmî-i dîn ve devlet kudretlü şevketlü ‘atâbetlü “Gazi Sultân Abdülhamîd-i Sâni” -ruhu ve ruhû’l-âlemîn-i ferâh- efendimiz hazretlerinin âmâl-i ‘âliye ve makâsid-i seniyyelerine tevfiik-i hareket asdikâ-yı ümmete ve her bir me’mûr-ı umûr-u hükümet-i seniyyeye ferîke-i zimmet olmağla ‘asr-ı sa’âdet-haşr Cenâb-ı Padişâhî’de icrâ buyrulan ıslâhât-ı celîlenin etemm-i mütemmimâtı olmak üzere Kıbtîlerin ıslâh-ı ahvâline dâir ma’rûzât-ı bendegâneme hasb-el-hamiyye daha birkaç söz ‘ilâve ediyorum.

Kıbtîler devlet-i ebed-i müddet-i ‘Osmâniyyenin zîr-i cenâh-ı şevketine cân attıkları zamân Müslümân olmuşlar iken hâlâ nüfus cerîdelerinde “Kıbtî-i Müslim” kaydıyla mukayyid ve mu’âmele-i sâ’iresi ayırdır! İslâm arasında böyle tefrika teşkili her zamân ikâ’-yı müşkülâtı mûcib olduğu vâreste-i ‘arz ve beyândır. Dîn-i mübîn-i İslâmı kabûl eden bir kimseye Kıbtî olsun, Yahûdi olsun, Hristiyan olsun, şea’ir-i şerî’at-ı İslâmiye şân-ı celîli muktezasınca muhâdenet ve uhuvvet ibrâz olunması ve fezâ’il-i İslâmiyyenin ta’lîmi ve lisân ve âyin-i kadîmenin terk ettirilmesi vel-hâsıl âdeten Türkleştirilmesi emsâlini tarîk-i hidâyete teşvik ve o kimseyi terdîdden tahlîs gibi birer büyük hikmete mebni iken Kıbtîlerin ezhâr-ı İslâmiyyetine o kadar ehemmiyyet verilmediğinden midir her neden ise bu muhâdenet şerefinden mahrûm kalarak lisân ve âdat-ı kadime kendilerinde mevcûddur. Beyn-el-İslâm bu mevcûdiyyet temâdi-i nefret-i kalbiyyeyi müeddi olmağla yine en ziyâde İslâm için yâr ve ağıyâr nazarında bâ’is-i esef-i ‘azîmdir.

Bugün memâlik-i mahrûse-i şâhânenin her tarafında ahvâl-i ‘umûmiyyesi yazdığımızdan pek de farklı olmayan Kıbtîler kendilerinin dahî Kıbtî olduklarını unutmuş bulunacaklardı. Bunlardan bir muhsenât görülmeseydi bile bu derece şerr ü mazarratları da çekilmemiş olurdu. Her ne ise geçmiş bir zamân için te’essüfden başka elden bir şey gelmeyeceği cihetle her hâlin bir de istikbâlini, her şeyin bir de ‘aksini

düşünmek muvâfık-ı hikmettir sanırım. Islâhî lüzûmuna hasr-ı fikr ettiğim bu fırkayı böyle fakr u zarûret içinde ve mahza mazarrat olarak kendi hallerine terk edersek istikbâldeki mazarratları kâbil-i tahdîd olamaz.

Meselâ hiçbir hak mukâbilinde olmayarak mücerred insâniyyet nâmına bir hizmet perdesi altından baş göstermeyi mu'tâd eden ecânibin bir gün enzâr-ı dikkatini câlib olub da memâlik-i mahrûse-i şâhânede bulunan Kıbtîleri himâyeye kalkışmak yüzünden mülk ve millet için mahza mazarrat olacak neticeler tasavvur olunamaz mı? Küçük bir teşvikin eseri olarak bunlar bed-hâhân mülk ve millete bir tâkım ser-rişte-i şikâyet vermekle vesile-i müdâhale olamazlar mı? Nîk ü bedi-i farkdan 'âciz olan bu echel-i akvâm pek kolay iğfal ve ızlâl olunacağı için hâtır ve hayâle gelmeyecek şerr ü mefsedet en ziyâde bunlardan me'mûl olunamaz mı? Her hâlde müsta'id-i şerr ü şekâvet olan bu gürûhun seyh-i sefâletle istikbâle 'âid mazarrâtı mûcib endişe değil midir? Medeniyyet içinde bedeviyyet, ni'met-i ma'arifet içinde cehâlet, servet içinde zaruret bir kimseyi hayâtında kefen-be-düş ederek mezâra defn etmek kabîlindendir. Kıbtîlerin ne ehemmiyeti var? diyenler na'mîk-i fikr ile düşünmelidir ki, ba'zı kere bir küçük sivilceyi bile kavî bir vücûdu iyice muztarib ederek yatâklara düşürmek isti'dâdında bulunur.

Şu hâtırayı da geçmeyelim ki evrâk-ı havâdis ara sıra bâ'is-i meserrât-ı İslâmiyye olmak üzere ihtidâ eden birkaç gayr-i Müslimin İslâm ile müşerref ve Ahmed, Ali, Hüseyin isimleriyle benâm olduğunu sebt-i sicil havâdis eder. Beri tarafta anasından babasından İslâm nâmıyla doğmuş ve İslâm içinde büyümüş koca bir tâ'ife yüzlerce seneden beri telkîn-i dîn-i mübîn edilmediği görülür. Bunlar Ahmed, Mehmed, Ali gibi en mukaddes isimleri taşıdıkları hâlde hâlâ İslâmın şartı kaçıtır, kelime-i münciyye-yi şahadet ne demektir bunu bilmezlerse bunlara nasıl İslâm diyeceğiz?!

Bu hâlde Arabistan da Yakub, Yusuf, İlyas, Abdullah Numan gibi İslâm isimleriyle benâm olan Süryânî, Musevî, milletlerini de isimlerine nazaran İslâm tanımak iktizâ eder. Husûsen bunlar fazla olarak lisân-ı dînî mübînimiz olan Arapçayı bizden dahâ ziyâde güzel bilirler. Maksâd-ı asliden tebâ'üd etmemek üzere fikre sünûh eden bu gibi teferru'âtı terk ile beyân-ı hakikat noktasına gelelim. Ahkâm-ı şer'iyyede istisnâ var mıdır, yok mudur? diye bir su'âl vârid olsa elbette yoktur cevâbını vereceğiz.

Bu cevâb-ı savâba karşı muhadderât-ı İslâmiyye meselâ yüzlerini setr için isti'mâl ettikleri yaşmağın birâz inceliğinden, eğriliğinden, doğruluğundan dolayı şer'ân ve şedîden men' ve muâhezeye duçar edilirken beri yanda mestûriyyet söyle dursun binlerce Emine, Ayşe, Fatma'nın göğüslerinden doğru fırlamış olan memeleriyle açık, saçık ve bir tarz-ı bî-edebânede çarşı pazarda gezmelerine nasıl müsâ'ade edilir? Bir İslâm 'âilesi meyanına hûd ve be hûd bir nâ-mahremiñ duhûlü imkân haricindedir. Hatta ferce-yâb-ı duhûl olan bir şahsın keyfîyyet-i katlinden dolayı sâhib-i hâne ma'zûr ve kanûnen ma'füvv tutulur.

Bir Fatma'nın hânesinde böyle! Diğer Fatma'nın hânesinde Müslim ve gayr-i Müslim için bir mâni'a, bir mahzûr görülemiyor. Sellemeh-üs-selâm girip çıkmak bâbında bâri alafrânga modasına ittibâ-en bir "entere" usûlü olsa!! Bu da câri değildir. Buna ne diyelim! Hâlbuki o her iki Fatma'nın zevceleri bulunan Hüseyin ağalar bir bölûkte bir onbaşı tâkımında bulunuyorlar. Dîn ve devlet uğrunda fedâ-yı câna müheyyâ ve her ikisi de 'askerlik gibi en büyük bir meziyyeti hâiz, en 'âli bir vazîfeyi ifâ ile mübâhi bulunuyor. Bu Hüseyin ağalar peder ve o Fatmalar da vâlide olarak birer 'Ahmed' nâmında nûr-i dideleri vardır, ikisi de bir memleketlidir, birinin Ahmed'i nâz ve ni'âmla perver-i şebâb olarak mektepte 'ilm ve edeb tahsîline icbâr edilir. Diğerinin Ahmed'i o mekteb-i feyz-i meksebin kapusuna bile uğratılamaz! Bunlar bir devletin, bir vatanın iki İslâm 'askerinden 'âlem-i şühûda gelmiş iki Ahmed değil midir? Bunların ikisi de ma'sûm iken birinde fazîlet-i fitrat, diğerinde denâet-i hilkat farz etmek "mamin mevlûdün illâ" hükm-i serîfine mübâyin düşmez mi?

Ahkâmın şûr-i icrâiyyesindeki bu istisnâ şer'ân ve kânûnen câiz ve kâbil-i te'vîl olamadığı hâlde edyân-ı muhtelif 'indinde ve dünyânın bir ucundan öbür ucuna misyonerler, me'mûrlar gönderip güyâ nesr-i dîn gayreti nâmıyla da fedâ-kârâne ve insâniyyet-perverâne nümâyişleri meşhûd olan ecnebiler nezdinde 'acabâ ne gibi sû-i telakki ve tefsîre düçar oluyor. Seyyahîn-i ecnebiyyenin gözlerini kapamak mümkün olmadığı cihetle bu gibi evzâ'-ı ve ahvâl-i garîbe onların dâhi cümle meşhûdâtından olarak kim bilir seyâhat defterlerinde 'neler' yazıyorlardı. Bu yazdıkları 'neler' her ne olursa olsun İslâm nâmına isnâd olunduğuna şüphe mi edilir? Gayret-i millîyye ve hamîyyet-i İslâmiyye bunu kat'îyyen reddeder. Selânik Vilâyeti dâhilindeki Kıbtîleri

numûne olarak ‘arz etmiş olduğumdan şu hâtırayı da buradaki meşhûdâtıma göre yazıyorum.

Vilâyet-i celîle dâhilinde her ne sûretle olursa olsun bir senede isimlerini İslâm isimleriyle kayda muvaffak olduğumuz Hristiyan’ın mikdâr-ı nüfûsu otuz, otuz beş raddelerindedir. Haydi, yüz nefer olsun diyelim. Hâlbuki serbest-i mezâhib nâmı altında zehirlenecek bir fikrin ilkâsıyla bir misyoner birâz fedâ-kârâne gayret ederse bu sefil ‘bu cahîl’ bu İslâmiyyetten zâten bî-haber bulunan Kıbtîlerden belki binlercesini iğfal ve ızlâl edebileceği ve bu muvaffakiyetini Avrupa’ya ve bütün Hristiyanlığa karşı müftechirâ i’lân ve rağmen-âlâ-İslâm bu binlerce Ahmed, Mehmed, Mustafa, Ayşe, Fatma isimlerini kayd ve ma’âz-Allah Hristiyan nâmlarına tebdîl ile neşr ve beyân eyleyeceği vârid-i hâtır olamaz mı? O zamân İslâmiyyet cidden dag-dâr-ı esef edilmiş olmaz mı? Ya bu tâ’ife bir kere bu sûretle de kabûl-i şerâret ederse ileride mülk ve millet için ne kadar vahîm ve muzırr fikirlere sevk edilebilir.

Bu hâtıra bir vehm ve hayâlden ‘ibâret de değildir. Hristiyan hânelerinde çiftliklerinde ve reji idâreleri gibi ba’zı iş mahallerinde ücretle çalışan Kıbtîyân bi-ttab’i Hristiyan usûl ve ‘âdatına tâbi’ oldukları ve Hristiyan gençleriyle nâ-meşrû’ harekâtın vukû’u ve en ziyâde bu Kıbtîlerin bir kısmı Hristiyan olup Hristiyanlar gibi serbest yasadığı ve onlardan ‘asker alınmaması bu bî-idrâk Kıbtîlerce onlara meyl ve inhimâ ki, başlıca bir vesîle olması ve zâten İslâm dediğimiz Kıbtîler İslâm ile bayrâm Hristiyan ile rûz-i hafr yapmakta müşterek bir kavm-i ‘acîb bulunması ve kesret-i ihtilât ve ‘askere alınmamak fikr-i câhilânesiyle Hristiyan Kıbtîleriyle te’ehhül keyfiyyeti ve ismi Ali iken esnâ-yi mu’âyenede ‘Petro’ nâmını kabûl etmek gibi ba’zı ahvâlden istidlâl o hâtır-ı haran olan hayâli bir delâliyyet-i kaviyye sırasına koyamaz mı? Bir de bu hâtıraların kâffesini vâhî ve ehemmiyyetten ‘âri addedelim.

İnsân olduklarına şüphe edilmeyen Kıbtîler mademki İslâmdır, hasred-dünya vel-ahire kalmalarına hiçbir sâhib-i vicdân râzı olur mu? Buraya kadar verilen tafsîlâtan anlaşıldığı üzere bizim “Kıbtî-i Müslim” dediğimiz tâ’ifenin ıslâh-ı ahvâli bahsinde ihmâl edilirse melhûz olan mazarrât mâddiye ve ma’neviyye nazar-ı ehemmiyyete alınmamış ve istikbâl düşünülmemiş olur. Hâlbuki bir zamân için tecvîz edilmekte bulunmuş olan bir gaflet ve ihmâl her zamân için câiz olamaz. Binâen-‘aleyh ‘arz ve

izâhından çekindiğimiz dahâ birçok mahzûrun zamân-ı vukû' ve zuhûrundan akdem Kıbtîlerin ıslâh-ı ahvâline 'atf-ı 'inân-ı 'inâyet buyrulması şer'ân, kanûnen, siyâseten, insâniyyeten ehemmiyet-i umûrdan addolunacak kadar şâyân-ı ehemmiyettir! Bu ehemmiyyete yahûd bu vahimeye karşı arzû ettiğimiz ve 'arz eylediğimiz bir ıslâhât ise sâye-i kadr-i tevâbih-i cenâb-ı pâdişâhide bugün hükûmet-i seniyyenin bir tenbîhâtı sırasında küçük bir icrââtı kabîlden iken yarın bir tehiyyâtı intâc edecek bir mesele rengini almağa isti'dâd görölmesindendir. Bir ıslâhât ki istikbâlce selâmet-i mülk ve milleti mûcib olur, bir icrâât ki, ucunda 'ind-Allah ve 'ind-el-nâs ecr ve hasenât görölür, bir teşebbüs ki, men'-i mazarrat ve celb-i menfa'at için arzû edilir, bir emel ki hayr-hâhâne ve suhûletle husûl-pezîr olur, bir lâyiha ki bugün memâlik-i şahanede bulunan beş yüz bin nüfusun İslâm fırka-i naciyesine bilâ-istisnâ ilhâk ve idhâli lüzûmuna ve dîn ve devlet nâmına 'arz olunur, bu beş yüz bin nüfusun bâ'is fevz-i necâtı olmağa berâber insâniyyet ve İslâmiyyet için pek büyük mahâsini câmi' olur.

Hele icrâsı hiçbir tarafın müdâhale ve iltizâmı neticesinden 'addolunamayacağı cihetle milel-i mütemeddineye ve bütün 'âlem-i insâniyyete karşı en şanlı bir ıslâhât-ı celîle cümlesinde olacağı tabî'i bulunur. Bu icrââtın te'hîri elbette tecvîz olunamaz. Bu icrââtta sarfı lâzım gelen mebâliğin hazine-i celîleye yâr olmaması için mu'âvenet-i İslâmiyyeye mürâca'at yolu da vardır.

Tesîs ve küşadı iktizâ eden mahallerde mescid ve mekteb tedârîki de mümkündür. Binâen-'aleyh bir ân evvel tedâbir-i lâzımenin ittihâzına vesîle olmak emeliyle işbu lâyiha-i abîdânemin 'arz ve takdîmine cür'et eyledim. Mamafih irâde buyrulduğu hâlde bu bâbdaki tedkîkât ve meshûdât-ı 'acizâneme tevfi ken efkâr-ı massıra-i bende-gânemin dahâ ziyâde 'arz ve izâhına ihtiyâr edeceğimi ve misillü diğer hâtırât-ı hayr-ı hâhânenin dahî ba'demâ ihbâr ve inbâsına başkaca bir cesâret alacağımı sevk-i vicdân ve hissiyyât-ı 'ubûbiyyet-kârâne ile 'arz ve te'mîn eylerim. Ve min-Allah-el-tevfik.

15 Kanûn-i Sâni 1306 (4 Şubat 1891)

Siroz Mekteb-i 'Idâdi ve Mülkiyesi Lisân-ı 'Osmâni ve Farsî Mu'allimi Sa'dî

EK 5.

18 Ekim 1915 Tarihli Emrâz-ı Zühreviyenin Men‘-i Sirâyetine Dâir

Nizâmnâme⁴⁴⁴

Fâhişe ve Mahal-i Fuşş

Birinci Madde: Kendisini başkalarının zevkine menfa‘at mukâbili veya i‘tiyâdî bir sûretle hasır etmeyi san‘at ittihâz eden ve bu sûretle müte‘addid erkeklerle münâsebâtta bulunan kadına “fâhişe” itlâk olunur.

İkinci Madde: Bu kabîl iki veya daha ziyâde kadınların gerek müctemi‘an ve gerek ayrı ayrı odalarda münferiden ikâmet ettikleri ve yâhud muvakkaten icrâ-yı fuşş için tecemmu‘ eyledikleri mahalle “umûmhâne” ta‘bîr olunur.

Üçüncü Madde: Pansiyon nâmı altında isti‘mâl olup her odası müste‘cir-i evveli tarafından kârı ve zararı kendilerine âit olmak üzere ayrı ayrı veya müte‘addid fâhişelere icâr olunan hânelerde umûmhâne meyânına dâhildir.

Dördüncü Madde: Sâhibi veya müste‘ciri tarafından müte‘addid kimselere müte‘addid def‘a berâ-yı fuşş ve mülâkât tahsîs edilen yerlere “mahall-i mülâkât” itlâk olunur.

Umûmhâne ve Pansiyon ve Mülâkâthâne Mahallerinin Sûret-i Küşâdî

Beşinci Madde: İstanbul, Beyoğlu, Üsküdar mıntıklarında polis müdîriyet-i umûmiyesince, taşralarda mahalli en büyük zâbit, me‘mûrluğunca tefrîk ve tahsîs olunan mahallerin gayrı yerlerde umûmhâne küşâdî ve mıntika-i memnû‘a dâhilinde el-yevm mevcûd umûmhânelerin kezâlik zâbitaca ta‘yîn olunacak müddetin inkizâsından sonra işletilmesi memnû‘dur. Mu‘ayyen mahallin hâricinde küşâd edilen umûmhâne

⁴⁴⁴ **İkinci Tertip Düstur**, C. 7, s. 769-770.; **Polis Mecmuası**, Sayı: 66, Sayfa: 66-68. Tarih: Nisan 1332.; **Polis Mecmuası**, Sayı: 67, Sayfa: 83-88. Tarih: Nisan 1332.; **Polis Mecmuası**, Sayı: 68, Sayfa: 109-112. Tarih: Mayıs 1332.

derhal sed olunur. Tahsîs olunan bu mıntıkalar berâ-yı ma'lûmât İstanbul'da Şehremâneti'ne ve taşrada belediyelere bildirilir.

Altıncı Madde: Zîrde muharrer eşhâsın bi'z-zât ve gerek nâm müste'ârun leh veya bi'l-vâsıta umûmhâne açmaları câiz değildir:

1- yirmi beş yaşını ikmâl etmemiş olanlar,

2- mehcûrîn,

3- ale'l-ittlâk, cinâyât ef'âliyle sirkat, yan kesicilik, sahtekârlık, kalpazanlık, erbâb-ı cinâyâtı ketm ve ihfâ, hırsızlara yataklık, emniyeti sû-i isti'mâl, dolandırıcılık, zükûr ve inâstan genç çocukları fuhşe tahrîk gibi cerâimle mahkûm olup da ikmâl-i müddeti müte'âkib on beş sene mürûr etmemiş olanlar.

4- Zâbita tarafından sebâb-ı idâriyeden dolayı bilâ-müddet umûmhâneleri sed olunup da ba'de's-sed aradan üç sene mürûr etmemiş olanlar.

Bâlâda ta'dâd olunan şartlardan biri noksan olarak küşâd edilmiş umûmhâne var ise derhal sed olunur.

Yedinci Madde: altıncı maddede ta'tâd olunan ef'âlden biriyle mahkûm olan umûmhâneci mahkûm olduğu tarihten i'tibâren icrâ-yı san'attan men' ve umûmhânesi sed edilir.

Sekizinci Madde: Umûmhânesi zâbitaca sed ve kendisi bi'z-zât icrâ-yı san'attan men' edilen eşhâs bi'l-vâsıta icrâ-yı san'attan dahi memnû' olup bu sûretle müvâza'a-i umûmhâne idâre eden eşhâs dahi aynı sûretle icrâ-yı san'attan men' olunur.

Dokuzuncu Madde: Umûmhâne küşâd etmek isteyen eşhâs bir mâh mukaddem bâ-istid'â İstanbul'da Polis müdîriyet-i umûmiyesine, taşralarda mahalli en büyük zâbita me'mûruna mürâca'at edecek ve umûmhânenin birden ziyâde müdürü bulunduğu takdîrde her birisi müştereken mezkûr istid'âya vaz'-ı imzâ ve hilâf-ı kânûn ve tenbîhât vukû' bulacak ef'âlden dolayı mes'ûliyeti deruhde edeceklerdir.

Onuncu Madde: İstid'âlarında müsted'inin ve şürekâsı var ise onların:

1- isim ve şöhret, sinni, mahall-i ikâmet ve velâdeti ile tâbi'iyeti,

2- küşâd edecekleri umûmhânenin semt ve mahal ve sokakla numarası ve muhtevî olduğu odaların adedi

3- mülk, akâr sâhiblerinin isim ve şöhrat, san'at, mahall-i ikâmeti ve tâbi'iyeti musarrah olacak ve umûmhâneyi küşâd edecek ve istihdâm edilecek eşhâsın ikişer kıt'a fotoğraflarıyla umûmhâne ittihâz olunacak mahal sâhibinin binânın umûmhâne olarak isti'mâline rızâsını mübeyyin vesîka ve mahall-i mezkûrun dâire-i belediyece musaddak bir krokisi istid'ânâmeye merbût bulunacaktır.

On Birinci Madde: Polis dâiresince icrâ kılınacak tahkîkât netîcesinde müsted'înin evsâf-ı lâzımeyle hâiz olduğu ve binânın şerâit-i sıhhiye ve fenniyeyle câmi' bulunduğu tebeyyün ettikten sonra müsted'î yedine bir kıt'a ruhsatnâme i'tâ kılınır.

On İkinci Madde: Umûmhâne sâhibinin veya müste'cirinin vefâtı hâlinde veresesinin ve âhara devri hâlinde müste'cir-i cedîdin üç gün zarfında bâ-istid'â polis müdîriyetine mürâca'atla tecdîd-i kayd ettirmeleri lâzımdır. Tecdîd-i kayd mu'âmelâtı dahi aynıyle umûmhâne küşâdı hakkındaki şerâite tâbi'dir.

On Üçüncü Madde: Umûmhâne hükmünde add olunan pansiyonlar erbâb-ı nâmustan âilelerin ikâmet ettiği hânelerin yanı başında veya karşılarında küşâd olunamaz. Ancak vukû' bulacak mürâca'at üzerine zâbitaca idârî ve inzibâtî mahzûru olmayan otel ve sâire gibi umûmî mü'essesât arasında bulundurulmasına dikkat olunacaktır. Aksi takdîrde pansiyon derhal sed olunur.

On Dördüncü Madde: Bir mahallin mahall-i mülâkât ittihâz olunabilmesi daha evvel zâbitaya mürâca'atla müsâ'ade istihşâline mütevakıftır. Mülâkât mahalli te'sîs ve idâresi dahi umûmhâne veya umûmhâne hükmünde bulunan pansiyon küşâd ve idâresi hakkındaki ahkâm ve kavâ'id tâbi'dir. Ahkâm-ı mezkûre hilâfında küşâd olunan mülâkât mahalli derhal sed olunur.

On Beşinci Madde: Ötede beride müşteri bularak icrâ-yı san'at eden ve sürtük ta'bîr olunan fâhişeler umûmhânelerin bulunduğu mıntıkanın hâricinde ikâmet edemezler ve umûmhâne, pansiyon ve mülâkât mahallerinden başka yerlerde müşteri kabûl edemezler ve bunların behemehâl bir umûmhâne veya pansiyonda mukayyed olarak hüviyet varakası almış olmaları meşrûttur.

On Altıncı Madde: Otellerin ve ale'l-umûm fuhşa mahsûs olmayan pansiyonların mahall-i fuhş ittihâzı câiz değildir. Bir otelde mükerreren icrâ-yı fuhş edildiğini ve sâhibinin ma'lûmâtı olduğu ve bildiği halde müsâ'ade ettiği anlaşılır ise men' edilir ve umûmhâneler hakkındaki kavâ'ide tâbi' tutulur.

Umûr-ı İnzibâtiye

On Yedinci Madde: Umûmhânesini âhar mahalle nakle teşebbüs eden sâhib ve yâ müste'ciri lâ-ekall on beş gün akdem polis müdüriyetine tahrîren ihbâr-ı keyfiyete ve tashîh-ı kayd ettirmeye mecbûrdur. Aksi takdîrde naklen küşâd edeceği umûmhâne bir aydan bir seneye kadar sed edilir ve yeniden naklen küşâd ettiği mahal mıntika-i mu'ayyene hâricinde ise umûmhâne mü'ebbeden sed edildikten başka sâhibi hakkında kânûn-ı cezânın doksan dokuzuncu maddesinin üçüncü zeyli mûcibince ta'kîbât icrâ olunur.

On Sekizinci Madde: Umûmhâne sâhibi sermâyelerle hizmetçilerden her birinin isim, şöhrat, sinn, memleket ve tâbi'iyetlerini, evvelce buralarda bulunduklarını mübeyyin numûnesine muvâfık beyânname ile ikişer kît'a fotoğraflarını tanzîm ve zîrini temhîr veya imzâ ederek umûmhâneye kabûlünden i'tibâren yirmi dört saat zarfında tâbi' bulunduğu polis merkezine tevdi' ve bunların tezkire-i Osmâniye ve pasaportlarını teslîm ve mukâbilinde makbûz ahz ve istihsâl edecek ve hüviyetnâmesine berâ-yı ilsâk iâde edilecek bir kît'a fotoğraftan mâ'adâ diğer evrâk inde'l-hâce verilmek üzere polis dâiresinde hıfz olunacaktır. Hilâfında hareket ettikleri anlaşılanların hâneleri birinci def'asında üç, ikinci def'asında on beş gün ve üçüncü def'asında bir sene müddetle sed olunur.

On Dokuzuncu Madde: Madde-i sâbıkada beyân olunan evrâkın tedkîkinden ve muâyenehâne ve tabîb tarafından (silik) muâyenesinin icrâsından sonra Dersa'âdet'te polis müdüriyet-i umûmiyesi, taşralara da mahalli en büyük polis âmiri tarafından sermâyelere yeknesak ve numûnesine muvâfık isim, şöhrat ve fotoğrafını hâvî musaddak birer hüviyetnâme verilecek ve hüviyetnâme ahz etmeyen kadınlar hüviyetnâme alıncaya kadar icrâ-yı san'attan men' ve mu'âyenehâneye sevk

olunacaktır. Hüviyetnâmesiz kadınları kabûl edenlerin hânesi birinci def'asında on gün, ikinci def'asında bir mâh ve tekerrüründe bir sene sed olunur.

Yirminci Madde: Umûmhânelerde bulunacak had-i münçîlerden zükûrun yirmi beş ve inâsın yirmi yaşını ikmâl etmiş olmaları şarttır. Aksi halde umûmhânedен derhâl ihrâc olunur. Ve mezkûr umûmhâne yirmi dört saat sed edilir.

Yirmi Birinci Madde: On sekiz yaşını ikmâl etmeyenlerin velîsinin muvâfakati inzimâm etse dahi umûmhânelere sermâye olarak velev muvakkaten olsun kabûlü memnû'dur. Şu kadar ki yirmi yaşından dûn olanlar velîsi tarafından taleb vukû'unda kendisine teslim olunur. Hilâfında hareket eden umûmhâne ve pansiyon ve mülâkâthâneler iki sene müddetle sed olunur.

Yirmi Altıncı Madde: Sermâyeler terk-i seyyi'âtla hânelerine avdet veya diğer bir umûmhâneye nakl ve yâhud mahall-i sâireye azîmet husûslarında muhtar ve serbest olup mezbûrelerin umûmhânedede devâm-ı ikâmetlerini te'mîn için buraca giriftâr edilmeleri veyâ diğer umûmhânecilere satılması veya borçlarını tesviye edinceye kadar kendilerinin veya eşyâlarının alıkonulması memnû'dur. Hilâfında hareket edenlerin hânesi birinci def'asında bir mâh, ikinci def'asında altı mâh ve tekerrüründe iki sene müddetle sed olunur.

Yirmi Üçüncü Madde: umûmhânelerde her nev' kumarın oynatılması ve esrar içilmesi memnû'dur ve bundan umûmhâne sâhib veya sâhibeleri de mes'ûldür kumar oynandığı veya esrar içildiği anlaşılan umûmhâneler bilâ-müddet sed olunur.

Yirmi Dördüncü Madde: Umûmhâneciler müşterilerine müskirât verip vermemekte muhtârdır. Şu kadar ki umûmhânesinde müskirât i'tâsını arzu edenler daha evvel zâbıtaya ma'lûmât vermeleri ve ruhsat istihsâli için i'tâ edecekleri istid'ânâmelerinde tasrîh-i keyfiyet eylemeleri lâzım gelir. Umûmhânelerde satılacak bi'l-umûm müskirât fiyatının hadd-i i'tidâlinde bulunması ve depo fiyatından "ancak yüzde elli semenden" fazlasına satılması memnû'dur. Müskirât isti'mâli hakkında kânûn-ı cezâda mevcûd ahkâm-ı umûmhânelerde dahi nazar-ı dikkate alınacaktır. Hilâfında hareket eden umûmhâneler birinci def'asında on beş gün, ikinci def'asında bir mâh ve tekerrüründe bir sene müddetle sed olunur.

Yirmi Beşinci Madde: Umûmhânelerin ancak bir medhali olup diğer sokak ve hâne, dükkân, kahve, gazino ve otel gibi mahallere kapısı bulunmayacaktır. Birinci ve ikinci sınıf umûm hânelerle yansın ve mülâkâthânelerde müşterîlerin suhûletle isti'mâl edebilecekleri bir mahalde olmak üzere telefon te'sîsâtı icrâsı mecbûrdur. Umûmhânenin diğer bir medhali olduğu anlaşıldığı takdirde fazla kapılar sed olunmakla beraber umûmhâne bir hafta müddetle sed olunur.

Yirmi Altıncı Madde: Umûmhânelere müte'allik mevâd bir nüshası mutlaka Türkçe olmak üzere tab' ve bir çarceyu (?) derûnunda olarak umûmhânenin salonuna ve dîvânhanesine ta'lîk edilecektir. Ve umûmhânelerin kapısında okunabilecek sûrette ve diğer evlerin numaralarında ve azhân farklı olarak ve büyük hurûfâtla numaralarını hâvî birer levha bulunacaktır. Şerâit-i mezkûreye muhâlif hareket eden umûmhâneler birinci def'asında yirmi dört saat, ikinci def'asında bir hafta ve tekerrüründe bir mâh müddetle sed olunur.

Yirmi Yedinci Madde: Umûmhâneciler on sekiz yaşından dün olduğu zâhir hâlimden anlaşılan genç çocuklarla resmî elbisesi üzerinde bulunan bi'l-umûm mekteb talebesini umûmhâneye kabûlden memnû'dur. Genç çocuklarla eşhâs-ı mezkûreyi kabûl eden umûmhâneler veya pansiyonlar ve mülâkât mahalleri birinci def'asında on beş gün, ikinci def'asında bir mâh ve tekerrürü hâlinde bir sene müddetle sed olunur.

Yirmi Sekizinci Madde: Umûmhâneciler ve sermâyeler hiçbir zaman kapu ve birinci kat pencerelerinde oturmayacak ve müşteri celb etmek için söz atmayacaktır ve umûmhânelerin birinci kat odalarının sokağa nâzır pencerelerinin alt tarafına bir arşın irtifâ'ında sâbit pancur konacaktır. Ahkâm-ı mezkûreye ri'âyet etmeyen umûmhâneler birinci def'asında bir hafta ve tekerrüründe bir mâh müddetle sed olunur.

Yirmi Dokuzuncu Madde: Umûmhâne sâhibi hânesini terk veya başka tarafa nakl etmek isteyen sermâyelerden daha evvel polise mürâca'atla nakl mahal vesîkası istihsâl etmeyen sermâyelere âsâyîşini i'tâ ve hesâbâtını kat' etmekten memnû' olduğu gibi bu sûretle habersizce gaybûbet eden sermâyeleri dahi yirmi dört saat zarfında polise bildirmeye mecbûrdur. Hilâfında hareket eden ve tenbîhâta ri'âyet etmeyen umûmhâne birinci def'asında bir hafta ve tekerüründe on beş gün müddetle sed olunur.

Otuzuncu Madde: Umûmhânelerde ve pansiyonlarda çalgı çaldırılabilir, şu kadar ki nisfû'l-leylden sonra çalınan çalgı hâricden işitildiği veya daha evvel çalınan çalgı ile halkın huzûr ve rahatını selb edecek derecede gürültü ve şamata edildiği takdîrde polisce men' olunur. Müşterîlerin ve sermâyelerin yekdiğerine karşı rekâbetini tahrîk ve münâza'a tevlîd edecek umûmhânelerde veya bir umûmhânenin muhtelif odalarında dahi çalgı çalınması men' olunabilir.

Otuz Birinci Madde: Sinnleri müsâ'id olan veya erkeklerle münâsebâtta bulunduğu anlaşılan umûmhâne sâhibe veya müste'cireleri de sermâyeler hakkındaki ahkâm ve mu'âmelâta tâbi'dirler.

Otuz İkinci Madde: Mülâkât mahalli ittihâz olunan hâneler işbu ta'lîmâtname ahkâmının te'mîn-i tatbîki zımnında ancak müdîriyetçe ta'yîn ve tefrîk edilen sivil me'mûrlar tarafından teftîş edilir.

Otuz Üçüncü Madde: Mülâkât mahalli olarak tahsîs edilen hâne derûnunda bi'z-zât veya bi'l-vâsıta herhangi bir san'at veya ticâretin icrâsı memnû'dur. Hilâf-ı memnû'iyet hareket vukû'unda mezkûr hânenin ruhsatnâmesi istirdâd ve icrâ-yı san'attan men' olunur.

Otuz Dördüncü Madde: Mülâkât mahalli ittihâz olunan binânın odaları erkeklere veya kadınlara îcâra verilemez. Velez muvakkaten olsun mahall-i mülâkât küşâd eden eşhâstan gayrısına ikâmetgâh ittihâz olunamaz. Memnûniyyet-i mezkûreye muhâlif hareket vukû'unda birinci def'asında hânesi on gün müddetle sed ve tekerrüründe ruhsatnâmesi istirdâd olunur.

Otuz Beşinci Madde: Mülâkâthâne sâhibi celb ettiği fâhişelerin hüviyetnâmesini yedinden ahz ile bulunacakları odanın masası üzerine koymaya ve bir defter tutarak celb ettiği kadınların hüviyetleriyle vürûd ve avdet saatlerini kayd etmeye ve her yirmi dört saatlik kayd hülâsasını polis dâiresine vermeye mecbûr ve hüviyetnâmesi olmayan kadınların celb ve kabûlü memnû'dur. Aksi takdîrde mülâkâthâne birinci def'asında üç gün ve tekerrüründe bir hafta müddetle sed olunur.

Otuz Altıncı Madde: Umûmhâne, pansiyon ve mahall-i mülâkât sâhib veya müste'cirleriyle sermâyeler nezdlerine vürûd eden ve hükûmetce taharrî edilmekte bulunan mektûmîn ve maznûnîn ile şüpheli eşhâsı derhal polise bildirmeye mecbûrdurlar. Bu gibi eşhâsı teşhîs ettiği halde polis dâiresine ma'lûmât vermeyen haneler birinci def'asında on gün ve ikinci def'asında bir mâh ve tekerrüründe bir seneden ekall olmak üzere sed olunur.

Otuz Yedinci Madde: Doğrudan doğruya veya bi'l-vâsita erbâb-ı nâmustan bir kadın veya bâkireyi iğfâl ederek getirdiği veya esasen veya tedâbir-i inzibâtiye cümlesinden olmak üzere icrâ-yı san'atten memnû' kadınları kabûl ettiği görülen umûmhâne ve pansiyon ve mülâkâthâne sâhib veya müste'cirleri birinci def'asında üç ay, ikinci def'asında bir sene ve yine tekerrüründe üç sene müddetle icrâ-yı san'atten men' ve hânesi sed edilmekle beraber haklarında ta'kîbât-ı kânûniye icrâ olunur ve sâhibleri ecnebî teb'asından ise hudûd hâricine çıkarılır.

Otuz Sekizinci Madde: Emrâz-ı zühreviyeye mübtelâ olarak tedâvi altına alınmış olan kadınların tamâmen şifâyâb olduğuna dâir hüviyetnâmesinde bir işâret-i sıhhiye olmadıkça umûmhâne ve pansiyon ve mülâkâthânelere kabûlü memnû' olup aks-i sûrette hareket eden umûmhâne, pansiyon ve mülâkâthâne sâhiblerinin birinci def'asında bir mâh ve tekerrüründe bir sene müddetle icrâ-yı san'attan men' ve hânesi sed olunur.

Otuz Dokuzuncu Madde: Mülâkât mahalli olarak ta'yîn edilen mahaller 10, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27'nci maddeler ahkâmına tâbi'dir ve on sekizinci madde mûcibince hizmetçilerin isim, şöhret, sinn, memleket ve tâbi'iyetlerini ve evvelce nerelerde bulunduklarını mübeyyin hüviyet varakaları tanzîm ve zîri imzâ edilerek zâbitaya verilmesi mecbûrdur. Muhâlif hareket vukû'unda mevâd-ı mezkûre mûcibince tecziye olunur.

Kırkıncı Madde: Pansiyonlara derûnunda bulunan sermâyelerden başka hâricten muvakkaten icrâ-yı fuhs için kadın celb ve kabûl edilemez. Hilâfında hareket edenler birinci def'asında üç gün, tekerrüründe bir hafta müddetle icrâ-yı san'attan men' olunur.

Kırk Birinci Madde: Hüviyet cüzdanları her sermayenin bulunduğu odada ve en ziyâde nazar-ı dikkati celb edecek bir mahalle ta'lik edilecek ve sermâyehâne derûnunda bulundukça oradan sûret-i kat'iyede kaldırılmayacaktır. Sermâye hârice çıktığı takdîrde hüviyet cüzdanını ahz ile beraberinde bulunduracaktır. Ahkâm-ı mezkûrenin hüsn-i tatbîkine umûmhane sâhibleri mecbûr olup aks-i takdîrde birinci def'asında bir hafta ve tekerrürü hâlinde on beş gün müddetle hânesi sed ve hüviyetnâmeleri üzerine taşınmaksızın başka mahallerde icrâ-yı fuhş eden sermâyeler icrâ-yı san'attan men' olunur.

Kırk İkinci Madde: Biz odada birkaç kadın icrâ-yı fuhş ettiği sûrette cümlesinin cüzdanları duvara ta'lik edilmiş olmak elzemdır. Muhâlif hareket kırk birinci madde mûcibince müstelzim-i mücâzâtır.

Kırk Üçüncü Madde: Hüviyet cüzdanları on iki santimetre arz ve on altı santimetre tûlünde bir kitâb şeklinde bulunacak ve cümlesi birden açılacak tarzda ve yekpâre bir kâğıttan ibâret ve fotoğrafları da nazar-ı dikkati celb edecek ve cüzdanın bir sahifesini işgâl eyleyecek kadar büyük olacaktır.

Kırk Dördüncü Madde: Fâhişelerin cadde ve sokaklarda müşterî aramak üzere mütemâdiyen dolaşmaları ve cadde ve sokaklar üzerinde tevakkuf ederek beklemeleri ve toplanmaları memnû'dur. Buna muhâlif hareket eden kadınlar birinci def'ada bir ay, ikinci def'ada üç ay ve yine tekerrüründe bir sene müddetle icrâ-yı san'attan men' olunur.

Kırk Beşinci Madde: Fâhişelerin umûmî mahallerde ve sokaklarda halkı iz'âc edecek sûrette tecâvüzât ve sarkıntılıktaki bulunmaları ve icrâ-yı fuhş maksatıyla da'veti mütezammın teşebbüsât-ı fî'iliyeye ictisârları memnû'dur. Bu ahvâle mütecâsir olanlar hakkında doksan dokuzuncu madde zeyline tevfikân ta'kîbât-ı kânûniye icrâ olunur ve bu harekâtta temerrüd edenler teb'a-i ecnebiyeden olduğu halde hudûd hâricine gönderilir.

Kırk Altıncı Madde: İnde't-tahkîk fuhşu san'at ittihâz ettiği sâbit olan ale'l-umûm kadınlar kayd ve mu'âyeneye tâbi'dirler.

Kırk Yedinci Madde: Yalnız mu‘ayyen bir erkek ile münâsebette bulunarak “metres”lik eden kadınlar ale’l-âde mu‘âmele-i kaydiyeye tâbi‘ olup bu gibiler eşhâs-ı sâire ile de temâs sûretiyle fuhşu san‘at ittihâz ettikleri takdîrde fâhişeler hakkındaki ahkâma tâbi‘ tutulurlar.

Teşkilât-ı İdâriye ve Umûr-ı Sıhhiye

Kırk Sekizinci Madde: Fâhişelerle umûmhânelerin, Pansiyon ve mülâkâthânelerin ahvâl ve umûr-ı idâre ve sıhhiyesiyle meşgûl olmak üzere Dersa‘âdet polis müdüriyet-i umûmiyesinde bir zâbita-i ahlâkiye şûbesi me’mûrlarıyla hüviyet-i sıhhiye reisi ve san‘atlerinde miktar-ı kâfi kâtib istihdâm olunur.

Kırk Dokuzuncu Madde: Fuhş ile me’lûf olanların veya gayr-ı mukayyed olarak icrâ-yı fuhşa tahsîs olunan hanelerin tahkîk ve zâhire ihrâcı vazîfesiyle mükellef olmak üzere Dersa‘âdet’te ve îcâb eden mahallerde ayrıca me’mûrîn-i mahsûsa istihdâm ve zâbita-i ahlâkiye teşkilâtı olmayan mahallerde bu vazîfe-i tahkîk resmî polis tarafından îkâ olunur.

Ellinci Madde: Umûmhâneler için tahsîs olunan mıntikalarda mu‘âyenehâneler küşâd ve sâbit veya seyyâr olmak üzere bir veya iki tabîb ile bir kâtib ve lüzûmu kadar kavâs, hademe ve hizmetçi kadın istihdâm olunacaktır.

Elli Birinci Madde: Ta‘lîmât ahkâmının hüsn-i tatbîki için tedâbir ittihâzı ve umûmhânelerin seddine ve tahkîk me’mûrları tarafından verilen raporlara ve buna mümâsil husûsâta mütedâir i’tirâz ve şikâyet vukû‘unda müzâkerâtta bulunmak ve haftada bir def‘a ictimâ‘ etmek üzere Dersa‘âdet’te polis müdüriyet-i umûmiyesinin riyâset ve emriyle kısım-ı idârî müdür veya reisleri ve ser-tabîb, şube me’mûru ve her üç ayda bir tebeddül etmek üzere mu‘âyene tabîbinden ve taşralarda en büyük zâbita me’mûrlarıyla en büyük sıhhiye me’mûrlarından ve mu‘âyene tabîbinden ve mu‘âyene tabîbi bulunmadığı takdîrde belediye tabîbinden mürekkeb bir komisyon teşkil olunacaktır.

Hey'et-i Sıhhiye Reisi'nin Vezâifi

Elli İkinci Madde: Dersa'âdet'te heyet-i sıhhiye reisi mu'âyenehâne, umûmhâne ve pansiyonların ahvâlini ve teblîğât ve umûr-ı fenniyeye ri'âyet edilip edilmediğini teftîş etmekle mükelleftir. Heyet-i sıhhiye reisi doğrudan doğruya polis müdîriyetine tâbi'dir. Heyet-i sıhhiye reisi ve etibbâsı polis müdîriyet-i umûmiyesinin inhâsıyla dâhiliye ve sıhhiye nezâretince (silik) ve azl olunurlar.

Elli Üçüncü Madde: Heyet-i sıhhiye reisi gayr-ı mu'ayyen zamanlarda mu'âyenehâne, umûmhâne ve pansiyonları ve fuhş ile me'lûf olup müstekillen bir mahalde mukîm olan kadınları taht-ı nezâret ve teftîşinde bulundurarak îcâb edenleri mu'âyene ile ilel-i sâireye dûçâr olanları mu'âyeneye sevk ve esbâbı hakkında tahkîkât icrâ ve mu'âyesinin muntazamen icrâ olunmadığı tebeyyün ettiği takdîrde mu'âyene eden tabîb hakkında tahkîkât icrâ ve etibbânın mu'âyeneleri fennin terakkiyât-ı hâzırasına ve bu bâbdaki ta'lîmâtta tevfikân icrâ edip etmediklerini ve kadınlar nezdindeki cüzdanları mu'âyene ile vazîfelerini sû-i isti'mâl ve evkât-ı mu'ayyenede devâm edip etmediklerini teftîş ve nezâret ve mütâla'a-i zâtiyyeleriyle beraber rapor i'tâsıyla mükelleftir ve her hafta istatistikini tanzîm ve tevdî'a mecbûrdur.

Elli Dördüncü Madde: Heyet-i sıhhiye reisi dâirece mu'âyenehânelerce lüzûm gösterilen âlât ve mu'âlicât hakkında tahkîkât icrâsıyla beyân-ı mütâla'ayı hâvî rapor vermeye ve ta'lîmâtta mezkûr hânelerde mevcûd olması lâzım gelen âlât ve mu'âlicâtı tedkîk ederek nevâkısını ikmâl ettirmeye mecbûrdur.

Mu'âyenehâne etibbâsının vezâifi

Elli Beşinci Madde: Bi'l-âhare adedi teksîr edilmek üzere İstanbul'da şimdilik altı mu'âyenehâne açılacaktır. Her mu'âyenehânenin mıntıkası mu'ayyen olacak ve o mıntıkada mevcûd hâneler ile fâhişelerin esâmîsini hâvî bir defteri bulunacaktır. Müdîriyetçe lüzûm görüldüğü takdîrde mu'ayyen mıntikalar hâricinde mu'âyenehâne tahsîs ve îcâb edenler berâ-yı mu'âyene oraya sevk olunabilir.

Elli Altıncı Madde: Her mıntıkada mu‘âyenehânelerde mevcûd olması lâzım gelen etibbâdan mâ‘adâ hânelerinde mu‘âyeneleri lâzım gelenlerin adedi nisbetinde etibbâ istihdâm olunacaktır. Ma‘amâfih icâbı takdîrde mu‘âyenehânelerdeki etibbâ da aynı vazîfeyi göreceklerdir.

Elli Yedinci Madde: Mu‘âyene her tabîb tarafından gerek hânelerde ve gerek mu‘âyenehânelerde icrâ olunacak mu‘âyene-i fenniye'nin emr ettiği ve bahs-i mahsûsunda münderic olduğu vechle icrâ olunacaktır. Ve netîce-i mu‘âyenede cüz'î bir şüphe hâsıl olursa tanzîm kılınacak raporda îzâhât verilmek şartıyla kız derhal hastaneye sevk olunacaktır.

Elli Sekizinci Madde: İlel-i sâriyeden dolayı hastanelere sevk olan kadınların hastanelere kabûlü mecburî olup kabûl edilenler usûlü dâiresinde bi't-tedâvî tamâmen tehlike-i sirâyet zâil olmadıkça her ne sebeple olur ise olsun ihrâc olunmayacak ve kesb-i sıhhat etmelerine mebnî ihrâc edilecek kadınların hüviyetnâmelerine hastane tabîbi tarafından kesb-i sıhhat ettiklerine dâir işâret edilecek ve hurûcundan sonra tamâmen tehlike-i sirâyetin zâil olmadığı tebeyyün eder ise hastaneye i'âde olunacaktır ve hastaneden hurûc edeceği zaman cüzdanlarına işâret edilmesi mecbûrîdir. Hastanelerce müretteb olan yataklar tamâmen meşgûl olduğu takdîrde sevk eden mu‘âyenehâne ayakta müdâvetini icrâ ve te'mîn ile beraber ilk açılacak boş yatağa yerleştirilmek üzere hastaneye i'zâm eder.

Elli Dokuzuncu Madde: Etibbâ mıntika dâhilinde mu‘âyenehânelerin şerâit-i sıhhiyelerine dahi i'tinâ ve dikkat eyleyecek ve her tabîb müşâhedât ve hidemâtına dâir muhtâc-ı ıslâh mevâd hakkında mütâla'ât ve mülâhazâtını mübeyyin her ay nihâyetinde bir rapor tanzîm ve i'tâ edecektir.

Altmışıncı Madde: Gerek kable'l-mu‘âyene ve gerek esnâ-yı mu‘âyenelerinde kızlara terbiye dâiresinde refk ve mülâyemetle mu'âmele edilecektir. Umûmhâne sâhib veya müste'cirleri veya sermâyeleri tarafından hilâf-ı edeb ve terbiye ve ta'lîmât ahvâl vukû'a getirildiği takdîrde zâbitadan isti'âne olunacaktır.

Altmış Birinci Madde: Birinci sınıf pansiyonlarda beş günde bir def'a, ikinci sınıf pansiyon ve birinci sınıf umûmhânelerde dört günde bir def'a mu'âyene olacak ve

diğerinde üç günde bir def‘a icrâ kılınacak ve mu‘âyene eden tabîb tarafından kadınların yedlerine verilen hüviyet defterlerine tarih-i mu‘âyenesiyle emrâz-ı sâriyeden sâlîme olup olmadıkları sûret-i vâzîha ve kat‘iyyede sâbit mürekkeble yazılacak ve zîri imzâ olunacaktır ve kendilerine verilen matbû‘ rapora derc edecektir ve hüviyetnâmenin her taleb vukû‘unda irâesi mecbûrîdir.

Altmış İkinci Madde: Umûmhâne ve pansiyon sâhib veya müste‘cirleri tarafından emrâz-ı zühreviyeye mübtelâ olan kadınların hânesinde ikâmetine ve müşteriye çıkmalarına müsâ‘ade edildiği takdîrde haklarından cezâ-yı kânûnun doksan dokuzuncu maddesi üçüncü zeyli mûcibince ta‘kîbât icrâ ve netîce-i muhâkemeye değin umûmhânesi veya pansiyon sed olunur.

Altmış Üçüncü Madde: Husûsî bir hastanede veya müstakillen bir hânedede oturup tedâvîlerini arzu edenlere müsâ‘ade olunur. Ancak tabî‘ müdâvîsinden rapor almakla beraber tabîb-i mahsûs mu‘âyenesi netîcesinde ruhsat almadıkça icrâ-yı fuhşiyât edemez. Aks-i takdîrde cebren hastaneye sevk olunur. İmtinâ‘ eden teb‘a-i ecnebiyeden ise hudûd hâricine çıkarılır ve husûsî hastanelerde tedâviyi arzu edenlerin hangi hastaneye gittiğini umûmhâne veya pansiyon sâhibi derhal ihbâr etmeye mecbûrdur.

Altmış Dördüncü Madde: İşbu me‘mûrîn sıhhiyehânelerde bulunan kadınlar ile sâhibe-i hânedan ve hademe ve bi‘l-umûm hâne halkından ve umûmhâneler hâricinde mukîm ve mu‘âyeneye tâbi‘ ale‘l-umûm kadınlardan “vizite” nâmıyla ve başka nâm ile ücret ve hediye almak, umûmhâne ve pansiyonlarda hasta olanları tedâvi etmek memnû‘dur.

Altmış Beşinci Madde: Mu‘âyenehânelere gelmek mecbûriyetinde bulunanların her mu‘âyeneden evvel bir cedveli tanzîm olunacak ve gelmedikleri anlaşılanlar cebren mu‘âyenehâneye sevk edileceklerdir. Mu‘âyene netîcesinde ma‘lûliyeti anlaşılanların defter-i aslîsindeki isim ve kaydı hizâsına hastalığın ne olduğu işâret olunacaktır.

Altmış Altıncı Madde: Berâ-yı mu‘âyene gelen kadınlar tahsîs olunan sıra ile verilecek numara üzerine sıra ile mu‘âyene edilecek ve sâlimiyeti tahakkuk edenlerin

defterine işâret verildikten sonra avdetine müsâ'ade olunacak ve kavâs defterindeki işâreti görmedikçe kimseyi dışarıya bırakmayacaktır. Hastaneye i'zâmı iktizâ edenler derhal sivil kavâs vâsıtasıyla ve mümkün mertebe tenhâ sokaklardan hastaneye i'zâm olunacaktır.

Altmış Yedinci Madde: Mu'âyenehânelerin beherinde dâimâ lâ-ekal nöbetçi olarak bir tabîb, bir kâtib, bir hizmetçi kadın ve bir de kavâs bulunacaktır. Mu'âyenehâler gâyet temiz tutulmakla beraber kadınların oturmaları için odalar tahsîs edilecektir.

Altmış Sekizinci Madde: Mu'âyenehânenin en ziyâdâr odası mu'âyene için tahsîs olup tabîb ve hizmetçi kadınla mu'âyene edilecek kadından başkasının girmesi memnû'dur. Mu'âyene odasında bir mikroskop, bir oltera, lâ-ekal altı adet veya dört valevli, muntazam mikroskop mu'âyenesi için lâzım olan âlât ve edevât-ı sâire ve bâ-husûs bir "jinekoloji" mu'âyene masası ile sizbiliratörler bulunacaktır. Derûn-ı lâıykıyla görülmesi için in'ikâs-ı ziyâyı elektrik âleti de bulunacak ve'l-hâsıl küçük laboratuvar hâlinde olacaktır. Kadınlar çıplak olarak mu'âyene edilecektir. Mu'âyene eden tabîb tarafından heyet-i umûmiyesine bir nazar olundukta vücûdunda emrâz-ı cildiye ve tezâhürât-ı efrenciye veya dâ-i ceriyye müte'allik alâmât olup olmadığı tedkîk edildikten sonra ağzı, dudakları, boğazı, yanaklarının iç tarafı, akîdât-ı lenfaiyyesi epeyce mu'âyene olunacaktır.

Altmış Dokuzuncu Madde: Ânêsinde kaml olup olmadığı ve müte'âkiben ferici ve şerci ve ba'dehû şaktân-ı kebîretân ile şaktân-ı sağıretânın vech-i hâricî ve dâhilîleri ve avkeşe-i ferc ve bâ-i donu (?) gaddesi ve gadde-i mezkûre üzerine dâhil ve hâricten tazyîk olunarak çıkacak şüpheli mâyi' cam üzerine alınacaktır. Valveli (?) manzar mehîle konularak ank-ı rahm eyice görülecek ve manzar girgin olduğu halde çıkarılırken valvelerin üç veya dört şubeleri arasındaki mesâfelerden cidâ-i mehîl mu'âyene olunacak ve ikinci def'a mehîle diğer bir vaz'iyete konularak valvelerin girip çıkarken setr ettiği mahaller mu'âyene olunacaktır. Çok def'a mehîl eltüvâları arasında gâib olan "şankar"lar görülmüştür. Bu sûretle mu'âyenede tekarruhât veya şankar mevcûd olup olmadığı ve şüphe olduğu takdîrde alınacak madde mikroskopla mu'âyene olunacaktır. Fevhe-i mecrâ-yı yol hol ve kurb (?) vükûha-i mecrâ-yı ol

gadîdânından ifrâz olunacak mâni‘ ile ehlîlin âlet tarafıdan nparmak ile edilen tazyîkin getireceği her nev‘ mevâd kayha alınacaktır.

Yetmişinci Madde: Kadınların mu‘âyenehâneye gelmeden evvel şırınga istihsâl eylemeleri veya pamuk veya nezle kurulatmaları memnû‘dur. Bu yolda mu‘âmele edenler anlaşılır ise mu‘ayyen bir müddetle san‘attan men‘ olunacaktır.

Yetmiş Birinci Madde: Her kadın mu‘âyene olunmak üzere geldiği vakit o kadına mahsûs numarası cam üzerine yazar kalem ile lâm üzerine yazılacak gonukoka (?) ta‘alluk edenler bir veya müte‘addid lamlara tekarruhâtta diğer lâmlara alınarak mikroskop ile mu‘âyene icrâ olunacaktır. Her nev‘ tekarruhâtta oliza usûlüyle treponem aranılacak şankara-i linede ise mikropların bulunmasına dikkat olunacaktır. Nazar ile teşhîs kâfî değildir. Gonokok taharrîsi için dahi mesilen maddîsi ile iktifâ olunmayıp mutlaka gram usûlü tatbîk edilmelidir. Mu‘âyenehâneye gelen kadınlara kapıda kavâs tarafından sıra ile numaralar i‘tâ olunacak ve kadınlar intizâr odalarında numaralarının çağrılmasını bekleyecekler, şamata, gürültü etmeyecekler, muhâlif terbiye ahvâlde bulunmayacaklardır.

Yetmiş İkinci Madde: Tabîb her mu‘âyene ettiği kadının defter numarasını kayd ile kadında mu‘âyene netîcesinde hâsıl ettiği fikrini “not” sûretinde yazacak ve ba‘dehû mukayyed tevdî‘ ederek defter-i mahsûsuna kayd ettirecektir. Mu‘âyene olunan kızların defterine “emrâz-ı zühreviyeden biri olup tamü’s-sıhha görülmüştür” ibâresini ve mu‘âyene tarihi damgasını basarak imzâsını hâne-i mahsûsuna vaz‘ edecektir.

Yetmiş Üçüncü Madde: Mu‘âyene tabîbinin mu‘âyene edeceği kadınların adedi ziyâdeleşirse kendisine bir de mu‘âvin verilecektir. Bahs-i mahsûsunda edilen müsâ‘adeye binâen hânelerinde mu‘âyenelerini arzu eden hâne sâhibleri aydınlık odayı mu‘âyene için tefrîk edecek ve hânelerdeki mu‘âyenede her kadının mu‘âyenehânedeki misillü mu‘âyenesi icrâ olunarak lam üzerine alacağı mevâdı kadınların defterleriyle beraberinde mu‘âyenehâneye getirerek ba‘de’l-mu‘âyene temiz olanlara “görülmüştür” kelimesini usûlü vechle yazacak ve hasta olanların da hastaneye sevki için defterine kayd etmekle beraber mukayyede tevdî‘ edecektir.

Mukayyed'in vazifesi

Yetmiş Dördüncü Madde: Mukayyed umûmhâne, pansiyon ve mülâkâthânelerde fuhşu san'at ittihâz eden kadınların isimlerini, mahlaslarını, sinlerini, eşkâl-i mahsûsalarını, ikâmet ettikleri mahallât ve sokakları ve hâne numaralarını mübeyyin olarak polis idâresinden alacağı bir defteri tutmaya mecbûr olup her âleftenin kaydı hizâsında tebdîl-i mu'akken ve terk-ı fuhşiyât edip etmediğini ve ma'lûlen hastaneye i'zâm kılınıp kılınmadığını ve umûmî hânelerde mi veya husûsî hanelerde mi ikâmet ettiğini ve umûmhâne sâhibelerinin mu'âyeneye tâbî' olup olmadığını ve hâne varakasının ve aleftekânda hüviyetnâme, fotoğrafı bulunup bulunmadığını, hâsılı bir umûmhâne veya âlefte hakkında cereyân eden bi'l-cümle mu'âmeleyi kaydı hizâsına şerh ve işâret edecektir.

Yetmiş Beşinci Madde: Mu'âyenehâne hademesi odaların nezâfet ve tahâretine, kullanılan âlât ve edevâtın ta'kîm edilmesine ve temiz tutulmasına ve kadınlara hüsn-i mu'âmele etmeye ve kadınlara sıra numaralarıyla mu'âyene odasına getirmeye mecbûrdur. Mu'âyene kavâsı ise kapıcılık hizmetini îfâ ile beraber gelen kadınlara sıra numarası vermek, îcâbında gönderilecek mahallât-ı resmîyeye gitmek ve mu'âyenehânenin kapı taraflarını temiz tutmak ve mu'âyenehâne yatmak ile mükelleftir.

Sivil Me'mûrların Vezâifleri

Yetmiş Altıncı Madde: Bi'l-umûm me'mûrîn-i zâbita mu'ayyen olan mahallerden gayrı yerlerde fuhşun men'ine ve genç ve kız çocuklarla erbâb-ı nâmustan olan kadınları iğfâl ile fuhşa tahrîk ve teşvîk edenler hakkında tahkîkât ve tedkîkât İcrâ ve nerelerde ve kimlerin teşebbüs veya vesâtatıyla gizli fuhşiyât icrâ olunduğunu tahkîk ve bildirmekle mükelleftir.

Yetmiş Yedinci Madde: Münhasıran husûsât-ı mezkûrenin tahkîkiyle iştigâl etmek üzere İstanbul'da polis müdîriyet-i umûmiyesince ve lüzûm görülen büyük şehirlerde mahalli en büyük zâbita me'mûrlarınca doğrudan doğruya istihdâm edilmek

üzere lüzûmu kadar sivil me'mûrlar ta'yîn ve tefrîk edilecek ve işbu me'mûrînin nezdlerinde hüviyet ve fotoğraflarını hâvî birer cüzdan bulunacaktır.

Yetmiş Sekizinci Madde: Sivil me'mûrlar hâssaten gizli umûmhâne ve mülâkât mahalleri ve gayr-ı mukayyed olarak icrâ-yı fuhş edenleri ve genç kız ve çocuklarla erbâb-ı nâmustan olan kadınları iğfâl ile fuhşa tahrik ve teşvîk ve gizli mahallere devâm ile fuhşu i'tiyâd ve sanat ittihâz edenleri ale'd-devâm tahkîk ve zâhire ihrâc ve kaydlarını te'mîn etmekle mükelleftir.

Yetmiş Dokuzuncu Madde: Sivil me'mûrlar umûmhâne ve pansiyonlarda ve mülâkâthânelerde gayr-ı mukayyed fâhişelere tesâdüf ettiği takdirde derhal o mıntika merkez me'mûrluğuna ma'lûmât vermekle beraber müdürîyetine rapor i'tâ edeceklerdir.

Sekseninci Madde: Bir kadının fuhşu i'tiyâd ve sanat ittihâz ettiği anlaşılır ise sivil me'mûrları tahkîkât-ı mükemmile icrâsından sonra o kadın hakkında vukû'âtı ve günleri ve mahallerini ve hüviyet ve ikâmetgâhlarını ve sâireyi hâvî müdellil ve muvazzah rapor i'tâ etmeye mecbûr olup bundan mukaddem hiçbir teşebbüs-i fi'iliyyede bulunmayacaklardır.

Seksen Birinci Madde: Sivil me'mûr şikâyâta ve yanlış mu'âmelâta sebebiyet vermemek üzere tahkîkâtını gâyeet esaslı yapmaya ve tahkîkâtına ve vâkıf olduğu ahvâle dâir hiçbir kimseye ifşâ'atta bulunmamaya mecbûrdur. Aks-i hareket eden ve bu husûsta müsâmahası ve sû-i hareketi görülen me'mûrlar şiddetle mes'ûl edileceklerdir.

Seksen İkinci Madde: Umûmhâneler ve pansiyonlar ve mülâkât hâneler her zaman me'mûrî-i zâbitanın teftîşâtına küşâdedir. Ancak teftîşât umûmhânenin veya pnasiyonun bulunduğu mevki'in yalnız komiser veya komiser mu'âvini ile tâbi' olduğu merkez me'mûru veya ser-komiseri veya bu husûs için ta'yîn ve tahsîs edilen ve vesâiki hâmil bulunan zâbıta-i ahlâkiye me'mûrları tarafından icrâ edilir. Ma'amâfih umûmhâne derûnunda münâza'a husûlü veya istimdâd vukû'u veya emniyeti ihlâl edecek bir cürmün hudûsü veya polisçe taharrî edilen bir şahsın derdesti zımnında bi'l-umûm me'mûrî-i zâbıta ale'l-usûl umûmhânelere girebilirler.

Hastaneler

Seksen Üçüncü Madde: Emrâz-ı zühreviyenin tedâvisi İstanbul'da Şehremânetince, taşralarda dâire-i belediyece veya hükûmet-i mahalliyece miktar-ı kifâyed hastane küşâd ve lüzûmu takdîrinde bazı mahallerde mevcûd hastanelerden bir veyâ birkaç koğuş tefrîk edilerek emrâz-ı zühreviyeye tahsîs edilecektir.

Seksen Dördüncü Madde: Hastanelerin küşâd ve idâresi İstanbul'da Şehremânetine ve taşralarda belediyelere mevdû'dur.

Seksen Beşinci Madde: Emrâz-ı zühreviye hastanesinin te'sîsi ve idâre-i dâimesi için taht-ı tedâviye alınacak marazâdan ber-vech-i âtî a'zamî ücret ta'rifesi mûcibince Şehremânetine mahsûs olarak ücret-i müdâvât alınır ve bu ücret-i müdâvât emânet tarafından münhasıran hastaneye sarf ve isti'mâl olunur:

- 1- Hastânenin birinci sınıfında bulunacaklar yevmiye yirmi kuruş,
- 2- Hastânenin ikinci sınıfında bulunacaklar yevmiye on beş kuruş,
- 3- Hastânenin üçüncü sınıfında bulunacaklar yevmiye on kuruş te'diyeye mecbûrdur.
- 4- Ber-mûceb-i ta'lîmât bir mecîdiyeden dûn ücret-i şehriyeye tâbî' olan fâhişelerden hastaneye dâhil olanlar meccânen tedâvi olunur.

Seksen Altıncı Madde: Fuhş hanelerdeki sermâyeler için umûmhâne ve pansiyon sâhib ve müste'cirleri hastane ücret-i müdâvâtının birer hafta iki peşin olarak hastane idâresine te'diyeye mecbûrdurlar. Te'diye olunmadığı halde "96"ncı madde mûcibince haklarında mu'âmele olunacaktır. Bu bâbda vukû' bulacak mürâca'atında polis merkezleri emr-i tahsîl icrâ için derhal mu'âvenet etmeye mecbûrdur.

Mâliye

Seksen Yedinci Madde: Umûmhâneler dört sınıfa ve pansiyon nâmı altındaki umûmhâneler iki sınıfa tefrîk edilmiştir. Binâenaleyh umûmhâne ve pansiyon sâhibleri ruhsat istihsâli için mürâca'at ettikleri zaman hangi sınıfa dâhil olacaklarını istid'âlarında zikr edeceklerdir. Mülâkât mahalleri derecâta münkasim değildir.

Seksen Sekizinci Madde: Umûmhâneler için bulundukları kasaba ve muhîte ve san'atlarına göre mıntikalar ta'yîn eyleyecektir. İstanbul'da dördüncü ve üçüncü sınıflar için ayrı ayrı, birinci ve ikinci sınıflar için aynı mıntıkada tefrîk olunacak sokaklarda her ikisi bir mıntıkada olmak üzere menâtık tahsîs olunacaktır.

Seksen Dokuzuncu Madde: Pansiyon nâmı altındaki umûmhânelerin sınıfa taksîmi husûsunda binânın mefrûşâtının mu'âyene ve banyo odalarının ve sâhibinin ahvâl ve hüviyeti nazar-ı dikkate alınır ve polis müdürünün takdîrine tâbi'dir.

Doksanıncı Madde: Pansiyon nâmı altındaki umûmhânelerle birinci sınıf umûmhânelerde müdâvimînin esbâb-ı istirahatı te'mîn edilmiş ve birer salon ile Madde:i mahsûsasında gösterilen iyi bir mu'âyene odasını hâvî ve müte'addid banyoları bulunmak lâzımdır. İkinci sınıf umûmhânelerde sermâyelerin bazıları hânede mu'âyene edildiği takdîrde mu'âyenehâneyi ve lâ-ekal bir banyoyu şâmil bulunmak muktezîdir ve bilâ-istisnâ cümlesinde de odalarda müşterîlerin isti'mâline mahsûs mezâd ta'affün sabun ve taleb üzerine ve ücret mukâbili virilmek üzere "bir mangânât" binde iki ve bir mahlûlû ve prezervatif bulundurulacaktır.

Doksan Birinci Madde: İlel-i sâriyenin men'-i sirâyet bir intişârı için ittihâz olunan tedâbir ve hastane, mu'âyenehâne mesârifine medâr olmak üzere bi'l-umûm fuhş hânelerden derecelerine göre, ücret-i şehriye alınacaktır.

Doksan İkinci Madde: Pansiyon nâmı altındaki umûmhânelerden birinci sınıf pansiyon sâhib ve müste'ciri şehrî beş lira ve sermâyeler birer lira te'diye edeceklerdir. Pansiyon nâmı altındaki ikinci sınıf umûmhâne sâhib ve müste'cirleri şehrî dört lira ve sermâyeleri birer lira te'diye edeceklerdir.

Doksan Üçüncü Madde: Birinci sınıf umûmhâne sâhib veyâ müste'cirleri şehrî dört lira ve sermâyeler birer lira te'diye edeceklerdir. İkinci sınıf umûmhâne sâhib ve müste'cirleri şehrî iki lira ve sermâyeleri ellişer kuruş te'diye edeceklerdir. Üçüncü sınıf umûmhâne sâhib ve müste'cirleri şehrî bir lira ve sermâyeleri yirmişer kuruş te'diye edeceklerdir. Dördüncü sınıf umûmhâne sâhib ve müste'cirleri şehrî yarım lira, sermâyeleri beşer kuruş te'diye edeceklerdir.

Doksan Dördüncü Madde: Mülâkât mahalli ittihâz olunan mahal sâhib veya müste'cirleri şehri on lira ücret vermekle mükelleftirler.

Doksan Beşinci Madde: Üçüncü ve dördüncü sınıf umûmhâne sermâyeleri ve sürtükleri behemehâl mu'âyenehânelerde mu'âyene edileceklerdir. Diğerlerinde hânelerinde mu'âyesini arzu edenler başkaca şehri bir lira te'diye edecekler ve aksi takdîrde mu'âyenehânelere sevk olunacaklardır.

Doksan Altıncı Madde: Kırk altıncı maddede zikr ve ta'dâd olunan kadınlarla ayrıca bir mahalde müstakillen ikâmet eden fâhişeler ücret-i şehriye olmak üzere birer lira ve hânelerinde mu'âyene edildikleri takdîrde şehri başkaca birer lira te'diye etmekle mükelleftirler. Hâsıl olacak ihtiyâc ve lüzûm üzerine mu'ayyen mıntıkalar hâricinde tahsîs oluncak mu'âyenehânelere sevk edilen kadınlardan şehri elli kuruştan iki liraya kadar ücret alınacaktır.

Doksan Yedinci Madde: Hâne sâhib ve müste'cirleriyle fâhişeler mu'ayyen olan ücret-i şehriyeyi ber-vech-i peşîn mâh be-mâh te'diye etmedikleri sûrette muvakkaten icrâ-yı san'attan men' olunacaklardır.

Doksan Sekizinci Madde: Zâbitaca mukayyed olan umûmhâne ve pansiyon ve mahall-i mülâkât ile fâhişelerden şehri istifâ olunacak ücûrât Şehremânetince ta'yîn olunan tahsildârlar ma'rifetiyle tahsîl olunarak İstanbul'da Şehremâneti ve taşralarda belediye veznesine teslim olunur.

Doksan Dokuzuncu Madde: Şehremânetince veya belediyelerce tahsîl olunan ücûrât yalnız her ay nihâyetnde kaç kuruşa bâliğ olur ise mesârif-i tahsîliyyesi ba'de't-tenzîl mütebâkîsi yalnız emrâz-ı zühreviyenin men'-i sirâyeti ve fâhişelerin mu'âyesini husûsâtına ve teşkilâtına sarf olunmak üzere İstanbul'da polis müdüriyet-i umûmiyesine verilecek ve taşralarda komisyonun emrine hâzır bulundurulacaktır.

Yüzüncü Madde: Polis müdüriyet-i umûmiyesinde teşkil olunan şube-i inzibâtiye ücûrât-ı şehriye miktarını tahakkuk ettirerek emânete irsâl eder ver emânet de tahsildârları ma'rifetiyle ashâbından tahsîl eyler ve buna müte'allik defâtir polis

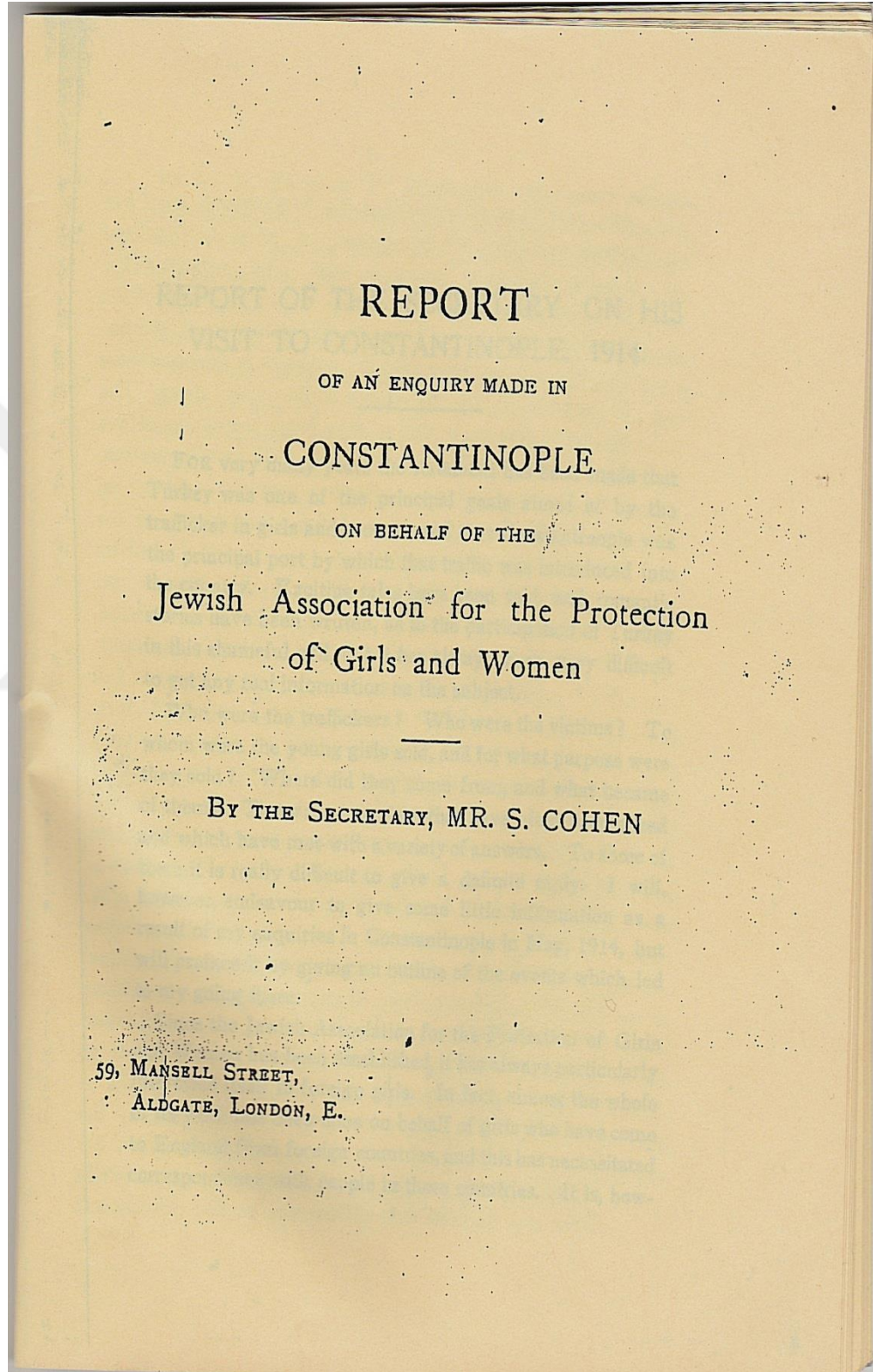
müdîriyet-i umûmiyesiyle emânet beyninde bi'l-müzâkere usûl-i hesâbiyeye tevfiķan ayrıca tanzîm edilir. Taşralarda dahi bu vechle mu'âmele olunacaktır.

Yüz Birinci Madde: Emânet tahsîldârları tarafından hîn-i tahsîlâtta görülecek imtinâ' ve müşkilât üzerine polis merkezlerine mürâca'atta emr-i tahsîlât için derhal merkez mu'âvenet-i ciddiye bulunur ve tahsîl îfâ ettirilir.

Yüz İkinci Madde: Fuhşhânelerdeki sermâyelerin ücret-i şehriyeleri umûmhâne ve pansiyon sâhib veya müste'cirleri tarafından derc ve cem' edilerek memûr-ı mahsûsuna tevdî'-i lâzım gelip âdem-i te'diyesinden dolayı hâne sâhib veya müste'cirleri mes'ûl tutulurlar.

Yüz Üçüncü Madde: Fâhişeler alacakları hüviyetnâme için dahi beş kuruş vermeye mecbûrdurlar ve fotoğraflarının masrafı kendilerine aittir.

EK 6.

**Yahudi Kadın Ve Kız Çocuklarını Koruma Cemiyeti Adına İstanbul'da Yapılan Bir
Soruşturma Raporu**

YAHUDİ KADIN VE KIZ ÇOCUKLARINI KORUMA CEMİYETİ ADINA İSTANBUL'DA YAPILAN BİR SORUŞTURMA RAPORU

(Samuel Cohen)

Yıllarca Türkiye'nin, kız ve kadın ticaretinde hedeflenen başlıca pazarlardan biri olduğu ve İstanbul'un bu trafiğin ülkeye kazandırdığı ana limanı haline geldiği ifade edildi. Türkiye'nin bu utanç verici ticarete yer aldığı konumu üzerine heyecanlı masallar ve romantik hikâyeler yazılmış, ancak konuyla ilgili gerçek bir bilgilere ulaşmak her zaman zor olmuştur.

Tacirler kimdi? Kurbanlar kimdi? Genç kızlar kime satıldı ve hangi amaçla satıldılar? Nereden geldiler ve onlardan istenilenler neydi? Bunlar sık sorulan ve çeşitli cevaplarla karşılaşılan sorular. Bazılarına kesin bir cevap vermek gerçekten zor. Ancak, 1914 Mayıs'ında Konstantinopolis'teki soruşturmalarımın bir sonucu olarak, bu konu hakkında biraz bilgi vermeye çalışacağım. Fakat İstanbul'a gitmeme neden olan olayların kısa bir özetini anlatarak konuya başlayacağım.

Yahudi Kadın ve Kız Çocuklarını Koruma Derneği kurulduğundan beri, özellikle yabancı kızlarla ilgileniyor. Nitekim çalışmalarının neredeyse tamamı İngiltere'ye yabancı ülkelere gelen kızlar hakkında yapılmış ve bu durum diğer ülkelerdeki insanlarla yazışmalara neden olmuştur. Bununla birlikte, özellikle son yıllarda uluslararası kadın ve kız çocukları ticaretinin önlenmesi ile ilgili çalışmaların büyük ölçüde geliştiği görülüyor. Bu çalışmalar, 1910'da Londra'da düzenlenen bir Yahudi Uluslararası Konferansı ile sonuçlandı. Bu Konferans için yapılan hazırlıklar uzun sürdü ve yurtdışında yapılması gereken araştırmalar sırasında İstanbul'dan, orada yaşanan kız ve kadın ticaretinin yaygınlığına ilişkin önemli bilgiler alındı. Ticarete konu olan mağdurların yanı sıra kaçakçıların kendilerinin de büyük çoğunluğunun Yahudiler olduğu açıklandı. Konferansta, İstanbul ile ilgili meselelerde giderek artan bir ilgi gösterildiğinden, Birliğin Merkez Bürosu tarafından daha fazla araştırma yapılması istenildi.

1912'nin başlarında, Merkezi Büro, İstanbul'daki Rusya Başkonsolosu'nun karısı olan Madam Ponafidin ile iletişime geçti. Amerikalı olan bu bayan, bize

Konstantinopolis'teki çalışmalar ve kendisinin başını çektiği bir avuç kişinin çabaları hakkında bize bir takım bilgiler gönderdi; böylece, buradaki vaziyetin iyileştirilmesi yolunda ne tür yardımların yapılabileceğini görmek için Merkez Büro tarafından daha detaylı bir soruşturma yapılmasına karar verildi. Bu arada, İstanbul'a Frankfort'tan Fraulein Pappenheim ve Paris'in Madame Eugene Simon tarafından ziyaretler yapıldı. Bu iki hanımefendi de Madam Ponafidin'nin verdiği bilgileri doğruladı. Ayrıca İstanbul Limanlarında ücretli bir çalışanın hizmetini almak için Petersburglu Baron Alexander Gansburg ve Rus Kızları Koruma Derneği ile de yazışmalarda bulunulmuştu. Bunun yanı sıra konu, Hilfsverein der Deutschen Juden'nin (Alman Yahudileri Derneği) Ortak Komitesi ve B'nai B'rith Cemiyeti'nin Büyük Locası tarafından da görüşülmüş ve bu şekilde ortaya çıkan olgular, Doğu'ya birkaç yolculuk yapan Hilfsverein'den Dr. B. Khan tarafından da doğrulanmıştır. Her iki kuruluş da Doğu'ya ilgi duyuyor ve B'nai B'rith Yahudilerin ticaretini önlemek için Merkez Büro ile işbirliğini içeren bir görevle Herr Bergel'i gönderdi.

Bütün bunlar Londra'daki Yahudi Cemiyeti ile Berlin'deki Ortak Komite arasında müzakereler yapılmasını sağladı ve sonuçta Yahudi kızların korunması amacıyla kesin bir çalışma başlatılabilmesi için İstanbul'a bir para yardımı yapılmasına karar verildi. Maalesef, bu sırada Balkan savaşları patlak verdi ve çalışmaların başlama olasılığını da tamamen erteledi. Daha sonra savaş bitip barış yapılıncaya müzakereler tekrar açıldı ve ben de 1914 Nisan'ının sonunda Londra'dan ayrıldım. 5 Mayıs'ta İstanbul'a geldim ve hemen soruşturmalarımaya başladım.

Kesin bir eylem planını hazırlıyordum. Bu plan, Yahudi Kız ticaretinin varlığına, bunların geldiği kaynağa, kaçakçıların köken veya vatandaşlığına dair bir soruşturma ve nihayetinde kadın ve kızların ticaretinin önlenmesi ve daha iyi bir durumun oluşturulabilmesine yönelik hangi önlemlerin alındığı ya da alınması gerektiği ile alakalı kapsamlı bir incelemeden oluşuyordu. Bu soruşturma esnasında, birkaç yıl İstanbul'da ikamet eden, ziyaretimi başarıya ulaştırmak için çaba harcamayan Alman Ortak Komitesi temsilcisi Dr. Auerbach ve pratik faaliyetlerinden büyük ölçüde cesaret aldığım Amerikan Büyükelçisi Bay Henry Morgenthau'nun yardımlarını aldım. Ahlak dışı evlerin bulunduğu bölgeye, limanlara, çeşitli kurumlara ve ya ahlaksızlıkla

mücadele çalışmalarına zaten ilgi duyan ya da ilgi uyandırmak için gerekli olan çok sayıda kişiye birkaç ziyarette bulundum.

İstanbul, Boğaz'ın güney girişinde bulunmaktadır ve Güney Rusya, Romanya ve Bulgaristan'dan giden veya gelen tüm gemiler ile diğer Avrupa limanlarına veya Mısır'a yolcu taşıyan her gemi uğramak zorundadır Dolayısıyla buraya gelen gemi sayısı çok fazladır. Yaklaşık 10.000 kıyı gemisine ek olarak, yılda yaklaşık 15.000 buharlı geminin İstanbul Liman'ına uğradığı tahmin edilmektedir. Ayrıca yakın Doğu Asya ile Avrupa arasındaki ticaret için en uygun yer ve bu nedenle farklı uluslardan çok sayıda insan orada buluşuyor. Rıhtımlar geniş ve elverişli bir konumda ve bu nedenle İstanbul Limanı büyük oranda kullanılmaktadır. Bu nedenle, şehirde her zaman çok sayıda denizci bulunduğunu mutlaka göreceksiniz.

Üstelik rıhtımlar daima kılavuzlar, hamallar, tercümanlar veya onlar gibi davranmak isteyen pek çok insan tarafından kuşatılmış durumdadır. İstanbul'a gelenlerden çok azı Türk dilini bildiği için bu durum kılavuzlara hizmetleri konusunda büyük ölçüde avantaj sağlamaktadır. Bu düşünce, her tren gelişinde bu sahnenin garip bir biçimde tekrar canlandırıldığı İstanbul'daki Tren İstasyonu için de geçerlidir.

Bu kılavuzların karakteri, her şeyi herhangi bir ücrete yapmaya hazır oldukları ve birçoğunun da ticari olarak kötü şöhretli evler ile bağlantıları bulunduğundan pek de iyi değildir. Bu nedenle, kız ve kadın ticaretinin önlenmesi sorunu değerlendirilirken, gemilerin varış ve güzergâh denetimi için yapılan limanlara ve bu konuyla ilgili düzenlemelere daha fazla dikkat gösterilmesi özellikle gereklidir. Bu konuda bir takım teşebbüslerde bulunuldu, ancak çok başarılı bir şekilde sonuçlanmadı.

Misyoner gruplardan birine mensup olan bir Alman hanımefendi, Fraulein Hirschberg, Madam Ponafidin başkanlığında küçük bir Konsey tarafından atandı ancak maaşını ödemek için para bulmak zordu ve o, gerek Misyon gerekse de kızların korunması için bir görev aşkı ile neredeyse hiçbir ödeme almadan çalıştı. Ama onun işi neredeyse beyhudedir. Bunu kendisi de kabul ediyor.

Gerçekten korunmaya ihtiyacı olan kızların pek çoğu, Rusya, Romanya ya da Galiçya'dan gelen Yahudilerdir. Ve o, herhangi bir kızı hoş karşılanmayan bir kişinin

arkadaşlığını terk etmesi için teşvik etmeye çalışırsa ya da onun daha iyi korunabilmesi için onunla gitmesini isterse, kadın ticaretiyle ilgilenen kişiler (diğer bir deyişle, rehberler ve diğerleri) kızları Fraulein Hirschberg'in misyoner olduğuna ve onun asıl niyetinin onları dönüştürmek olduğuna ikna ediyor. Çünkü Fraulein Hirschberg Yiddish⁴⁴⁵ dilini bilmiyor ve o, bu uyarıları sadece o dilde konuşabilen kızlara yaptığındaki oldukça çaresiz kalıyor. Kılavuzların çoğunluğu Yahudi ve onlar tacirlerle iş birliği yaptıkları için kadın tacirleri yolculara yaklaşırken neredeyse hiç zorluk çekmiyor.

Ayrıca bir kadın, Liman'da çalışan bir işçi olarak, kurumların ve yetkililerin izin ve desteğine sahip olmasına rağmen bu namussuz ve suçlu erkeklerle yeterince başa çıkamaz ve bu nedenle bürosunun görevlerini tatminkâr bir şekilde yerine getiremez. Bu yüzden bir erkek çalışan da kesinlikle gerekli ve o bir Yahudi olmalıdır. Ve Fraulein Hirschberg gibi bir kadın daha onunla birlikte hareket etmelidir. Böylece Yahudi inancına sahip olmayan kızlara da yardım edebilir. Tüm kurbanların ve tacirlerin Yahudiler olduğu kabul edilmemeli, çünkü diğerleri de var, fakat bu Yahudi kurbanlar genellikle çok az eğitilmiş oldukları ve daha kolay aldatılabildikleri için bir Yahudi işçinin gerekli olduğunun farkına varılıyor. Ayrıca bir tek işçinin, gece gündüz pek çok tekne ve trenin kontrolünde çalışması tamamen yetersizdir; dolayısıyla bir kadın işçinin de atanması zorunludur.

Genelevlerin çoğunun bulunduğu Galata semti, bir sonraki duracağım rıhtıma çok yakındı. Limanların arkasında, Galata Caddesi olarak adlandırılan uzun bir cadde var. Daha Batı'da, biraz daha ileri de ise Pera'ya varan bir başka cadde var ve buraya Büyük Pera Caddesi deniliyor. Galata olarak bilinen bu iki sokak arasında küçük, karmaşık, dar, engebeli, hepsinin yolları çok kötü döşenmiş ve geceleri neredeyse tamamen karanlık bir labirenti andıran sokaklar bulunmakta. Evler alçak ve küçüktür ve tarif edilemeyecek kadar pis bir durumda görünüyorlar. Bu sokakların çoğu tamamen genelevler ayrılmış. Rio de Janeiro'da gördüğüm manzaraların kötüye gittiğini düşünmüştüm, ancak İstanbul'daki genelevler perişan bir vaziyetteydi.

⁴⁴⁵ Aşkenazice, Aşkenaz dili: İbranice ile karışık bir Alman lehçesi. İbrani alfabesiyle yazılır. Polonya, Litvanya, Ukrayna ve Romanya Yahudileri ve bu bölgelerden gelen Yahudi göçmenleri konuşur

Genelevin sakinleri, alçak tabure veya kutuların ya da kanepelerin üzerine oturtulmaktadır ve üzerlerinde giysi namına hiçbir şey yoktur. Onların yüzleri boyanmış ve pudralanmış halde, ancak gözlerinden bitkinlik ve bezginlik anlaşılabilir. Neredeyse her evde, her fahişeler bir tel örgü ile çevreli ve 50 ila 60 cm genişliğinde olan, sokağa bakan küçük bir bölmeye oturur. Bazılarının ise küçük pencereleri de var. Bu tel örgüler görünürde, kızların sokaktan geçen erkekler tarafından taciz edilmesini önlemek için yerleştirilmiş ancak kızların geçenlere seslenmesine engel olamıyor. Her evde "umumhane sahibesi", elinin altındakileri izlemek ve kontrol etmek için kapının yakınında oturuyor. Burada yaşanan bütün sahneler iğrenç görünüyor.

Sokaklar erkeklerle dolup, son derece kalabalık olmadığı esnarlarda, buradan gün boyunca bir veya iki kez geçtiğim. Şahit olduğum manzara özellikle iğrençti, çünkü kadınlar henüz "işlerine" hazır durumda değildi. Bazıları yarı çıplak durumda kapılarda duruyor veya odalarda yürüyordu, bazıları ise üzerlerinde birkaç parça kıyafetle diğer evlere ziyarette bulunarak sokaklarda dolaşıyordu. Bu fahişeliklerin yaşları bana Güney Amerika'da gördüğümünden daha gençmiş gibi geldi. Cuma, Pazar günleri ve bayramda (Türk ya da Yunanlılar) sokakları doldurmuştu ve ortam çok hareketliydi. Bu sokaklarda Bayram gününün gecesi ve bir cuma günü dolaştım ve kızların yüzündeki bakışı asla unutmayacağım. Oldukça tükenmiş, tamamen moralsiz görünüyorlardı.

Bu evlerin çevresinde kafeler ve içki salonları da var ve neredeyse herkes durmadan kumar oynuyor. Bu salonların müşterileri ve sahiplerinin birçoğu, kadın tacirleri veya kabadayılar ve bugüne kadar nadiren gördüğüm daha berbat bir kötülüğe sahip bir dizi erkek. Bunlar, sıradan kaba görümlü holigan tipler değiller, hayatlarındaki tek amacı, çalışmak zorunda kalmadan para kazanmak ve mümkün olan en kısa sürede kumar oynamak gibi görünen bir takım küstah, rezil ve kumarbaz herifler. Birçoğu, son derece müreffeh görünüyorsa da, bunların hali, onları para ile beslemeye zorlanan zavallılarla karşılaştırıldığında, insanın duygularının normal bir durumda kalabilmesi çok zordur.

Buralarda her şey serbest ve mümkün olduğunca şehvetli görünüyor. Yetkililer hiçbir engel ve hiçbir zorluk çıkartmıyor. Bir veya iki yerde nöbet kulübesine yerleştirilmiş birkaç polis memuru dışında en ufak bir denetim yok. Sokaklar geceleri,

büyük bir çoğunluğu denizci olan, her milletten erkekle kalabalığı ile dolmakta. Evlerin sakinleri, çoğunlukla Rus ve Polonyalı Yahudi olarak görünse de, diğer uyruklardan kadınlar da var. İstanbul'un en fakir bölgelerinden biri olan bu semtte, sayıları epey fazla olan normal aile evleri ve bu evlerde yaşayan çocuklar da var. Bu çocuklar, ahlaka aykırı evlerin bulunduğu caddelerde dolaşıyor ve böylelikle çocukluktan ahlaksızlığın içine düşüyorlar. Bu durum, onların yetişmesinde ne gibi bir etki bırakıyor!

Bu bölgede kiliseler, okullar ve sinagoglar da var, ancak yakın zamana kadar herhangi bir düzenleme yapılmaya çalışılmadı. Unutulmamalıdır ki, Galata'da yaşayan insanların çoğunluğu Müslüman değil, Yunanlılar ve Yahudilerdir ve başlıca iş merkezlerinin çoğu bu sokaklardan bir kaç dakikalık yürüme mesafesindedir. Şimdiye kadar sadece Galata olarak bilinen bölge hakkında konuştum ve maalesef fahişelerin, genelev sahiplerinin ve kadın tacirlerin çoğunun Yahudi olduğunu beyan etmek kötü bir durum. Ancak Pera'da durum Galata'ya göre biraz daha farklıdır. Yahudi fahişe, umumhane sahibi veya kabadayı, burada nadiren karşımıza çıkıyor.

Bir ya da iki ev var, bu doğru, ama onlarla ilgilenen insanlar Fransız, Alman, Yunan, Rus, Rumen veya Ermeni. Sokaklarda dolaşan ya da sık sık kafelerde oturan ya da sözde müzik salonlarına giden Kadınlar kendi milletlerine mensup kişilerdir. Bunlar özellikle, daha yüksek sınıfa mensup Türk ve yabancıların devam ettiği ünlü fahişeleridir Buralarda çeşitli gösterilerde şarkı söyleyen ve dans eden artistlerin birçoğu fahişelerden başkası değildir ve sahne sıraları geçtikten sonra para kazanmanın diğer yollarını aramaya devam ederler. Özellikle gece yarısı çalışmaya başlayıp sabah saat 4.30'a kadar hizmete devam eden bir evde yaşanan sahneler gerçekten utanç vericidir.

Pera'da kendisi adına çalışan fahişeler de görülür: bunlar, fahişelik hayatının onlara çekici gözüktüğü kişilerdir. Galata'daki genelev çalışanları, bunların aksine Galata'da yaşadıkları hayatın kendileri için cazibesi olmadığını ve bezginliklerinin saklanamayacak derecede olduğu, bazı güçler tarafından baskı altında tutulduklarını belirttiler. Buradan kaçış mümkün olsa bile neredeyse yararsızdır, çünkü bu kızlar kime sığınabilirler? Aynı bölgedeki diğer insanlar onlara yardım etmekten korkuyorlardı ve onalar bu bölgeden uzaklaşırsa kimse onların dilini anlayamazdı.

Bu büyük sorunun bu kadar uzun bir süre nasıl göz ardı edildiğine dair bazı sorular sorulabilir? Bu konuyla ilgili çeşitli cevaplar var, ama belki de en önemlisi yetkililerin tutumunun müdahaleden yana bulunulmadığı yönündedir. Çünkü Türkler, kadın ticaretini Batı Avrupa'daki insanların değerlendirdiği gibi görmez. Türklerin dini, çokeşlilik uygulanmasına izin verir ve bir erkeğin, yeterli maddi gücü sahipse, birkaç eşiyle birlikte oluşturduğu bir harem vardır. Her ne kadar gerçekleri söylemek kolay olmasa da, zengin Müslümanların haremlerinde, başka inançlara sahip genç kadınların da bulunduğu sıkça görülmektedir. Zengin Müslümanların Batı ülkelerindeki genç kızlar için ödediği muhteşem miktarlardan genellikle hikâyelerde bahsedilir. Elbette böyle hikâyeleri doğrulamak olanaksızdır.

Ancak, gerçek şu ki, Türkler genel genelevlerden faydalanmaktan çekinmiyorlar, ancak kendi halkının kadınlarının ahlaka aykırı bir yaşam sürdürmemeleri konusunda çok sıkıdır.

Onlara, mevcut durumuna neden izin verildiği sorulduğunda, genel olarak onlardan alınan cevap, genelev sakinlerinin Müslüman olmadığı sürece meselenin onları ilgilendirmediği yönündedir. Diğer inançlara sahip olan fahişeler ile ilgili olarak neden müdahale edilmesi gerektiğini göremiyorlar. Onların argümanı, diğer uluslar ve dinler kadınlarına kendi ülkelerinde fahişelik yapmalarına izin veriyorsa, neden Türkiye'de yasaklanması gerektiğidir.

Bu nedenle, Türk halkı ya da yasalarından ciddi bir işbirliği elde etmenin ne kadar zor olduğunu görüyorum ve bazı gelişmelerin gerçekleştirilebilmesinin tek yolunun Büyükelçilik ve Konsolosluklar aracılığıyla dış baskının arttırması olduğunu düşünüyorum. Böylece Türklerin belli bir kesiminin de dikkati bu konuya biraz olsun çekilebilir. Bir başka önemli konu ise eğitimle ilgili ciddi durumdur. Türk Hükümeti kendi çocuklarının eğitimi için bile çok az bir gayret sarf etmekteyken, başka bir inancı olan kişiler için istenecek şeylerin hiçbirini yapmaz. Sonuç, binlerce çocuğun, yoksul mahallelerin sokaklarında herhangi bir eğitim almadan koşturmasıdır.

Bu ihmal Yahudi çocuklar durumunda özellikle zor. Alliance Israélite (Yahudi Birliği) ve Hilfsverein der Deutschen Juden (Alman Yahudileri Yardım Derneği)

tarafından para yardımı yapılan çok az okul var ve bunlar çoğunlukla Birliğe mensup olan az sayıdaki Yahudi kızlar içindir. Sonuç şu oldu; çeşitli kiliseler ve özellikle Scotch Presbyterian Kilisesi tarafından güçlü bir misyonerlik çabası harcanarak, binlerce Yahudi çocuğa eğitim veriliyor. Türk Hükümetinden bu yönde bir şey umulamaz. Sorunun bir diğer ciddi yanı ise, kızlar okuldan ayrılma çağındayken, çalışabilecekleri hiçbir sanayi kolunun bulunmamasıdır. Türkiye, neredeyse hiçbir sanayi endüstrisine sahip değildir ve eğer bu kızların ahlaksızca yaşamasını önlemek için gerekli tedbirler alınacak ve koruma çalışmaları yapılacaksa, teknik ve endüstriyel eğitim verilen daha fazla okul oluşturulmalıdır.

Bu ülkede doğan Yahudi kızların hiçbirinin fahişe olmaması, her zaman için İstanbul'da bulunan Yahudi Cemaati'nin gurur ve övünç kaynağı olmuştur. Maalesef bu artık söylenemez. Türkiye'nin katıldığı savaşlar birçok ailenin geçimini kazanan kişiden mahrum olmasına neden oldu. Sonuçta ortaya çıkan yoksulluk ise ciddi boyutlara varmış durumda ve açıkçası bu da yoksul insanların geleceği için çok büyük kuşkulara neden oluyor. Yahudi kızlarının birçoğu yabancı fahişelerin ne kadar kolay para kazandıklarını görmüşlerdir. Onlar, yalnızca hayatta kalabilme arzusunun verdiği zorunlulukla, bu korkunç yaşam tarzına kendilerini hasretmişlerdir.

Bir grup Yahudi bayan tarafından bazı kızları kurtarmak için bir takım çabalar sarf edilmekle birlikte bu çabaların nihayete erişmesi için gerekli araçların temin edilmesi tamamen engellenmiştir. Şişli'de, kızlar için küçük bir Yahudi yetimhanesi var ve burada yirmi altı sakini ile birlikte varlığını sürdürüyor. Bunların her biri bir çift yetimdir. Kurum sadece birkaç yaşındadır ve çocuklar neredeyse tamamen okul çağındadır. Bu kızlara uygun işlerin bulunabileceği ümit edilerek, onlara el işi veya ev işi öğretmeye çalışılıyor. Bununla birlikte, kızlar yetimhanede kötü koşullar altında barındırılıyor, oda sayıları da yetersiz ve mali destekleri de yok. Ancak çalışmalarından iyi sonuçlar alınıyor. Yetimhanenin uzun bir bekleme listesi bulunmakta ve bu yüzden acilen yeni bir binaya ihtiyaç duyulmakta.

Temel, teknik ve endüstriyel eğitim meselesi, ahlaki olmayan bir yaşama karşı önleyici olarak, çok önemli bir konudur; dünyanın diğer bölgelerindeki Yahudilerin de konuyu cömertçe ele alıp değerlendirmelerini istiyorum, bu sayede meselenin başarılı

bir şekilde sonuçlanması sağlayabilelim. Galata semtinde yaşayan çocukların durumunu düşünürsek, yardımlar konusunda hiçbir zahmetten kaçınılmayacağına eminim.

Bununla birlikte, Galata bölgesiyle ilgili önemli bir hamle yapılmaktadır. Durumun vahametinin farkında olan Saygıdeğer topluluklar ki, bunlar kiliselerin, okulların, sinagogların ve manastırların başkanları, Hükümete bu bölgedeki kötü şöhretli evlerini kaldırması için temsilcilik yapıyorlar. Bu konuda çok başarılı görünüyorlar, ancak konuştuğum birçok kişi, Türk Makamlarından hiç bir desteğin alınmayacağından korkuyor. Ayrıca, devlet tarafından herhangi bir düzenleme yapılmasının sağlanıp sağlanamayacağı ve evlerin kaldırılmasının, durumu bugünkü vaziyetinden daha iyi bir hale getirip getiremeyeceği ihtimali de tartışmalı bir husustur. Yine de, insanların, çocukların kaderiyle ilgili oldukları gerçeği ve yapılan çalışmalar sayesinde de belli bir oranda kamuoyunun oluşturulabilmiş olması, iyi bir işarettir ve bütün koşulların düzeltilmesini sağlayabilir.

Şu anda, kadın tedarik edenler ve bu işe aracılık yapanlar ile alakalı hiçbir kanun yok ve polis, kadın ticaretini durdurmaya çalışmak konusunda hiç yardımcı olmuyor. İstanbul'daki kadın ticareti meselesi, fahişelik sorunu da dikkate alınmadan kolaylıkla ele alınamaz. Pek çok kişi bu ticarete göz yumduğu zenginleşti ve bu durum da polis yetkililerinin işbirliği yapmalarının ne kadar zor olduğunu bana gösterdi. Bu yetkililere çok düşük ücretler verilmekte ve maaşlarını alabilmeleri için de uzun süre beklemek zorunda kalıyorlar. Bu nedenle, gözlerini kapatarak küçük bir miktar para alma fırsatı kaçırmamalarına, hatta kabadayılara, kaçakçılara ve genelev sahiplerine aktif olarak yardım etmelerine çok da fazla şaşırmamalı. Kısa bir süre önce kaçakçıların bazılarını yakalaması için çeşitli çabalar gösterildi, ancak bu adamların her zaman saklandıkları yerlerden kaçmalarını sağlayan bilgileri zamanında edinebildikleri gerçeği dikkate değer bir şeydir.

Son zamanlarda, İstanbul'u ziyaret eden Uluslararası Beyaz Köle Ticaretini Önleme Bürosu Başkanı Coote'nin gelişiyle birlikte kadın ticaretiyle mücadele amaçlı bir Uluslararası Komite kuruldu ve bu komite tüm toplulukların üzerinde temsil edilmektedir. Bütün hareketin en önemli cesaret kaynağı ABD Büyükelçisi Bay Henry Morgenthau'dur. Ve o, komiteyi başarıyla yönetmek için bütün dikkatini bu konuya

yönlendirmiştir. Onun çalışkan tutumu iyi bir örnek teşkil edip edildi ve eğer mevcut faaliyetler aynı enerji ile korunabilirse, bunu mükemmel sonuçlar takip edecektir.

Bu Uluslararası Komitede tüm Büyükelçiler, Konsolosluklar ve Dini Topluluklar temsil edilmektedir. Bu komitede, başkan olarak seçilen ve bir Türk Bakanı olan Reşad Paşa'nın dışında bir de Yahudi olan Polis Dedektifliği Bölümü Şefi Samuel Bey olmak üzere iki Türk üye bulundu. Haham Bashi, Dr. Nahoum ve Bayan Nahoum da dâhil olmak üzere çok sayıda Şeref Başkanı var. Yahudi üyeleri, Bay ve Bayan Morgenthau, Dr. Auerbach, Dr. Marcus ve Madame Fuchs olan, bu Güçlü bir İdari Komite'nin düzenlediği bir toplantıya katılmaya davet edildim.

Diğer üyeler arasında DR. Frew, İngiliz Konsolosluk Mahkemesi Hâkimi Cator, Rus Hastanesi Şefi Stchepotiew, Alman Büyükelçiliği Rahibi Graf von Luttichau, Avukat Mizzi, Bay Charnot, Rusya Başkonsolosu, Avusturya Başkonsolosu ve diğer üyeler ile onursal Sekreter Bay Bihs'i bulunuyor. Bütün bu hanımefendi ve beyefendiler konuya yoğun bir ilgi gösteriyor ve başarılı bir çalışma için gayret ediyorlar. Madame Ponafidin ile birkaç yıldır çalışan, Dr. Frew ve Graf von Luttichau gibi birkaç kişi tecrübelerini Komite çalışmalarına aktarıyorlar.

Ayrıca Komite'nin güçlü bir Finans Kurulu var ve katıldığım toplantıda, çeşitli Büyükelçiliklerin bayanlarının da yardımıyla, çalışma masrafları için yeterli fon sağlamayı umduğum bir plan ortaya atıldı. Örgüt oluşturulması meselesi gerçek ciddiyetle ele alınmış bir konudur. Ücretli bir Sekreter ile tam zamanlı çalışacak bir rıhtım ajanı da dâhil olmak üzere bir başka personel tarafından da desteklenmesi planlanan bir büro kurulması kararı alındı. Ayrıca kurtarılan kızların ülkelerine gönderilmek üzere beklerken kalabilecekleri bir ev kurulacağı ve korunması gereken kızlar için de tatmin edici düzenlemeler yapılması kararlaştırıldı.

Konsoloslar Özel Komitesi, Türk yetkililer tarafından insan ticareti yapan kişilerin listelerini kendilerine tedarik etme sözü verildiğini bildirerek, Türk Makamlarından yeterli destek alınamadığını ve bu yüzden hiçbir şey yapılmadığını ifade etmek zorunda kaldı.

Ancak, Türkiye'de kapitülasyonların olduğunu da belirtmek gerekir. Yani burada, büyük güçlerin her birinin, kendi vatandaşı olduğunu iddia eden insanlar üzerinde yargı yetkisine sahip olduğu Konsolosluk Mahkemeleri var. Bu durum, birçok zorluğa yol açtı; herhangi bir Konsolosluk vasıtasıyla bir kişi tutuklanma girişiminde bulunulduğunda, o kişi tutuklamanın yapılamayacağını kendisinin başka bir devletin korunmasını altında olduğunu iddia etmektedir. Çünkü konsolosluklardan, ifadesini desteklemek için pasaport ya da diğer kâğıtları kolayca temin edebiliyorlar. Bazı kadın tacirlerin pek çok ülkenin pasaportlarına sahip bulunduğunun ortaya çıktığı durumların da yaşandığı bilinmektedir. Bana, bir tutuklamanın yapılacağı, ancak Türk polisinin son anda gelerek yargı yetkisinin kedisine ait olduğunu iddia etti bir davanın olduğu bildirildi. Tüm bu güçlüklerin neden olduğu gecikme o kadar uzun ki, karışıklık nihayetinde ortadan kaldırıldığında, suçlu uzaklara kaçmayı başarıyor.

Bu sorun, resmi bir organ olan Konsolosluk Özel Komitesi'nin kurulmasına yol açtı ve her Konsolos, bilinen tacirlerin tümünün sınır dışı edilmesi amacıyla farklı uyruklu iddialarında bulundukları için adım atmaktan kaçınılan kişilerin listesini hazırladı. Bunun yapıldığı haberi satıcıları ve kaçakçıları çok korkuttu ve birçoğunun ülkeden kaçmasına neden oldu. Bununla birlikte, Türk polisinin Komite'nin önerilerini uygulamak konusunda hevesli olmadığını fark ettiklerinde, çok geçmeden geri döndüler ve şimdiye kadar olduğu gibi çalışmaya ve işlerini genişletmeye devam ettiler. Polisin işbirliği yapacağını garanti altına alınamayacağını bildiren Komite, bu nedenle yüksek makamlarla iletişime geçilmesi ve yardımlarının sağlanması için mümkün olan tüm bilgileri bir araya toplamaya karar vermiştir.

Uluslararası Komite, çalışmalarını sürdürmek için yılda 1.000 £ ödemeye karar vermiştir. Ve kendi adıma, böyle bir çalışmanın zorunluluğunu gördükten sonra, söyleyebilirim ki, bu meblağı bir araya getirmek için gayret ettiklerinde başarılı olabileceklerine inanıyorum. Gerekli fon ve personel desteği sağlanabilirse, ne yapılabileceğini göstermek için bana bildirilen birçok davanın bir örneğini vereceğim.

Bu meseleyi başarılı bir dava haline getiren kişi, kadın ticaretiyle mücadelede yoğun bir şekilde ilgi duyan genç bir Rus Gazeteciydi. Bu genç adam, Odesa'daki Kızların Korunması Komitesi'nden 17 yaşındaki genç bir Yahudi kızın İstanbul'a

kaçırıldığına dair bir bilgi aldı ve onu takip etmesi istenildi. Kızın annesi tarafından bir fotoğrafla birlikte yazılmış bir mektup gönderildi. Günlerce, kötü şöhretli evlere giderek onu bulmaya çalıştı, ancak bunu yapamadı. Daha sonra bölgenin postacısına bir miktar para verdi ve kendisinden bu isimde bir kızın bu evlerden herhangi birinde yaşayıp yaşamadığını araştırmasını ve eğer kızı bulursa, ona içinde biraz para olan bir mektubun geldiğini ve Rus posta bürosunda tutulduğunu söylemesini istedi. Bu arada kendisi de Rus Hastanesi ve Lock Hastanesi'nde araştırma yaptı ancak kayıtlarda kızın adı bulunamadı, ayrıca ne fotoğraftan ne de kızın tarifinden kimse onu tanıyamadı. Ancak birkaç gün sonra postacı kızın çalıştırıldığı evi buldu ve genç adamı oraya herhangi bir şüphe uyandırmamak için davet ediyormuş gibi çağırdı.

Evdeki her kızın farklı bir dille konuştuğunu ve birbirini anlamayacaklarını gördü. O bir dilbilimciydi ve dikkatli bir sorgulama ile Fransızca konuşan bir kız buldu (Fas'tan gelmiş) ve ondan, istediği kızın hastanede olduğunu ve bir iki günlüğüne geri gelmeyeceği bilgisini aldı. Ertesi gün tekrar oraya gitti ve Faslı kızla konuşurken, elmaslarla kaplı muhteşem kıyafetler giymiş yaşlı bir kadın içeri girdi ve büyük bir sıkıntı çektiği görülebilen genç bir kız da ardından geliyordu. İsteddiği kızın o olduğu söylendi. Birkaç dakika bekledikten sonra kızla konuştu ve sanki müşterisiymiş gibi, onu başka bir odaya götürmesini istedi. Ardından kıza amacını açıkladı ve onunla birlikte gelmesini söyledi. Annesinden gelen mektubu ona gösterdi ve kız onunla gitmeyi kabul etti. Arkadaşımızın büyük sürpriziyle evin sahibesi, kızın gidişini engellemedi. Sebebi

Kız Odesa'da bir kız arkadaşı vasıtasıyla genç bir erkekle tanıştığını söyledi. Kısa süre sonra ona âşık olduğunu ve İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldığı bir havagazı işletmesinin olduğunu söyledi. Bu arada kızı iğfal etti ve onunla İstanbul'a gitmesi gerektiği konusunda kıza yalan söylediğinde, kızın bunu kabul etmesi uzun sürmedi. Kızın durumu, anne babasına anlatmasına izin veremezdi ve tekneyle kızı kaçırarak İstanbul'a götürdüler. Genç adamın biraz para vererek mürettebatla anlaşma sağladığını ve kimsenin onu görmemesi için kömür deposunda saklandığını söyledi. İstanbul'a vardıklarında, onu pasaport kontrolüne girmeden dışarı çıkardı. Kızı hemen kötü şöhretli bir eve götürdü ve bundan sonra burada yaşamak zorunda olduğunu ve diğer kızlarla aynı şekilde para kazanacağını söyledi.

Kız bunu kesinlikle reddettiğini söyleyerek gitmek için mücadele ettiğini ancak kadın taciri tarafından dövülerek dışlerinin bir kısmının döküldüğünü ve evin sahibesinin kadın tacire bir miktar para verdiğini gördüğünü anlattı. O, para karşılığında ilişkiye girmeyi reddettiği zaman ise hem adamın hem de evin sahibesinin kendisini şiddetli bir şekilde dövdüğünü ve onu yola getirmek için aç bıraktıklarını belirtti. Bu yüzden çok hastalandı ve hastaneye kaldırıldı. Burada, tacirle olan cinsel temasından dolayı frengi kapmış olduğu tespit edildi. Onu hastaneye sahte bir isimle kayıt ettirmişler ve ara sıra da evin sahibi tarafından ziyaret edilmişti. Evin sahibi olan kadın kıza, eve dönmezse Rus Konsoloslğunun polisine teslim edileceğini söyledi. Rusya'daki davranışlarını gördü için Rus polisinden muazzam bir korku duyuyordu ve başka hiçbir yere gitmeden eve dönmeye karar verdi, ancak bulduğu ilk fırsatta buradan kaçmayı amaçlıyordu.

Arkadaşımız kızla konuşurken, evin sahibi bir şeylerin ters gittiğini hissetti ve polisin kendisinin peşinde olduğunu düşünerek korkuya kapıldı. Böylece kızın gidişine engel teşkil etmedi. Arkadaşımız onu öncelikle Rus Konsoloslğuna götürdü ve ardından tedavisi için Rus Hastanesinde kaldıktan sonra evine geri gönderildi. Konstantinopolis'ten ayrılmadan önce, kızdan, ailesinden ve Odesa Komitesinden kızın güvenli bir şekilde vardığını bildiren bir mektuplar alındı. Mektupta ayrıca genelevde tutulan ve evine dönmek isteyen, 16 ya da 17 yaşlarında bir kız hakkında da bilgiler bulunuyordu. Bu ikinci kızın da kurtarıldığını ve evine gönderildiğini bildirmekten memnuniyet duyuyorum.

Bu davalar, sadece Uluslararası İstanbul Komitesinin çalışmalarının gerekliliğini değil, aynı zamanda konunun gerçek anlamda ele alındığı durumlarda yapılabilecekleri de göstermektedir. Şimdi, yasayı uygulamaya koymanın mevcut koşullar altında ne kadar yararsız olduğunu ispatlamak için şunu anlatacağım: Rusya Konsolosu bu genç insan tacirini tutuklamak için harekete geçtiğinde, adamın Lock Hastanesi'nde tedavi görmekte olduğu öğrenildi. Tutuklamanın yapılması için düzenlemelerin yapıldığı sırada, şüphesiz Konsoloslukta çalışan küçük rütbeli yetkililerden biri kendisine uyarıda bulunuldu ki kendisi birden taburcu edilerek, ortadan kayboldu.

İstanbul gibi kozmopolit bir şehirde, adalet, hayırseverlik vb. meselelerin üstesinden gelinmesi gerektiğinde, her zaman özel koşullar dikkate alınmalıdır. Zaten İstanbul'dan durumunu ve büyük güçlerin sahip olduğu kapitülasyonların nelere sebebiyet verdiğini anlatmıştım. Bu vaziyetin ülkenin kendisi için hiçbir şekilde iyi olmadığı görüşündeyim, çünkü konuyla ilgili birçok yetkili makam olmasından ziyade, çalışmaları koordine eden tek bir otorite olduğu zaman daha da hızlı bir şekilde ilerleme olasılığı bulunduğunu düşünüyorum. Fakat dini ve hayırsever çabalarımızda aksini sık sık dile getiririm. Burada, devletin sağlayacağı maddi ve manevi destekle birlikte, mümkün olduğunca, her mezhebin kendi meselelerini yönetmesine izin verilmesi daha iyi olabilir.

Birçok insanla, kızların korunması ve ticaretinin önlenmesi için ayrı ayrı çalışan bir Yahudi Komitesinin uygunluğunu müzakere ettim. Ve oybirliğiyle böyle bir Yahudi Komitesinin var olması gerektiği konusunda, hem dil sorunu, hem de Yahudi toplumu dışındaki insanlar tarafından kolayca anlaşılamayan çeşitli geleneklerin varlığı nedeniyle hemfikir olundu. Tabii ki bu Komite ayrı bir görev üstlenmeyecek ve tamamen Uluslararası Komite ile işbirliği ve uyum içinde çalışacaktı. Bu nedenle, topluluğun çeşitli kesimlerini temsil eden küçük bir Yahudi Komitesi kuruldu ve onlar uluslararası Komite tarafından yapılamayan bu gibi çalışmaları ele alacak. Bu Komite'nin üyeleri Dr. Auerbach, Dr. Markus, Bay Reisner, Bay Alfandari ve Bay Piza idi.

Çalışmalar, B'nai B'rith Cemiyeti'nin gözetiminde yapılacak ve bunun için Cemiyet tarafından bir oda ve sekreterlik hizmeti verilmesi kabul edildi. Onlarla yapılan anlaşma, Uluslararası Komite'nin onlara teslim ettiği tüm Yahudi kızların sorumluluğunu üstlenmeleri anlamına geliyor. Ayrıca, kurtarılan ve korunmaya ihtiyacı olan kızların beslenip konaklayabilecekleri bir yuva kurarak gerekli düzenlemeleri yapacaklar. Bunun yanı sıra yerli Yahudi kızlar meselesini ele alarak, durumlarını iyileştirmek için neler yapılabileceğini araştıracaklar. Bir Kadın Komitesi oluşturarak kızlara istihdam sağlama sorununu inceleyecekler. Uluslararası Komitenin insan ticareti mağdurlarına yönelik çalışmalarını yürütmesinde yardımcı olmak amacıyla mümkün olduğu kadar çok bilgi edinmeye çalışacaklar. Londra Merkez Bürosu ve Berlin Komitesi'nin oluşturduğu Ortak Komite tarafından, bu Yahudi Komiteye belli bir miktar para ile

destek verecek ve bu fonun ve ayrıca yerel olarak toplanabilecek herhangi bir para dışında Uluslararası Komite'ye bir büro, bir sekreter ve rıhtım görevlisi olarak çalışıp araştırma yapacak bir çalışan için de bir miktar ödeme yapılacaktır. Bu Yahudi Komitesi, Bay Morgenthau'nun ve Hahambaşı'nın onayını aldı ve onların ilgisinin sürdürülmesini ve faaliyetlerinin başarılı çalışmalara yol açmasını yürekten umut ediyorlar.

Bir Yahudi Komitesinin kurulmasının veya Yahudilerin insan ticaretine karşı başlattığı herhangi bir kamusal girişimin, insan ticaretinin tamamen Yahudilerin elinde olduğu fikrinin yayılmasına yol açabileceği düşüncesi, bugüne kadar birçok ülkede olduğu gibi İstanbul'da da sürekli bir endişe kaynağı olmuştur.

Bu çok talihsiz bir durum ve mümkün olduğunca buna karşı olan argümanlar ileri sürdüm. Kadın ticaretine sadece Yahudilerin kayıtsız olmadığını ve eğer bu konuda diğerlerinden daha enerjik biçimde savaşmak istediklerini gösterirlerse, kadın ticaretinde Yahudilerin daha fazla aktif olduğu fikrinin doğru bir şekilde ortaya knobileceğini söyledim. Farklı ülkelerdeki tüm araştırmalarım sonucunda, maalesef birçok Yahudi tacirinin olduğunu ve birçok Yahudi kurbanın da bulunduğunu itiraf ettim.

Ancak kadın ticaretinde var olan Yahudilerin sayısı kesinlikle olması gerekenden daha fazla, buna rağmen hiçbir yerde çoğunlukta olmadıklarını fark ettim. Tespit ettiğim gerçekler, beni Yahudi sınıftan olan yaşamak zorunda kaldıkları korkunç kısıtlamaları ve zulümleri hatırlamaya zorladı, bu nedenler Yahudi tacir ve mağdurlarının düştükleri durumdan kurtarılmaları gerekiyor. Asıl büyük çoğunluğu Rusya ve Polonya'dan gelenler oluşturmaktadır: bu ülkelerde yaşayan Yahudilerin sıkıntı ve dertleri çok iyi bilindiği için tekrar anlatmaya gerek yok. Rusya ve Polonya'dan gelen Yahudi kızlar, onlara gerekli eğitim verilinceye, serbestçe ticaret yapabilinceye ve çeşitli sanayi kollarını öğrenip bu suretle hayatlarını kazanmaya başlayınca kadar insan düşüncelerinde, kurnaz kadın tacirleri için kolay bir av olarak kalacak.

Her ne kadar Galiçya'dan gelen kızlar için eğitim meselesi o kadar önemli bir sorun değilse de, ekonomik koşullar o kadar korkunç ki etraflarındaki sefaletten kaçmak için can atıyorlar.

İstanbul'da çalışmalarını organize edenlerin şimdiki faaliyetlerini özetlemek için neler yapıldığını açıklayacağım:

1. Reşad Paşa'nın Başkanlığında bir Uluslararası Komite kurulmuştur.
2. Bu Komite, çeşitli elçilik, konsolosluklar ve dini topluluklar ve Polis yetkilileri ile İstanbul'un seçkin yabancı sakinlerinden oluşur.
3. Komite, bazı alt komiteler oluşturmuştur; bunların en önemlileri Finans Komitesi ve İdari Komitedir.
4. Bir Büro açılması, burada daimi Sekreter ile Yahudi bir rıhtım ajanının görevlendirilmesi, kızların beslenip kalabilecekleri bir ev kurulmasıyla ülkelerine geri dönebilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılması kararlaştırıldı.
5. Çeşitli büyükelçiliklerin ve toplulukların yardımıyla, çalışma masrafları için yılda 1.000 £ toplamaya karar verildi.
6. Kadın ticaretine devam eden insanlarla ilgili yeterli bilgi toplanacak ve bu istenmeyen kişilerin ülkeden sınır dışı edilmesini sağlamak amacıyla bir araya gelmeleri ile oluşturdukları nüfuzlarının tamamını kullanacaklar ve bu sayede polisin etkili bir çalışma yürütmesini sağlayacaklar.

İstanbul'da kurulacak olan büronun, tüm Galata bölgesinde etkili olabilmesi için rıhtımda olması gerektiğini ve burada her zaman için bir sekreterle birlikte bir bayan görevlinin de bulunmasını tavsiye ederim. Ayrıca İstanbul'a gelen her kıza verilmek üzere, birkaç dilde kısa bir uyarı ile büronun adresinin de yazılı bulunduğu bir broşür hazırlanmasını da öneriyorum. Uluslararası Komite ve Yahudi Komitesi tarafından sarf edilen her türlü çaba, Hem varlıklarını ilan etmek hem de bu tür propaganda çalışmalarını yerel koşullar altında devam ettirmek için yapılmalıdır. B'nai B'rith Cemiyeti'nin Doğu ve Balkanlar'daki tüm localarının katılımıyla, meseleyi tüm yönleri ile ele alacakları bir konferans düzenleyeceğini biliyorum. Bunun iyi sonuçlar doğuracağına inanıyorum.

İşin Yahudilerle ilgili tarafına gelince, İstanbul'daki Yahudilerin statüsüyle ilgili tüm sorunların, Avrupa ve Amerika'da bulunan önde gelen Yahudi cemaatleri tarafından dikkate alınmasını talep ediyorum. İstirap verici fakirliğin meydana getirdiği bu korkunç durumdan kurtulmanın bir yolu bulunmalı; okullar kurulmalı, iş eğitimleri verilmeli ve mümkünse büyük kitleler yoksulluğun daha az dayanılmaz olacağı merkezlere dağılmalıdır. Daha önce de, kadın ticaretine karşı savaşmak ve Yahudi kızları kurban haline gelmekten korumak için uluslararası bir fon oluşturulmasını istedim. Bu talebimi tekrarlayarak, dünyadaki Yahudi cemaatlerinin konuya olan dikkatini daha belirgin bir şekilde çekmesi için bu tecrübelerimin yardımcı olacağını umuyorum.

Burada bildirdiğim gibi bir soruşturma yürütmenin zorlukları çok belirgindir ve bu nedenle birkaç arkadaşımdan aldığım muazzam yardımı kabul etmek benim için bir görevdir. İlk önce, Amerika Büyükelçisi Bay Morgenthau ve Bayan Morgenthau'dan bahsetmeliyim. Zaten İstanbul'da kadın ticaretinin önlemesi için harekete geçilmesi konusunda olan büyük katkılarını anlattım. Ve esas olarak onların etkisiyle, burada nazik bir şekilde karşılandım.

İstanbul B'nai B'rith locasından Dr. Alara Auerbach, burada kaldığım bütün zaman boyunca, bana sürekli rehberlik ve arkadaşlık etti. Soruşturmamı başarılı bir şekilde tamamlamam için büyük bir gayret gösterdi ve üzerinde çalıştığım konuyla ilgili olarak birçok değerli insanla iletişime geçmekte kendisine güvenmek zorundaydım. Uluslararası Komitenin en önemli üyelerinden biri olacağına eminim ve Yahudi meselesine olan muazzam ilgisi hakkında da pek yorum yapmam gerekmiyor.

Hahambaşı Dr. Nahoum önemli nüfuzuyla, özellikle Sefard topluluğu ve hükümet yetkilileriyle bana birkaç görüşme ayarladı ve bu onun nede kadar değerli olduğunu kanıtlayacaktır.

Dr. Neufach ve Rus arkadaşı Mösyö Janchewetsky, bana bilgi vermek ve Galata mahallesinde gece bana eşlik etmek için çok uğraştılar ve Dr. Neufchatel Yahudi Komitesi'nde önemli bir çalışan olduğunu kanıtlamalıdır.

Yargıç Cator ve Bayan Cator, Dr. Frew, Bay Bibs, Bay Reisner ve Dr. Markus'a, gösterdikleri nezaket, misafirperverlik ve büyük yardımları için teşekkürlerimi sunarım.

Artık hem Uluslararası Komite'ye hem de Yahudi Komitesi'ne çalışmalarında başarılar dileyerek bitirmem gerekiyor. Bir yıllık çalışmalarının ardından oluşturacakları raporlarını merakla bekliyorum.

59, Mansell Street,

Aldgate,
London, E.

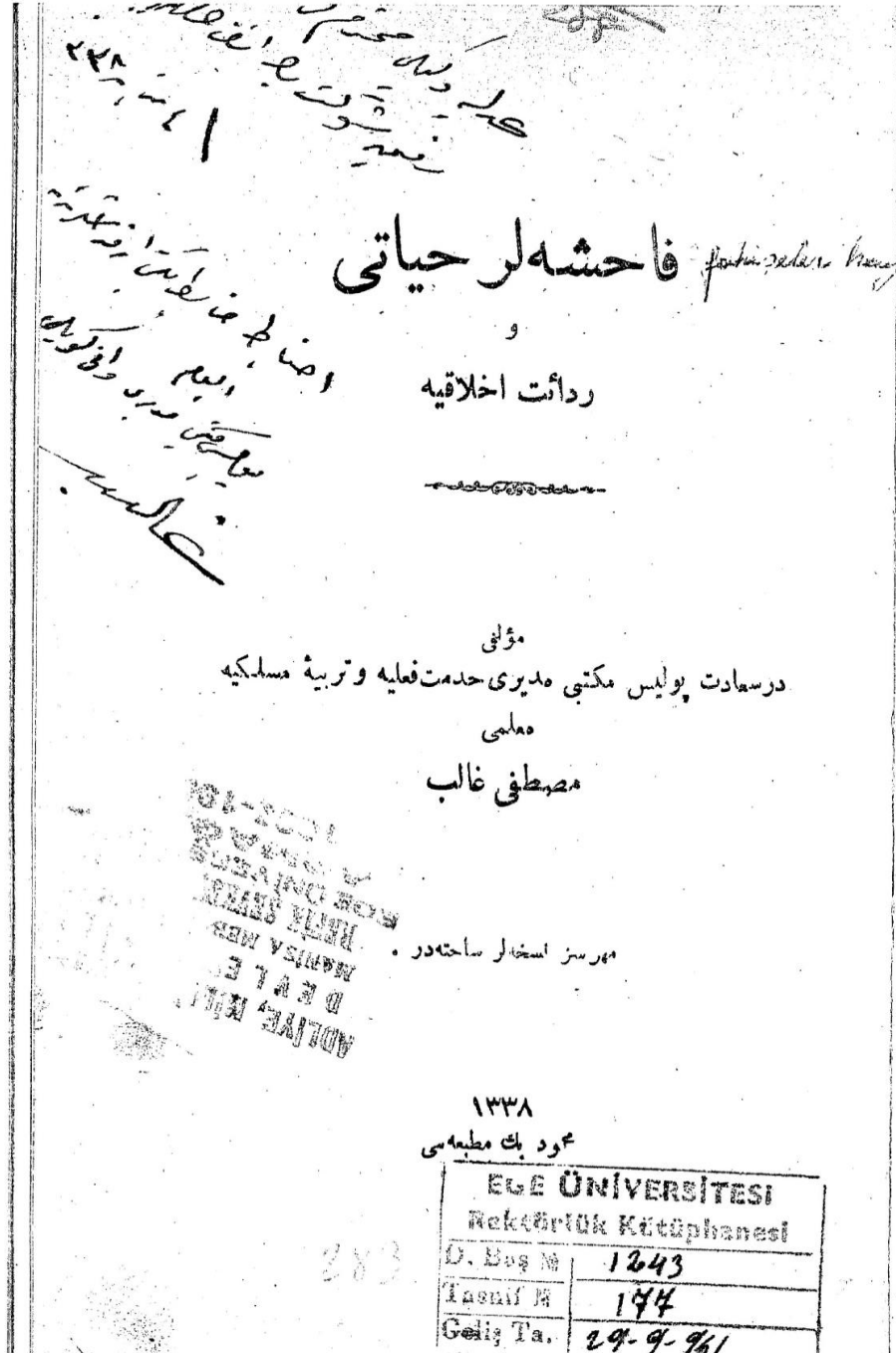
S. COHEN.

Haziran 1914.

EK 7.

“Fahişeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiye” İsimli Kitaptan Örnek Sayfalar ⁴⁴⁶

⁴⁴⁶ Mustafa Galib, (1338), *Fahişeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiye*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet.

Ahlâkın Sukutuna Âmil Olan Esbab

Memleketimizin ana ve kızları son derece hüzn-aver bir istihale-i ruhiye karşısında bulunmaktadır. Harb-ı umuminin intâc ettiği ahlâkşekan te'sirat ruh-u beşer üzerindeki hassasiyet-i asliyyeyi mahv ederek bünye-i ahlâkiyeyi tüyleri ürpertecek bir suretde ezmektedir. Hastalık, sefalet gibi müthiş ve hazin vakayinin tesirâtı fuhşun sâha-i ittisa'ını tevsi' etmektedir. Maal-esef vebadan daha mehâlik ve daha bariz bir suretde enzâr-ı umûmiyyede tecelli edip durmaktadır.

Bu sebepten Türklüğün anısına aid ümitlerimiz gün geçtikçe daha müzmin bir şekilde tebâr ediyor. Henüz sinn-i rüşde gelen gençlerde bile fuhşa karşı ibrâz olunan inhimak-ı şedid bütün mütefekkirlerimizi bu mesele ile layık olduğu derecede meşgul etmelidir.

Gençleri fuhşa sevk eden esbab ve avamil nazar-ı teemüle alındığı zaman evvela vârid-i hâtr olacak müessirât, tiyatrolar ve sinemaların mahiyetimiz zihniyetinin hazm edemeyeceği derecede açık film ve mevzuları ve bunların zaten müstaid-i iştilal bakir dimağlar üzerinde ika' edegeldikleri bâhî ve hissiyatı tutuşturucu tesirat ve bir de asr-ı mefkûre namıyla takib olunan ve kadına fitraten caiz bulunduğu hârîş tamme-i i'tâ manâsına alınarak her içtima serbestçe duhullerine mesâi verilmesi vârid-i hâtr olmaktadır.

Diğer taraftan memalik-i mütemeddinede pek çok nisvanın hayatının tetahhurât-ı muhtelifesi muvâcehesinde itidallerini muhafaza kabiliyetinde kudret ibraz etmelerini ârifanın azamet ve intişarına atf etmelidir.

Memleketimizin müstakbel valideleri olacak mekteb kızları hariçde ve mekteb dâhilinde nezaret-i daim altında bulundurulmalıdır. Mektebe gelmek için hanesinden çıkan bir kız gerek vapurda, tramvayda ve sokakda bir takım gençlerin savletinden kendilerini kurtaramadıkları gibi kızlarımızı sefalet âlemine sevk edici bir takım mutavassıt kadınların mevcudiyetine karşı zabıta tarafından yapılan tedabir mâniâ-i mukteziye teşdid edilmelidir.

Sokaklarda bilhassa geceleri mürur-u aburu işkâl edebilecek bir tarzda gelip geçene musallat olan bir takım fahişeler de ahlâk-ı mahallîye ve sıhhat-i umumiyye namına muzır mikrolardır.

Bu felaket-i içtimaiyenin esbabını amik bir suretde tedkik ettim. Fahişe namı altında dolaşan kadınların mazileri cidden merak-ı averdir. Bunlar konaklarda ve hanelerde hizmetçi olarak çalışmak için gelmişler ve bi-l-ahire hemânda ekserisi cehaletlerinin kurbanı olarak iffet ve namuslarını kaybetmek suretiyle herc ü merc umumi hayata karışmışlardır.

Hizmetçi kızları ekseriya genç çocuklar baştan çıkarmaktadır. İffet ve namusunu kaybederek bulunduğu haneden tard veyahut kendi kendine firar eden kızların teslim olunacakları mahal en yakın polis merkezidir. Buradan polis müdüriyet-i umumiyesine sevk edilerek üçüncü şubeye merbut hizmetçi kısmına verilir. Oradan müteferrikanın nezareti altında bulunan mahale beray-ı muhafaza idhal olunur. Esasen nimet-i akıldan mahrum olan biçareler bir saat zarfında aynı muhitte mevcut bulunan fahişelere iyi bir sermaye olur. Verilen adrese kemâl-i tehâlükle şitab ederler.

Binâenaleyh bu gibi kızları ahlâksız kadınlarla her nerede olursa temasda bulundurmak biçareyi felakete sevk etmek demektir. Hanelerden firar edip merkezlere gelen kızlar berây-ı muayene-i etibbâ dairesine sevk ediliyorlar.

Maa-t-teessüf on iki on üç yaşlarında bulanan yavrucakların bir kısm-ı mühiminin emraz-ı zühreviye ile ma'lum oldukları katiyyet-i riyaziye ile te'bin etmiş gibidir. Bunların birçoğuna ahlâksızlığa nasıl sevk edildiğini sordum. Bazen hanenin efendisi yahud da küçük beyi tarafından bekrinin izale olunduğu ve ale-l-ekser de aynı evde bulanan uşak ve hademe misillü kesen tarafından ırzlarına tasallut edildiğini yüksek bir lisan-ı hüsrân ile anlattılar. Bu maraz-ı içtimaiyeye karşı derhal takibat-ı kanuniyeye tevessül etmek fikri vârid-i hâtr olmakla beraber bazı tedabir-i idareye de heman tevessül edilmelidir.

Mesela mağdurenin ismi yazılmayarak fail-i cürmün ismini, mevkii-i memuriyetini ve vaziyet-i içtimaiyesini gazetelerle teşhir etmelidir.

Geçenlerde tesadüf ettiğim bir vakayı aynen derç ediyorum. Tavuk pazarı civarında gece on buçuk raddelerinde bir haneden on dört yaşlarında genç bir kız feryad ederek dışarıya fırlamış. O esnada mürur etmekte bulunan polis devriyesine iltica ile 'beni kurtarınız' diye feryad etmeğe başlamıştı. Aynı zamanda zavallı kız kendini bilemeyecek derecede serhoş edilmiş idi. Kendisinden vaziyetini istiğfar ettim. Maa-t-teessüf cevap vermekten aciz idi. Tahkikat neticesinde de arkadaşları tarafından iğfal edilerek ud çalmak bahanesiyle umumhaneye düşürülmüş. Zorla ve alkolün tesiriyle

kendisini bilemeyecek bir hale getirildikten sonra bazı gençlerin galeyana gelmiş olan hiss-i şehvetlerini tatmin için bir alet olarak kullanmak üzere iken feryad ederek kendisini sokağa atmıştır. Bu facia-i ahlâkiyenin kurbanı olan genç kızları zabitanın te'dibkâr pençesine tevdi' etmek doğru değildir. Zira fuhuş ile şaibedar olan şahsiyetlerinin şüyû bulması derd-i maişetin azamet-i saikatı artık kendilerini bütün manasıyla umumi kadın mahiyetine tenzile sebep teşkil etmektedir.

Mukaddemede söylediğim gibi mekteplere devam eden genç kızların terbiye ve talimiyeti taahhüd eden muallimler ile aile babalarına evlatlarının mukadderât-ı ahlâkiyesi üzerinde pek mutaassıb bir murakıb vazifesi tevcih etmektedir. Ve bunu bir an için ihmal etmek mürebbiyelerle aile babalarının nasiyeleri bir zell-i hüsrânın tetvic etmesi demektir. Bir kızın bilhassa hayat-ı şebâbetinde nazar-ı dikkate alınacak en mühim nokta onun bekâret-i hissiyesini kaybettirmemeğe ma'tuf olmalıdır. Ufak bir ihmalden tevellüd edecek netice bir felaket-i müebbededir. Bütün bu ma'rûzâtı maa-t-teessüf diyarımız için temenniyât derecesini geçememektedir. Çünkü garbın kudret-i irfanını hazm edememekliğimiz ve şarkın safvet-i ahlâkını terk etmemiz dolayısıyla bir ucubeye dönen mefkûremiz bilhassa temayülât-ı muzırada sahib-i ihtisas oluyor. Onun için Avrupa'nın ne kadar muzır-ı ahlâk ve ihracatı var ise maa-t-teessüf mahrec bizim memleket oluyor.

Bu muzır metaların bütün müşterilerini de genç arasında bulursak hiç de ta'cib etmeyelim.

Evlatlarımızın heman mühim bir kısmı ahval-i sıhhiyelerinde ru-nümun ta'yirât-ı muhtelifle ile solmuş gibidirler, marizdirler. Bu fesad-ı müzmini tevlid denenen sebeb de açık saçık resimlerle bu zeminde tahrir olunmuş gayr-i ahlaki hikâyelerdir.

Diyar-ı mütemeddinede bu gibi resimlerin bilhassa gençler arasında fûruhtu memnudur. Fakat bunların diyarımızda tedavülü serbest bulunduğu için temaşalarıyla başlayan ahlâksızlık çocukları bil-netice istimnâ-bi-l-yede sevk ediyor ki bu, memleket için vahamet-i muhtelifle-i daimi hastalıktır.

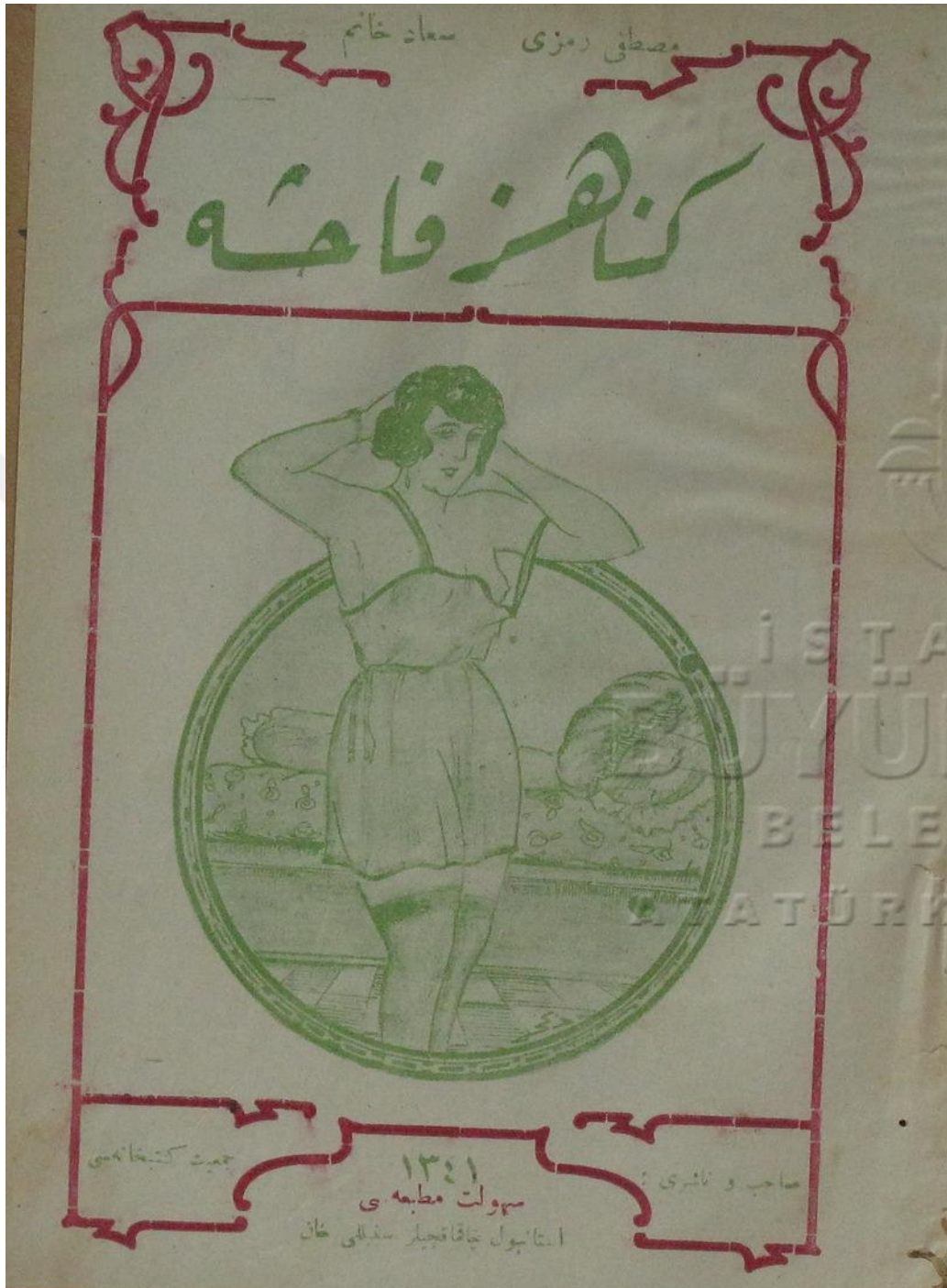
Beşeriyetin bidayet-i zuhurundan bu güne değin fuhuş mevcut idi. Her din fuhşu men' ettiği halde Japon dini serbest bırakmıştır. Şimdiye kadar fuhşun men'i ve tahdidi için yapılan bütün tedabir akamete mahkûm kalmış gibidir. Gayr-i kabil-i inkârdır ki fuhuş her memlekette mevcuttur. Kanunen tayin edilen sinnden dûn olanlar ale-l-umum fuhuştan men' edilirler.

İklimin ve muhitin fuhuş üzerine bıraktığı tesir der-kârdır. Memalik-i hârrede pek küçük yaşda fahişelik eden çocuklara tesadüf edilir. Son zamanlarda (10-12) yaşlarında fahişeliğe sülûk eden genç kızlar memleketin her tarafında görünmektedir. Ale-l-ekser bunları iğfal eden erkeklerin sinn'i elliye tecâvüz ediyor. (s. 7-12)

EK 8.

“Günahsız Fahişe” İsimli Kitaptan Örnek Sayfalar⁴⁴⁷

⁴⁴⁷ Mustafa Remzi, (1341), **Günahsız Fahişe**, Suhulet Matbaası, İstanbul.

Aşk ve alakanın doğurduğu kadın bugün maatteessüf bambaşka bir şekilde cereyan etmektedir. Ne o eski kafes arkası muhabbetleri, ne de çayırarda, kırlarda gezinti âlemleri var...

Şimdi caddede gözleşiyor, pastahanede sözleşiyor, gizli bir evde de halleşiyoruz...

Gençliğime rağmen biliyorum ki: eskiden çarşafın giyinişinde, iskarpinin biçiminde, peçenin örtülüşünde, şemsiyenin tutuluşunda, velhasıl kadının her hareketinde bir mana varmış ve her birinden bir mana çıkarılırmış. Şimdi şemsiyeyi yan tutmak değil ya, sokakta:

“Bana bakın!” diye bağırarak yürüse hiç kimse aldırmayacak yalnız şöyle bir bakıp geçecek. Hâlbuki vaktiyle kadının bir göz kırpmasından ne vaatler çıkarılırmış. Kadın biraz yan baksa, biraz gözlerini süzse peşine ne kadar erkek düşmezmiş.

Bir erkek bir kadına laf bile atsa ve bu kadının hoşuna gitmese kafasına şemsiyeyi veya ayakkabıyı yermiş.

Sonra eskiden fahişelik bile başka imiş. Hemen her mahallede “kötü ev” bulunurmuş. Bu “kötü eve” mahallenin genci, ihtiyarı, velhasıl işini uyduranı gidermiş, fakat bu “kötü evler” bazen mahallenin muhtarı, imamı, bekçisi, falan tarafından basılır ve zenpareler dövülür, fahişeler o mahalleden atılırmış. Bu yüzden nice erkekler biricik karılarından, nice gençler sevimli nişanlılarından ayrılırlarmış.

İşte bu fahişeler o zaman kâh zevkleri, kâh menfaatleri için bu günahı işlerlermiş ve onlar günahlı fahişelermiş. Hâlbuki bu zamanda artık bunların hiçbiri kalmadı değil mi? Evet, şimdide menfaat ve zevki için yüzlerce erkeğin koynunda yatan, Rus gibi, Kiev gibi içkili ve müzikli salonlarda kafalarını tutsüleyip erkek avlayan ve bal alınacak çiçek arayan bir arı gibi masadan masaya konan kadınlar eksik değil. Fakat bunların bazıları pek zavallı, pek bigünah...

Evet, bunlar fahişelik yapıyorlar. Fakat nasıl! Acaba bunlar isteyerek mi bu hayat girmişler. Yoksa onları “kader” denilen kuvvet mi sürüklemiş götürmüş? İşte bu acı hakikat karşısında her vicdanlı erkeğin tüylerinin ürpermemesinin imkânı yoktur. Karşınızda süsüyle, ziynetiyle, bütün ihtişamıyla arz-ı vücut eden bu randevu evi fahişelerin ekserisinin emin olunuz ki içi kan ağlıyor. Size zorla tebessüm etmeğe çalışan bu kadınlar inanıyoruz ki biraz müteessir etseniz derhal ağlayacaktır. Onların alınlarına dest-i ezel öyle yazmış, öyle olacak. İşte bu zavallı kadınlar düştükleri fuhuş girdabından kendilerini kurtaramazlar. Ve orada bocalaya bocalaya nihayet bir gün tamamıyla ortadan gaib oluverirler ki işte bunlar günahsız fahişelerdir. (s. 2-3)

Randevu evi fahişelerinin icra-yı faaliyet ettikleri yerlerin en büyüğü (trokadreru) müzik salonudur. Buraya herkes gider. En aşağı tabakadan yani

havacılar, kahveciler, garsonlar, tutun da sıra ile ufak bakkal, attar, tüccar, şair, muhabir, muharrir, hikâyeci, romancı her cinsten adamlar buranın müdavimidirler.

Ve o arada her meslek ve sanat erbabına göre fahişeler vardır. Evet, bunlar fahişeden başka bir şey değildir. Filvaki' ellerinde resmi bir vesikaları yoktur. Fakat bunlar “randevu evi geliri” dirler.

“Trokadero”ya gelen başlıca adamları size sayalım: birçok gazete heyet-i tahririyesinde bulunmuş Mehmet Fevzi Bey, hikâyecilerden Ruhi Bey, Hasan Tahsin Bey, gazete muharrirlerinden Şükrü Nazım Bey, mecmuacılarımızdan Hasan Fevad Bey, posta memurlarından Haydari, tüccardan Fikret, Hikmet Beyler ve çapkın mertebelerinden Ateş Mehmet Şinasi Efendi vesaire...

Bunlardan bilhassa Emin Bey şayan-ı dikkat bir adamdır. Oraya gelir, en dipteki bir masaya çekilir. Ve oradan her şeyi bir ruhiyat mütehassısı gözüyle tetkik eder. Kadınların her hareketi onun en ince hassasiyet noktalarına dokunur. Ve onu müteessir eder. O; buraya gelen fahişelerin ekserisinin mesut bir aile kurabilecekleri kanaatindedir.

Bir idare adamı olduğu halde eşraftan katiyen çekinmez kendi anladığına göre bir randevu evi fahişesi için altı liralık bir masraf yaptığı halde onun bir kılını bile incitmeğe kıyamamıştır.

Hikâyecilerden Ruhi Beyle Mehmet Bey hemen hemen bütün o kadınlarla konuşurlar ve kendilerine münasip mevzualar çıkararak yazılar yazarlar.

Bu randevu evi fahişelerinin ekserisi kokaine müpteladır. Bunlardan bazılarını sayalım!

Lütfiye: Arap neslinden gelme bembeyaz, süt gibi bir kadındır. İşi gücü alaydır, her şeyin alayındadır.

Bedia: o kadınların en eli maşalıdır.

Hikmet: yeşil hırkasıyla, üst dudağının biraz uzunluğuyla nazar-ı dikkati celb eden bir kadın...

Melahat: sıfır numara külhanbeyi. Kendisine ve arkadaşlarına mahsus bir lisanı var. Bu lisandan bazı cümleleri ve kelimeleri aşağıya alıyorum:

Hak= iyi

Kuş= fena

Zavak= zenpare

Ertallamak= vermek, kalmak, gitmek

Tarı çekim keşke zor etme= ablacığım kızıp da söyleme

Kaçkısı= para yok..

Bodur çıksa ertallıyorlar= kaç lira veriyorlar?

Tarı çekim zavaklar kuş= ablacığım zamparalar fena

Tarı çekim kuvudan ertallayalım= ablacığım buradan gidelim

Dışarı kuvuğa ertallayalım= evimize gidelim

Eynisimler ne hak, ne kuş= kızlar ne iyi ne fena

Sonra Melahat'ın bir tabiatı daha vardır:

Mesela bir laf söylüyorsanız, o bu lafı dinlemek istemediği zaman derhal kendine mahsus külhanbeyce cevaplar verir.

Sonra bir de ince kibar bir kızcağız var:

“Saadet”

Bu kız; - evet kadın diyemiyorum, çünkü acıyorum- bu kız; nazan bir kadın... Güzel gözleri, allıksız yanakları, ince burnu, sevimli çehresini teşkil ediyor. Renkli eşarabının iki yanlarından, bir de önünden top top fırlayan lepiska saçları ne sempatik.. boynunda Eskişehir taşından büyük bir gerdanlık, kollarında Tutankamun bilezikleri.. Bir kere görseniz beraber yatmağa kıyamazsınız. Onu şezlonga uzatmalı, insan kendi de yere uzanmalı onun dizine başını koymalı ve seyrede ede, arada sırada okşaya okşaya uykuya dalmalı. Arada sırada sevmeli, gülüşleriyle sizi teshir eden bu kızcağız tamam on dokuz yaşındadır. Bu yaşta ne facia değil mi; size ağlaya ağlaya hayatını anlatsın da dinleyin:

“On beş yaşında idim. Anadolu sahilinin güzel bir evinde anamla, babamla oturuyordum.. Bilseniz o zaman ne kadar güzeldim. Bütün hisar gençleri peşimde idi. Ben bittabi bunlardan hiçbirine yüz vermiyordum. Fakat gönül bu; istediğine düşüverir.. Nitekim ki öyle oldu. Ben bir bahriyeli ile kıvırtmaya başladım. Neticede Allah'ın emriyle evlendik. Ben hamile kalmıştım. Aradan üç ay geçti bir gün alçak herif beni boşadı. Ben şimdi karnımdaki yavruyu ne yapacaktım? Nihayet bir gün oldu. Ve o herifin çocuğu dünyaya geldi. Artık bu çocuğa her gün inkisar ediyordum: “ya rabbi tez saatlerde canını al da kurtulayım!”

Memeyi bile adam akıllı vermiyordum. Nihayet inkisarlarım saatine rast geldi. Ve bir gün çocuğum öldü. Öldükten sonra.. ana şefkati değil mi, çok acıdım, çok ağladım..

Bundan birkaç ay sonra Ahmed isminde bir gençle sevişdik, beni alacaktı. Fakat onun anası, babası benim dul olduğumu bilseler kabul etmeyecekler dedi. Onun için Ahmed beni kızdır diye takdim etti. Ve evlendik. Kayınpederimle kocam çok iyi adamlardı. Fakat kayınvalidem.

Ah o hınzır karı benden bir tek kibriti bile esirgedi. Kahveyi şekeri kilitler, bana gelen misafire bile bir kahve pişirtmezdi... Tamam, böylece üç sene beraber yaşadık. Bir aralık ben birkaç gün kalmak üzere anamın, babamın yanına gittim.

Avdet ettiğim zaman kaynanam bana kapıyı açmadı:

- Artık sen bizim gelinimiz değilsin! Dedi.

İşte o zaman kan beynime sıçramıştı. Ağlaya ağlaya yuvama döndüm.

O esnada kayınvalidem olacak karı; kocama bir mektup yazmış ve demiş ki: “oğlum! Karın fahişelik ediyor. Bu yüzden talak istersen onu muhafaza et.”

Zavallı kocam da bu kariya inanmış, benden ayrıldı.

İşte o zamandan itibaren sükût etmeğe başladım. Kimi erkeği sevdim, kimi erkek tarafından sevildim. Ve en nihayet buralara kadar düştüm.”

Sonra ilave etti:

Geçen gece hikmet ve ismet isminde iki gençle, ben ve melahar kalmıştık.

Ben hikmetin, Melahat da ismetin koynunda idik.

Gece ismet Melahat’ı beğenmedi:

-Al hikmet bunu da yanına! Dedi.

Melahat da geldi. Ben sağında o solunda yatıyorduk. Ben buna kızdım. Kalktım bir mindere dayanarak uzun uzun ağladım.

Sonra onunla, sevgilim hikmetle alakayı kestim. Ve bir daha kimseyi sevmemeğe karar verdim.

Ayrılırken hikmet dedi ki:

-Ölümün benim elimden olacak!

Hikâyesi burada biten saadetiğin gözyaşları büsbütün boşalttı. Kendini tutamayıp hıçkırığa hıçkırığa ağladı. O esnada tesadüfen ilk kocası içeri giriverdi. O şimdi bir itfaiye memuru olmuştu.

Saadet onu görür görmez eski hayatı aklına geldi. Biricik, sevimli çocuğunun kanına giren bu hain herife baktı, baktı... O da bakıyor, fakat zalimane bir gözle bakıyordu.

Kadın kalbi değil mi? Dayanamadı. Eski kocasının yanına gitti... Ona eski hayatlarını hatırlattı. Ve sonra gözleri tekrar boşaldı.

Bu zalim erkek karşısında ağlayan bu kadına ne kadar acıdım bilseniz... (s. 17-23)

KAYNAKÇA

- “International Convention for The Suppressiononn of The Traffic In Women And Children”, **League of Nations, Treaty Series**, Mart 1922, Volume1, Chapter: 7/3, ss. 415-433.
- “International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic: Paris, 18 May 1904”, **League of Nations, Treaty Series**, October 1920, Volume: 1, Chapter: 7/8, ss. 84-94.
- Abdülaziz Bey (2000), **Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ACAR, İsmail, (2002), “Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, C.10. Ankara, ss. 83-90.
- AHMAD, Feroz, (1999), “Jön Türkler Döneminde Savaş ve Toplum”, **Tarih ve Toplum**, C.11, Sayı: 64, İstanbul, ss. 47-56.
- (2016), **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Ahmed Lütfi Efendi, (1999). **Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ahmed Rasim, (1972), “Kabadayılar, Fiyakacılar”, **Bu Şehr-i İstanbul Ki: İstanbul Üzerine Anılar, Gözlemler, İzlenimler, Sohbetler**, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- ŞERİF, Ahmet, (1977), **Anadolu’da Tanin**, Kavram Yayınları, İstanbul.
- AKDAĞ, Mustafa, (1995), **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celali İsyanları**, Cem Yayınevi, İstanbul.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed, (2015), **Arşiv Belgeleri Işığında Dâhiliye Nezâreti Tarihi**, TİAV. Yay., Ankara.
- AKKURT, Halil vd., (2008), **Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.
- ALBAYRAK, Sadık, (1997), **41 Orijinal Belge Işığında Eski İstanbul'da Sosyal Hayat ve Çevre**, İgdaş Yayınları, İstanbul.

- ALTINAY, Ahmet Refik (1931), **Hicrî On Birinci Asırda İstanbul Hayatı (1000 - 1100)**, Devlet Matbaası, İstanbul.
- , (1987), **Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ALUS, Sermet Muhtar, (1999), **Onikiler**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- , (2005), “Eski Esirci Evleri ve Bu Evlerde Bulunan Muhtelif Çeşit Esirler”, **30 Sene Evvel İstanbul: 1900’lü Yılların Başlarında Şehir Hayatı**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- APAYDIN, H. Yunus, (2002), “Kefâlet”, **TDV. İslam Ansiklopedisi**, İslam Araştırmaları Merkezi, C. 25, Ankara, ss. 170-177.
- AYDIN, Mahir, (1990), "Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri", **Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri**, İÜEF. Basımevi, İstanbul, ss. 81-107.
- BAKAR, Bülent, (2015), **Beyaz Ruslar: Esir Şehrin Misafirleri**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, (2011), **Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- BAŞARAN, Betül, (2007). **Remaking the Gate of Felicity: Policing, Social Control, and Migration in Istanbul at the End of Eighteenth Century, 1789-1793**, Doktora Tezi, The University of Chicago, Illinois.
- BAYRAM, Atilla, (2001), **Cumhuriyet Döneminde Emniyet Teşkilatının Yapısı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, (1983), **Türk İnkılâp Tarihi**, TTK. Basımevi, C. 3, Kısım: 3, Ankara.
- BİRİNCİ, İhsan, (1981), “Eski İstanbul Batakhaneleri”, **Yıllarboyu Tarih Dergisi**, Sayı: 5, İstanbul, ss. 35-36.
- BRISTOW, Edward J., (1983), **Prostitution and Prejudice**, Schocken Books, Newyork.

BURGESS, William, (1914), **The World's Social Evil: A Historical Review and Study of the Problems Relating to the Subject**, Saul Brothers Publishers, Chicago.

C. N. F., (2005), **İstanbul'da Neler Gördüm**, Şehir Yayınları, İstanbul.

ÇADIRCI, Musa, (1991), **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, TTK Yay., Ankara.

-----, (1993), “Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men’i Mürur ve Pasaport Nizamnameleri”, **Belgeler**, TTK. Yayınları, C. 15, Sayı: 19, Ankara, ss. 169-181.

COHEN, Samuel, (1914), **Yahudi Kadın ve Kız Çocuklarını Koruma Cemiyeti Adına İstanbul'da Yapılan Bir Soruşturma Raporu**, Londra.

ÇİMEN, Adnan, (2012), “Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 14/3, Ankara, ss. 183-216.

ÇOKUĞRAŞ, Işıl, **İstanbul'da Marjinalite ve Mekân (1789-1839)**, T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

-----, (2013), “Osmanlı İstanbul’unda Bekâr Odaları”, **Mimar. İst. Dergisi**, S. 47, İstanbul, ss. 29-35.

DELEON, Jak, (2008), **Beyoğlu’nda Beyaz Ruslar**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

DEMİRTAŞ, Mehmet Demirtaş, (2010), “XVIII. Yüzyılda Osmanlıda Bir Zümrenin Alt-Kültür Grubuna Dönüşmesi: Külhanbeyleri”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 7 (1), Erzurum, ss. 113-141.

DEVELİOĞLU, Ferit Develioğlu, (2010), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara.

DİNGEÇ, Emine, (2010), “Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları”, **History Studies**, Vol. 2/1.

DUMONT, Paul, (1997), “Beyaz Yıllar”, **İstanbul 1914-1923**, İletişim Yayınları, İstanbul.

- DÜNDAR, Nihat, (1993), “Osmanlı Yönetiminde 78 Cumhuriyet Yönetiminde 70 Yılı Geride Bırakan Bir Teşkilat”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 401, Ankara, ss. 213-214.
- EMİROĞLU, Kudret ve Çiğdem, EMİROĞLU, (2017), **Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti Paris Merkezi Yazışmaları Kopya Defterleri (1906-1908)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ENGİN, Vahdettin, (2009), **Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- , (2013), **Asayiş: Sultan II. Abdülhamid’in İç Güvenlik Politikası**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- ERGUT, Ferdan, (2004), **Modern Devlet ve Polis: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Toplumsal Denetimin Diyalektiği**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞAN, Hamdi, (1987), **Polis Hizmetlerinin Tarihi Gelişimi ve Teşkilat Yapısı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- ERDOĞDU, Teyfur, (1985), “Osmanlı Devleti’nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatı’ndan Jandarmaya”. **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., C. 2, İstanbul.
- ERGİN, Osman Nuri, (1977), **Türk Maarif Tarihi**, Eser Matbaası, C. 1-2, İstanbul.
- FREELY, Brendan, (2017), **Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Biyografi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- GÂLİB, Mustafa, (1338), **Fâhişeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiyye**, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet.
- GAYRETLİ, Mehmet, (2015), **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kanunlaştırma Çalışmaları**, Nizamiye Akademi, İstanbul.
- GEORGEON, François, (1995), “Son Canlanış”, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi: 19. Yüzyılın Başlarından Yıkılışa**, Cem Yayınevi, C. 2, İstanbul.
- GÖBENLİ, Mediha, (1984), “Kadın II”, **Tarih ve Toplum**, Sayı: 3, İstanbul.
- GÖKCEN, Ahmet, (1989), **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul.

- GÖREN, Hüseyin Hüsnü, (2018), **Birinci Yüzyılında (1839–1938) Türk Polis Teşkilatının Tekâmül, Teşkilat ve Kadro Hareketleri**, EGM. Ankara.
- GÜLMEZ, Mesut, (1995), **Meclislerde İşçi Sorunu ve Sendikal Haklar**, Ötüken Yayınevi, Ankara.
- HANİOĞLU, Şükrü, (1989), **Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- FERİDUN, İbrahim, (2010), **Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye**, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- İNALCIK, Halil, (2017), **Has-Bağçede 'Aş u Tarab - Nedimler Şairler Mutripler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İNAN, Yusuf Ziya, (1978), **Jöntürk'lerden İttihad ve Terakki Cemiyetine**, Bayramasık Yayınevi, İstanbul.
- İstatistik-i Umumi İdaresi, (1316), **Devlet-i Âliyye-i Osmaniye'nin 1313 (1897) Senesine Mahsus İstatistiği**, Âlem Matbaası, İstanbul.
- KAFESOĞLU, İbrahim, (2004), **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- KANSU, Aykut, (2015), **1908 Devrimi**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- , (2016), **İttihadcıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KARABEKİR, Kazım, (2017), **İttihat ve Terakki Cemiyeti**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- KARAKIŞLA, Yavuz Selim, (2014), **Osmanlı Hanımları ve Kadın Terzileri (1869-1923)**, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul.
- , (2003), "Arşivden Bir Belge (49)", **Toplumsal Tarih**, İletişim Yayınları, C. 19, Sayı: 112, İstanbul, ss. 98-101.
- , (2003), "Bir Osmanlı Kadınının Hikâyesi", **Tarih ve Toplum**, C, 39, Sayı: 231, İstanbul, ss. 132-133.
- , (2015), **Eski Hayatlar Eski Hatıralar: Osmanlı İmparatorluğu'nda Belgelerle Gündelik Hayat (1760-1923)**, Doğan Kitap, İstanbul.

- , (2015), **Eski Zamanlar Eski İnsanlar: Osmanlı Toplumsal Tarihi Üzerine Yazılar (1876-1926)**, Doğan Kitap, İstanbul.
- KARAL, Enver Ziya, (2011), **Osmanlı Tarihi**, TTK. Yayınevi, C. 8-9, Ankara.
- KIRAN, Abdullah, (2002), “Kürdistan Gazetesi ve 1902 Jön Türk Kongresi”, **Tarih ve Toplum**, C. 37, Sayı: 221, İstanbul, ss. 4-8.
- KIRANLAR, Safiye, (2013), **Savaş Yıllarında Türkiye’de Sosyal Yardım Faaliyetleri (1914-1923)**, TTK. Yayınları, Ankara.
- KIRLI, Cengiz, (2007), **Kahvehaneler ve Hafiyeler 19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı’da Sosyal Kontrol**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Binghampton Üniversitesi, Binghampton.
- KIZILKAYA, Adem ve Nevzat, SÖNMEZ, (2003), “Geçmişten Günümüze Güvenlik İhtiyacı ve Türk Polis Teşkilatı”, **Çağın Polisi Dergisi**, Sayı: 17, Ankara.
- KİLİ, Suna Kili ve A. Eşref, GÖZÜBÜYÜK, (2000), **Türk Anayasal Metinleri**, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- KOÇU, Reşad Ekrem, (1970), “Eski İstanbul’da Ahlak Zabıtası”, **Hayat Tarih Mecmuası**, İstanbul, C.6, Sayı: 5, İstanbul, ss.15-16.
- , (2017), **Osmanlı Tarihinde Yasaklar**, Doğan Kitap, İstanbul.
- KÖSE, Osman, (2007), “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus Ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul’da İçki Ve Fuhuş Yasağı”, **Turkish Studies**, Vol:2 /1.
- KUNTMAN, Mehmet Derviş, (2009), **Bir Doktorun Harp ve Memleket Anıları**, Hazırlayan: Metin Özata, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- KURAN, Ahmed Bedevi, (1959), **Osmanlı İmparatorluğu’nda ve Türkiye Cumhuriyeti’nde İnkılap Hareketleri**, Yayıncısı Yazılmamış, İstanbul.
- LİMONCELLİ, Stephanie A., (2010), **The Politics of Trafficking: The First International Movement to Combat The Sexual Exploitation of Woman**, Stanford University Press, California, Vol: 6.
- MANCİNİ, Jean Gabriel, (1973), **Fahişelik ve Kadın Ticareti**, Varlık Yayınevi, Ankara.

- MARUSHIAKOVA, Elena ve Vesselin, POPOV, (2006), **Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler**, Homer Kitabevi, İstanbul.
- MAZHAR, Hüseyin, (1330), **Serseri Nizamnamesi Şerhi**, Matbaa-i Hayriyye ve Şürekâsı, İstanbul.
- MONTESQUIEU, (2014), **Kanunların Ruhu Üzerine**, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- MUMCU, Ahmet, (2007), **Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl**, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- MUTAF, Abdülmecit, (2008), "Osmanlı'da Recm Cezası", **Turkish Studies**, Volume 3/4, Summer.
- OĞUZ, Mustafa, (2007), **II. Abdülhamid'e Sunulan Lâyhalar**, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- OKÇABOL, Derviş, (1940), **Zabıta Tarihi**, Polis Enstitüsü Neşriyatı, Ankara.
- ORTAYLI, İlber ve Erol, ŞADI, (2016), **İttihat ve Terakki**, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- ÖZBEK, Müge, (2012), "Uygunsuz Makulesinden Kadınlar: Son Dönem Osmanlı İstanbul'unda Yoksul ve Yalnız Kadınların Kontrolü ve Fuhuş", **Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar**, Sayı: 15, İstanbul. ss. 65-84.
- ÖZBEK, Nadir Özbek, (1999), "II. Meşrutiyet İstanbul'unda Dilenciler ve Serseriler", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı: 64, İstanbul.
- , (2002), **Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet, 1876-1914**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÖZCAN, Abdülkadir, (1999), "Osmanlı İstanbul'unda Kolluk Hizmetleri ve Modern Anlamda İlk Karakol Teşkilatının Kurulması", **XIII. Türk Tarih Kongresi**, C. 3. Kısım. 3, Ankara.
- ÖZDEMİR, Hikmet, (2010), **Salgın Hastalıklardan Ölüm 1914-1918**, TTK Basımevi, Ankara.
- ÖZTUNA, Yılmaz, (1979), **Büyük Türkiye Tarihi, Türk Siyasi Tarihi ve Türk Medeniyeti Tarihi**, Ötüken Yayınları, C. 9, İstanbul.

- PAKALIN, M. Zeki, (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB Yay., C. 3, İstanbul.
- RAMSOUR, Ernest Edmondson, (2001), **Genç Türkler ve İttihad Terakki: 1908 İhtilalinin Hazırlık Dönemi**, Etkin Kitaplar, İstanbul.
- REMZİ, Mustafa, (1341), **Günahsız Fahişe**, Suhulet Matbaası, İstanbul.
- REYNOLDS, Edward, (1985), **Stand the Storm: A History of the Atlantic Slave Trade**, Allison & Busby, New York.
- RİGGS, Charles Trowbridge, (1995), “Yetişkinlerde Suç”, **İstanbul 1920**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- SAMİ, Şemseddin, (1317), **Kâmûs-ı Türkî**, İkdam Matbaası, Dersaadet.
- SARIKOYUNCU, Zeki, (1993), **Cumhuriyet Döneminde Türk Emniyet Teşkilatı**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- SAYDAM, Abdullah, (1997), "Kamu Hizmeti Yaptırma ve Suçu Önleme Yöntemi Olarak Osmanlılarda Kefalet Usulü", **Tarih ve Toplum**, Sayı: 164, İstanbul, ss. 4-12.
- SCOGNAMİLLO, Giovanni, (1994) , **Beyoğlu’nda Fuhuş**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- SERTOĞLU, Mithat Sertoğlu, (1969), “İstanbul”, **İslam Ansiklopedisi**, MEB. Yayınları, C. 8, İstanbul.
- SOLAK, İbrahim ve UYSAL, Zeynep, (2016), “Osmanlı Toplumunda Kadın”, **Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır**, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- SOYSAL, İsmail, (2003), **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, TTK. Basımevi, Ankara.
- SÖKMEN, Cem, (2016), **Aydınların İletişim Ortamı Olarak Eski İstanbul Kahvehaneleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- SÖNMEZ, Ali, (2005), “Polis Meclisinin Kuruluşu ve Kaldırılışı (1845-1850)”, **OTAM**, Sayı: 18, Ankara.

- . (2006), “Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Sayı: 39, Ankara, ss. 199-219.
- SÜMER, Tülin, (1968), “Türkiye’de İlk Defa Kurulan Kadınları Çalıştırma Derneği”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, C. 2, Sayı: 10, Ankara, ss. 30-33.
- ŞAHİN, Eyüp, (2004), “Türk Zabıta Yapılanmasının Tarihi Gelişimi”, **Polis Dergisi**, Sayı: 38, Ankara, ss. 91-198.
- ŞENEL, Muazzez ve ŞENEL, A.Turhan, **Devlet Güvenliği ve Polis**, EGM Yay, Ankara.
- ŞENSOY, Naci, (1942) , “Zina Cürmü”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, C. 8, Sayı: 1-2, İstanbul, ss. 73-100.
- TEMEL, Mehmet, (2002), “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Fuhuş ve Frengi İle Mücadele”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, C. 14, Ankara.
- TONGUR, Hikmet, (1946), **Türkiye’de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi**, EGM Yayını, Ankara.
- TOPRAK, Zafer, (2008), “Reel’den İmajiner’e Polisiye Modernite: Osmanlı Kolluk Kuvvetleri ve Marjinaler”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 175, İstanbul, ss. 54-62.
- . (1985), “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- . (1993), “Belediye Zabıtası”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, C. 2, İstanbul, ss. 145-148.
- . (1993), “Birinci Dünya Savaşı’nda İstanbul”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, C.2, İstanbul, ss. 239-242.
- . (2003), **İttihad-Terakki ve Cihan Harbi: Savaş Ekonomisi ve Türkiye’de Devletçilik(1914-1918)**, Homer Kitabevi, İstanbul.
- TURNA, Nalan, (2013), **19. Yy.’den 20. Yy.’ye Osmanlı Topraklarında Seyahat, Göç ve Asayiş Belgeleri**, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

- ULUNAY, Refi Cevad, (2017), **Sayılı Fırtınalar: Eski İstanbul Kabadayıları**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ULUNAY, Refi Cevad, (2017), **Eski İstanbul Yosmaları**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- UTURGAURİ, Svetlana, (2015), **Boğaz'daki Beyaz Ruslar (1919-1929)**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- UYSAL, Osman, (2007), "XIX. Yüzyılda İç Güvenlik ve Asayişin Temini Açısından Kefâlet Sistemi", **Karesi Tarih Kulübü Bülteni**, T.C. Balıkesir Üniversitesi F.E.F. Yayınları, Sayı: 1, Balıkesir, ss. 1-30.
- ÜÇÖK, Ahmet Kemal, (2002), **Görüp İşittiklerim**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara.
- ÜNAL, Nevin, (2009), **Türk Hukuk Tarihinde Zina Suçu**, Siyasal Kitabevi, İstanbul.
- YAŞAR, Ahmet, (2010), "Osmanlı'da Kamu Mekânı Üzerine Mücadele: Kahvehane Yasaklamaları", **XV. Türk Tarih Kongresi, 11-15 Eylül 2006 Ankara: Kongreye Sunulan Bildiriler, IV. Cilt / II. Kısım, Osmanlı Tarihi-B**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- YAKUT, Kemal ve Aydın, YETKİN, (2011), "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi", **KEBİKEÇ Dergisi**, Sayı: 31, Ankara, ss. 275-307.
- YETKİN, Aydın, (2013), "Osmanlı Devleti'nde Hukuk Devletinin Gelişim Süreci", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 24, Samsun, ss. 380-412.

DİZİN

A

Abdullah Cevdet, 13
 Abdurrahman Bedirhan, 14
 Abdülmecit, 14
 Adana, 33, 50, 88, 94
 Adliye Nezâreti, 89
 afyon, 80
 Ahlak, 30
 ahlâk, 20
 ahlaka aykırı, 42, 45
 ahlaksızlığa sevk, 97
 Ahmed Celaledin, 14
 Ahmed Rıza Bey, 14, 16
 Aksaray, 48
 Ali Suavi, 63
 Almanyâ, 13, 89
 Anadolu, 17, 27, 32, 33, 58, 79, 88, 249, 251
 Ankara, 19, 22, 23, 25, 27, 28, 32, 33, 37, 38, 51, 52, 56, 59, 61, 62, 63, 69, 82, 93, 96, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258
 Arap, 15
 Arnavut, 15
 asayiş, 20, 22, 23, 29, 30, 31, 33, 36, 40, 46, 50, 51, 56, 59, 62, 63, 64, 68, 69, 75, 155, 156, 158, 159
 askeri, 16, 18, 19, 20, 24, 29, 31, 32, 33, 55, 56, 96
 Avrupa, 16, 17, 48, 68
 Avusturya, 18, 31, 89
 Aydın, 28, 33, 56, 60, 63, 64, 250, 252, 259
 aylak takımı, 36

B

Bab-ı Âli, 90
 bekâr, 30, 41, 60, 67, 156
 Bekâr Uşağı, 62
 Belçika, 31, 90
 Berlin, 15

Beyoğlu, 36, 37, 38, 46, 47, 48, 79, 84, 85, 94
 Bolu, 73
 buhran, 19
 Bursa, 28, 33, 36
 Büyük Kaçgun, 157

C

Cenevre, 13
 Ceza Kanunu, 73
 cinayet, 31, 43, 46, 56, 63, 68, 75, 83, 156, 158
 Cumhuriyet, vi, 13, 22, 23, 29, 32, 95, 99, 108, 154, 156, 157, 159, 250, 252, 256, 257, 258
 Cünha, 66

Ç

çamaşırcı, 40

D

Dâhiliye Nezâreti, 47, 48, 51, 70, 81, 85, 87, 249
 darp cezası, 71, 91
 Darp cezası, 92
 Darülaceze, 44, 87
 Dayak cezası, 77
 demiryolu, 13, 84, 85
 Demiryolu, 46
 denetim, 65, 76
 Dersaadet, 51, 58, 257
 devlet, 14, 19, 23, 24, 31, 40, 44, 55, 56, 59, 60, 64, 69, 75, 155, 157, 158
 Devlet-i Aliyye, 68
 dilenci, 56, 78, 79, 89
 dilencil, 55
 din, 20
 Divan-ı Hümayun, 29
 dolandırıcılık, 68, 75, 83, 88, 96, 97, 156, 158

E

Edirne, 28, 36, 46, 63, 90
 Eğitim, 20, 33, 34
 ekmek, 45
 emniyet, 20, 23, 24, 28, 29, 34, 46, 67, 68, 78
 Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, viii, 46, 47, 48, 49
 emperyalist, vi, 16, 17
 emraz-ı sâriye, 78
 Emraz-ı Zühreviye, 157
 Ermeni, 14, 15, 17, 19
 Erzurum, 17, 28, 32, 48, 77
Eskişehir, 88, 248
 esrar, 80

F

fahişe, 64
 fahişelik, 157
 fakir, 31
 Fransız Devrimi, 20
 fuhuş, 95, 155, 157, 158, 159
 fukara, 88

G

Galata, 36, 90, 93
 Galip Bey, 46, 47
 gaspçılık, 56
 gayr-i Müslim, 15
 gazete, 13, 19, 30, 45, 78
 gazino, 41, 42
 gelenek, 20
 grev, 82
 güvenlik, 22, 24, 27, 30, 31, 35, 50, 59, 61, 62, 63, 157

H

hamam, 42
 Harbiye', 16
 Hareket Ordusu, 46, 77, 93
 hırsızlık, 31, 40, 41, 44, 56, 63, 68, 75, 83, 91, 97, 156, 158
 Hüdavendigar, 63
 Hüseyin Hilmi Paşa, 70

I

I. Dünya Savaşı, 49, 69, 159
 I. Meşrutiyet, 13
 II. Abdülhamid, 13, 14, 15, 18, 20, 68, 157
 II. Abdülhamit, 13, 63, 77
 II. Mahmut, 28
 II. Meşrutiyet, viii, 13, 19, 20, 39, 52, 57, 69, 70, 75, 77, 94, 95, 157, 158, 255
III. BÖLÜM, ix
 III. Selim, 20

İ

İbrahim Feridun, 32, 253
 içki, 41, 42, 97
 ihbarname, 43
 İmparatorluk, 13
 İngiliz, 16, 17, 31
 İngiliz Ali Bey, 16
 İngiltere, 31, 89
 İshak Sukûti, 13
 İsmail Canbolat, 16
 ispirto, 45
 İstanbul, viii, 13, 14, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 32, 35, 36, 38, 40, 41, 43, 44, 47, 48, 49, 51, 52, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 70, 72, 73, 77, 78, 79, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 90, 92, 93, 94, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 151, 152, 153, 154, 161, 183, 193, 194, 203, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 222, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 238, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259
 İstatistik, 63, 94, 253
 İstibdat, 13

işçi, 41, 44, 82
 işgal, 19, 51, 159
 işsiz, 31, 36, 58, 63, 71, 72, 79, 80, 81,
 85, 87, 88, 94, 156
 İttihad ve Terakki Cemiyeti, 16, 19, 253
 İttihad-ı Osmani, 13
 İzmir, 18, 50, 73, 93

J

Jön Türk, 13, 14, 16

K

Kadı, 24, 59
 Kadıköy, 26, 94
 kahvehane, 37, 41
 kamçı, 91, 92, 94
 Kamil Paşa, 70
 kanto, 45
 Kanun, 17, 20, 39, 52, 53, 69, 77, 83,
 95, 98, 99
 Kânûn-ı Esâsî, 13, 15, 18, 19
 Kanun-i Esasi, 17, 39
 Kânûn-i Esâsî, 35
 Karagümrük, 48
 Karakol, 23, 28, 96, 256
 Kararname, 29
 Karbonari, 13
Kastamonu, 17, 33, 75
 Kefâle, 58
 Kefalet-i Maliyye, 59
 Kefalet-i Nefsiyye, 59
 Kemal Bey, 37, 49
 kerhâne, 66
 Kerim Sebati, 13
 Kırım, 156
 kilise, 36, 67
 kolluk, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 34,
 35, 65, 155, 157
 Kongre, 14, 15, 16
 Kongresi, 14, 15, 28, 254, 256
 kontrol mekanizması, 20
 Konya, 22, 28, 33, 63, 250
 kopuk, 156
 Kozmidi Efendi, 73

kumar, 81, 96
 kumârhâne, 66
 kuruş, 50, 84
 küreselleşme, 65
 Kürtlük, 14

L

Latince, 22
 laubali, 41
 lâyiha, 68
 Lord Stratford Caning, 31

M

mahkûm, 40, 66, 69, 75, 76, 83, 86, 91,
 92, 93, 96, 97
 Mahmud Celalettin Paşa, 14
 Mahrumiyet, 96
 marjinal gruplar, 55
 Mason, 13
 matbuat, 14
 Mazanna, 52, 53, 64, 77, 83, 95, 98, 99,
 156
 Mazanna-i Sû', 52, 95, 98, 99
 Mechûlü'l-ahvâl, 67
 Meclis-i Mebusan, 39, 69, 70, 71, 74,
 76, 77
 Meclis-i Vâlâ, 29
 Meclis-i Vükela, 18
 Men'i Mürur Nizâm-nâmesi, 61
 Meşrutiyet, 3, 4, vi, 13, 16, 17, 18, 19,
 20, 46, 47, 75, 102, 107, 112, 113,
 118, 123, 127, 129, 132, 135, 137,
 139, 144, 151, 154, 156, 158, 250,
 259
 meyhane, 42, 66
 milli, 51
 modernleşme, 20, 56, 64, 155
 Mösyö Lafeuvre Contalis, 14
 muhtaç, 22, 64, 87
 Mustafa Kemal, 16
 mutasarrıf, 27, 34
 müdahale, 14, 36, 43, 97
 Müdde-i Umumi, 38, 85, 92
 mülteciler, 96

Mürur Nizâmnâmesi, 61
 Mürur Tezkeresi, 60
 Müslüman, 60, 88
 mütareke, 159
 Mütareke, 51, 137, 151

N

Nazım Paşa, 18, 37
 Nizamname, 61
 nüfus, 55, 60, 62, 63

O

Osmanlı Hürriyet Komitesi, 16

P

Padişah, 14, 19, 23, 38, 63
 Paris, 13, 14, 15, 16, 19, 29, 252
 patlayıcı madde, 42, 43
 polis, 20, 22, 24, 26, 29, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 61, 66, 68, 73, 74, 78, 86, 94, 95, 96, 98, 155
 Polis, 18, 22, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 65, 67, 69, 77, 81, 82, 84, 85, 87, 95, 96, 155, 156, 248, 250, 252, 253, 254, 255, 256, 257
 Polis Nizamnamesi, 155
 polis teşkilatı, 20, 29, 47, 155
 Politik Şube, 37
 potansiyel suçlu, 64, 157
 Prens Sabahattin, 14, 15, 16, 252
 Profesyonel, 34

R

rapor, 31, 90, 94
 Roma, 98
 ruhsatname, 31
 Rum, 15
 Rumeli, 16, 17, 18, 27, 32, 33, 117
 Rus, 13, 17, 35
 Rusya, 31, 89

S

Sabıkalı, 66
 sakat, 71
 saltanat, 19, 40
 sansür, 13
 sarhoşluk, 65
 sefalet, 96, 97, 157, 158
 Selanik, 16, 18, 19, 63, 73, 76
 Serasker, 27
 serkeşlik, 55
 serseri, 42, 44, 56, 58, 59, 62, 63, 65, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 97, 156
 Serseri, 36, 44, 52, 53, 64, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 77, 78, 84, 85, 87, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 156, 253
 Serserilik, 64, 73, 82
 serseriyane, 42, 79, 85
 silah, 31, 36, 39, 40, 42, 43, 68
 sirkat, 83
 sosyal, 15, 17, 19, 37, 55, 56, 59, 60, 64, 69, 77, 155, 156, 158
 sosyal yardım, 64
 Subaşı, 24
 suç, 23, 34, 40, 43, 55, 65, 67, 71, 72, 75, 77, 83, 91, 97, 98
 Sultan, 13, 18, 20, 23, 29, 60, 93, 250
 Sultanzade, 14
 sürgün, 13, 14, 68, 69, 83, 86, 88, 93

Ş

Şerafettin Mağmumi, 13
 şikâyet, 43, 60
 şikâyetname, 43
 Şura-yı Devlet, 70

T

Taksim, 48
 Talimatname, 96, 256
 Tanzimat, 13, 20, 27, 28, 29, 32, 61, 64, 70, 251, 252, 258
 Taşrada, 87
 Tatil-i Eşkâl, 52, 82

tembellik, 64, 75
 Teşkilat-ı Esasiye, 13
 toplum, 19, 20, 55, 56, 57, 72, 77, 155, 156
 Toplumsal, vi, 20, 32, 57, 58, 60, 65, 70, 102, 112, 113, 118, 120, 123, 129, 130, 132, 137, 254, 256, 257, 258, 259
 toplumsal kontrol, 55
 Türk, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 28, 32, 33, 35, 55, 56, 57, 59, 64, 95, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 258
 Türk Tarihi, 20

Ü

Üsküdar, 26, 36, 38, 47, 48

V

vali, 27, 34
 Vatan ve Hürriyet Cemiyeti, 16
 Vilanse-i Atik, 31

vukuat, 36, 40, 46

Y

yabancı, 13, 14, 19, 38, 65, 90, 95
 yankesici, 42, 65, 66, 67, 87
 yankesicilik, 44, 56, 68, 75, 83, 156, 158
 Yasakçılar, 25
 Yeniçeri, viii, 22, 25, 26, 27, 29, 60
 Yorgi Boşo Efendi, 77
 Yunan, 89, 90

Z

Zâbıta-i Hafiyye, 26
 Zabtiye Nezâreti, 84
 Zaptiye, viii, 22, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 46, 47, 61, 70, 71, 74, 77, 83, 85, 86, 87, 252, 257
 Zaptiye Nezâreti, 36, 38, 39, 46, 47, 61, 70, 71, 74, 77, 83, 85, 86, 87
 zengin, 16